

1954

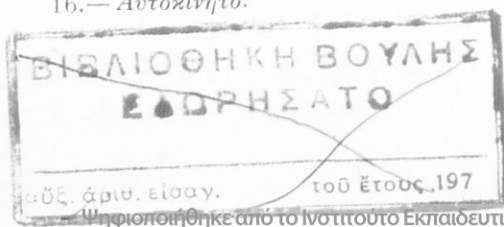
ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΤΗ

Ειδικότητες Μηχανοτεχνίτη καὶ Ἡλεκτροτεχνίτη

- 1.— *Μαθηματικά* τόμοι Α', Β', Γ'.
- 2.— *Μηχανουργικὴ Τεχνολογία* τόμοι Α', Β', Γ'.
- 3.— *Κινητήριες Μηχανές* τόμοι Α', Β'.
- 4.— *Τεχνικὸ Σχέδιο* τόμοι Α', Β', Γ', Δ', Ε'.
Τετράδια Ἀσκήσεων Σχεδίου Α', Β', Γ', Δ'.
- 5.— *Χημεία*.
- 6.— *Ἡλεκτροτεχνία* τόμοι Α', Β', Γ', Δ', Ε'.
- 7.— *Φυσική*.
- 8.— *Στοιχεῖα Μηχανῶν*.
- 9.— *Μηχανική*.
- 10.— *Υλικά*.
- 11.— *Μηχανολογικὸ Μνημόνιο*.
- 12.— *Ἡλεκτρολογικὸ Μνημόνιο*.
- 13.— *Πρόληψη Ἀτυχημάτων*.
- 14.— *Ἡλεκτροτεχνία Μηχανοτεχνίτη*.
- 15.— *Ἡλεκτρικὸ Σύστημα τοῦ Αὐτοκινήτου*.
- 16.— *Αὐτοκίνητο*.

Ὁ Εὐγένιος Εὐγενίδης, ἰδρυτὴς καὶ χορηγὸς τοῦ «Ἰδρύματος Εὐγενίδου» προεῖδεν ἐνωρίτατα καὶ ἐσχημάτισε τὴν βαθεῖαν πεποιθήσιν, ὅτι ἀναγκαῖον παράγοντα διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους θὰ ἀπετέλει ἡ ἀρτία κατάρτισις τῶν τεχνικῶν μας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἡθικὴν ἀγωγὴν αὐτῶν.

Τὴν πεποίθησίν του αὐτὴν τὴν μετέτρεψεν εἰς γενναιοφρονα πρᾶξιν εὐεργεσίας, ὅταν ἐκληροδότησε σεβαστὸν ποσὸν διὰ τὴν σύστασιν Ἰδρύματος, πού θὰ εἶχε σκοπὸν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1956, συνεστήθη τὸ Ἰδρυμα Εὐγενίδου καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ διαθέτου ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ἀδελφῆς του Κυρίας Μαρ. Σίμου. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤρχισαν πραγματοποιούμενοι οἱ σκοποὶ πού ὠραματίσθη ὁ Εὐγένιος Εὐγενίδης καὶ συγχρόνως ἡ πλήρωσις μιᾶς ἀπὸ τὰς βασικωτέρας ἀνάγκας τοῦ ἔθνικοῦ μας βίου.

* * *

Κατὰ τὴν κλιμάκωσιν τῶν σκοπῶν του, τὸ Ἰδρυμα προέταξε τὴν ἔκδοσιν τεχνικῶν βιβλίων τόσον διὰ λόγους θεωρητικὸς ὅσον καὶ πρακτικῶς. Ἐκρίθη, πράγματι, ὅτι ἀπετέλει πρωταρχικὴν ἀνάγκην ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν μαθητῶν μὲ σειρὰς βιβλίων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔθετον ὀρθὰ θεμέλια εἰς τὴν παιδείαν των καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπετέλουν συγχρόνως πολῦτιμον βιβλιοθήκην διὰ κάθε τεχνικόν.

Τὸ ὅλον ἔργον ἤρχισε μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ὑπουργείου Βιομηχανίας, τότε ἀρμοδίου διὰ τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν, καὶ συνεχίζεται ἤδη μὲ τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας, βάσει τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 3970/1959.

Αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἰδρύματος διαιροῦνται εἰς τὰς ἀκολουθοῦντας βασικὰς σειράς, αἱ ὁποῖαι φέρουν τοὺς τίτλους:

«Βιβλιοθήκη τοῦ Τεχνίτη», «Βιβλιοθήκη τοῦ Τεχνικοῦ», «Βιβλιοθήκη τοῦ Τεχνικοῦ βοηθοῦ Χημικοῦ», «Τεχνικὴ Βιβλιοθήκη».

Ἐξ αὐτῶν ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ βιβλία τῶν Σχολῶν Τεχνιτῶν,

ή δευτέρα τὰ βιβλία τῶν Μέσων Τεχνικῶν Σχολῶν, ή τρίτη τῶν Σχολῶν Τεχνικῶν βοηθῶν Χημικῶν, ή τετάρτη τὰ βιβλία τὰ προοριζόμενα διὰ τὰς ἀνωτέρας Τεχνικὰς Σχολὰς (ΚΑΤΕ, ΣΕΛΕΤΕ, Σχολαί Ὑπομηχανικῶν). Παραλλήλως, ἀπὸ τοῦ 1966 τὸ Ἰδρυμα ἀνέλαβε καὶ τὴν ἐκδοσιν βιβλίων διὰ τὰς Δημοσίας Σχολὰς Ε.Ν.

Αἱ σειραὶ αὗται θὰ ἐμπλουτισθοῦν καὶ μὲ βιβλία εὐρυτέρου τεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος χρήσιμα κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος.

* * *

Οἱ συγγραφεῖς καὶ ή Ἐπιτροπή Ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος καταβάλλουν κάθε προσπάθειαν, ὥστε τὰ βιβλία νὰ εἶναι ἐπιστημονικῶς ἄρτια ἀλλὰ καὶ προσηρμοσμένα εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυνατότητας τῶν μαθητῶν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ βιβλία αὐτὰ ἔχουν γραφῇ εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν στάθμην τῆς ἐκπαιδεύσεως δι' ἣν προορίζεται ἐκάστη σειρά τῶν βιβλίων. Ἡ τιμὴ των ὠρίσθη τόσον χαμηλή, ὥστε νὰ εἶναι προσιτὰ καὶ εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητάς.

Οὕτω προσφέρονται εἰς τὸ εὐρὸ κοινὸν τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν τῆς τεχνικῆς μας παιδείας αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἰδρύματος, τῶν ὁποίων ή συμβολὴ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Εὐγενίου Εὐγενίδου ἐλπίζεται νὰ εἶναι μεγάλη.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Ἀλέξανδρος Ι. Παπᾶς, Ὁμ. Καθηγητὴς ΕΜΠ, Πρόεδρος
Χρυσόστομος Φ. Καβουνίδης, Διπλ.-Μηχ.-Ἡλ. ΕΜΠ, Ἀντιπρόεδρος
Μιχαὴλ Γ. Ἀγγελόπουλος, Τακτικὸς Καθηγητὴς ΕΜΠ
Θεόδωρος Α. Κουζέλης, Διπλ. Μηχ.-Ἡλ.-Ἐπιθ. Ἐπαγγ. Ἐκπ. Ὑπ. Παιδείας
Ἐπιστημ. Σύμβουλος, Γ. Ροῦσσος Χημ.-Μηχ. ΕΜΠ
Σύμβουλος ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος, Κ. Α. Μανάφης Μον. Ἐπικ.
Καθηγητὴς Παν/μίου Ἀθηνῶν
Γραμματεὺς, Δ. Π. Μεγαρίτης

Διατελέσαντα μέλη ή σύμβουλοι τῆς Ἐπιτροπῆς

Γεώργιος Κακριδὴς † (1955 - 1959) Καθηγητὴς ΕΜΠ, Ἀγγελος Καλογεράς † (1957 - 1970) Καθηγητὴς ΕΜΠ, Δημήτριος Νιάννιας (1957 - 1965) Καθηγητὴς ΕΜΠ, Μιχαὴλ Σπετσιέρης (1956 - 1959), Νικόλαος Βασιώτης (1960 - 1967)

Η 6 ΝΕΓ
Ι Δ Ρ Υ Μ Α Ε Υ Γ Ε Ν Ι Δ Ο Υ
Β Ι Β Λ Ι Ο Θ Η Κ Η Τ Ο Υ Τ Ε Χ Ν Ι Τ Η

Μωσανταίνος, Κινδζου: 7

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΕΖΑΝΤΑΚΟΥ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ

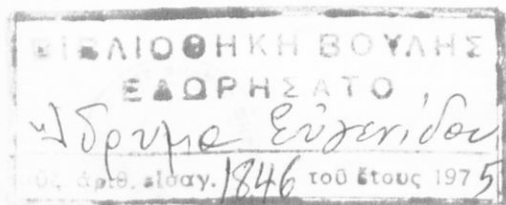
Ν Ε Ο Ε Λ Λ Η Ν Ι Κ Α
Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Μ Α Τ Α

ΑΘΗΝΑΙ

1974

002
ΚΗΣ
ΣΤ2Β
9206

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ὅπωςδήποτε ὁ ἐπιχειρῶν νὰ συνθέσῃ συλλογὴν κειμένων, δι' οἷονδήποτε σκοπόν, ἐμφανίζεται βεβαίως «πλούσιος ἀπ' ἀξετίμητη δωρεὰ ξένου θησαυροῦ», πλὴν ὅμως ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ νὰ λύσῃ προβλήματα δύσκολα. Τὰ προβλήματα αὐτὰ καθίστανται δυσκολώτερα, ἐὰν ἡ συλλογὴ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ διδασκαλίαν μαθητῶν, ὥς ἡ παροῦσα. Τοῦτο δὲ διότι πρέπει κυρίως νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ὀρισμένην στάθμην τῶν μαθητῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται, τόσον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐμφανίσεως καὶ παρουσιάσεως τῆς ὕλης.

Σκοπὸς τῆς συλλογῆς αὐτῆς εἶναι νὰ παράσχω εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν κατωτέρων Τεχνικῶν Σχολῶν, βιβλίον εὐχάριστον καὶ ταυτοχρόνως ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα καὶ τὰς διδακτικὰς ἀνάγκας. Πρὸς τοῦτο διηρέθησαν τὰ κείμενα εἰς κύκλους κατὰ περιεχόμενον, προετάχθησαν βιογραφικὰ σημειώματα τῶν συγγραφέων καί, ὅπου ἐκρίθη ἀναγκαῖον, εἰδικὰ εἰσαγωγικὰ σημειώματα. Σκοπὸς τῶν σημειωμάτων αὐτῶν εἶναι νὰ κατατοπίσουν τὸν μαθητὴν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ πρὸς διδασκαλίαν κειμένου, νὰ μεταφέρουν αὐτὸν χρονικῶς εἰς τὴν περίοδον τῶν σημειουμένων γεγονότων, νὰ ἐξηγήσουν τὸ εἶδος τοῦ λογοτεχνήματος καὶ γενικῶς νὰ προετοιμάσουν τὴν καλυτέραν κατανόησιν αὐτοῦ. Ἐν οὐδεμιᾷ ὅμως περιπτώσει τὰ σημειώματα αὐτὰ ἀντικαθιστοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς διεξοδικῆς ἀναλύσεως τῶν λογοτεχνημάτων ὑπὸ τῶν διδασκόντων.

Ἐπίσης καὶ αἱ ἄγνωστοι λέξεις ἐσημειώθησαν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης σελίδος, ὥστε νὰ εὐρίσκωνται εὐκόλως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἰδιαίτερα ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὴν εἰκονογράφησιν τοῦ βιβλίου, ὥστε νὰ εἶναι ἀρκετὰ πλουσία· τὸ στοιχεῖον αὐτὸ θὰ ἐλκύσῃ τοὺς μαθητὰς νὰ ἀναγνώσουν μὲ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον τὸ βιβλίον. Τὰ σχέδια καὶ αἱ φωτογραφίαι ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου, ἐλήφθησαν δὲ κατὰ κανόνα ἐκ τοῦ ἔργου γνωστῶν καλλιτεχνῶν.

Ἰδιαίτερος πρέπει νὰ γίνῃ λόγος διὰ τὴν ἀρκετὰ ἐκτεταμένην εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου, ἡ ὁποία βεβαίως δὲν ἐγράφη διὰ νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ ἐξετασθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ κατατοπίσῃ εἰς πολὺ γενικὰς γραμμὰς τὸν μαθητὴν (καὶ οἷονδῆποτε ἄλλον), ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ γνωρίσῃ ὠρισμένα στοιχεῖα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μὲ συντομωτάτην ἀναγωγὴν καὶ εἰς τὴν Ἀρχαίαν καὶ Βυζαντινὴν ἐποχὴν. Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη ἔχει διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος δίδονται στοιχεῖα γενικὰ περὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ εἰδικώτερον στοιχεῖα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ δεύτερον μέρος ἀναφέρεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν λογοτεχνίαν, ἐνῶ τὸ τελευταῖον καὶ ἐκτενέστερον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν.

Πρόβλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐνιαία ἢ μὴ ὀρθογραφία τῶν κειμένων. Τελικῶς, ἀφοῦ ὅπωςδῆποτε τὰ Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα καὶ ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου ἐκάστου συγγραφέως καὶ ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον κατὰ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα παιδευτικὸν σκοπὸν δὲν προσφέρονται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ, προετιμήθη νὰ τηρηθῇ ἡ ὀρθογραφία τῶν συγγραφέων. Οὕτως οὔτε τὸ γλωσσικὸν «πιστεύω» αὐτῶν παραβιάζεται, ἐνῶ συγχρόνως δίδεται παραστατικὴ εἰκὼν τῆς ποικιλίας, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν νέων Ἑλληνικῶν. Πρέπει ὅμως ὁ διδάσκων νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν μαθητὴν, διατί τὴν

μίαν φοράν εἶναι γραμμένον «θα σταθῇ», τὴν ἄλλην «θα στα-
θῇ» καὶ τὴν ἄλλην «θα σταθεῖ» ἢ ἐδῶ «ἀντίληψις», ἐκεῖ
«ἀντίληψι» καὶ ἄλλοῦ «ἀντίληψη» κλπ.

Ὅφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ συντρέξαντες εἰς τὴν ἔκ-
δοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου εἶναι πολλοί, πρὸς τοὺς ὁποίους
ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου. Ἐν πρώτοις τὴν Ἐπιτροπὴν
ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος Εὐγενίδου, διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς
συγγραφῆς καὶ τὸ Ἐκδοτικὸν τμήμα αὐτοῦ, διὰ τὰς καταβλη-
θείσας φροντίδας κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν.

Ἰδιαιτέρως δὲ εὐχαριστῶ τὸν Καθηγητὴν κ. Κ. Μανάφην
διὰ τὴν συνεργασίαν του κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς συλλογῆς.

Ὁ Συγγραφεὺς

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Εἰσαγωγή	α' - κη'
Θρησκευτικὸς Κύκλος	
Ἑσπερινὴ προσευχή (Γεωργ. Βιζυηνοῦ)	3
Ὁ Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Σέγκιου (Δημ. Καμπούρογλους)	5
Χριστούγεννα (Κωστῆ Παλαμᾶ)	19
Θεῖον ὄραμα (Ἄνδρ. Καρκαβίτσα)	21
Εὐλογημένο καράβι (Ζαχ. Παπαντωνίου)	32
Ὁ Μυστικὸς δεῖπνος (Π. Δέλτα)	34
Τὸ Ἅγιον Ὅρος (Γεωργ. Θεοτοκᾶ)	38
Τὸ Πάσχα (Ἀθ. Ταρσούλη)	49
Ἐθνικὸς Κύκλος	
Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν (Διον. Σολωμοῦ)	54
Ἡ δ' ὄξα (Διον. Σολωμοῦ)	59
Θούριος (Ρήγα Φεραίου)	60
Λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Πνύκα	64
Ἡ εἰκοστὴ πέμπτῃ Μαρτίου (Ἄρ. Βαλαωρίτου)	70
Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη (Γεωργ. Δροσίνη)	73
Ὁ δικέφαλος (Γεωργ. Δροσίνη)	81
Χῶμα Ἑλληνικόν (Γεωργ. Δροσίνη)	84
Τὰ δῶρα τῆς πρωτοχρονιάς (Κ. Παλαμᾶ)	86
Τὸ κρυφὸ σχολεῖον (Ἰωάν. Πολέμη)	87
Εἰς τὴν πατρίδα (Λορ. Μαβίλη)	89
Ὁ Κερκέζος (Ἰωάν. Κονδυλάκη)	91

Σιτάρι - Κριθάρι (Γιάννη Βλαχογιάννη)	101
‘Ο Γεροσουλιώτης (Γιάννη Βλαχογιάννη)	110
‘Ο Φλαντανελᾶς (‘Αλ. Παπαδοπούλου)	114
‘Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος (Σπ. Λοβέρδου)	118
Γεφύρας κριτική (Νικ. Καρβούνη)	123
Τραγούδι κλέφτικο (Κ. Κρυστάλλη)	128
Τò μαρτύριο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ (Σπ. Μελᾶ)	130
‘Ο πρῶτος τορπιλλισμός (Σπ. Μελᾶ)	137
Χρονικὸ τοῦ 1940 (‘Ηλία Βενέζη)	143
1940 (Στ. Σπεράντσα)	148
Σουλιώτισσα (Θ. Πετσάλη - Διομήδη)	150
Βασίλειος Βουλγαροκτόνος (Κ. Κυριαζή)	156

Οἰκογενειακὸς - Κοινωνικὸς Κύκλος

Κλεάνθης, ὁ ἐπονομασθεὶς Φρεάντλης (Λεον. Μελᾶ)	169
Τὰ λιμανάκια (‘Αλ. Παπαδιαμάντη)	174
Στίχοι (‘Ιωάν. Πολέμη)	185
Τί θέλω (Γεωργ. Δροσίνη)	187
Στὸ σπίτι μας (Γεωργ. Στρατήγη)	188
Τὸ προσφυγόπουλο τ’ οὐρανοῦ (Παύλου Νιρβάνα)	191
‘Ο πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία (Γρ. Ξενοπούλου)	195
Μανούλα (Μ. Πετρίδη)	202
‘Ηρωϊσμός (Στρ. Μυριβήλη)	203
‘Ο Καπιτάνιος (Στρ. Μυριβήλη)	208
‘Ο μικρὸς ἐφημεριδοπώλης (Κ. ‘Αθ. Ρωμαῖου)	219
‘Η μπαλλάντα τοῦ ἀδερφοῦ (Διαλεχτῆς Ζευγώλη - Γλέζου) ..	224

Δημῶδης Ποίησις - Παραδόσεις

‘Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ (Δημοτικόν)	231
Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς ‘Αρτας (Δημοτικόν)	233
‘Ο πεζοδρόμος τοῦ Μαραθῶνα (Παράδοσις)	236
Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ (‘Ιουλ. Δραγούμη)	239
‘Η γοργόνα (‘Ανδρ. Καρκαβίτσα)	242
‘Η ἱστορία κάποιας μύτης (Θέμου Ποταμιάνου)	249

Τεχνικός - Πολιτιστικός Κύκλος

Δαίδαλος καὶ Ἴκαρος (Ἄνδρ. Καρκαβίτσα)	255
Μὲ τὸν σιδηρόδρομο (Ἄνδρ. Καρκαβίτσα)	259
Ἡ Ἀραπίτσα (Γεωργ. Ἀθάνα).....	269
Τὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα καὶ ἡ Κωπαῖδα (Θεοδ. Γιαννοπούλου)	279
Τὰ γουνarikά τῆς Καστοριᾶς (Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου)	284
Τὰ κατορθώματα τῆς ἀνθρωπίνης αἰσιοδοξίας (Ι. Μ. Παναγιω- τοπούλου).....	287
Ἡ γέφυρα τοῦ Εὐρίπου (Σπ. Κοκκίνη)	291

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικά.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς του εἰς τὴν ζωὴν τὸν ἄνθρωπον διακατεῖχεν ἓνας μέγας καὶ διαρκὲς πόθος· νὰ ἐκφράσῃ ὅσα κρύπτονται ἐντὸς του, νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον, νὰ ἀφήσῃ τὰ ἴχνη του, μὲ μίαν λέξιν νὰ *δημιουργήσῃ*. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἠδύνατο νὰ νικήσῃ τὸν ἀναγκαῖον ἀφανισμόν τῆς φθαρτῆς του ὕλης καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν αἰωνιότητα.

Ἀπὸ τοὺς ὑψηλοτέρους τρόπους ἐκφράσεως καὶ δημιουργίας εἶναι ἡ *λογοτεχνία*. Μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐννοοῦμεν τὴν τέχνην τοῦ λόγου· εἶναι δηλαδὴ λογοτεχνία *λόγος γραμμένος μὲ τέχνην*, μὲ προσπάθειαν καὶ φροντίδα. Ἡ φροντίς αὐτὴ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν *μορφήν* καὶ εἰς τὸ *περιεχόμενον*, εἰς τὸ *νόημα* τοῦ λόγου. Ὅπως εἶναι φυσικόν, δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν λογοτεχνίαν κείμενα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς ἐπιστημονικὰ θέματα καὶ ἔχουν σκοποὺς καθαρῶς ἐπιστημονικοῦς. Ὁρισμένας φοράς πάντως καὶ ἐπιστημονικὰ κείμενα ἀνήκουν ἐν μέρει εἰς τὴν λογοτεχνίαν (π.χ. ἱστορικὰ κείμενα). Μὲ τὴν λογοτεχνίαν ἐπιτυγχάνονται ἡ πνευματικὴ, ἀνθρωπιστικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἀνύψωσις του. Εἶναι ἐπομένως φανερά ἡ σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς λογοτεχνίας διὰ τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι φανερόν ἐπίσης ὅτι τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὄχι μόνον δὲν χάνουν τὴν ἀξίαν των, ἀλλὰ ἀντιθέτως περισσότερον ἀποδεικνύεται ἡ σημασία των.

Ὅπως γνωρίζομεν, ὁ γραπτὸς λόγος διαιρεῖται εἰς *ποιητικὸν* καὶ *πεζόν*. Ἐπομένως καὶ ἡ λογοτεχνία διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὴν *ποίησιν* καὶ τὴν *πεζογραφίαν*. Ἐκάστη ἐξ αὐτῶν περιλαμβάνει διάφορα εἶδη, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι εἰς τὰς λογοτεχνίας ὅλων τῶν χωρῶν πρώτη ἐκαλλιιεργήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ ποίησις, διότι ἡ πεζογραφία ἀπαι-

τεῖ μεγαλυτέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὠριμότητα σκέψεως· πάντοτε θὰ εἶναι εὐκολώτερον νὰ γράψῃ κανεὶς ἓνα ποίημα παρὰ ἓνα διήγημα. Προκειμένου περὶ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνέρχεται μέχρι τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. καὶ συνεχίζεται ἐξελικτικῶς μέχρι σήμερον. Αἱ διάφοροι ἐξελίξεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ καιροῦς, μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους:

- 1) Ἀρχαίαν λογοτεχνίαν.
- 2) Βυζαντινὴν.
- 3) Νεοελληνικὴν.

Ι. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίησις περιλαμβάνει 3 εἶδη: Τὸ ἔπος, τὴν *λυρικὴν ποίησιν* καὶ τὴν *τραγικὴν ποίησιν*, ἐνῶ ἡ πεζογραφία διαιρεῖται εἰς τρία ἀντίστοιχα εἶδη: τὴν *ἱστορίαν*, τὴν *φιλοσοφίαν* καὶ τὴν *ρητορείαν*. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία ἀρχίζει μὲ τὰ δύο ἡρωϊκὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου, τὴν *Ἰλιάδα* καὶ τὴν *Ὀδύσσειαν*, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν μᾶλλον κατὰ τὸν 8ον αἰ., καὶ συνεχίζεται πρὸς τὸ τέλος τοῦ 8ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰ. μὲ δύο διδακτικὰ ἔπη τοῦ Ἡσιόδου: *Ἔργα* καὶ *Ἡμέραι* καὶ *Θεογονία*.

Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰ. ἐμφανίζεται μετὰ τὸ ἔπος νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, ἡ *λυρικὴ*. Αὕτῃ διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐπικὴν ποίησιν κατὰ τὸ ὅτι ἐκφράζει τὰ ἐσωτερικὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ ἐπικὴ περιγράφει κυρίως καταστάσεις καὶ γεγονότα. Εἶδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶναι ἡ *ἐλεγεία*, ὁ *ἶαμβος* καὶ τὸ *μέλος* (= τραγούδι). Σπουδαῖοι λυρικοὶ ποιηταὶ ἦσαν ὁ *Τυρταῖος*, ὁ *Σόλων*, ὁ *Ἀρχίλοχος* ὁ *Πάριος*, ὁ *Ἀλκαῖος*, ἡ *Σαπφώ*, ὁ *Ἀνακρέων*, ὁ *Σιμωνίδης* ὁ *Κεῖος* καὶ ὁ *Πίνδαρος* (518-438 π.Χ.).

Ἐν τῷ μεταξύ πρὸς τὸ τέλος τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται δειλὰ καὶ ἡ πεζογραφία καὶ τὸ πρῶτον εἶδος ποῦ καλλιεργεῖται εἶναι ἡ *ἱστορία*. Παρουσιάζονται ἐπίσης οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι: *Θαλῆς*, *Ἀναξίμανδρος*, *Ἀναξίμενης*, *Ἡράκλειτος*, *Πυθαγόρας*.

Μετὰ τὸ 490 π.Χ. (περσικοὶ πόλεμοι) ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, ἡ *Ἀττικὴ περίοδος*, φθάνουσα μέχρι τοῦ 300 π.Χ. Κατ' αὐτὴν ἡ ἐπικὴ καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις δὲν ἔχουν μεγάλην ἀνάπτυξιν, παρουσιάζεται ὅμως νέον εἶδος, ἡ *τρα-*

γική ποιήσεις ἢ *δρᾶμα*, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιεργήθη πολὺ εἰς τὰς Ἀθήνας. Προήλθε κυρίως ἀπὸ τὴν λυρικήν ποιήσιν, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι εἶναι συνένωσις λυρικῆς καὶ ἐπικῆς ποιήσεως, εἶχε δὲ τὸ νέον στοιχεῖον ὅτι *ἐπαίζετο εἰς τὸ θέατρον*. Τὸ δρᾶμα διαιρεῖται εἰς *τραγωδίαν*, ἡ ὁποία εἶχε σοβαρὰν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς *κωμωδίαν*, ἡ ὁποία εἶχεν ἄστεϊαν ὑπόθεσιν. Οἱ τρεῖς σπουδαιότεροι τραγικοὶ ποιηταὶ ἦσαν ὁ *Αἰσχύλος* (525-456 π.Χ.), τοῦ ὁποίου σώζονται 7 τραγωδίαί, ὁ *Σοφοκλῆς* (496-406 π.Χ.), τοῦ ὁποίου σώζονται ἐπίσης 7 τραγωδίαί καὶ ὁ *Εὐριπίδης* (480-406 π.Χ.), τοῦ ὁποίου ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν 18 τραγωδίαί.

Ἐκ τῶν κωμικῶν ποιητῶν ὁ σπουδαιότερος εἶναι ὁ *Ἀριστοφάνης* (450-385 π.Χ.), τοῦ ὁποίου σώζονται 11 κωμωδίαί, καὶ πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου ὁ *Μένανδρος* (342-292 π.Χ.).

Καὶ ἡ *ἱστορία* παρουσιάζει μεγάλην ἀνάπτυξιν μὲ τοὺς 3 κυριωτέρους ἐκπροσώπους της: Πρῶτος εἶναι ὁ «πατὴρ τῆς ἱστορίας» *Ἡρόδοτος* (489-410 π.Χ.), ὁ ὁποῖος ἔγραψε διὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Μετὰ ὁ *Θουκυδίδης* (470-397 π.Χ.) ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τέλος ὁ *Ξενοφῶν* (434-355 π.Χ.) ἐσυνέχισε τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα.

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοσοφία ἀνεπτύχθη πολὺ μὲ πρῶτους τοὺς *σοφιστάς*, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν νέαν στροφὴν εἰς τὴν σκέψιν, καὶ κατόπιν τὸν *Σωκράτη* (469-399 π.Χ.), τὸν *Πλάτωνα* (427-347 π.Χ.), τὸν *Ἀριστοτέλη* (384-322 π.Χ.) καὶ τὸν *Θεόφραστον* (372-287 π.Χ.). Τέλος ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς *ρητορικῆς* εἰς τὰ δικαστήρια καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Οἱ σπουδαιότεροι ρήτορες ἦσαν ὁ *Λυσίας*, ὁ *Ἰσοκράτης*, ὁ *Αἰσχίνης* καὶ ἀνώτερος ὅλων ὁ *Δημοσθένης* (384-322 π.Χ.).

Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν περίοδον πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ Ἀθήναι. Μετὰ τὸ 300 π.Χ. ὅμως, μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναφαίνονται ἄλλαι πόλεις, ὅπως ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος, ἡ Ρόδος καὶ κυρίως ἡ Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴν ὀνομαστήν *Βιβλιοθήκην* της. Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος αὕτη μέχρι τὸ 30 π.Χ. καλεῖται *Ἀλεξανδρινὴ* ἢ *Ἑλληνιστικὴ*. Κατ' αὐτὴν καλλιεργοῦνται πάλιν ἡ ἐπικὴ ποιήσεις ἀπὸ τὸν *Ἀπολλώνιον* τὸν *Ρόδιον* (ἡρωϊκὸν ἔπος), τὸν *Ἀρατον* καὶ τὸν *Νικάνδρον* (διδασκτικὰ ἔπη), καθὼς καὶ ἡ λυρική ποιήσις μὲ σπουδαιότερον ἐκπρόσωπον τὸν *Καλλίμαχον* τὸν *Κυρηναῖον* (310-240 π.Χ.).

Ένα νέον εἶδος ποιήσεως, τὸ *Εἰδύλλιον*, με θέματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ὑπαίθρου, δημιουργεῖ ὁ *Θεόκριτος* (310-250 π.Χ.). Ἐπίσης πολὺ ἐκαλλιεργήθη καὶ τὸ *ἐπίγραμμα*, ἐνῶ οἱ ἀσχοληθέντες με τὴν τραγωδίαν ἦσαν ἀσήμαντοι.

Εἰς τὴν πεζογραφίαν παρουσιάσθησαν ἄρκετοὶ ἱστοριογράφοι, οἱ σπουδαιότεροι τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ *Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης* (202-120 π.Χ.) καὶ ὁ *Διόδωρος ὁ Σικελιώτης* (90-20 π.Χ.), ἐνῶ ἀντιθέτως δὲν ὑπάρχουν πλέον ρήτορες, ἰδίως μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅμως ἐνεφανίσθησαν νέαι τάσεις με τὴν ἰδρυσιν δύο νέων σχολῶν: τῆς *Στοᾶς* ἀπὸ τὸν *Ζήνωνα* (*Στωϊκὴ φιλοσοφία*) καὶ τῆς σχολῆς τοῦ *Ἐπικούρου*. Βεβαίως ὑπάρχουν καὶ οἱ φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι συνεχίζουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας, τῶν *Αὐτοκρατορικῶν χρόνων* (30 π.Χ. - 350 μ.Χ.), γράφονται ἔπη ἡρωϊκὰ καὶ διδακτικά, ἀκόμη καὶ τραγωδαί, ἀλλὰ πλέον ἔχει ἀρχίσει μία εἰς βάθος ἀλλαγὴ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ὅπωςδήποτε ἐπηρεάζει καὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ καθὼς αὕτη προσπαθεῖ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὰ παλαιὰ πλαίσια δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ παρουσιάσῃ οὔτε τὰ ἀριστουργήματα τῆς β' περιόδου οὔτε τὴν ποικιλίαν τῆς γ'.

Σημαντικοὶ ἐκπρόσωποι ὑπάρχουν κυρίως εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν: ὁ *Ἀρριανός* (95-175 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ κυρίως ὁ *Πλούταρχος* (46-120 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τοὺς *Παραλλήλους βίους* (βιογραφίας 50 Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν) καθὼς καὶ τὰ *Ἠθικά*, δηλαδὴ 128 πραγματείας ἀναφερομένας εἰς θέματα κοινωνικὰ καὶ πνευματικά.

Ἐξ ἄλλου ἓνα νέον εἶδος πεζογραφικὸν ἐμφανίζεται: τὸ *μυθιστόρημα*, δηλαδὴ ἀφήγησις πλαστή, ἐντελῶς φανταστική. Μυθιστορήματα ἔγραψαν ὁ *Ἡλιόδωρος*, ὁ *Ἀχιλλεὺς Τάτιος*, ὁ *Λόγγος* (Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην) κ.ἄ.

Σπουδαῖος συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ *Λουκιανός* (115-200 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος διακρίνεται διὰ τὸ πνεῦμα του. Ἐγραψε 80 πραγματείας περὶ διαφόρων θεμάτων.

Καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκαλλιεργήθη κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ὅποτε ἐνεφανίσθησαν ὁ *Σκεπτικισμός* καὶ ὁ *Νεοπλατωνισμός* με διαφόρους φιλοσόφους.

Τέλος πρέπει νά ἀναφέρωμεν ὅτι ἀρχίζουν νά παρουσιάζονται καί ἔργα σχετικά πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος πλέον ἔχει ἤδη ἐξαπλωθῇ καὶ ἐπικρατήσῃ εἰς ἀρκετὸν τμῆμα τῆς περὶ τὴν Μεσόγειον περιοχῆς.

II. BYZANTINΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 330 μ.Χ., ὅποτε ἰδρύθη ἡ Κωνσταντινούπολις, μέχρι τοῦ 1453, ὅποτε ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνεπτύχθη θαυμασιὰ λογοτεχνία· ἐσυνεχίσθη ἡ καλλιέργεια σχεδὸν ὅλων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐντέχνου λόγου, τὰ ὅποια συνηντήσαμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἐδημιουργήθησαν καὶ νέα.

Ἡ Βυζαντινὴ Λογοτεχνία δύναται νὰ διαιρεθῇ χρονικῶς εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς περιόδους:

1. Τὴν Προβυζαντινὴν ἢ Χριστιανικὴν. Περιλαμβάνει τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνος.

2. Τὴν καθαυτὴ Βυζαντινὴν: Ἡ περίοδος αὕτη ἀρχίζει μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων σταυροφόρων τὸ 1204.

3. Τὴν τῶν Παλαιολογείων χρόνων, ἡ ὁποία ἀρχίζει τὸ 1204 καὶ λήγει τὸ 1453, ἤτοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς δημῶδη. Ἡ ἀρχαία γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησαν, παρουσιάζει κατὰ κανόνα ὠρισμένας διαφοράς, εἶναι δηλαδὴ ἀπλουστερα ἐκείνης τῆς κλασσικῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς περιόδου· εἶναι ἡ λεγομένη *κοινή*, ἡ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν καὶ τὰ εὐαγγέλια.

Ὅπως ἡ ἀρχαία, ἔτσι καὶ ἡ Βυζαντινὴ λογοτεχνία χωρίζεται εἰς δύο μεγάλα τμήματα: α) τὸν Ποιητικὸν λόγον καὶ β) τὸν Πεζὸν λόγον.

Α. Ὁ ποιητικὸς λόγος διακρίνεται εἰς δύο κατηγορίας: τὴν *Κοσμικὴν ποίησιν* καὶ τὴν *Θρησκευτικὴν ποίησιν*.

Τὰ χρησιμοποιοιθέντα μέτρα εἰς τὴν ποίησιν ἦσαν βεβαίως καὶ τὰ ἀρχαῖα προσωδιακά, ἀλλὰ κυρίως τὰ ρυθμοτονικά, δηλαδή μέτρα, ποὺ ἐστηρίχθησαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τονισμὸν ἐκάστου στίχου.

Ἡ κοσμικὴ λεγομένη ποίησις περιλαμβάνει:

α) Ποιήματα ἐπικά, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἐξιστορεῖ κατορθώματα γενναίων ἀνδρῶν. Τὰ ποιήματα αὐτὰ οὔτε πολλὰ εἶναι, οὔτε τὴν ἑκτασιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀρχαίου ἔπους ἔχουν (π.χ. τὸ ποίημα Ἡρακλείας, ἔργον τοῦ ποιητοῦ Γ. Πισίδου (ζ' αἰών) πρὸς ἐξυμνησιν τῶν πράξεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου).

β) Ποιήματα, διὰ τῶν ὁποίων περιεγράφοντο ἢ ἐξυμνοῦντο ἔργα τέχνης (π.χ. Ἰωάννης Γάζης, Λέων Χοιροσφάκτης).

γ) Ποιήματα διδακτικά ἐπὶ διαφόρων θεμάτων (π.χ. Μιχαὴλ Ψελλὸς διὰ τὸ δίκαιον, Κωνσταντῖνος Μανασσῆς μὲ περιεχόμενον ἱστορικόν).

δ) Ποιήματα ἠθικοδιδασκικά, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον σκοπὸν εἶχε νὰ συμβουλεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ διαφόρων θεμάτων (π.χ. τὸ ποίημα περὶ διαίτης τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργη καὶ τὸ ποίημα εἰς τὴν Σωφροσύνην τοῦ Θεοδώρου Μελιτηνιώτου).

ε) Ἐπιγράμματα· οἱ βυζαντινοὶ ἔγραψαν νέα ἐπιγράμματα (π.χ. Πρόκλος κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα, Γεώργιος Πισίδης τὸν ζ' αἰῶνα, Κωνσταντῖνος Ρόδιος τὸν ι' αἰῶνα) ἀλλὰ καὶ ἐμελέτησαν καὶ συνεκέντρωσαν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα, συνθέσαντες τὰς γνωστὰς Ἀνθολογίας (π.χ. Κωνσταντῖνος Κεφαλᾶς, Μάξιμος Πλανούδης).

στ) Ποιήματα ἐλεγειακά, τὰ ὁποῖα θρηνοῦν κατὰ κανόνα τὴν ματαιότητα τοῦ παρόντος κόσμου (π.χ. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Κωνσταντῖνος Σικελιώτης, Μιχαὴλ Χωνιάτης).

Ἡ θρησκευτικὴ ποίησις ἐγράφη ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς ρυθμοτονικὸν μέτρον, περιέχει δέ: α) τοὺς ὕμνους καὶ β) τοὺς κανόνας. Καὶ τὰ δύο εἶδη προωρίζοντο διὰ νὰ ψάλλωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὰς διαφόρους ἑορτάς. Ἔτσι ἔχομεν ὕμνους ἀφιερωμένους εἰς τὰ Χριστοῦ γεννα, εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον, εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν κ.λπ. Γνωστὸς εἶναι καὶ ὁ περίφημος *Μέγας Κανὼν*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ 250 στροφῶν. Διάσημοι ὕμνογράφοι καὶ κανονογράφοι τοῦ Βυζαντίου ἦσαν ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ὁ Ἀνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Ἰωσήφ ὁ ὕμνογράφος κ.λπ. Ἡ γλῶσσα τῶν ποιημάτων

των αὐτῶν ἦτο ἡ ἀπλῆ ἀρχαία ἐλληνικὴ διὰ νὰ γίνηται κατανοητὴ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Μετὰ τὸν ιβ' αἰῶνα τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως περιπίπτει εἰς μαρασμόν.

Β. Ὁ πεζὸς λόγος περιλαμβάνει πολλὰ εἶδη· οὕτως ἔχομεν:

α) *Τὴν ἱστορίαν.* Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν ἱστορίαν διαφόρων εἰδῶν· διακρίνομεν:

— τὴν *Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν*, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται τὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ μέχρι καὶ τοῦ βου αἰῶνος· οἱ κυριώτεροι συγγραφεῖς ἦσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Σωζόμενος (ε' αἰών), Εὐάγγελος ὁ Σχολαστικὸς (ζ' αἰών) καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος (ιδ' αἰών).

— *Τὴν Χρονογραφίαν*, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἐκάστοτε συγγραφεὺς περιγράφει τὰ γεγονότα ἀπὸ κτίσεως κόσμου (περιληπτικῶς) μέχρι τῶν ἡμερῶν του (ἐκτενῶς). Χρονογράφοι ὑπῆρξαν πολλοί, κυριώτεροι εἶναι οἱ: Ἰωάννης Μαλάας (ζ' αἰών), Γεώργιος Σύγκελλος (η' αἰών), Γεώργιος Μοναχός (θ' αἰών), Ἰωάννης Σκυλίτσης (ια' αἰών), Γεώργιος Κεδρηνός, Ἰωάννης Ζωναρᾶς (ιβ' αἰών) κ.λπ. Ἡ γλῶσσα τῆς χρονογραφίας εἶναι ἀπλῆ, διότι οἱ συγγραφεῖς ἀπηυθύνοντο εἰς τὸν πολὺν λαόν.

— *Τὴν καθαντὴ ἱστορίαν*, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ συγγραφεῖς, ἔχοντες ὡς πρότυπα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων ἱστορικῶν, περιγράφουν τὰ σύγχρονά των γεγονότα, τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἐνίοτε αὐτόπταις μάρτυρες ἢ μέτοχοι. Ἡ γλῶσσα τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν εἶναι ἀρχαιοπρεπὴς μιμοῦνται δὲ κατὰ κανόνα τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Διάσημοι ἱστορικοὶ ἦσαν: ὁ Προκόπιος (ζ' αἰών), Θεοφύλακτος Σιμοκάτης (ζ' αἰών), Λέων Διάκονος (ι' αἰών), Μιχαὴλ Ψελλός (ια' αἰών), ἡ πριγκίπισσα Ἄννα Κομνηνὴ (ιβ' αἰών), Νικήτας Χωνιάτης (ιγ' αἰών), Νικηφόρος Γρηγορᾶς (ιδ' αἰών), ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Καντακουζηνός (ιδ' αἰών), ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὁ Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριος, ὁ Δούκας, ὁ Σφραντζῆς (ιε' αἰών) κ.λπ.

β) *Τὴν ρητορικὴν.* Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ ρητορικὴ ἀνεπτύχθη εἰς μέγαν βαθμόν, διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὴν ρητορικὴν τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων κατὰ τὸ περιεχόμενον. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ρήτορες ἦσαν κυρίως *δικανικοὶ ρήτορες*, οἱ ὅποιοι ἔγραφον λόγους διὰ νὰ τοὺς ἐκφωνοῦν εἰς τὰ δικαστήρια πρὸς υπεράσπισιν δικαστικῶν ὑποθέσεων ἢ εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν πολιτῶν, τὴν ἐκκλη-

σίαν τοῦ δήμου, πρὸς ἀνάπτυξιν πολιτικῶν θεμάτων, οἱ βυζαντινοὶ ῥήτορες συνέντασσαν λόγους δι' ἄλλην αἰτίαν. Οἱ λόγοι τῶν κυρίως ἦσαν:

— Ἐγκωμιαστικοὶ (ἐπαινετικοὶ) διαφόρων προσώπων, ἰδίως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου.

— Ἐπιτάφιοι πρὸς τιμὴν διακεκριμένων νεκρῶν.

— Προτρεπτικοί, διὰ τῶν ὁποίων προσεπάθουν νὰ πείσουν τοὺς ἄρχοντας ἢ κοινοὺς θνητοὺς νὰ πράξουν κάτι.

— Ἐκφράσεις, δηλαδὴ λόγοι διὰ τῶν ὁποίων περιγράφουν ἐγκωμιαστικῶς ἔργα τέχνης (κτήρια, ἐκκλησίας, εἰκόνας κ.λπ.).

Διάσημοι ῥήτορες ἦσαν: Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς (δ' αἰών), ὁ πατριάρχης Φώτιος (θ' αἰών), ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς (ια' αἰών), ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος (ιβ' αἰών), ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης (ιγ' αἰών), ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις (ιγ' αἰών), ὁ Δημήτριος Κυδῶνης (ιε' αἰών) κ.λπ.

γ) Τὰ *Συναξάρια* (μαρτυρολόγια) καὶ τοὺς *βίους ἁγίων*, δηλαδὴ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφεται ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα καὶ τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας μας. Πρόκειται περὶ νέου εἴδους πεζοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη εἰς τὸ Βυζάντιον. Διαπρεπέστερος συγγραφεὺς ἦτο ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς (ια' αἰών).

δ) Τὴν *Ἐπιστολογραφίαν*. Οἱ Βυζαντινοὶ ἀντήλλασσαν πολλὰς ἐπιστολάς, ἐφρόντιζον δὲ ἰδιαιτέρως τὴν σύνταξιν, τὸ ὕφος καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς ποικίλα θέματα. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ εἶναι πολύτιμοι, διότι δι' αὐτῶν γνωρίζομεν πολλὰ στοιχεῖα τῆς βυζαντινῆς καθόλου ἱστορίας. Ἡ δὲ Βυζαντινὴ ἐπιστολογραφία εἶναι ἀνωτέρα ἐκείνης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐπιστολὰς ἔγραψαν ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ Βυζαντίου. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρονται οἱ: Βασίλειος ὁ Μέγας (δ' αἰών), Φώτιος (θ' αἰών), Ἀρέθας (ι' αἰών), Ψελλὸς (ια' αἰών), Γεώργιος Κύπριος (ιγ' αἰών), Νικόλαος Καβάσιλας (ιδ' αἰών), Δημήτριος Κυδῶνης (ιε' αἰών).

ε) Τὴν *Θεολογίαν*. Ἡ Βυζαντινὴ θεολογία ἐκαλλιεργήθη καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐτοκρατορίας, ἔχει δὲ νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα ἄριστα. Οἱ Βυζαντινοὶ Θεολόγοι ἡσχολοῦντο μὲ θέματα:

— *Δογματικά*, δηλαδὴ θέματα ἀναφερόμενα εἰς διατύπωσιν κανόνων τῆς θρησκείας μας καὶ καταπολεμήσεως τῶν διαφόρων αἵρέσεων.

— *Ἑρμηνευτικά*, δηλαδή θέματα ἑρμηνείας τῶν ἁγίων Γραφῶν κυρίως.

— *Ἀσκητικά*, δηλαδή θέματα περὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν Χριστιανῶν, κυρίως ὅμως τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἀσκητῶν.

Θέατρον καὶ θεατρικὴ ποίησις, παρομοία πρὸς τὴν τραγικὴν ποίησιν τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων, εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἀπαντᾷ. Ἡ φιλοσοφία εὐδοκιμεῖ καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, ἀσχολεῖται ὅμως εἴτε μὲ τὴν μελέτην καὶ τὸ σχολιασμὸν τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλωτίνου, εἴτε, κυρίως, μὲ θέματα χριστιανικῆς φιλοσοφίας καὶ μεταφυσικῆς.

Ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξε πλουσία· τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας πολλά. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων αὐτῶν παρουσιάζει τεράστιον ἐνδιαφέρον καὶ μελετᾶται ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας Βυζαντινολόγους ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ Βυζάντιον ἀνεπτύχθη ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ Ἑλλάς, οἱ κάτοικοί του ἦσαν Ἕλληνες, εἶχαν βαθεῖαν ἐθνικὴν συνείδησιν, ὠμίλουν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τοὺς ἐχαρακτήριζον κοινὰ ἦθη καὶ ἔθιμα. Ἐπὶ χίλια ἔτη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο ἡ μεγάλη γέφυρα, ἡ ὁποία ἤνωσε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μὲ τὴν νέαν, ἦτο τὸ χωνευτήριον, ὅπου τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πνεῦμα συνδιηλλάγη μὲ τὸ χριστιανικὸν καὶ ἐδημιουργήθη τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν ἰδεῶδες. Τὸ Βυζάντιον εἶναι ἡ γῆ ἡ γόνιμος, ποὺ ἔθρεψε τὰς ρίζας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ.

III. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γενικά.

Μὲ τὸν ὅρον *Νεοελληνικὴ λογοτεχνία* ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν λογοτεχνικῶν κειμένων, τὰ ὅποια εἶναι γραμμένα ἀπὸ γνωστὰ ἢ ἄγνωστα πρόσωπα εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν λογίαν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ. μία νέα λογοτεχνία, ἡ ὁποία ἐπαρουσίαζε πολλὰ νέα στοιχεῖα καὶ πολλὰς διαφορὰς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μέχρι τότε λογοτεχνικὴν παράδοσιν.

Τὰ νέα αὐτὰ στοιχεῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν *γλῶσσαν*, τὴν *μορφήν* καὶ τὸ *περιεχόμενον*.

Εἶδομεν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ λογοτεχνία προσεπάθει νὰ μείνῃ προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν διάλεκτον καὶ αὐτὴν ἐχρησιμοποίει μὲ ἀρκετὰς ἀναγκαίας βεβαίως ἀπλοποιήσεις. Παραλλήλως ὅμως, ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, εἶχεν ἀρχίσει μία βαθμιαία γλωσσικὴ μεταβολὴ μὲ τὴν δημιουργίαν τῆς Ἀλεξανδρινῆς *κοινῆς* διαλέκτου, ἀρκετὰ ἀπλοποιημένης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν *κοινήν*, ἡ ὁποία συνεχῶς ἐξειλίσσετο, προῆλθεν ἡ ὁμιλουμένη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἐνῶ συγχρόνως οἱ λόγιοι καὶ μορφωμένοι ἐσυνέχιζον τὴν παράδοσιν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου. Ἀπὸ τὰς δύο ἀντιθέτους αὐτὰς τάσεις προῆλθεν ἡ διγλωσσία, ἡ ὁποία ἔφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς *δημοτικῆς* καὶ τῆς *καθαρευούσης*. Ἀπὸ τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ. λοιπὸν ἀρχίζουν νὰ γράφονται ἔργα εἰς τὴν ὁμιλουμένην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ὡς ἀρχὴν τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας τὸν αἰῶνα αὐτόν.

Ἡ νέα λογοτεχνία, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποίησε τὴν νέαν γλῶσσαν, ἐχρησιμοποίησε συγχρόνως καὶ νέας μορφὰς καὶ νέα εἶδη. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν τὸ *μέτρον* τῶν ποιημάτων ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ ἂν μία συλλαβὴ ἦτο *βραχεῖα* ἢ *μακρά*, διότι κατὰ διαφορετικὸν τρόπον προεφέ-

ρετο τὸ βραχὺ ἀπὸ τὸ μακρὸν φωνῆεν· εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν ὁμως, εἰς τὴν ὁποίαν βραχέα καὶ μακρά προφέρονται τὸ ἴδιον, τὸ μέτρον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν μία συλλαβὴ εἶναι *τονισμένη* ἢ *ἄτονος*. Ἔτσι ἐδημιουργήθησαν νέοι στίχοι καὶ νέα μέτρα καὶ εἶδη.

Ἐξ ἄλλου καὶ ὥς πρὸς τὸ περιεχόμενον παρατηρεῖται διαφορὰ, διότι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων κοινωνικῶν ἢ ἱστορικῶν παραγόντων χρησιμοποιοῦνται νέα θέματα.

Ὡστε αἱ ἀρχαὶ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εὐρίσκονται χρονικῶς ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου (1453 μ.Χ.) ὑπάρχουν ἐπιδράσεις καὶ παρουσίαι τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν συνέχειαν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς νέας.

Πρὶν ἐξετάσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν της μέχρι σήμερον, θὰ κάμωμεν λόγον διὰ τὰς μορφὰς καὶ τὰ εἶδη της τόσον εἰς τὴν *ποίησιν* ὅσον καὶ εἰς τὴν *πεζογραφίαν*.

Α' ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Μετρική.

Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ποιήσεως, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν πεζογραφίαν, εἶναι τὸ *μέτρον*, ὁ *στίχος* καὶ ὁ *ρυθμὸς*.

Μέτρον εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ὀνομάζομεν τὴν *κανονικὴν ἐναλλαγὴν τονισμένων καὶ ἀτόνων συλλαβῶν*. Βάσις τοῦ μέτρου εἶναι οἱ *μετρικοὶ πόδες*, ἔχομεν δέ, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν τόνων, πέντε εἶδη ποδῶν:

- 1) ἱαμβος — — (τονίζεται ἡ δευτέρα συλλαβὴ π.χ. πηγὴ)
- 2) τροχαῖος — — (τονίζεται ἡ πρώτη π.χ. ἔλα)
- 3) δάκτυλος — — — (τονίζεται ἡ πρώτη π.χ. σπίτι μου)
- 4) ἀνάπαιστος — — — (τονίζεται ἡ τρίτη π.χ. περπατῶ)
- 5) μεσοτονικός — — — (τονίζεται ἡ μεσαία π.χ. καλέ μου)

Ὅπως παρατηροῦμεν, τὰ δύο πρῶτα μέτρα (ιαμβικόν, τροχαϊκόν) ἔχουν πόδας *δισυλλάβους*, ἐνῶ τὰ ἄλλα τρία (δακτυλικόν, ἀναπαιστικόν, μεσοτονικόν) ἔχουν πόδας *τρισυλλάβους*.

Βάσις τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ *στίχος*, ὁ ὁποῖος περιέχει, ὅπως εἶναι φυσικόν, ὠρισμένον ἀριθμὸν μετρικῶν ποδῶν, ἀναλόγως τῶν συλλαβῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται. Ὁ στίχος λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν του

ἐκ τοῦ μέτρου καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, π.χ. ὀκτασύλλαβος ἰαμβικός.

Τέλος, *ρυθμὸς* εἶναι ἡ ἄρμονία, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸ ποίημα καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ μέτρου.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας ὅτι εἰς τὴν ποίησιν δὲν συμπίπτουν πάντοτε οἱ τόνοι τῶν λέξεων μὲ τοὺς τόνους τῶν μέτρων, δηλαδὴ οἱ γραμματικοὶ τόνοι μὲ τοὺς μετρικοὺς. Οἱ γραμματικοὶ τόνοι, δηλαδή, εἶναι δυνατόν ὠρισμένας φοράς νὰ θεωρηθοῦν ὅτι δὲν ὑπάρχουν μετρικῶς· λέγομεν τότε ὅτι «δὲν ἀκούονται». Ἐξ ἄλλου πολλάς φοράς δὲν ὑπάρχουν ὅλοι οἱ μετρικοὶ τόνοι εἰς ἓνα στίχον ἢ δὲν ἀκούονται ὅλοι τὸ ἴδιον ἰσχυρῶς.

Παραδείγματα.

Ίαμβικοί στίχοι. Εἰς τοὺς ἱαμβικοὺς στίχους οἱ μετρικοὶ τόνοι εὐρίσκονται εἰς τὰς συλλαβὰς 2, 4, 6, 8, 10, 12 κ.λπ. Π.χ.

Ἦθε/λες κά/τι νὰ/ μοῦ πῆς/ καὶ δὲ/ σοῦ τὸ/ ρωτοῦ/σα

1 4 6 7 8 9 10 11 12 14
—/— —/— —/— —/— —/— —/— —/— —/—

Οἱ τόνοι εἰς τὰς συλλαβὰς 7, 9, 11 εἶναι μόνον γραμματικοὶ καὶ ὄχι μετρικοὶ, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς μετρικοὺς οἱ ἰσχυρότεροι εἶναι οἱ 4, 8, 10, 14. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν πρῶτον πόδα ὁ τόνος εὐρίσκεται ὄχι εἰς τὴν δευτέραν, ἀλλὰ εἰς τὴν πρώτην συλλαβήν.

Τροχαϊκοί. Εἰς αὐτοὺς οἱ μετρικοὶ τόνοι εὐρίσκονται εἰς τὰς συλλαβὰς 1, 3, 5, 7, 9, 11 κ.λπ. Π.χ.

Λαχτα/ρῶ ν' ἀ/νοίξης/ τὸ πα/ράθυ/ρο

[illegible]

Ἐδῶ λείπει ὁ τόνος εἰς τὸν πρῶτον πόδα.

Δακτυλικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 1, 4, 7, 10 κ.λπ. Π.χ.

Βλέπει τὸ/ τρίκορφο/, σφίγγεται/, φτάνει

1 3 4 7 10
— — — / — — — / — — — / — — —

Ὁ τόνος τῆς τρίτης συλλαβῆς δὲν ἀκούεται.

Ἀναπαιστικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 3, 6, 9, 12 κλπ.

Π.χ. Στῶν ψαρῶν/ τὴν ὀλό/μαυρη ρά/χη

1 3 4 6 7
— — — / ——— / — — — / —

Οἱ τόνοι τῶν συλλαβῶν 1 καὶ 4 δὲν ἀκούονται.

Μεσοτονικοί. Εἰς αὐτοὺς τονίζονται αἱ συλλαβαὶ 2, 5, 8, 11 κ.λπ.

Π.χ. Φωνούλα/ μὲ πίκρα/ μὲ κράζει

2 4 5 7 8
— — — / — — — / — — —

Οἱ τόνοι τῶν συλλαβῶν 4 καὶ 7 δὲν ἀκούονται.

Τὰ συνηθέστερα μέτρα εἶναι τὸ ἱαμβικὸν καὶ τὸ τροχαϊκόν.

Σύνηθες φαινόμενον εἰς τοὺς στίχους εἶναι ἡ *συνίζησις*, κατὰ τὴν ὁποίαν δύο συνεχόμενα φωνήεντα προφέρονται μαζί ὡς μία συλλαβή.

Τὸ ποίημα δυνατόν νὰ διαιρῇται εἰς *στροφάς*, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὁμάδες στίχων. Εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν στροφάς διστίχους, τριστίχους, τετραστίχους μέχρι καὶ ὀκταστίχους, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στίχων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀποτελοῦνται. Ἐνα ποίημα εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελῇται ἀπὸ μίαν ἢ πολλὰς στροφάς ἢ δυνατόν καὶ νὰ μὴ διαιρῇται εἰς στροφάς.

Ἐνα ἐξωτερικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἴσως νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἕνα ποίημα, εἶναι ἡ *ὁμοιοκαταληξία*. Δύο στίχοι ἔχουν ὁμοιοκαταληξίαν ὅταν ἀπὸ τὸ τελευταῖον τονιζόμενον φωνήεν καὶ πέρα συμπίπτουν ἀκουστικῶς ὅλα τὰ γράμματα π.χ.

Ἐπесе τὸ πούσι ἀποβραδὶς

— τὸ καραβοφάναρο χαμένο —

κ' ἔφτασες χωρὶς νὰ σὲ προσμένω

μέσ' στήν τιμονιέρα νὰ μὲ δῇς

Ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν ὁμοιοκαταληξίαι. Ἐδῶ ὁμοιοκαταληκτεῖ ὁ α' μὲ τὸν δ' καὶ ὁ β' μὲ τὸν γ' στίχον.

Ἡ ὁμοιοκαταληξία πολλὰκις δίδει εἰς τὸ ποίημα μουσικότητα καὶ ἁρμονίαν, ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀξιολογοῦμεν τὰ ποιήματα βάσει αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν σύγχρονον (*μοντέρναν*) ποίησιν ἔχει τελείως καταργηθῇ.

Πρέπει ἀκόμη νὰ γνωρίζωμεν ὅτι εἰς τὴν μοντέρναν αὐτὴν ποίη-

σιν ἔχει καταργηθῇ καὶ τὸ μέτρον καὶ χρησιμοποιεῖται ὁ λεγόμενος ἐλεύθερος στίχος, ὁ ὁποῖος δὲν ἀκολουθεῖ κανένα ἀπὸ τὰ μέτρα, τὰ ὅποια ἀνεφέραμεν. Καταβάλλεται μόνον προσπάθεια νὰ ὑπάρχη ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ ἁρμονία· δίδεται δηλαδή μεγαλυτέρα σημασία εἰς τὸ περιεχόμενον παρὰ εἰς τὴν μορφήν.

Σπουδαῖοι ποιηταί, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν εἰς ἐλεύθερον στίχον, εἶναι οἱ Σεφέρης, Ἑλύτης, Ρίτσος κ.ἄ.

Ἡ ποίησις γενικῶς διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας ἀναλόγως τοῦ τρόπου δημιουργίας τῶν ποιημάτων: εἰς τὴν *προσωπικὴν* καὶ εἰς τὴν *δημοτικὴν*.

2. Προσωπικὴ Ποίησις.

Μὲ τὸν ὅρον *προσωπικὴ* ποίησις ἐννοοῦμεν τὰ ποιήματα, τὰ ὅποια συνέθεσεν ἓνας ποιητὴς (συνήθως γνωστός, δυνατόν ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἄγνωστος), ὁ ὁποῖος ἔθεσε εἰς τὰ ποιήματά του τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του. Εἰς αὐτὰ ἐκφράζονται αἱ *προσωπικαί* του πεποιθήσεις, σκέψεις καὶ ἰδέαι, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν δημοτικὴν ποίησιν, ὅπου τὰ ποιήματα εἶναι *ἀπρόσωπα*.

Εἵπομεν ἀνωτέρω ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν ἔχομεν τρία εἶδη: ἔπος, λυρικὴν ποίησιν, τραγικὴν ποίησιν. Ἡ διαίρεσις αὕτῃ δὲν ἰσχύει ἀκριβῶς διὰ τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν. Ὑπάρχουν βεβαίως εἰς αὐτὴν μερικὰ ἔπη (ὅπως τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα) καὶ ἔχουν γραφῇ ἀκόμη καὶ μερικαὶ τραγωδίαί εἰς ἔμμετρον λόγον, ἀλλὰ αὐτὰ μόνον σποραδικῶς ἐμφανίζονται ὡς ἐξαιρέσεις. Κυρίως τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα ἐγίναν εἶδη τῆς πεζογραφίας, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω. Ἔτσι ἡ νεοελληνικὴ ποίησις συνεχίζει τὴν ἀρχαίαν λυρικὴν ὡς πρὸς τὴν ἐκφρασιν τῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς πρὸς τὰ εἶδη καὶ τὰς μορφὰς ὅμως ἠκολούθησεν, ὅπως καὶ ὅλη ἡ νέα ποίησις, νέους δρόμους καὶ ἐδημιούργησε νέους τύπους. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τὰ ποιήματα εἶναι δυνατόν νὰ ἀνήκουν, ὅπως εἶναι φυσικόν, εἰς πολλὰς κατηγορίας: θρησκευτικά, πατριωτικά, ἱστορικά, κοινωνικά, ἐρωτικά, σατιρικά, θαλασσινά, φιλοσοφικά, φυσιολατρικά κ.λπ.

Ὑπάρχουν ποιήματα — τὰ περισσότερα — τὰ ὅποια δὲν ἔχουν καμμίαν συγκεκριμένην μορφήν (π.χ. ὁ Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ). Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ γράφονται βά-

σει ώρισμένων κανόνων καί νά ἔχουν ώρισμένην σταθεράν μορφήν. Αὐτά εἶναι τὰ ἐξῆς:

Ἐπίγραμμα. Εἶναι ἓνα εἶδος, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ποιήσεως. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν του ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀρετὴ του εἶναι ἡ συντομία· ἀποτελεῖται ἀπὸ 2, 3 ἢ μερικὰς φοράς περισσοτέρους στίχους. Ἐξεκίνησε ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἐπὶ τάφων, ἀγαλμάτων ἢ μνημείων. Δυνατὸν νά ἔχη περιεχόμενον ὑψηλὸν καὶ σοβαρόν, δυνατὸν ὅμως νά εἶναι καὶ σατιρικόν. Γνωστὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σολωμοῦ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ἐνῶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως κλασσικὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα διὰ τοὺς πεσόντας εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Δίστιχον. Ἀποτελεῖται, ὅπως δεικνύει καὶ ἡ λέξις, ἐκ δύο στίχων καὶ ἔχει πάντοτε ὁμοιοκαταληξίαν. Προέρχεται ἐκ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως (τὰ γνωστὰ *λιανοτράγουδα*), ἀλλὰ καὶ πολλοὶ γνωστοὶ ποιηταὶ ἔγραψαν δίστιχα. Τὰ περισσότερα ἔχουν χαρακτηῖρα περιπαικτικὸν ἢ ἐρωτικὸν (π.χ. οἱ κρητικὲς μαντινάδες), ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἀρκετὰ ποὺ ἐκφράζουν τὴν λαϊκὴν φιλοσοφίαν. Διὰ τοῦτο πολλαὶ παροιμίαι εἶναι δίστιχα.

Παραδείγματα:

Βασιλικὸς κι ἂν μαραθῇ τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει
κι ἡ ἀγάπη μου κι ἂν παντρευτῇ τὴν ἔγνοια μου τὴν ἔχει
(δημοτικόν)

Νὰ σὲ μαλλώσω μιὰ καὶ δυὸ νὰ σὲ μαλλώσω δέκα
ποὺ εἶχες τόσες ὁμορφες καὶ πῆρες μιὰ γυναίκα
(Στρ. Μυριβήλη)

Εἶναι φανερόν ὅτι μερικὰ ἐπιγράμματα δυνατὸν νά εἶναι δίστιχα.

Μπαλλάντα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 στροφάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 3 πρῶται ἔχουν τὸ ἴδιον μέτρον καὶ τὸν ἴδιον ἀριθμὸν στίχων. Ἡ τελευταία εἶναι μικροτέρα καὶ εἶναι δυνατὸν νά ἔχη ἄλλο μέτρον, καλεῖται δὲ ἐπῳδός. Ὁ τελευταῖος στίχος κάθε στροφῆς εἶναι ὁ ἴδιος. Τὸ περιεχόμενον τῆς μπαλλάντας εἶναι συνήθως δραματικόν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ὀλίγοι ποιηταὶ ἔγραψαν μπαλλάντας (Καρυωτάκης, Βιζυηνὸς κ.ἄ.).

Σονέτον. Είναι από τὰ ποιήματα μὲ αὐστηρῶς καθωρισμένην μορφήν καὶ ἐκαλλιεργήθη πρῶτα εἰς τὴν Ἱταλίαν, ἀπὸ ὅπου ἦλθε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 16ον αἰ. μ.Χ.

Τὸ σονέτον ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 στίχους διηρημένους εἰς 4 στροφάς. Αἱ 2 πρῶται ἔχουν ἀπὸ 4 στίχους καὶ αἱ ἄλλαι 2 ἀπὸ 3. Καὶ οἱ 14 στίχοι πρέπει νὰ ἔχουν τὸ ἴδιον μέτρον. Πρέπει ἀκόμη αἱ δύο 4στιχοι στροφαὶ νὰ ἔχουν μεταξύ τῶν τὴν ἰδίαν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ τὸ ἴδιον πρέπει νὰ γίνεται μεταξύ τῶν δύο 3στίχων στροφῶν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνονται ὡς μία. Τὸ περιεχόμενον πρέπει νὰ εἶναι λυρικὸν καὶ εἰς τοὺς τελευταίους στίχους νὰ ἐκφράζεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα. Σονέτα ἔχουν γράψει πολλοὶ ποιηταὶ (Μαβίλης, Παλαμᾶς, Γρυπάρης, Μαρκοράς, Καρυωτάκης κ.ἄ.).

Ὡς παράδειγμα παραθέτομεν ἓνα σονέτον τοῦ Καρυωτάκη μετρίλον ΔΙΑΚΟΣ.

1
Μέρα τ' Ἀπρίλη
πράσινο λάμπος
γελοῦσ' ὁ κάμπος
μὲ τὸ τριφύλλι.

2
Ὡς τὴν ἐφίλει
τὸ πρωῒνὸ θάμπος
ἡ φύσι σάμπως
γλυκὰ νὰ ὠμίλει.

3
Ἐκελαηδοῦσαν
πουλιὰ πετῶντας
ὅλο πρὸ πάνω·

4
τᾶνθη εὐωδοῦσαν
κι εἶπε ἀπορῶντας·
πῶς νὰ πεθάνω;

Ὁκτάβα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 6 πρῶτοι ἔχουν μεταξύ τῶν ὁμοιοκαταληξίαν, ἐνῶ οἱ δύο τελευταῖοι ἔχουν ἰδιαίτεραν ὁμοιοκαταληξίαν. Ὁκτάβας ἔγραψεν ὁ Σολωμός, ὁ Παλαμᾶς κ.ἄ.

Μεταξὺ τῶν ποιημάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ὥρισμένην τεχνικὴν, πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν *ἀκροστιχίδα*. Ἐνα ποίημα ἔχει ἀκροστιχίδα, ὅταν τὰ πρῶτα ἢ τὰ τελευταῖα γράμματα κάθε στίχου ἢ κάθε στροφῆς σχηματίζουν μιὰ λέξιν ἢ φράσιν. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἀλφαριθμητικὴ ἀκροστιχίς, ὅπου κάθε στίχος ἢ στροφή ἀρχίζει μὲ ἓνα γράμμα τοῦ ἀλφαριθμήτου. Ἡ ἀκροστιχίς ἐκρησιμοποιήθη ἀπὸ πολὺ παλαιὰ καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν κατὰ τὴν Ἀλεξαν-

δρινὴν ἐποχὴν· κατόπιν ἡ χρῆσις τῆς ἐσυνεχίσθη καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ἐχρησιμοποιήθη περισσότερο εἰς τὰ ἐρωτικά ποιήματα.

Ἕνα παράδειγμα:

Μὲ τὴν δροσούλα τῆς αὐγῆς

Ἀγάπησα δύο μάτια

Ρόδα καὶ γιούλια τῆς αὐγῆς

Ἵσως νὰ πέσατε στὴ γῆ

Ἀπ' τοῦ οὐρανοῦ τὰ πλάτια.

Σημείωσις: Ὑπάρχουν καὶ μερικά ἄλλα εἶδη μὲ σταθερὰν μορφήν, τὰ ὅποια εἶναι πολὺ σπάνια εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ποίησιν, ὅπως τὸ τριολέτο, τὸ ροντέλο, ἡ βιλανέλα κ.ἄ.

3. Δημοτικὴ ποίησις.

Τὰ ἑλληνικὰ δημοτικά τραγούδια ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς πλέον εὐτυχημένας στιγμὰς ὅλης τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ ὅλους δὲ ἀναγνωρίζονται ὡς ἀριστουργήματα τῆς παγκοσμίου δημοτικῆς ποιήσεως.

Τὰ δημοτικά μας τραγούδια καλύπτουν μέγα χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἡρωικῆς ἐποχῆς τῶν ἀκριτῶν τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῆς «κλεφτουριάς» τοῦ 1821.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ὁ τρόπος δημιουργίας των: Τὰ ἔγραψε κατ' ἀρχὰς κάποιος (ἄγνωστος), ὁ ὅποιος κατῴρθωσε νὰ ἐκφράσῃ τὰ συναισθήματα τοῦ λαοῦ, τὰ κοινὰ ἦθη καὶ ἔθιμά του καὶ τὴν κοινὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Διὰ τοῦτο ἔγιναν πολὺ γνωστά, ἐτραγουδήθησαν ἀπὸ ὅλους. Ἔτσι ὑπέστησαν ὅλας τὰς ἀπαραιτήτους προσθήκας, ἀφαιρέσεις καὶ μετατροπὰς, αἱ ὁποῖαι ἀφῆρσαν κάθε προσωπικὸν στοιχεῖον καὶ τὰ κατέστησαν κτῆμα καὶ δημιούργημα ὅλου τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ δημοτικά. Ἐπομένως εἰς τὰ δημοτικά τραγούδια ἐκφράζονται αἱ ἰδέαι καὶ αἱ πεποιθήσεις ὅλου τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι ἐνὸς μόνον ἀνθρώπου. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψει μας ὅτι ἀναπόσπαστον μέρος τῶν ποιημάτων αὐτῶν εἶναι ἡ μουσική, ἡ ὁποία συντελεῖ εἰς τὴν εὐκολωτέραν καὶ μεγαλυτέραν διάδοσίν των. Εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν, καὶ ὁ τρόπος ζωῆς ἔχουν ἀνακόψει τὴν διαδικασίαν

τῆς δημιουργίας τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἔτσι ὠρισμένα ποιήματα λαϊκῶν ποιητῶν δὲν εἶναι δυνατόν νά χαρακτηρισθοῦν *δημοτικά*, διότι δὲν γίνονται εὐρύτερον γνωστά καί δὲν ὑφίστανται καμμίαν ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος. Ἐξ ἄλλου μερικά ἄτεχνα ψευδοδημοτικά δημιουργήματα διαφόρων, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δημοτικά τραγούδια, εἶναι παραποιήσεις καὶ μιμήσεις (ποιητικά καὶ μουσικά) δημοτικῶν τραγουδιῶν, αἱ ὁποῖαι ζημιώνουν τὰ γνήσια δημοτικά τραγούδια, διότι προκαλοῦν σύγχυσιν. Προβάλλονται μάλιστα μὲ τὸν τίτλον «*σύγχρονα* δημοτικά τραγούδια!».

Ἐξωτερικά γνωρίσματα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ἡ γλῶσσα καὶ τὸ μέτρον.

Ἡ γλῶσσα τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν εἶναι βεβαίως ἡ δημοτική, πλουσία, ὁμοιόμορφος καὶ ἀκριβής εἰς τὴν ἔκφρασιν. Εἶναι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ὁ λαός, χωρὶς ὑπερβολὰς καὶ ἀκρότητας. Εἰς πολλὰ ποιήματα χρησιμοποιεῖται ἡ τοπικὴ διάλεκτος τῆς περιοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθη τὸ δημοτικὸν τραγούδι.

Τὸ κυριώτερον μέτρον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εἶναι ὁ ἱαμβικὸς 15σύλλαβος χωρὶς ὁμοιοκαταληξίαν. Ἄλλα μέτρα καὶ ἄλλοι στίχοι χρησιμοποιοῦνται σπανίως, ἐνῶ εἰς ὀλίγα μόνον ποιήματα ὑπάρχει ὁμοιοκαταληξία (δίστιχα, γνωμικά κ.ἄ.).

Εἰς τὰ δημοτικά τραγούδια, ὅπως εἶναι φυσικόν, συναντῶμεν ὅλα τὰ ψυχικά γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἔτσι βλέπομεν νά κυριαρχῇ τὸ στοιχεῖον τῆς *φυσιολατρίας*, διακρίνομεν ἓνα αἶσθημα *μελαγχολίας*, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν πικρίαν ὅτι κάποτε ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὡραίαν φύσιν ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῇ, καὶ τέλος ἐντόνως ἐμφανίζεται ἡ μεγάλη *φιλοπατρία* τοῦ Ἑλλήνος.

Τὸ σύνολον τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δυνάμεθα νά τὸ διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας:

α) Τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν *δημόσιον βίον*. Εἰς αὐτὰ ἀνήκουν ὅσα ἔχουν ὡς θέμα διάφορα ἱστορικά γεγονότα ἢ ἐξυμνοῦν διάφορα πρόσωπα, π.χ. Θῆριοι διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κλέφτικα, ἀκριτικά, τῶν Κολοκοτρωναίων κ.λπ.

β) Τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν *ιδιωτικὸν βίον*. Εἰς αὐτὰ περιγράφεται κάθε σπουδαία ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς (ἀγάπη, γάμος, θάνατος κ.λπ.).

γ) *Παραλογαί*, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς ὠρισμένα δραματικά θέματα.

— Ἐκ τῆς πρώτης κατηγορίας (τραγούδια ἀναφερόμενα εἰς τὸν δημόσιον βίον) σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἀκριτικά καὶ τὰ κλέφτικα.

Τὰ ἀκριτικά περιγράφουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ἀκριτῶν, οἱ ὅποιοι ὡς φύλακες τῶν ἄκρων (συνόρων) τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχον ν' ἀντιμετωπίσουν πολλοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ κυρίως τοὺς Σαρακηνοὺς. Εἶναι ἐπομένως τὰ παλαιότερα δημοτικά τραγούδια. Οἱ ἥρωες τῶν ποιημάτων αὐτῶν εἶναι διάφοροι καὶ πολλοί, σπουδαιότερος δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας. Τὰ κυριώτερα ἀκριτικά ποιήματα εἶναι: *Ἡ ἀντρειωμένη λυγρὴ κι ὁ Σαρακηνός, τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου, τῆς Διογέννητης, ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ*.

Τὰ κλέφτικα εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν, παρὰ τὸ μεσολαβῆσαν μέγα χρονικὸν χάσμα, ὡς συνέχεια τῶν ἀκριτικῶν. Περιγράφουν πολλὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν σκληρὰν ζωὴν τῶν κλεφτῶν τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ διαφορὰ τῶν ἀπὸ τὰ ἀκριτικά εἶναι ὅτι εἰς αὐτὰ δὲν τονίζεται μόνον τὸ ἥρωϊκὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ πολλάκις ἡ περιγραφή εἶναι λεπτὴ καὶ λυρική.

Σημαντικά εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ ἱστορικά τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς γνωστὰ συγκεκριμένα γεγονότα ἢ πρόσωπα (π.χ. τῆς Δέσπωσης, τῶν Κολοκοτρωναίων, θρῆνοι τῆς Κων/πόλεως).

— Τὰ ποιήματα τῆς δευτέρας κατηγορίας (τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον) ἔχουν ἕκαστον τὴν ἰδικήν του χάριν, καθὼς ἀναφέρεται εἰς μίαν ἐκδήλωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἔτσι ἔχομεν τραγούδια τῆς ἀγάπης, νυφιάτικα, ἐργατικά, τῆς ξενιτειᾶς, μοιρολόγια, νανουρίσματα κ.λπ.

— Αἱ *παραλογαί* ἀποτελοῦν ἐντελῶς ἰδιαιτέραν κατηγορίαν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὰς παραλογάς, εἶναι ὅτι ἔχουν ἔντονον τὸ στοιχεῖον τοῦ παραμυθιοῦ, ἀλλὰ παρουσιάζον μετὰ τρόπον λυρικὸν καὶ δραματικόν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πρῶτοι ἀσχοληθέντες μετὰ αὐτὰ τὰ τραγούδια τὰ εἶχον ὀνομάσει μυθιστορηματικά, πλαστά. Αἱ ὑποθέσεις τῶν παραλογῶν ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ διαφόρους παραδόσεις καὶ θρύλους, ἀπὸ ἀρχαίους μύθους ἢ ἀπὸ ἄλλα δραματικά περιστατικά ἢ εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πλαστά.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ τὰς περισσο-

τέρας παραλογάς οὐδέν τὸ συγκεκριμένον γνωρίζομεν σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἄδονται, δεδομένου ὅτι ὅλοι ἔχουν ἄρκετὰ μεγάλην ἔκτασιν. Τόσον μεγάλα ποιήματα μόνον δι' ἀπαγγελίαν εἶναι κατάλληλα. Αἱ γνωστότεραι παραλογαὶ εἶναι τοῦ *Νεκροῦ ἀδελφοῦ*, τοῦ *γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας*, τοῦ *ξενιτεμένου*, τῆς *ἄπιστης γυναίκας*, τοῦ *Μαυριανοῦ* καὶ τῆς *ἀδελφῆς του κ.ἄ.*

Β' ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ πεζογραφία ἔχει σημειώσῃ μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἔχουν δημιουργηθῇ πολλὰ νέα εἶδη, τὰ ὅποια δὲν ὑπῆρχον. Ἡ ἀρχαία διαίρεσις τῆς πεζογραφίας εἰς ἱστορίαν, ρητορείαν καὶ φιλοσοφίαν δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ ἰσχύσῃ. Ἐξ ἄλλου ἐκτὸς τῶν νέων εἰδῶν ἡ πεζογραφία περιέλαβε καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα· καὶ τὸ μὲν ἔπος ἔγινε μυθιστόρημα, τὸ δὲ δράμα θεατρικὸν ἔργον εἰς πεζὸν λόγον.

Τὰ κυριώτερα εἶδη τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Διήγημα. Τὸ διήγημα ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 14ον αἰ. μ.Χ., ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν 18ον αἰ. μεταφράζονται ξένα διηγήματα καὶ μόνον ἀπὸ τὸν 19ον αἰ. ἀρχίζουν νὰ γράφονται διηγήματα καὶ ἰδίως βεβαίως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ διηγήματος εἶναι ἡ *περιορισμένη ἔκτασις* (μέχρις 20 σελίδων περίπου), ἡ *συντομία* τῶν περιγραφῶν, ἡ *προβολὴ ὠρισμένων μόνον σημείων* μιᾶς ὑποθέσεως, ἡ δημιουργία *ἡρώων* καὶ *χαρακτήρων*. Ὁ *διάλογος* δὲν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὸ διήγημα.

Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου του τὸ διήγημα διαιρεῖται εἰς διάφορα εἶδη: *ἠθογραφικόν* (Παπαδιαμάντης, Καρκαβίτσας, Χριστοβασίλης, Μυριβήλης κ.ἄ.), *ἱστορικόν* (Βλαχογιάννης, Ράδος), *κοινωνικόν*, *ψυχολογικόν*, (Βιζυηνός, Ξενόπουλος, Βενέζης), *ρεαλιστικόν* (Ξενόπουλος, Βουτυρᾶς), *παιδικόν* (Ξενόπουλος, Ἑλλη Ἀλεξίου, Δ. Γιάκος), *σατιρικόν* (Ψαθᾶς, Τσιφόρος).

2. Νουβέλλα. Ἡ νουβέλλα εὐρίσκεται μετὰ τὸ διηγήματος καὶ μυθιστορήματος. Εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ διηγήματος ἀλλὰ μικροτέρα τοῦ μυθιστορήματος· ἐπομένως ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὑποθέσεως εἶναι περισσό-

τερον ἐκτεταμένη ἀπὸ τοῦ διηγήματος καὶ ἡ ἀφήγησις λεπτομερεστέρα. Νουβέλλας ἔγραψεν ὁ Παπαδιαμάντης (Ἡ Φόνισσα), ὁ Στρ. Μυριβήλης κ.ἄ.

3. Μυθιστόρημα. Εἶναι τὸ ἀντιπροσωπευτικώτερον λογοτεχνικὸν εἶδος τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἔχει ἀναπτυχθῆ παρὰ πολὺ, διότι ἡ ἀπεριόριστος ἔκτασίς του, ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων καὶ ἡ πλοκὴ τῆς ὑποθέσεως δίδουν εἰς τὸν συγγραφέα τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφράσῃ ὅλας τοὺς τὰς ιδέας, ὅλα τοὺς τὰ συναισθήματα καὶ νὰ δώσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς ἐποχῆς του. Μακρυνὸς πρόγονος τοῦ συγχρόνου μυθιστορήματος θεωρεῖται τὸ μυθιστόρημα τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας (βλ. σελ. δ'), τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εἶχε συνέχειαν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν τὸ μυθιστόρημα ἐνεφανίσθη τὸν 19ον αἰ.

Τὰ κυριώτερα εἶδη τοῦ μυθιστορήματος εἶναι τὸ *ἱστορικόν*, τὸ *ἠθογραφικόν*, τὸ *κοινωνικόν*, τὸ *ἀστικόν*, τὸ *πολεμικόν* - ἀντιπολεμικόν, τὸ *ρεαλιστικόν*, τὸ *παιδικόν*, τὸ *ἀστυνομικόν* καὶ τὸ μυθιστόρημα *ἐπιστημονικῆς φαντασίας*, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ σπουδαιότεροι Ἕλληνες μυθιστοριογράφοι εἶναι: Χατζόπουλος, Θεοτόκης, Καρκαβίτσας, Μυριβήλης, Βενέζης, Καζαντζάκης κ.ἄ.

4. Χρονικόν. Εἶναι ἓνα εἶδος, τὸ ὁποῖον πλησιάζει πρὸς τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀφηγεῖται μὲ λογοτεχνικὸν τρόπον ἱστορικὰ γεγονότα, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μυθιστορήματος (ὑπόθεσιν, πλοκὴν, χαρακτήρας, ἥρωας, περιγραφάς). Ἀνήκει συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Χρονικὸν ἔγραψεν ὁ Χρ. Ζαλοκώστας (Ἑλλάς ἡ κυρὰ τῆς θάλασσης, Ροῦπελ), ὁ Θαν. Πετσάλης - Διομήδης κ.ἄ.

5. Συγγενὲς εἶδος εἶναι καὶ ἡ **μυθιστορηματικὴ βιογραφία**, ἡ ὁποία συνδυάζει καὶ αὐτὴ τὴν λογοτεχνικὴν ἔκφρασιν μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν μυθιστορηματικὰς βιογραφίας ἔγραψαν ὁ Σπ. Μελάς (ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, τὰ Ματωμένα ράσα), ὁ Μ. Περάνθης (Ὁ Κοσμοκαλόγερος Παπαδιαμάντης), ὁ Τ. Ἀθανασιάδης (Β. Οὐγκώ, Ντοστογιέφσκη, Λ. Τολστόη, Ἀλ. Σβάιτσερ).

6. Ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις. Τὸ εἶδος αὐτὸ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα λογοτεχνικὰ εἶδη, διότι ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα, ὥστε αἱ περιγραφαὶ του, αἱ κρίσεις καὶ αἱ πληροφορίες του νὰ μὴ εἶναι ξηραὶ, ἀλλὰ νὰ δημιουργῇ πραγματικὴν λογοτεχνίαν, δηλαδὴ ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ διατηρῇ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ὁμορφίαν του πάντοτε. Ἀντιπρόσωποι τοῦ εἶδους εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ὁ Ν. Καντζάκης, ὁ Κ. Ουράνης κ.ἄ.

7. Δοκίμιον. Εἶναι ἐντελῶς ἰδιαίτερον λογοτεχνικὸν εἶδος καὶ ἐκφράζει γνώμας καὶ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ διαφόρων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων τῆς ἐποχῆς του. Εἶναι φυσικὸν ἐπομένως νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα προσωπικὸν καὶ ὑποκειμενικόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα σπουδαῖοι σύγχρονοι δοκιμιογράφοι ἐφάνησαν ὁ Ἀγγ. Τερζάκης, ὁ Κ. Τσιρόπουλος, ὁ Γ. Σεφέρης κ.ἄ.

Πολὺ πλησίον τοῦ δοκιμίου εὐρίσκεται καὶ ἡ **κριτικὴ** μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αὐτὴ ἀσχολεῖται μὲ συγκεκριμένας περιπτώσεις συγγραφέων, τῶν ὁποίων προσπαθεῖ νὰ ἀναλύσῃ τὸ ἔργον.

8. Χρονογράφημα. Εἶναι λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ ποικίλα γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα σχολιάζει μὲ *συντομίαν* καὶ μὲ ἐκφρασιν λογοτεχνικὴν. Εἰς τὰ περισσότερα χρονογραφήματα ὑπάρχει καὶ τὸ χιοῦμορ, ἢ ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς μὲ εὐχάριστον διάθεσιν. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν πατὴρ τοῦ χρονογραφήματος θεωρεῖται ὁ Ι. Κονδυλάκης· ἄλλοι ἀσχοληθέντες μὲ αὐτὸ εἶναι ὁ Π. Νιρβάνας, ὁ Γρ. Ξενόπουλος, ὁ Σπ. Μελάς, ὁ Δ. Ψαθᾶς καὶ ὁ Π. Παλαιολόγος.

Σημ. Τὸ χρονογράφημα καὶ γενικῶς ἡ λογοτεχνία δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, ἡ ὁποία ἔχει σκοπὸν μόνον νὰ δώσῃ πληροφορίαν καὶ μερικὰς φοράς νὰ τὰς σχολιάσῃ ὅσον γίνεται ἀντικειμενικῶς.

9. Θεατρικὸν ἔργον. Εἶδομεν ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν λογοτεχνίαν τὸ θεατρικὸν ἔργον ὠνομάζετο δρᾶμα (ἔργον τὸ ὁποῖον εἶχε δρᾶσιν, δηλαδὴ ἐπαίζετο), ἀνῆκεν εἰς τὴν ποίησιν καὶ διεκρίνετο εἰς τραγῳδίαν καὶ κωμῳδίαν. Ἀντιθέτως εἰς τὰ θεατρικὰ ἔργα τῆς νέας λογοτεχνίας ἔχει ἐπικρατήσῃ ὁ πεζὸς λόγος καὶ ὀλίγα μόνον εἶναι γραμμένα εἰς ποιητικὸν λόγον. Χαρακτηριστικὸν τῶν θεατρικῶν ἔργων εἶναι ὁ

διάλογος, διότι είναι γραμμένα διὰ νὰ παίζωνται εἰς τὸ θέατρον· πρέπει ἐπομένως νὰ ἔχουν καὶ *περιορισμένην ἔκτασιν*, ὥστε ἡ διάρκεια τῆς παραστάσεως νὰ εἶναι περίπου 2 ὥραι. Ἐπίσης πρέπει νὰ εἶναι προσ-
ηρμοσμένα εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς δυνατότητας τῆς θεατρικῆς παρα-
στάσεως, χωρίζονται δὲ εἰς *πράξεις*.

Διακρίνομεν τὰ ἐξῆς εἶδη θεατρικῶν ἔργων:

— *Δρᾶμα*: ἔχει σοβαρὰν ἢ θλιβεράν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ μὲ τέλος ὄχι ἀναγκαστικῶς θλιβερόν.

— *Τραγωδία*: ἔχει καὶ ὑπόθεσιν καὶ τέλος θλιβερόν.

— *Κωμωδία*: ἔχει ὑπόθεσιν εὐθυμον.

Εἶδη τῆς κωμωδίας εἶναι ἡ *φάρσα* (χονδροειδῆς κωμωδία) καὶ ἡ *κομεντί* (γαλλ.), ἡ ὁποία εἶναι λεπτὴ καὶ ἔχει καὶ στοιχεῖα δραματικά. Ἰδιαίτερον εἶδος εἶναι τὸ *κωμειδύλλιον*, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη παλαιό-
τερον εἰς τὴν Ἑλλάδα (Γκόλφω, ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας κ.ἄ.).

Μικρὸν θεατρικὸν ἔργον εἶναι τὸ *μονόπρακτον*, τὸ ὁποῖον ἀπο-
τελεῖται ἀπὸ *μίαν μόνον πρᾶξιν*.

Οἱ σπουδαιότεροι νεοέλληνες θεατρικοὶ συγγραφεῖς εἶναι ὁ Γ. Ξενοπούλος, ὁ Σπ. Μελάς, ὁ Γ. Θεοτοκάς, ὁ Γ. Ροῦσσος, ὁ Δ. Ψαθᾶς κ.ἄ.

10. Σενάριον. Εἶναι ὁ διάλογος, ὁ ὁποῖος γράφεται διὰ τὰς κι-
νηματογραφικὰς ταινίας.

11. Πεζοτράγουδον. Εἶναι ἡ ἔκφρασις ποιητικῶν εἰκόνων καὶ
ιδεῶν εἰς πεζὸν λόγον. Αὐτὸ εἶναι πολὺ δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον,
διότι εὐκόλως ὁ συγγραφεὺς εἶναι δυνατόν νὰ παρασυρθῇ εἰς πεζολο-
γίας καὶ φλυαρίας. Τὰ καλύτερα πεζοτράγουδα ἔχει γράψει ὁ Ζ. Πα-
παντωνίου.

12. Μῦθοι, παροιμίαι, παραμύθια, παραδόσεις. Εἶναι ὅλα δημι-
ουργήματα τοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, καὶ μόνον τὸ
παραμῦθι ἐκαλλιεργήθη ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος ἀπὸ μερικοὺς λογο-
τέχνας. Οἱ *μῦθοι* εἶναι ἀφηγήσεις φανταστικαὶ μὲ σκοπὸν νὰ διδά-
ξουν. Πολλοὶ νεοελληνικοὶ μῦθοι προέρχονται ἐκ τῶν ἀρχαίων μύ-
θων τοῦ Αἰσώπου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐμμέτρους *παροιμίας* ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι εἰς πε-
ζὸν λόγον, εἶναι δὲ σύντομοι φράσεις, αἱ ὁποῖαι περιέχουν διδάγματα
καὶ λαϊκὴν σοφίαν, ἀποτελέσματα τῆς πείρας.

Τὰ *παραμύθια* εἶναι καὶ αὐτὰ φανταστικαὶ διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι

δὲν ἔχουν ὁμῶς ὅπωςδὴποτε σκοπὸν νὰ διδάξουν, ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ τέρψουν καὶ νὰ εὐχαριστήσουν.

Αἱ παραδόσεις εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, τὰς ὁποίας ὁ λαὸς πιστεύει ὡς ἀληθεῖς (βλ. περισσότερα σελ. 236).

13. Εὐθυμογραφήματα. Βεβαίως εἰς κάθε λογοτεχνικὸν εἶδος εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ τὸ εὐτράπελον στοιχεῖον· ἐκαλλιεργήθη ὁμῶς καὶ τὸ εὐθυμογράφημα ὡς ἰδιαίτερον λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον ἔχει μόνον σκοπὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐθυμίαν καὶ τὸν γέλωτα. Οἱ σπουδαιότεροι εὐθυμογράφοι εἶναι ὁ Δ. Ψαθᾶς, ὁ Ν. Τσιφόρος, ὁ Δ. Γιαννουκάκης, ὁ Γ. Σακελλάριος, ὁ Π. Παπαδοῦκας, ὁ Φρ. Γερμανός.

14. Μεταφράσεις. Πολλάκις ἢ μετάφρασις ἑνὸς λογοτεχνικοῦ ἔργου δημιουργεῖ νέον λογοτέχνημα, ὥστε δικαιολογημένα ἢ μετάφρασις δύναται νὰ θεωρηθῇ λογοτεχνικὸν εἶδος. Ἡ μετάφρασις δυνατόν νὰ εἶναι κατὰ λέξιν, ἐλευθέρᾳ μετάφρασις (ἀπόδοσις), ἢ διασκευῇ (ὅταν μεταβάλλωμεν πολὺ τὸ κείμενον ἢ ἀλλάσσωμεν καὶ τὴν μορφήν του ἀκόμη, π.χ. ἕνα διήγημα ἢ μυθιστόρημα τὸ μετατρέπομεν εἰς θεατρικὸν ἔργον).

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἐξετάζοντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς μέχρι σήμερον δυνάμεθα νὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους:

1. Μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (- 1453). Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι τὸ ἔπος τοῦ Βασιλείου Διγενῆ Ἀκρίτα (10ος αἰών), ἀγνώστου συγγραφέως, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ἡ ζωὴ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Εἶναι γραμμένον εἰς στίχους 15 συλλάβους ἀνομοιοκαταληκτοῦς, ὅπως ἐξ ἄλλου ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματα τῆς περιόδου αὐτῆς. Ὁ ποιητὴς του πάντως ἐστηρίχθη εἰς τὰ Ἀκριτικά δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἔγραψε τὸ ἔπος.

Τέσσερα ποιήματα τοῦ 12ου αἰ. γνωστὰ ὡς Πτωχοπροδρομικά ἔχουν ὡς θέμα τὰ βάσανα τοῦ ποιητοῦ ἐκ διαφόρων λόγων. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) ἐγράφησαν ἔργα ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὸν δυτικὸν πολιτισμόν. Αὐτὰ εἶναι τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως καὶ πέντε ποιητικὰ ἱπποτικὰ ἢ ἐρωτικὰ μυθιστορήματα,

τά ὅποια περιγράφουν τὰς περιπετείας δύο ἐρωτευμένων νέων, μέχρις ὅτου φθάσουν εἰς τὸ εὐτυχισμένον τέλος (*Καλλίμαχος καὶ Χρυσορρόη, Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα, Λίβιστρος καὶ Ροδάμνη, Ἰμπέριος καὶ Μαργαρόνα, Φλώριος καὶ Πλατζιαφλώρα*). Ἐκτὸς αὐτῶν τὸ στοιχεῖον τῆς «*περιπετείας*» κυριαρχεῖ καὶ εἰς ἄλλα ποιητικὰ ἔργα, ὅπως ἡ *Διήγησις τοῦ Βελισαρίου*, ἡ *Ἀχιλλήϊς*, ἡ *Ριμάδα τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου* κ.ἄ.

Ὑπάρχουν ἀκόμη ποιήματα γραμμένα μὲ σκοποὺς ἠθικοπλαστικούς (*Σπανέας, Λόγος παρηγορητικὸς περὶ Δυστυχίας καὶ Εὐτυχίας, Ἀφήγησις περὶ τοῦ Πτωχολέοντος*), ἐνῶ δὲν λείπουν καὶ ἄλλα γραμμένα μὲ διάθεσιν σατιρικὴν καὶ χιοῦμορ, τὰ ὅποια ὅμως κατορθώνουν νὰ συνδυάσουν καὶ διδακτικούς σκοποὺς: *Διήγησις παιδιόφραστος περὶ τῶν τετραπόδων ζώων, Πουλολόγος, Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου*.

Τέλος ἀναφέρομεν τὸν *Πωρικολόγον* καὶ τὸν *Ὀψαρολόγον* γραμμένα εἰς πεζὸν λόγον μὲ σατιρικὸν καὶ αὐτὰ χαρακτηῖρα.

2. Μετὰ τὴν ἄλωσιν (1453-1669). Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων προεκάλεσεν, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀναστάτῳσιν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ ἐπηρέασε τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν. Ὅσοι Ἕλληνες ἔμειναν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα εὐρέθησαν ἀναγκαστικῶς βυθισμένοι εἰς τὸ πνευματικὸν σκότος τῆς δουλείας· ἄλλοι ὅμως προετίμησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐκεῖ νὰ εὔρουν πρόσφορον ἔδαφος διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν Ἑλληνικῶν κλασσικῶν κυρίως γραμμάτων. Οἱ γνωστότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ *Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς*, ὁ *Βησσαρίων*, ὁ *Ἰανὸς Λάσκαρις*, ὁ *Μάρκος Μουσούρος*, ὁ *Νικόλαος Σοφιανὸς* κ.ἄ.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν νήσων, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπετάγησαν ἀμέσως εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑνετῶν. Εἰς τὰς νήσους αὐτάς καὶ κυρίως τὴν Ρόδον, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰ Ἐπτάνησα ἐπαρουσιάσθη σημαντικὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή. Ἀπὸ τὴν Ρόδον μᾶλλον προέρχονται ὠρισμένα ἐρωτικά ποιήματα, τὰ ὅποια πιθανὸν νὰ εἶναι δημοτικά, καὶ ὠνομάσθησαν *ἐρωτοπαίγνια*. Σπουδαῖα εἶναι ἐπίσης τὰ Κυπριακὰ ποιήματα τῆς περιόδου αὐτῆς ἐρωτικοῦ περιεχομένου, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται καὶ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ σονέτα. Ἡ σπουδαιότερα λογοτεχνικὴ παραγωγή ἐσημειώθη ὅμως εἰς τὴν Κρήτην μέχρι τῆς καταλήψεώς της

ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), ἐνῶ ἡ Ρόδος ἀπὸ τὸ 1522 καὶ ἡ Κύπρος ἀπὸ τὸ 1571 εἶχον ὑποταγῇ εἰς αὐτοὺς. Ἡ ἀκμὴ τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας ἐνεφανίσθη πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου (μετὰ τὸ 1600) καὶ ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὰ ἐξῆς ἔργα, γραμμένα ὅλα εἰς ἔμμετρον λόγον:

1) *Βοσκοπούλα*, ὅπου περιγράφεται τὸ ἄτυχον εἰδύλλιον μιᾶς βοσκοπούλας.

2) Τρεῖς τραγωδίαί :

Ἐρωφίλη τοῦ Γ. Χορτάτση.

Βασιλεὺς Ροδολῖνος τοῦ Ἰωάννη Ἀνδρέα Τρωίλου.

Ζήνων ἀγνώστου συγγραφέως.

3) Τρεῖς κωμωδίαί :

Κατζοῦρμπος τοῦ Γ. Χορτάτση.

Στάθης ἀγνώστου συγγραφέως.

Φορτουναῖος τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου Φώσκολου.

4) Ἕνα βουκολικὸν δράμα : Ὁ *Γύπαρις* ἢ *Πανώρια* τοῦ Γ. Χορτάτση.

5) Ἕνα θρησκευτικὸν δράμα : Ἡ *Θυσία* τοῦ Ἀβραάμ, τὸ ὁποῖον ἔγραψε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Βιτσέντζος Κορνάρος. Ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα πρόκειται διὰ τὴν πρώτην ἄνθησιν τοῦ θεάτρου μετὰ τὸ ἀρχαῖον δράμα, δεδομένου ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ (πλὴν τῆς βοσκοπούλας) ἐπαίζοντο εἰς τὰ θέατρα.

Τὸ σημαντικώτερον πάντως ποίημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ γενικῶς ἀπὸ τὰ πλεόν ἀξιόλογα ὅλης τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι ὁ *Ἐρωτόκριτος* τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου. Πρόκειται περὶ ἐνὸς πολὺ μακροῦ ποιήματος (10000 στίχοι περίπου), ὅπου ἐξιστορεῖται ἡ ἐρωτικὴ ἱστορία τοῦ Ἐρωτόκριτου καὶ τῆς Ἀρετούσας μὲ παρεμβολὴν διαφόρων ἡρωϊκῶν ἐπεισοδίων. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας εἶναι γραμμένα εἰς στίχους 15συλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους, πλὴν τῆς βοσκοπούλας εἰς 11συλλάβους.

3. Προεπαναστατικὴ περίοδος (1669-1821). Ὁλόκληρος ἡ τρίτη περίοδος εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πνευματικὴ προετοιμασία, ὡς προετοιμασία ψυχῶν διὰ τὸ μέγα γεγονός τῆς Ἐθνεγερσίας. Ἰδίως ἡ περίοδος μετὰ τὸ 1774 (συνθήκη Κιουτσουκ Καϊναρτζή, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν ἐμπορικὰς καὶ ναυτικὰς διευκολύνσεις) εἶναι πλήρης προσπαθειῶν πολλῶν λογίων καὶ μορφωμένων Ἑλλήνων

νὰ ἐπιτύχουν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὁμοεθνῶν τῶν. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἦτο βέβαιον ὅτι θὰ ὠδήγει εἰς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων. Αἱ προσπάθειαι αὐταὶ εἶναι γνωσταὶ ὡς *Νεοελληνικὸς διαφωτισμός*. Κέντρον αὐτῆς τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται, εἶναι τὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ δικαίως ὁ 18ος αἰὼν ὠνομάσθη αἰὼν τῶν *Φαναριωτῶν*. Κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ διαφωτισμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ κληρικοί, εἶναι ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρις*, ὁ *Νικηφόρος Θεοτόκης*, ὁ *Δημ. Καταρτζῆς*, ὁ *Ἀνθ. Γαζῆς*, ὁ *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*, ὁ *Ἀθαν. Ψαλίδας*, ὁ κορυφαῖος ὅλων *Ἀδαμ. Κοραῆς* (1748-1833) καὶ ἄλλοι πολλοί, οἱ ὅποιοι μὲ βιβλία διαφόρου περιεχομένου, ἐπιστημονικά, φιλοσοφικά, φιλολογικά προσεπάθησαν νὰ εἰσάγουν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως Εὐρώπης καὶ νὰ μεταδώσουν εἰς αὐτοὺς τὰς νέας ἰδέας καὶ τὰς νέας πνευματικὰς κατακτήσεις.

Ἀπὸ καθαρῶς λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ἡ κίνησις πρὸ τοῦ 1774 εἶναι ὅπωςδήποτε περιωρισμένη. Ἡ μετανάστευσις πολλῶν Κρητῶν εἰς τὴν Ἑπτάνησον μετὰ τὸ 1669 ἔδωκεν ὥθησιν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν νήσων αὐτῶν, ἐνῶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσυνεχίσθη ἡ κίνησις τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ τὴν λειτουργίαν πολλῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Οἱ Φαναριῶται ἐξ ἄλλου ὀλίγον μόνον ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ποίησιν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅμως ὅτι κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν μὲ τὰ κλέφτικα τραγούδια ἐπαρουσιάσθη μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Μετὰ τὸ 1774 ἐνεφανίσθησαν ἄρκετοὶ πρόδρομοι τῆς λογοτεχνικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία θὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ τὸ 1821. Εἰς τὰ Ἑπτάνησα αὐτοὶ εἶναι γνωστοὶ ὡς *προσολωμικοί*, ὅπου μάλιστα ἀρχίζει πάλιν νὰ ἐμφανίζεται θεατρικὴ κίνησις.

Οἱ τρεῖς σπουδαιότεροι ὅμως πρόδρομοι εἶναι ὁ *Ρήγας* (1757-1798), ὁ *Ἀθ. Χριστόπουλος* (1772-1847) καὶ ὁ *Ἰω. Βιλαρᾶς* (1771-1823), τῶν ὁποίων τὰ ἔργα, λογοτεχνικά καὶ ἄλλα, ἀνήκουν εἰς τὸ γενικώτερον πλαίσιον τοῦ διαφωτισμοῦ. Ὁ *Ρήγας* ἐκτὸς τοῦ γνωστοῦ *Θουρίου* του μετέφρασε καὶ ἄλλα, λογοτεχνικά ἔργα καὶ ἐπιστημονικά, ἀπὸ Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἐνῶ ὑπῆρξε καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

4. Ἑπτανήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι (1821-1880). Ἐπὶ 50 καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ δεσπόζεται ὑπὸ δύο ἀντιθέτων ρευμάτων. Τὸ ἓνα ἐκπροσωποῦν οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑπτανήσου καὶ τὸ ἄλλο οἱ Φαναριῶται καὶ οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι.

Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ πρῶτος μεγάλος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ Διον. Σολωμός (1798-1857), ὁ ὁποῖος ἤνοιξε νέαν ὁδὸν εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἠκολούθησαν καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ὑπόλοιποι Ἑπτανήσιοι.

Πιστοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Σολωμοῦ ἦσαν ὁ Ἰουλ. Τυπάλδος (1814-1833), ὁ Ἰακ. Πολυλάς (1826-1896), ὁ Γερασ. Μαρκοράς (1826-1911), ὁ Γεώργ. Τερτσέτης (1800 - 1874). Ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχει ὁ Ἀνδρ. Κάλβος (1792-1869), ὁ ὁποῖος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν παράδειγμα τοῦ Σολωμοῦ (δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν δημοτικὴν), ἐδημιούργησε ἐντελῶς ἱδικούς του τρόπους ἐκφράσεως, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰ θέματα (ἀποκλειστικῶς πατριωτικὰ) δὲν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν ὑπολοίπων Ἑπτανησίων. Ἐπίσης καὶ ἡ θέσις τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη (1824-1879) ἀπέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑπτανήσιους, διότι ὑπῆρξε μὲν πιστὸς εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ ἡ τεχνοτροπία του καὶ ἡ ἐκφρασίς του πλησιάζουν πρὸς τὸν ρομαντισμὸν τῶν Ἀθηναίων. Πρέπει τέλος νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὸν Ἀνδρ. Λασκαράτον (1811-1901), τὸν σατιρικὸν ποιητὴν τῆς Κεφαλληνίας.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀντιθέτως ἐδημιουργήθη λογοτεχνία ἐντελῶς διαφορετικὴ. Οἱ φωτισμένοι Φαναριῶται, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐπέβαλον τὰς ἰδέας των. Σπουδασμένοι κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸν καὶ υἱοθέτησαν ὅλα του τὰ μειονεκτήματα (ὑπερβολαί, ἀκράϊος συναισθηματισμός, μελαγχολικὴ διάθεσις ἀδικαιολόγητος κ.λπ.) ἐκτὸς αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησαν τὴν καθαρεύουσαν μὲ τρόπον ψυχρὸν καὶ ξηρόν. Ἔτσι σήμερον τὰ ἔργα των συγκρινόμενα πρὸς τὰ τῶν Ἑπτανησίων δὲν ἐνθουσιάζουν καὶ τὰ περισσότερα δὲν ἀρέσουν. Ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμεν ὅτι ἡ προσφορὰ τῶν Ἀθηναίων ρομαντικῶν ἦτο ἀρκετὰ σημαντικὴ εἰς τὴν ἐποχὴν των. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Παναγιώτης (1806-1868) καὶ Ἀλέξανδρος (1803-1863) Σοῦτσοι, ὁ Ἀλεξ. Ρίζος Ραγκαβῆς (1809-1892), ὁ Γεώργ. Ζαλοκώστας (1805-1858), ὁ Δ. Παπαρρηγόπουλος (1843-1873), ὁ Σπ. Βασιλειάδης (1844-1874) κ.ἄ.

Πρέπει νά ἀναφέρωμεν ἀκόμη ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νά καλ-
λιεργοῦν βαθμιαίως καί τήν πεζογραφίαν καί κυρίως τὸ ἱστορικὸν
μυθιστόρημα [*Ραγκαβῆς*, Στ. Ξένος (1821-1894), Ἐμμ. Ροῖδης (1836-
1904), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τήν γνωστὴν *Πάπισσαν Ἰωάνναν*, Π. Καλλιγᾶς
(1814-1896) κ.ἀ.]. Ὡς πρὸς τὸ θέατρον ἔχομεν εἰς τὰ Ἑπτάνησα (1830)
ἓνα πολὺ ἀξιόλογον ἔργον τὸν *Βασιλικὸν* τοῦ Ἀντ. Μάτεσι (1794-1875),
ἐνῶ εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ *Δημ. Βερναρδάκης* (1833-1907), καὶ *Σπ. Βασιλειά-
δης* δοκιμάζουν νά γράψουν τραγωδίας εἰς ἔμμετρον λόγον, πρᾶγμα
τὸ ὁποῖον ἔκαμε προηγουμένως καὶ ὁ *Ἰω. Ζαμπέλιος* (1787-1856) ἀπὸ
τὴν Λευκάδα.

5. Ἡ γενιὰ τοῦ 1880 (1880-1930). Τὸ 1880 σημαίνει μίαν νέαν
στροφὴν διὰ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Ὅδηγοὶ αὐτῆς τῆς στρο-
φῆς ἐνεφανίσθησαν ὁ *Γ. Δροσίνης* (1859-1951) καὶ ὁ *Ν. Καμπᾶς*
(1857-1932), ἐνῶ ἡ κεντρικὴ μορφή τῆς νέας γενεᾶς εἶναι βεβαίως ὁ *Κ.
Παλαμᾶς* (1859-1943), ὁ ὁποῖος μὲ τὰ ἔργα του ἐπηρέασε πολὺ τὴν ἐξέ-
λιξιν καὶ τῶν ὑπολοίπων συγχρόνων του ποιητῶν. Χαρακτηριστικὸν
τῆς νέας ποιήσεως εἶναι ἡ ἀποκόλλησις ἀπὸ τὸν ρομαντισμὸν καὶ τοὺς
τρόπους ἐκφράσεως, τοὺς ὁποίους εἶχον ἐπιβάλει οἱ Ἀθηναῖοι ρομαντι-
κοί. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐμφανίζεται ἰσχυρὸς καὶ ὁ δημοτικισμὸς μὲ
πρωταγωνιστὴν τὸν *Γ. Ψυχάρην* καὶ ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ κίνησις ἐβοή-
θησεν ὅπωςδῆποτε εἰς τὴν ἀνανέωσιν τῆς λογοτεχνίας μας.

Ἄλλοι ποιηταί, οἱ ὁποῖοι κινοῦνται εἰς τὸ ἴδιον κλίμα, εἶναι ὁ
Ἀλεξ. Πάλλης (1851-1935), ὁ *Ἀργ. Ἑφταλιώτης* (1849-1923), ὁ *Λορ.
Μαβίλης* (1860-1912), ὁ *Ἰω. Γρυπάρης* (1870-1942), ὁ *Κων. Χατζόπουλος*
(1868-1920), ὁ *Μιλτ. Μαλακάσης* (1869-1943).

Ἡ πεζογραφία, ἡ ὁποία κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον εἶχεν
ἐμφανισθῇ δειλά, λαμβάνει ὥθησιν σημαντικὴν. Ἐμφανίζεται τὸ *ἡθο-
γραφικὸν* διήγημα καὶ μυθιστόρημα καὶ ἄργότερα τὸ *ἀστικόν*. Οἱ κυ-
ριώτεροι πεζογράφοι αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ *Δ. Βικέλας* (1835-1908),
ὁ *Γ. Βιζυηνός* (1849-1896), ὁ *Ἀλεξ. Παπαδιαμάντης* (1851-1911), ὁ
Ἀνδρ. Καρκαβίτσας (1866-1922), ὁ *Γ. Ψυχάρης* (1854-1929), ὁ *Ἀλεξ.
Πάλλης*, ὁ *Ἀργ. Ἑφταλιώτης*, ὁ *Γρηγ. Ξενόπουλος* (1867-1951), ὁ *Ἰω.
Κονδυλάκης* (1862-1920), ὁ *Γιάννης Βλαχογιάννης* (1867-1945), ὁ *Κων.
Χατζόπουλος*, ὁ *Κων. Θεοτόκης* (1872-1923) καὶ ὁ *Δημοσθ. Βουτυρᾶς*
(1871-1958).

Εἰς τὸ θέατρον ἓνα νέον εἶδος ἀνεπτύχθη τὸ *κωμειδύλλιον* μὲ ἐκπροσώπους τὸν *Δ. Κορομηλᾶν* (1850-1898) καὶ τὸν *Δ. Κόκκον* (1856-1891). Μεγάλην ὥθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεάτρου ἔδωσαν πάντως ὁ *Κ. Χρηστομάνος* (1867-1911) καὶ ὁ *Γρ. Ξενόπουλος*, ὁ κατ' ἐξοχὴν θεατρικὸς συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς, καθὼς καὶ ὁ *Σπ. Μελάς* (1882-1966).

Παραλλήλως πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ *Κ. Παλαμᾶ*, ὁ *Κ. Καβάφης* (1863-1933) ζῆ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ δημιουργεῖ ποιητικὸν ἔργον πρωτότυπον, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλῇ πολλὰς ἀμφισβητήσεις. Πάντως ὁ Καβάφης ἠγαπήθη ἀπὸ τὴν σύγχρονον γενεάν καὶ τὸ ἔργον του ἔχει ἀναγνωρισθῇ διεθνῶς. Ἄλλος μέγας, ὁ ὁποῖος ζῆ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν εἶναι ὁ ἄγγ. *Σικελιανός* (1884-1951), ἐνῶ ὁ *Ν. Καζαντζάκης* (1883-1957) εἶναι ὁ τρίτος μέγας μὲ ἔργον ἐντυπωσιακῶς πολὺπλευρον. Κυρίως ὅμως ἔγινε γνωστὸς ἀπὸ τὰ μυθιστορήματά του, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν διεθνῶς (Ἀλέξης Ζορμπᾶς, ὁ Χριστὸς ξανασταυρώνεται, ὁ Καπετὰν Μιχάλης).

Τρεῖς ποιηταὶ ὀλίγον μεταγενέστεροι, ἀλλὰ ἀνήκοντες περίπου εἰς τὸ ἴδιον κλίμα, εἶναι ὁ *Κ. Οὐράνης* (1890-1953), ὁ *Τέλλος Ἀγρας* (1899-1944) καὶ ὁ *Κ. Καρυωτάκης* (1896-1928). Ἀρκετοὶ λογοτέχναι τῆς περιόδου οὗτῆς ἔδρασαν καὶ κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον.

6. Ἡ γενιά τοῦ 1930. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς γενιᾶς αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀρχίζει τώρα πλέον νὰ ἀποσύρεται, ζοῦν καὶ δημιουργοῦν ἀκόμη. Ἡ γενιά αὕτη ἔφερεν ἀνανέωσιν εἰς τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν μὲ νέους τρόπους ἐκφράσεως καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν πεζογραφίαν. Ἡ ἀρχὴ γίνεται ἀπὸ τὸν *Γ. Σεφέρην* (1900-1971) μὲ τὴν συλλογὴν του «*Στροφή*» (1931), ὁ ὁποῖος τὸ 1963 ἐτιμήθη μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Ἀρχίζει πλέον νὰ ἐμφανίζεται ἡ *μοντέρνα ποίησις*, ἡ ὁποία καταργεῖ στίχους καὶ μέτρα καὶ υἰοθετεῖ τὸν *ἐλεύθερον στίχον*, ὁ ὁποῖος σήμερον χρησιμοποιεῖται πολὺ ἀπὸ τοὺς νέους ποιητάς, ἐπειδὴ βεβαίως, χωρὶς τὰς διαφόρους δεσμεύσεις τοῦ μέτρου, παρέχει μεγάλην εὐχέρειαν ἐκφράσεως. Ἰσως ὅμως ἀκόμη νὰ εἶναι ἐνωρὶς διὰ νὰ κριθῇ ὁ ἐλεύθερος στίχος. Παραλλήλως ἐνεφανίσθη καὶ τὸ κίνημα τοῦ *σουρρεαλισμοῦ*, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς γράφει τὰς ἰδέας του χωρὶς καμμίαν ἐξωτερικὴν ἐμφανῆ λογικὴν σειρὰν, ἡ ὁποία ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν νοῦν τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς ἐλεύθερον στίχον ἔγραψαν ἐκτὸς τοῦ Σεφέρη ὁ Ὅδ. Ἐλύτης (Ἀλεπουδέλης) (1911-), ὁ Νικηφ. Βρεττάκος (1911-), ὁ Γ. Ρίτσος (1909-), ὁ Γ. Βαφόπουλος (1904-), ὁ Γ. Σαραντάρης (1908-1941), ὁ Δ. Ἀντωνίου (1906-) καὶ ἄλλοι βεβαίως πολλοί. Σουρεαλισταὶ ἐνεφανίσθησαν κυρίως ὁ Ἀνδρ. Ἐμπειρικός (1901-) καὶ ὁ Ν. Ἐγγονόπουλος (1910-).

Ἀπὸ τοὺς ποιητάς, οἱ ὅποιοι ἐχρησιμοποίησαν τὰ παραδεδομένα μέτρα, ἀναφέρομεν τὸν Ν. Καββαδῖαν (1910-) μὲ ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν θαλασσινὴν ζωὴν, ἐνῶ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅπως π.χ. ὁ Ρίτσος, ἔγραψαν ὁμορφα ποιήματα μὲ μέτρον καὶ ρυθμόν.

Εἰς τὴν πεζογραφίαν ἡ γενιὰ τοῦ 30 ἐπέφερεν πραγματικὴν ἀνανέωσιν καὶ διηύρυνε πολὺ τοὺς ὀρίζοντας τῆς νεοελληνικῆς διηγηματογραφίας καὶ μυθιστοριογραφίας. Σπουδαῖοι πεζογράφοι οἱ ὅποιοι ἔγραψαν κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, εἶναι πλὴν τοῦ Ν. Καζαντζάκη, τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν, ὁ Φ. Κόντογλου (1895-1965), ὁ Στράτης Μυριβήλης (1892-1969), ὁ Ἡλ. Βενέζης (1904-1973), ὁ Κοσμᾶς Πολίτης (1888-), ὁ Γιωργος Θεοτοκᾶς (1906-1966), ὁ Μιλτ. Καραγάτσης (1908-1960), ὁ Θανάσης Πετσάλης - Διομήδης (1904-), ὁ Ἀγγ. Τερζάκης (1907-), ὁ Παντ. Πρεβελάκης (1909-), ὁ Τ. Ἀθανασιάδης (1913-), ὁ Πέτρος Χάρης (1902-).

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Το παρόν Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ) αποτελεί το βασικό έγγραφο για την υλοποίηση της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ελλάδα. Το ΕΠ περιγράφει τους στόχους, τις προτεραιότητες και τις δράσεις που θα υλοποιηθούν για την ανάπτυξη της χώρας. Το ΕΠ είναι το αποτέλεσμα της διαβούλευσης με τους ενδιαφερόμενους φορείς και την έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς (Μιχαηλίδης) ἐγεννήθη τὸ 1849 εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης (Κωνσταντινούπολιν), ὅπου ἤρχισε νὰ δεικνύῃ τὰ πρῶτα λογοτεχνικά του ἐνδιαφέροντα. Ἐσπούδασεν ἐπίσης εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καθὼς καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὡς λογοτέχνης ὁ Βιζυηνὸς εἶναι σημαντικὸς, κυρίως διότι θεωρεῖται θεμελιωτὴς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος μὲ τὰ ἔργα του: «Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρός μου», «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου», «Μοσκῶβ Σελήμ», «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον», «Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας». Ἐγράψε καὶ ποιήματα ἐνῶ παραλλήλως ἡσχολήθη καὶ μὲ φιλοσοφικὰς μελέτας. Ἀπέθανε τὸ 1896 εἰς τὸ φρενοκομεῖον, ὅπου κατέληξε λόγῳ τῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἀντιμετώπισεν εἰς τὴν ζωὴν του.

Θεέ μου, πὺν σὲ κελαηδεῖ
κάθε πουλὶ κι ἀηδόνι,
ἓνα πουλάκι, ἓνα παιδί,
τὰ χέρια του σταυρώνει
καὶ τὸ νομά Σου ὕμνωδεῖ.

Ὁ ἥλιος πῆγ' ἀναπαυμὸ
στὴ μάνα του νὰ πάρῃ.
Κοιμήθη μέσ' στὸν ποταμὸ
τὸ κουρασμένο ψάρι
καὶ τὸ ζαρκάδι στὸ δρυμό.*

δρυμός: δάσος μὲ μεγάλα δένδρα

Στάζει καὶ στ' ὄμμα μου γλυκὺς
ὁ ὕπνος σὰν τὸ μέλι.
Σύ, ποὺ τὸ σύμπαν διοικεῖς
καὶ σ' ὑπακοῦν ἄγγελοι,
μετ' εὐλαβείας παιδικῆς,

στεῖλε μ' ἐν' ἄγγελο καλὸ
μὲ τῇ φαιδρῇ ματιά του
νὰ μὲ φρουρῇ, παρακαλῶ,
νὰ μὲ σκεπᾶ δῶ κάτου
μὲ τὸ φτερό του τ' ἀπαλό.

Στεῖλε μου ὄνειρο γλυκό,
στὸν ὕπνο νὰ μὲ φέρῃ
μπρὸς στὸ θρονί Σου, νὰ γροικῶ
πῶς Σοῦ φιλῶ τὸ χέρι,
ποὺ μ' εὐλογάει σπλαχνικό.

Καὶ ξύπνησέ με τὸ πρωῒ,
τ' ἀνήλικο παιδί Σου,
μὲ τὴν ἀθάνατη πνοή
τ' ἁγίου Παραδείσου
εἰς νέαν εὐθυμὴ ζωή.

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΟΥ ΣΕΓΚΙΟΥ

Δημ. Καμπούρογλους

Ὁ Δ. Καμπούρογλους, ὅπως καὶ ὁ Γ. Βλαχογιάννης, ἡσχολήθη τόσο μετὰ τὴν λογοτεχνίαν, ὅσον καὶ μετὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας καὶ ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ἀθηναιογράφος. Τὰ περισσότερα διηγήματά του εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐγεννήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ 21 ἐτῶν ἐβραβεύθη διὰ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν του «Ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου». Τὸ 1927 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς τῶν διηγημάτων, ὅπου προβάλλει μετὰ λογοτεχνικὸν τρόπον τὰς ἱστορικὰς του ἐρεῦνας, ἔγραψε καὶ θεατρικὰ ἔργα καθὼς καὶ ἄλλα δημοσιεύματα. Μερικὰ ἀπὸ τὰ διηγήματά του: «Μικρὰ διηγήματα», «Ἡ κυρὰ Τρισεύγενη καὶ ἄλλα διηγήματα», «Περασμένα χρόνια».

Τέλος, ἀπὸ τὰ ἱστορικά του ἔργα σημαντικὸν εἶναι ἡ «Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας» εἰς 3 τόμους κ.ἄ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ μοῖρα τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἦτο πάντοτε συνδεδεμένη μετὰ τὴν τύχην τῆς πόλεως, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει μετὰ ὅλα τὰ μνημεῖα. Ἔτσι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὁ Παρθενὼν ἐγίνετο Χριστιανικὴ ἐκκλησία ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν, ἐνῶ τὸ Ἐρέχθειον εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Συγχρόνως ὁλόκληρος ὁ βράχος διетήρει τὴν ὀχυρωματικὴν του σημασίαν, καθὼς ἐδέσποζε τῆς γύρω περιοχῆς, καὶ εἶχε πλέον λάβει χαρακτῆρα κάστρου.

Διὰ τοῦτο κατεσκευάσθησαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτοῦ διάφορα ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὴν Ἀκρόπολιν τὸ 1458 καὶ φυσικὰ ἡ πρώτη των φροντίς ἦτο νὰ μετατρέψουν τοὺς ναοὺς τῆς εἰς τζαμιά. Ἔτσι παραπλεύρως τοῦ Παρθενῶνος ὑψώθη μεγάλος μιναρές, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε τὸ κωδωνοστάσιον. Ὁ βράχος τῆς Ἀκροπόλεως διетήρησε βεβαίως τὴν μορφήν φρουρίου, ὠνομάζετο δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων «Ἀτίνα-καπισί» (=κάστρο τῆς Ἀθῆνας). Ἐπ' αὐτοῦ ἐγκατεστάθη ὁ διοικητῆς (δισδάρης) τῆς περιοχῆς, ὁ ὁποῖος ὡς διοικητήριον ἐχρησιμοποίησε τὰ Προπύλαια, ἐγκατέστησε δὲ τὸ χαρέμι του εἰς τὸ Ἐρέχθειον. Συγχρόνως ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐκτίσθησαν οἰκίαι διὰ τοὺς διαφόρους Τούρκους ἀξιωματούχους. Ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν φθορὰν τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα μέχρι τότε διетηροῦντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Τὸ 1687 κατεδαφίσθη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ κανονιοστάσιον, ἐνῶ τὸ ἴδιον ἔτος ἀνετινάχθη τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ Παρθενῶνος, κατὰ τὸν ἐνετοτουρκικὸν πόλεμον, ἀπὸ τὸν Μοροζίνην.

Τὸ κατωτέρω διήγημα τοῦ Α. Καμπούρογλους ἀναφέρεται εἰς ἔκρηξιν πυρίτιδος, ἐπισυμβῆσαν ἐκ πτώσεως κεραυνοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου τὸ ἔτος 1656. Ἡ ἔκρηξις κατέστρεψε τμῆμα τῶν προπυλαίων ὅπου ὁ Τούρκος δισδάρης εἶχεν ἀποθηκεύσει ποσότητα πυρίτιδος. Τὸ γεγονός αὐτὸ κατὰ τὴν παράδοσιν ἀναφέρεται ὡς ἐκ θεοῦ τιμωρία τοῦ δισδάρη, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου καὶ τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον θὰ συνεκεντροῦτο ἐκεῖ διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγίου. Ἡ μικρὰ αὐτὴ ἐκκλησία σώζεται ἀκόμη ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τὴν Δυτικὴν πλευράν τῆς.

Τὴν παράδοσιν αὐτὴν ζωντανεῦει μὲ τὸ διήγημά του ὁ συγγραφεὺς καὶ μᾶς ἐξηγεῖ, διατί ἡ ἐκκλησίαισα αὐτὴ ἔχει λάβει τὴν ὀνομασίαν Λουμπαρδιάρης.

ἥλιος τώρα γέρνει καὶ ὁ Γιουσούφ-ἀγάς πίνει τὸ σερμπέτι* του ξαπλωμένος ἀπάνω σὲ μαλακὸ καὶ παχὺ σιτζαδέ*, σ' ἓνα προσηλιακὸ μέρος, κάτω ἀπ' τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς ὁποίας αὐτὸς εἶναι ὁ κυρίαρχος Ἀγάς, τοῦ Κάστρου σου λέει ὁ ἄλλος!..

Δίπλα του εἶναι ἓνα κομμάτι σπασμένης κολώνας.

σερμπέτι: (τουρκ.) γλυκὸ πιετό. **σιτζαδέ** (τουρκ.): μικρὸ χαλί, στρώμα.

Κάποτε ἀνασηκώνεται ὁ Ἀγὰς καὶ ἀκουμπάει ἀπάνω σ' αὐτὸ τὴ μέση του γιὰ νὰ ξεμουδιάσῃ.

Φορεῖ κατακόκκινα, πυκνὸς καπνὸς βγαίνει ἀπ' τὸ στόμα του — σωστὴ καμινάδα.

Ὁ Ἀράπης του εἶναι ξαπλωμένος λίγο παρακάτω ἀπὸ δαῦτον, στὸ χορταριασμένο χῶμα, πρόμυτα· ἔχει τοὺς ἀγκώνους του στηριγμένους στὴ γῆ καὶ τὰ δυὸ του μάγουλα ἀκουμπισμένα στὶς δυὸ του τὶς παλάμες. Ἡ δουλειὰ του εἶναι νὰ πετιέται κάθε τόσο καὶ νὰ τινάζῃ τὸ λουλά* τοῦ τσιμπουκιοῦ τοῦ ἀφέντη του, νὰ τὸν γεμίζει πάλι καὶ ν' ἀνάβῃ τὴν ἴσκα*.

Τὰ περασμένα χρόνια — πᾶνε, αὐτὰ πιά λησμονήθηκαν! — ὁ Γιουσούφ-ἀγὰς ἦταν σεΐζης*, ἓνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς τοῦ Κισλάραγα, τοῦ μαύρου Ἀρχιευνούχου τῶν χαρεμιῶν τοῦ Σουλτάνου. Πῶς ἀπὸ σεΐζης ἐγίνε Δισδάρης (Φρούραρχος) τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Ἱστορία δὲν τὸ γνωρίζει ἀκόμα.

Λίγον καιρὸν εἶχε πού ἔλαβε τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα· τόσην ὅμως κακὴν ἐντύπωσιν εἶχε κάμει ἡ φυσιογνωμία του, σιχαμερὸ ξάφρισμα τῆς μαύρης ψυχῆς του, ὥστε κανένας

λουλάς (τουρκ.): τὸ μέρος τοῦ τσιμπουκιοῦ, ὅπου τοποθετεῖται ὁ καπνός.
ἴσκα: προσάναμμα, φυτίλι. σεΐζης (τουρκ.): ἵπποκόμος.

ἀπ' τοὺς ἐπίσημους Τούρκους δὲν εἶχε τὴν σχέσιν του. Γιὰ τοῦτο κι αὐτὸς ὅταν κατέβαινε ἀργὰ καὶ ποῦ στὴν πόλιν, γύριζε γρήγορα πάλι στὸ Κάστρο, μὲ τρεῖς πῆχες μοῦτρα, ἀμίλητος καὶ βαρίσκιωτος.

Τὸν πρῶτο ποὺ θὰ συναντοῦσε στὸν ἀνήφορο τοῦ Κάστρου τὸν ἀγριοκοίταζε, τὸ δεύτερο τὸν ἔβριζε καὶ τὸν τρίτο τὸν ἔδερνε.

Τὰ παιδιὰ του, ὅταν τὸν ἔβλεπαν, τρύπωναν σὰν τὰ κουνέλια· οἱ γυναῖκες του τὸν ἔτρεμαν καὶ μόνο μιὰ γυναῖκα του, ἡ νεώτερη ἀπ' ὅλες, ἡ κατὰξανθη Χανούμ, κατὰφερε μιὰ χαραυγὴ καὶ τὸν ἔκαμε νὰ χαμογελάσῃ. Τὸ πρῶτ' ἔμαθαν ὅλοι οἱ Καστριῶτες πὼς γελᾷ καὶ ὁ Ἀγὰς των.

Στοὺς ἀνωτέρους του ὅμως, πρὸς σὲ κείνους ποὺ εἶχε τὴν ἀνάγκη τους, γινότανε ἄλλος ἄνθρωπος. Γελοῦσαν καὶ τὰ παπούτσια του ἀκόμα: ἔκανε ἀδιάκοπους τεμενάδες*, ἐξύγιζε τὴ μέση του σὰν τὸ ζαγάρι* καὶ μόνο ποὺ δὲν εἶχε οὐρὰ νὰ κουνήσῃ. Ἡ Ἀθήνα ὅμως δὲν εἶδε αὐτὸ τὸ θαῦμα. Ὁ ἀνώτερός του — ὁ πασὰς τοῦ Εὐρίπου — ἐξ αἰτίας τῶν προνομίων τοῦ τόπου, δὲν πατοῦς' ἐδῶ τὸ ποδάρι του.

Εἶναι ἡ 25 Ὀκτωβρίου τοῦ 1656.

Καμμιά μέρα δὲν ἦταν ὁ Ἀγὰς τόσο στὶς κακές του ὅσο σήμερα. Ἀπ' τὸ πρῶτ' βρίζει καὶ βλαστημάει. Μὲ δεύτερο λόγο βγάζει τὸ λουλά καὶ τὸν ἱμαμὲ* καὶ δέρνει μὲ τὸ τσιμπούκι του. "Ἄμα δὲν ἔχη τί νὰ χτυπήσῃ, χτυπάει τὰ χέρια του, τὰ πόδια του. . . "Ὅλα τοῦ φταῖνε καὶ τὸ χῶμ' ἀκόμη ποὺ πατεῖ — καὶ τί χῶμα! . . . Γυρεύει κάποιον νὰ ξεσπάσῃ ἀπάνου του καὶ ὁ κάποιος αὐτὸς βρέθηκε· ἦταν ἓνας φτωχὸς ζωτάρης*, ποὺ ἡ κακὴ του ἡ μοῖρα τὸν ἐσπρωξε καὶ πέρασε κάτω ἀπ' τὸ Κάστρο καβάλα στὸ μουλάρι του ἀπάνω.

Χτύπησε τρεῖς φορές παλαμάκια. Ὁ Δισδάρης καὶ

καμμιά δεκαριά Καστριῶτες πετάχτηκαν πίσω ἀπ' τὰ χαλάσματα, σὰν νὰ ξεφύτρωσαν ἀπ' τὴ γῆ.

— Πιάστ' αὐτὸν ποὺ περνάει μπρὸς ἀπ' τὴ μύτη μας καβάλα! Δέστε τον χεροπόδαρα, φέρτε τον ἀπάνω καὶ ρίχτε τον στὸν Γουλᾶ*. Ὕστερα βλέπομε...

Ὁ Ἀγὰς τώρα περπατεῖ ἀπάνω-κάτω· συλλογίζεται, φαίνεται, ποιά τιμωρία τοῦ χρειάζεται. Ἐξαφνα στέκεται σὰν καρφωμένος, σηκώνει τὸ κεφάλι του, τεντώνει τὸ χέρι του... οἱ πυκνὲς τρίχες τοῦ προσώπου του, ποὺ τὸ σκεπάζουν ὁλόκληρο, ἀνασηκώνονται σὰν τόσες καρφοβελόνες... φταρνίζεται καὶ βήχει μαζί... τρέμει ὁλόκληρος ἀπ' τὸ θυμὸ του.

— Μπρὲ σεῖς!... Κοιμᾶστε χαλέδες*!... Δὲ βλέπετε μπουλούκια-μπουλούκια, ποὺ πᾶνε τὸν ἀνήφορο;... Γέροι, γριές, νέοι, νέες... ὡς καὶ βυζασταρούδια ἀκόμα!... ποὺ πάει μπρὲ σεῖς αὐτὸ τὸ σκυλολόϊ;...

Κανεῖς δὲν ἀποκρίνεται. Ὁ Ἀγὰς δίνει στὸν πιὸ κοντινὸ τὴν πρώτη ἀνάποδη.

— Μίλα καὶ σ' ἔσκισα...

— Εἴμαστε νεοφερμένοι Ἀγά μου!.. Πάω νὰ ρωτήσω κανέναν παλιό...

— Γκρεμίσου, ρώτα καλύτερα τὸ φυλακωμένο. Στὴ στιγμή νὰ γυρίσης.

Σὰν ἀστραπὴ πῆγε καὶ γύρισε.

— Αὔριο, Ἀγά μου, ἔχει πανηγύρι ὁ Ἀῖ-Δημήτρης,

τεμενὰς (τουρκ.): ὑπόκλισις. *ζαγάρι* (ἀραβ.): κυνηγετικὸς σκύλος, ζῶον. *ἰμαμές* (τουρκ.): ἐξάρτημα τοῦ ναργιλέ. *ζωτάρης*: ἄνθρωπος τῆς κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως. *Γουλᾶς*: πύργος (τουρκ. Κουλέ). Πρόκειται δι' ἓνα πύργον ποὺ εἶχον κτίσει οἱ Τοῦρκοι δίπλα εἰς τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φυλακή. *χαλὲς* (τουρκ.): ἀναξιοπρεπής, τιποτένιος.

αὐτὴ ἡ ἐκκλησίτσα, πὺ φαίνεται κεῖ κάτω, καὶ οἱ ἄπιστοι
πάνε στὸν ἑσπερινό.

— Πανηγύρι ρωμαῖκο! μπρὸς στὰ μάτια μας! Στὸ
τιμημένο Κάστρο μας ἀπὸ κάτω! Καὶ γιατί εἶμαι ἐδῶ ἐ-
γώ;.. Ξέρω τί τοὺς χρειάζεται! Πρέπει νὰ λείψη αὐτὴ ἡ
ντροπὴ μιὰ γιὰ πάντα...

Τὰ μάτια του τώρα πετοῦν φλόγες καὶ τὰ δόντια του
τρίζουν. Σωστὴ πυρκαϊὰ στὴν ψυχὴ του.

— Φέρτε μου ἐδῶ σούρνοντας τὸ φυλακισμένο...
"Οχι σταθῆτε...

Ἀνασηκώνει τὸ σαρίκι του, ξύνει τὸ ἄτριχο κεφάλι
του... καὶ κτυπάει μὲ τὴ δεξιὰ του παλάμη τσάκ! τὸ κού-
τελό του, σὰ νὰ σκότωσε κανένα κουνούπι. Κάποια μεγά-
λη ἰδέα κατέβασε ὁ Ἀγάς. Τὸ πρόσωπό του τὸ γλυκαίνει
τώρα ὅσο μπορεῖ.

— Χάϊ, χάϊ. ., φέρτε τον ἐδῶ τὸ ραγιά, μὰ μὲ καλὸ τρό-
πο. "Αν τὸν πειράξῃ κανένας, φίδι πὺ τὸν ἔφαγε...

Φέρνουν τὸν ξωτάρη μισοπεθαμένο ἀπ' τὸ φόβο του.
Πέφτει στὰ πόδια τοῦ Ἀγᾶ καὶ ζητεῖ ἔλεος.

— Σήκω ἀπάνω· μὴ φοβᾶσαι. Εἶχα σκοπὸ νὰ σὲ κρε-
μάσω, μὰ τώρα μετάνιωσα. Τυχερὸς ἄνθρωπος εἶσαι.
Πρόσεξε νὰ κάνῃς, ὅ,τι θὰ σὲ προστάξω, ἀλλοιῶς χά-
θηκες!..

— "Ο,τι μὲ προστάξεις, Ἀγά μου, ὅ,τι μὲ προστάξεις...
ὅ,τι... ὅ,τι...

— Σούτ! πολλὰ λές! Μόνο αὐτιά νὰ ἔχῃς, στόμα νὰ
μὴν ἔχῃς. Καλὸ ἦτανε ἔτσι κοντὰ στὸ Κάστρο μας νὰ μὴ
βρίσκεται ἐκκλησιά, μὰ, ἀφοῦ μιὰ φορὰ βρέθηκε πὺ βρέ-
θηκε, πρέπει νὰ μένῃ καὶ νὰ λειτουργιέται. Θὰ τὴν ἔκα-
μαν οἱ παποῦδες μας στοὺς δικούς σας χαλάλι!.. Ἐγώ, ἡ
ἀλήθεια εἶναι, πὺς ὀρίζω μόνο τὸ Κάστρο μου — λύκος

πού τὸν ἔφαγε κεῖνον πού θὰ τὸ στραβοκοιτάξῃ! — μὰ κι αὐτὴ ἡ ἐκκλησιόσουλα λογαριάζω πὼς βρίσκεται στὴν ἐξουσία μου μέσα, ἀφοῦ εἶναι κάτω ἀπ' τὸ στόμα τῶν κανονιῶν μου.

Καὶ ζάρωσε τὸ μοῦτρο του μὲ νόημα.

«Ὁ Δεσπότης σας δὲν ἦρθε νὰ μὲ χαιρετίσῃ· ἄς εἶναι τὸ κατάλαβε φαίνεται κι αὐτὸς πὼς δὲν καταλάγιασα ἀκόμα καὶ δὲν ἔχω κέφι γιὰ κουβέντες μὲ δίχως νόημα. Πήγαινε μόλον τοῦτο — ὁ ἀφέντης δὲν πρέπει νὰ συνενρίζεται τοὺς δούλους του — καὶ χαιρετίσέ τον ἀπὸ μέρους μου καὶ πές του, πὼς ἀφοῦ ἔτυχε πού ἔτυχε, καὶ μ' ἔρριξε ἡ κακὴ μου ἡ μοῖρα στὸν πετρότοπό του καὶ γίνεται τὸ πρῶτο ρωμαίϊκο πανηγύρι πού βλέπω, καὶ κατὰ τὰ μέρη τῆς ἐξουσίας μου, ἔχω μεγάλην ἐπιθυμία νὰ γίνῃ ὅπως πρέπει... Καὶ νὰ ἰδῇς πού αὔριο — καλὰ πού τὸ θυμήθηκα κι αὐτὸ — γιορτάζουμε κ' ἐμεῖς τὸν Κασήμ!.. Ἄς εἶναι, κι ὁ δικός σας ὁ Ἅγιος κάτι θ' ἄξιζε γιὰ ν' ἀγιάσῃ!.. Θὰ τὸν τιμήσω τὸ λοιπόν! Πρέπει νὰ γίνῃ μονοκκλησιά*. Ὅλες οἱ ἄλλες ἐκκλησίες νὰ μὴ λειτουργήσουν καὶ νὰ μαζευτοῦν ὅλες οἱ ἐνορίες μὲ τοὺς παπάδες τους ἐδῶ, στὸν Ἀϊ-Δημήτρη μου. Πές καὶ στοὺς Ἀρχόντους καὶ στοὺς Προεστοὺς καὶ στοὺς πρωτομαστόρους καὶ σὲ κάθε νοικοκύρη πού θ' ἀπαντήσῃς, πές ἀπὸ μέρους μου πὼς αὐτὸ εἶναι ἡ θέλησή μου. Ὅποιος δὲ θὰ ῥθῇ, ἐμένα θὰ προσβάλλῃ. Ἐλα· τρέχα τώρα· χάσου ἀπ' τὰ μάτια μου... Στάσου! Ἄκουσε. Αὔριο τὸ πρωῒ-πρωῒ, τὴν ὥρα πού θὰ ψέλνουν στὴν ἐκκλησία τὸ τροπάρι τοῦ Ἀγίου, ν' ἀνεβῇς σ' ἓνα ψήλωμα, κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ νὰ κουνήσῃς γιὰ σημάδι ἓνα κόκκινο πανί, γιὰ νὰ βάλωμε φωτιά στὴ λουμπάρδα*, καὶ στὰ τόπια* τοῦ Κάστρου γιὰ νὰ τιμήσωμε τὸν

μονοκκλησιά: ἡ λειτουργία μιᾶς μόνον ἐκκλησίας. *λουμπάρδα:* κανόνι. *τόπι, μπάλλα:* βλήμα.

“Αγιο σας. Αϊ! ἄς γίνη κι αὐτό! Γκρεμίσου τώρα· σὲ βαρέθηκα· τυχερὸς ἄνθρωπος εἶσαι.

Ὁ ραγιάς ἔκανε μιὰ μετάνοια κι ἄγγιξε ἡ μύτη του στὸ χῶμα. Ὁ Ἄγας χωρὶς νὰ τὸν κοιτάξῃ γύρισε στοὺς ἀνθρώπους του καὶ εἶπε:

—Τί ὥραϊος πού θὰ εἶναι ὁ κάμπος αὔριο τὸ πρωῒ-πρωῒ βόλτα στὸν Ἀϊ-Δημήτρη, γεμᾶτος κόσμος πού νὰ μὴν πέφτῃ χάμω οὔτε μῆλο!..

Καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι του δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κοίταξε τὸ ραγιά πού ἔφευγε τρεχᾶτος.

—Τὸν παρασφίξατε τὸν ἄνθρωπο, ἀθεόφοβοι, καὶ πηγαίνει τὸν κατήφορο σὰν ξεβιδωμένος! Χά! χά! χά! ξεφώνισε τρεῖς φορές, χωρὶς νὰ γελάσῃ τὸ μοῦτρο του.

«Δὲν εἶναι ἄλλος Θεὸς ἀπὸ τὸν Ἀλλάχ καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης του», ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ μιναρὲ τοῦ Παρθενῶνα ἡ φωνὴ τοῦ μουεζίνῃ, πού καλοῦσε τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦνε.

Σκοτείνιασε. Ὁ Ἀγὰς ἐπρόσταξε νὰ φύγουν ὅλοι καὶ ὅλοι ἔφυγαν. Δύο μονάχα ἔμειναν καὶ κρυφομιλοῦν. Ὁ Ἀγὰς καὶ ὁ ἀρχιπυροβολητὴς Ἀχμέτ.

— Κοίταξε τοπτζήμπαση* νὰ τὰ καταφέρῃς καλά. Τὸ στοιχειωμένο μαρμαρόσπιτο — κ' ἔδειξε τὰ Προπύλαια — πὺν ἡ τύχη μ' ἔρριξε καὶ κάθομαι μέσα, ἔχει μπαρούτι μπόλικο· μπάλλες* ἔχουμε, ἄλλο τίποτις, λογιῶν τῶν λογιῶν· δὲ χρειάζεται δὰ καὶ μεγάλη φασαρία! Τὸ μόνο πὺν φοβᾶμαι εἶναι ὁ καιρὸς, νὰ μὴ μᾶς τὰ χαλάσῃ... ὕστερ' ἀπ' τὴν καλοκαιρινὴν λιακάδα, ὁ οὐρανὸς ἔγινε πίσσα.

— Μὴ λές τὸν κακὸ τὸ λόγο, Ἀγά! Ὅλα θὰ πᾶνε καλά, μὴ σὲ μέλει... Ὁ μουφτής*, τί γνώμη θὰ εἶχε τάχατες!..

— Καὶ ποιὸς τὸν ρωτάει; Μοῦ κάνει τὸν μεγάλο. Αὐριο βλέπουμε ποιανοῦ τ' ὄνομα θὰ βουῖξῃ στὰ ἑφτὰ βασίλεια. Θὰ ποῦμε πὺς ἔγινε λάθος! Ἐγὼ εἶπα γιὰ μπαρούτι μονάχα, κατάλαβες; καὶ βρέθηκαν ἄξαφνα μέσα καὶ μπάλλες. Ἄν μᾶς παραφορτωθῇ, τὸν στέλνομε στὸν ἀγύριστο μὲ τὴν γνώμη του μαζί.

— Καὶ λέμε πὺς ἦτανε τάχα σύμφωνη μὲ τὴ δική μας γνώμη.

— Καλὰ τὰ συλλογιέσαι Ἀχμέτ. Ἐγὼ πάω ὡς τόσο τώρα νὰ φάω καὶ νὰ πλαγιάσω καὶ πρὶν νὰ χαράξῃ θὰ εἶμαι στὸ πόδι. «Πέτρες καὶ χῶμα καὶ κορμιὰ νὰ γίνουν ἓνα, ἔτσι πὺν νὰ τὰ σιχαθοῦν νὰ τὰ φᾶνε κι αὐτὰ τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια».

Ἦταν τὰ τελευταῖα λόγια πὺν εἶπ' ὁ Γιουσσοῦφ κ' ἔφυγε.

Ὁ Ἀχμέτ προσκαλεῖ τώρα τοὺς τοπτζήδες*. Τὰ κανό-

τοπτζήμπασης: ὁ ἀρχηγὸς τῶν πυροβολητῶν. *μουφτής*: ἱερωμένος τοῦρκος μὲ δικαστικὴν ἐξουσίαν. *τοπτζής*: πυροβολητής.

νια τῶν Προπυλαίων ἐτοιμάζονται· φέρνονται ἀκόμα καὶ τὰ κανόνια τῶν ἑορτῶν ἀπ' τὸ μέρος τοῦ Ἑρεχθείου. Στὴ μέση βάζουν τὸν μεγάλον ὄλμο, τὴν περίφημη λουμπάρδα «γιὰ φιγούρα», ὅπως εἶπ' ὁ φρούραρχος.

Γενικὴ κίνηση στὸ Κάστρο καὶ συζήτηση γιὰ τὴν τιμὴ πού θὰ κάμῃ ὁ Ἀγᾶς στοὺς ραγιάδες. Οἱ περισσότεροι βρίσκουν σωστὴ τὴν ἀπόφασή του. Ὅσο πιὸ εὐχαριστήμενα εἶναι τὰ ζά*, τόσο πιὸ πολὺ δουλεύουν, ἐπρόσθεσ' ὁ γέρο-μάγερας τοῦ Ἀγᾶ. Τὰ Τουρκόπουλα εἶναι καταχαρούμενα. Ὁ ἱμάμης* ὅμως τοῦ μεγάλου τζαμιοῦ τοῦ Παρθενῶνα καὶ ἓνας ἐπίσημος διαβατικὸς δερβίσης* ἔχουν ἄλλη γνώμη· ἀφοῦ ὅμως δὲν ἔχουν τὴν δύναμη ν' ἀντιπράξουν, φεύγουν μουρμουρίζοντας τὴ γνώμη τους.

Τὸ μυστικὸ μονάχα ὁ Ἀχμέτ τὸ γνωρίζει.

Εἶναι νύχτα βαθειά! Ὅλοι κοιμοῦνται. Οἱ τοπτζήδες ἔφυγαν κι αὐτοὶ τελευταῖοι. Νέκρα ἔγινε στὸ βράχο. Μόνο οἱ νυχτερινὲς καντηλές τῶν σπιτιῶν τῆς Ἀκροπόλεως μαρτυροῦν ποῦ κείτονται τὰ κορμιὰ τῶν Καστριωτῶν. Κάποτε-κάποτε οἱ πελαργοὶ τοῦ τζαμιοῦ χτυποῦν τὴ μύτη τους σὰ νὰ συνοδεύουν τὴ φωνὴ τῆς ντροπιασμένης γλαυκὸς τοῦ Ἑρεχθείου. Αὐτὴ τὴ βραδιά ὅμως ἀκούστηκε στὰ Προπύλαια ἀπάνω κ' ἓνα νεκροπούλι. Ἐφώναξε ἐννέα φορές καὶ χάρηκε. Ἡ γραῖα ἡ μητέρα τοῦ Γιουσούφ πού τὸ ἄκουσε, ἔχασε τὸν ὕπνο της. Σὲ λίγο μιὰ σκιὰ ζυγώνει στὰ κανόνια. Πηγαινόρχεται. Κουβαλεῖ σφαῖρες, τὶς βάζει στὰ κανόνια καὶ τὶς σκουντᾷ μὲ τὸ γεμιστήρι μὲ μεγάλη δύναμη καὶ μὲ λίγο θόρυβο. Γεμίζει καὶ τὴν λουμπάρδα μὲ τὴν πιὸ μεγάλη μπόμπα καὶ ξαπλώνεται στὰ μάρμαρ' ἀπάνω κουρασμένος.

Μιὰ μεγάλη ἀστραπὴ φωτίζει τώρα τὸν κατάμαυρο οὐρανὸ καὶ δείχνει τὴν ἄγρια τοῦ Ἀχμέτ ὄψη, ἐνῶ μα-

κρία, στὰ πρόσβора, ἀπάνω ἀπ' τὸ φρούριο τοῦ Θρασυ-
βούλου*, κεραυνὸς αὐλακώνει τὸ στερέωμα. Ὁ Ἀχμέτ
φεύγει σὲ λίγο κι αὐτός. Ἡ δουλειά του ἐτελείωσε.

Εἶναι μεσάνυκτα.

Ὁλίγη ὥρα περνᾷ καὶ βροντὲς τραντάζουν τὸ βράχο.
Ἔρχεται σὰν ἐλαφρὸς πρόσκοπος* ἓνα ψυχρὸ ἀεράκι.
Ἀρχίζουν ὕστερα νὰ πέφτουν χονδρὲς ψιχάλες.

Κοντεύει νὰ ξημερώση, ἀλλὰ τὸ σκοτάδι εἶναι ἀκόμη
βαθύ.

Ὁ φόβος κάνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ βαστοῦν τὸ λό-
γο τους. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ κακότυχος ζωτάρης — ἔχοντας
πάντα δίπλα του κ' ἓναν ἄνθρωπο τοῦ κάστρου ἀρματωμέ-
νο σὰν ἀστακὸ — ἔκανε ὅ,τι τοῦ εἶπε ὁ Ἀγάς. Ὁ φρόνιμος
Μητροπολίτης ὅμως, ὁ Ἀνθιμος, ἀφοῦ ἄκουσε καὶ τὴ
γνώμη τῶν δημογερόντων, ἀκόμα καὶ τοῦ βοϊβόδα* ἤρε
ἓναν μεσιανὸ δρόμο: νὰ μὴ γίνῃ δηλαδὴ μονοκκλησιά,
ἀλλὰ νὰ λειτουργήσουν μόνο οἱ Ἀῖ-Δημήτρηδες, ὁ Κα-
τηφόρης*, ὁ Νέος*, ὁ Τζιρίτης*, τὸ Παρακκλήσι... τὸ
κόμμα τοῦ «πρώην Ἀθηνῶν» Δανιήλ, δὲν ἐπρόφτασε ν'
ἀντιπράξῃ.

Θαμποφέγγει. Μὲ ὅλη τὴν κακοκαιρία κάμποσοι φαί-
νονται κατὰ τὸν ἀνήφορο, πού πηγαίνουν νὰ προσκυνή-
σουν. Ἀρχίζουν νὰ ξεχωρίζουν τὰ κόκκινα σκουφώματα

ζᾶ (ἐνικ. τὸ ζό): τὰ ζῶα. **ἰμάμης**: τοῦρκος θρησκευτικὸς ἡγέτης. **δερ-
βίσης**: τοῦρκος μοναχός. **φρούριο τοῦ Θρασυβούλου**: τὸ φρούριον τῆς
Φυλῆς, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὴν Πάρνηθα καὶ τὸ ὁποῖον κατέλαβε τὸ
404 π.Χ. ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Θρασύβουλος. Μὲ ὀρμητήριον τὸ φρούριον
αὐτὸ κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τριάκοντα τυράννους. **πρόσκοπος**:
ἐμπροσθοφυλακή. **βοϊβόδας**: ὁ διοικητὴς μιᾶς ἐπαρχίας. **Κατηφόρης**: εὐρί-
σκετο παρὰ τὴν ὁδὸν Κυρρήστου. **Νέος**: ὑπῆρχεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ νεωτέ-
ρου ναοῦ εἰς τοῦ Ψειρή. **Τζιρίτης**: εὐρίσκετο εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν
Εὐπόλιδος καὶ Ἀπελλοῦ.

τῶν ἐργατικῶν καὶ κάπου-κάπου καὶ κανένα σκιάδι* ἄρχοντα.

Δὲν εἶναι ὅμως οἱ πανηγυριῶτες τόσοι, ὅσους τοὺς ἤθελ' ὁ Γιουσούφ.

... Ἡ λειτουργία ἄρχισε. Ἡ βροχὴ τώρα πέφτει μὲ τὸ τουλούμι.

— Μᾶς τὰ χάλασ' ἡ βροχή!

Ὡρύεται ὁ Ἀγὰς μέσ' στὴν κρεββατοκάμαρά του καὶ στριφογυρίζει σὰν λιοντάρι στὴν κλούβα του.

Οἱ βροντὲς εἶναι ἀδιάκοπες τώρα. Ἡ ξανθὴ Χανοὺμ ἐμαζεύτηκε σὰν κουβαράκι σὲ μιὰ γωνίτσα τοῦ κρεββατιοῦ της.

— Ἀγά! μὴ φύγῃς... φοβᾶμαι!

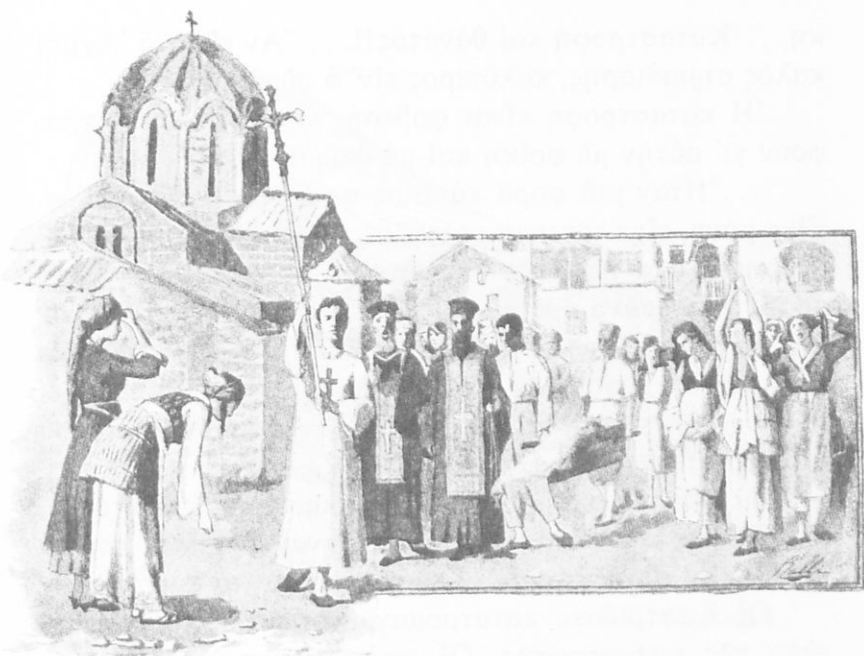
Καὶ ἀνοίγει μ' ἐρωτικὴ παράκληση τὴν ἀγκαλιά της. Ὁ Ἀγὰς ἐτοιμάζεται νὰ φύγῃ. Ἡ χανοὺμ τὸν ἀγκαλιάζει· αὐτὸς τὴν σκουντᾷ καὶ πετιέτ' ὄξω. Ρίχνει μιὰ γούνα ἀπάνω του, περνᾷ βιαστικὸς ἀπὸ τ' ἄλλο δωμάτιο, ποὺ εἶναι μαζεμένη ὅλη του ἡ φαμίλια, χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξη, καὶ ἀνεβαίνει σ' ἓνα φεγγίτη ποὺ βλέπει κατὰ τὰ κανόνια.

Τὸ χαλάζι τὸν κτυπᾷ στὸ πρόσωπο. Ὁ ἄνεμος τὸν δαιμονίζει. Εἶναι νὰ σκάσῃ.

— Τὴν πάθαμ' Ἀγά!.. τοῦ φωνάζει ἀπὸ κάτω ὁ Ἀχμέτ. Ὁ καιρὸς θὰ σηκώσῃ καὶ μᾶς καὶ τὰ κανόνια μας. Λίγοι ραγιάδες πέρασαν. Ὁ κάμπος εἶναι ἔρημος... Μόλις ποῦ καὶ ποῦ φαίνεται κι ἀπὸ κανένας. Νά, ἄλλοι δυὸ-τρεῖς ἀκόμα πηγαίνουν... Τί κάνῃ αὐτὸς ἐκεῖ;.. κουνάει ἓνα κόκκινο πανί!.

— Ἀχ!.. βογγάει ὁ Ἀγὰς. Ὁ παπὰς βιάζεται· θὰ ψέλνῃ τὸ τροπάρι τοῦ Ἀγίου, γι' αὐτὸ ὁ ξωτάρης κουνάει τὸ κόκκινο πανί, καθὼς τὸν ἐπρόσταξα. Σὲ λίγο θὰ τελειώσῃ ἡ λειτουργία!... Γρήγορα λοιπὸν Ἀχμέτ. Γύρισε

σκιάδι: καπέλλο.

ὅλα τὰ κανόνια κατὰ τὴν ἐκκλησία ἀπάνω, καὶ φωτιά!
Πέτρα στὴν πέτρα νὰ μὴ μείνη, νὰ μὴ φανῇ πιά οὔτε ἡ θέ-
ση ποὺ ἦταν ἡ ἐκκλησία. Σὲ θέλω, τοπτζήμπαση, σὲ θέ-
λω!... φωτιά!...

Σὰ δαιμονισμένους ὁ Ἀχμέτ τριγυρίζει στὰ κανόνια,
τὰ κουνεῖ δεξιά καὶ ζερβά, σκύβει, σηκώνεται, ξανασκύβει
καὶ ξανασηκώνεται, ὥς ποὺ τὰ βάζει στὸ σημάδι. Φοβερὴ
μπόρα ἔπιασε τώρα. Ὁ Ἀχμέτ ζυγώνει ἀναμμένο τὸ ἀλειμ-
ματοκέρι* πρῶτα στὴν λουμπάρδα.

Τὴν ἴδια στιγμή ὅμως, πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, χύ-
νεται ἀπ' τὸν οὐρανὸ φωτιά. Κρότος φοβερός καὶ ξερός,
κρότος... ἄγριος. Ὅλη ἡ Ἀκρόπολη σειέται... Κεραυ-
νὸς πέφτει στὰ Προπύλαια, ἀπάνω στὴν μπαρουταποθή-

ἀλειματοκέρι: ἡ δάδα, κερὶ ἀπὸ λίπος.

κη... Καταστροφή και θάνατος!!... "Αν είναι ό 'Αχμέτ καλός σημαδιάρης, καλύτερος είν' ό ούρανός.

'Η καταστροφή είναι φοβερή. Οί ταξιδιωτές* γράφουν γι' αὐτήν μέ φρίκη και μέ θαυμασμό...

... 'Ηταν μιὰ φορά κάποιος φρούραρχος Γιουσούφ. Είχε μάνα, είχε τέσσαρες γυναίκες, είχε δυό γιούς, — ούτε κομμάτι δέ βρέθηκε άπ' αὐτούς — είχε και μιὰ κόρη όρφανή άπό μάνα χριστιανή, γι' αὐτήν λένε πώς γλύτωσε.

'Ηταν μιὰ φορά ένας τομτζήμπασης 'Αχμέτ. Χάθηκε κι αὐτός και μόνο κατά τόν "Αϊ - Δημήτρη βρέθηκε τὸ δεξί του χέρι, πού κρατοῦσε ακόμα τὸ αλειμματοκέρι, πού θά 'βαζε τή φωτιά.

Τά κανόνια σκορπίστηκαν, ή λουμπάρδα έγινε χάλι.

Πέτρες και χῶμα και κορμιὰ έγιναν ένα, έτσι πού τά σιχάθηκαν νά τά φάνε αὐτά τά σκυλιὰ και τά κοράκια.

Οί Καστριῶτες κατατρομαγμένοι μαζεύτηκαν στὸν τόπο τῆς καταστροφῆς. Οί χριστιανοί σταυροκοποῦνται, πετάγονται ὅλοι ὅξω άπ' τὸ ἐκκλησάκι τ' "Αϊ - Δημήτρη και μόν' ό παπὰς — παπὰς τοῦ καιροῦ ἐκείνου — μένει νά τελειώση τή λειτουργία.

'Η βροχή ὕστερ' άπ' τήν καταστροφή ἔπαψε. 'Ο ούρανός καθάρισε. Σάν νά μὴν έγινε τίποτις!.. Τὸ θαῦμα και ποιός δὲν τό 'μαθε!..

'Ο "Αι - Δημήτρης πῆρε μέ τὸ δίκιο του τὸ παρανόμι πού τοῦ 'πρεπε, και ἴσαμε τὰ τώρα λέγεται Λουμπαρδιάρης, δηλαδή Βομβαρδιστής.

Δυστυχισμένα Προύλαιο!..

(Κυρὰ-Τρισεύγενη και ἄλλα διηγήματα)

ταξιδιωτές: ἐννοεῖ τοὺς περιηγητὰς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς και ἰδίως τὸν Spoon και Wheeler.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Κ. Παλαμᾶ

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ πλεον τοῦ ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος ἡ μορφή του ἐδέσποζεν εἰς τὰ γράμματα. Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἡ καταγωγή του ἦτο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου. Ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ Νομικά, δὲν ὠλοκλήρωσεν ὅμως τὰς σπουδὰς του. Πρωτοεμφανίσθη εἰς τὴν ποίησιν τὸ 1886 καὶ μετὰ ὠρισμένας δοκιμὰς ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς καὶ ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἐπικρατησίαν της. Ὑπηρέτησεν ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1926 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943 καὶ ὁ λαὸς τῆς γερμανοκρατουμένης πρωτευούσης τὸν συνώδευσεν εἰς τὸ Ἀ' Νεκροταφεῖον ψάλλον τὸν Ἑθνικὸν Ὑμνον.

Κυρίως ἡσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἔγραψε πάρα πολλάς συλλογὰς (19). Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: «Ὁ τάφος», «Ἡ ἁ-

σάλευτη ζωή», «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ». Ἐγραψεν ἀκόμη διηγήματα: «Θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ», «Διηγήματα» καὶ ἓνα δράμα «Τρισεύγενη». Ὑπῆρξε τέλος καὶ σπουδαῖος κριτικός.

*Νᾶμουν τοῦ σταύλου ἔν' ἄχυρο, ἓνα φτωχὸ κομμάτι,
Τὴν ὥρα π' ἀνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!
Νὰ ἰδῶ τὴν πρώτη του ματιὰ καὶ τὸ χαμόγελό του,
Τὸ στέμμα τῶν ἀκτίνων του γύρω στὸ μέτωπό του,
Νὰ λάμψω ἀπὸ τὴ λάμψη του κ' ἐγὼ σά' διαμαντάκι,
Κι ἀπὸ τὴ θεία του πνοὴ νὰ γίνω λουλουδάκι,
Νὰ μοσχοβοληθῶ κ' ἐγὼ ἀπὸ τὴν εὐωδία
Ποὺ ἄναψε στὰ πόδια του τῶν Μάγων ἡ λατρεία,
Νὰ ἰδῶ τὴν Ἀειπάρθενο, νὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό της
Πῶς ἐκοκκίνησε, καθὼς πρωτόειδε τὸ μικρὸ της,
Ὅταν λευκό, πανεύοσμο* τὸ προσωπάκι ἐκεῖνο,
Τῆς θύμισ' ἔτσι ἄθελα τοῦ Γαβριὴλ τὸν κρίνο . . .*

*Νᾶμουν τοῦ σταύλου ἔν' ἄχυρο, ἓνα φτωχὸ κομμάτι,
Τὴν ὥρα π' ἀνοιξ' ὁ Χριστὸς στὸν ἥλιο του τὸ μάτι!*

πανεύοσμος: μυρωδάτος.

Ἄνδρ. Καρκαβίτσα

Ὁ Ἀνδρέας Καρκαβίτσας εἶναι μαζί με τὸν Ἀλ. Παπαδιαμάντην οἱ σπουδαιότεροι πεζογράφοι τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἱ. Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινὰ τῆς Ἡλείας, ἐσπούδασεν ἰατρὸς καὶ εἰργάσθη εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς τὸν στρατόν· ἀπέθανεν εἰς τὸ Μαρούσι τὸ 1922. ἤρχισε νὰ γράφῃ εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν καὶ μολονότι κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποίησε τὴν καθαρεύουσαν, κατόπιν, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Ψυχάρην, κατέστη ὁ θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς εἰς τὴν πεζογραφίαν. Ἡ προσφορά του εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη. Ἐγραψε μυθιστορήματα: «Ἡ Λυγερή», «Ὁ ζητιάνος», «Ὁ Ἀρχαιολόγος» καὶ συλλογὰς διηγημάτων: «Διηγήματα», «Λόγια τῆς πλώρης», «Παλιὲς ἀγάπες», «Διηγήματα τοῦ γυλιοῦ», «Διηγήματα γιὰ τὰ παλληκάρια μας». Τέλος ἔγραψε καὶ Ἀναγνωστικὰ τῆς Γ', Δ' καὶ Ε' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ.

ἐ λέτε, ρὲ παιδιά, τίποτα νὰ ζεσταθοῦμε; Καὶ μετὸ λόγον φάνηκε μαῦρο κορμὶ στὴν ἀνοιχτὴ θυρίδα, κύλισε ἀπὸ τὴ σκάλα κάτω ὁ Κώστας ὁ θερμαστής, βαρυτυλιγμένος στὴν πατατούκα* του. Ἐκανε κρῦο δυνατό. Βοριᾶς ἐξύριζε τὰ πέλαγα, πάγωνε τὰ ἀκρογιάλια, κρουστάλλιαζε τὰ στοιβαγμένα χιόνια στὰ βουνά. Καὶ τὸ πλήρωμα, ναῦτες καὶ θερμαστές, συναγμένοι ὁλόγυρα στὴ θερμάστρα, φρόντιζαν νὰ ζεσταθοῦν μετὴ τὴ φασκομηλιά καὶ τὸ ψωμοτύρι.

πατατούκα (ἰταλ.): χονδρὸ παλτό.

Ὁ λύχνος, καρφωμένος στὴ μέση ἐνὸς στύλου, φώτιζε καὶ κάπνιζε μαζὶ μὲ τὰ περίγυρα σωθέματα*. Διπλὰ-τριπλὰ τὰ κρεββάτια κολλημένα στὰ πλευρά, μὲ τὰ μαῦρα τους στρωσίδια, θύμιζαν νεκροθῆκες στ' ἀνήλιαστα βάθη τῆς γῆς ταφιασμένες. Κοντὰ ἢ καμαρούλα τοῦ ναύκληρου, ἀνοιχτόπορτη, ἔδειχνε ἄλλο κρεββάτι στρωμένο, δυὸ-τρεῖς φωτογραφίες παλιές, μιὰ χρωμολιθογραφία χανοῦ-μισσας, χρυσοφορεμένης καὶ ξαπλωμένης σὲ πουπουλένια προσκέφαλα. Καὶ ὁλοῦθε κρεμασμένα τὰ ροῦχα, στὸ λάδι καὶ στὸ κάρβουνο βουτηγμένα· οἱ μουσαμάδες ξεσκισμένοι καὶ μυριοπαλωμένοι· τὰ χοντρά ποδήματα καὶ τὰ κασκέτα καὶ οἱ χρωματιστοὶ σκοῦφοι ἔδειχναν τὸ χώρισμα καλογερικὸ κελλί. Ἀλλὰ τὸ φλίφλισμα τοῦ νεροῦ ποὺ ἀκούοταν στὰ πλευρά, ἢ μυρωδιὰ τοῦ κατραμιοῦ καὶ τὰ ψημένα πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων, ἔδειχναν πὼς ἡ ζωὴ ἐδῶ ἀγωνίζεται τὸν τελευταῖο ἀγῶνα τῆς. Γιὰ τοῦτο καὶ κανένας δὲν πρόσεξε τώρα τὸ ἀστεῖο κατρακύλημα τοῦ θερμαστή.

— Δὲ λέτε, ρὲ παιδιά, καὶ τίποτα νὰ ζεσταθοῦμε; ξαναδευτέρωσε ἐκεῖνος, ἀγκαλιάζοντας τὴ θερμάστρα.

— Τί νὰ εἰποῦμε; ρώτησε μελαγχολικὸς ὁ Κώστας ὁ Ἀξιώτης*. Νυχτιὰ σὰν τὴν ἀποψινὴ δὲ θέλει παραμύθια, ὅχι, δὲ θέλει παραμύθια! Ἐδῶ στὸν ἄγριο κόρφο* ποὺ εἵμαστε κλεισμένοι, τριγυρισμένοι ἀπὸ τὸ μούγκρισμα τῆς Μαύρης Θάλασσας, σαβανωμένοι ἀπὸ τὸν πουπουλένιο θυμὸ τ' οὐρανοῦ, ἄς ποῦμε κατιτὶ θεϊκὸ καὶ παρήγορο. Στὰ παλιὰ χρόνια, οἱ γέροντές μας δὲν εἶχαν τὴν καταδίκη ποὺ ἔχουμε ἐμεῖς τώρα. Περνοῦσαν τὶς ἅγιες ἡμέρες κάτω ἀπὸ τὴ στέγη τους, κοντὰ στὴ φωτιά, ἀνάμεσα στὴ φαμίλια* τους. Ὅπως ὁ ἀμπελοφυτευτὴς τ' ἀμπέλι του, τρυγούσανε καὶ κεῖνοι τὸ καλοκαίρι τὴ θάλασσα καὶ χαίρον-

σωθέματα: τὰ διάφορα ἀντικείμενα. Ἀξιώτης: ὁ κάτοικος τῆς Νάξου.

κόρφος: κόλπος. φαμίλια: οἰκογένεια.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ταν τὸν χειμῶνα τὰ καλὰ τῆς ἄφοβα. Ἦξεραν τὴ γιορτὴ καὶ τὴν καματερή* τους. Εἶχαν καιρὸ γιὰ τὴ χαρὰ καὶ γιὰ τὴ θλίψη τους. Ἐμεῖς, τίποτ' ἀπ' αὐτά! Χειμῶνα - καλοκαίρι τ' ὀργώνουμε τὸ κῦμα. Βόδια καματερά* στὴ βουκέντρα* τῆς ἀνάγκης, ὑποταχτικὰ θ' αὐλακώνουμε τ' ἄρμυρὸ χωράφι, μονάχα τὴ φάκνα* μας ἔχοντας γιὰ πληρωμὴ. Γιὰ τοῦτο, καλὰ ποὺ ἔτυχε ἢ κακοκαιρία ν' ἀφήσουμε λίγο τὸν κάματο*. Δὲ λέω πὼς θὰ μείνουμε τώρα ἥσυχοι. Ὁ ἀφέντης θέλει δουλειὰ ἀπὸ τὸ δουλευτὴ, γιατί φοβᾶται μὴν ὀκνέψη* μὲ τὴν ἀκαμωσιά*. Φαντάσου ὅμως, ἂν ἦταν καλωσύνη, τί δρόμο θὰ παίρναμε τώρα. Ἔτσι τοῦλάχιστο ἔχω ἐλεύθερο τὸ νοῦ νὰ συλλογιστῶ τὸ σπίτι μου.

Ἄχ, τὸ σπίτι μου! Ἄρχισα τὸ παράπονο καὶ κοντεύω νὰ δακρῶσω σὰν ἄπραγο* παιδί. Μὰ δὲ φταίω γώ. Φταίει αὐτὴ ἡ νύχτα. Φταίει τὸ ἀποψινὸ ἀποσπέρισμα,* τ' ἀστέρι τὸ λαμπρὸ ποὺ ἔτρεμε βασιλεύοντας πίσω ἀπὸ τὰ χιο-

καματερή: ἐργάσιμη ἡμέρα, καθημερινή. *βόδια καματερά*: κατάλληλα γιὰ ὄργωμα, ἐργατικά. *βουκέντρα*: αἰχμηρὴ ράβδος διὰ νὰ κεντοῦν τὰ βόδια. *φάκνα*: ἡ τροφή. *κάματος*: τὸ ὄργωμα, ἡ ἐργασία. *ὀκνεύω*: τεμπελιάζω. *ἀκαμωσιά*: τὸ καθησιό. *ἄπραγος*: ἄπειρος. *ἀποσπέρισμα*: τὸ βράδιασμα.

νισμένα βουνά καὶ τάραξε τὸ εἶναι μου. Ὅπως τοὺς μά-
γους, ὠδήγησε καὶ μένα πίσω ἀπὸ τὰ βουνά καὶ τὰ πέλαγα
στὴ Νάξο, στὸ Γρίτι μου τὸ πρασινοντυμένο, τὸ ταπεινὸ
μὰ ὀλόχαρο σπιτάκι μου. Καὶ ὄχι ὥς ἐδῶ· παραμπρός,
παραμπρός ἀκόμη. Μ' ἔφερε στὰ παιδιάτικα χρόνια μου,
πρὶν ἀφήσω τὴ στεριά καὶ πρὶν ταξιδέψω τὴ θάλασσα.

Καθόμαστε ὅλοι στὸ παραγώνι, διπλοπόδι* στὰ μάλ-
λινα στρωσίδια, ντυμένοι μὲ τὰ ζεστὰ φορεματάκια μας,
ποὺ τὰ ἔρραψε τῆς μάνας μας ἢ φροντίδα καὶ τῆς ἀδελφῆς
μας, τῆς ὁμορφούλας, τὰ πιδέξια χέρια. Ὁ πατέρας μου,
θεριακωμένος* καὶ νιοφάνταστος* γέροντας, καθότανε
στὶς προσκεφαλάδες ψηλά καὶ ρουφοῦσε ἀπολαυστικὰ τὸ
τσιμπούκι του.

Ὅταν μᾶς ἔβλεπε ἔτσι συναγμένους, τοῦ ἄρесе νὰ δι-
ηγιέται παραμύθια καὶ ἱστορίες τῆς ζωῆς του. Τῆς θάλασ-
σας οἱ κίνδυνοι, τῆς στεριᾶς οἱ χαρές, ὁ τρόμος τῶν κουρ-
σάρων, τὰ ναυτικὰ κατορθώματα τῆς Ἐπανάστασης διά-
βαιναν ζωντανὰ καὶ ὀλοφώτιστα μπροστά μας. Μὰ κείνη
τὴ νύχτα δὲ θέλησε νὰ μιλήσῃ οὔτε γιὰ παραμύθια, οὔτε
γιὰ ταξίδια του. Μόλις βάλαμε τὸ λύχνο στὸ λυχνοστάτη
καὶ φάγαμε τὴ λειψόπητα*, μᾶς ἄρχισε θρησκευτικὲς κου-
βέντες. Ἦταν θρηῆσκος ὁ ἀγιοχώματος* καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία
δὲν τ' ἄφηνε ἀπὸ κοντά του. Ἀλήθεια, στὰ ταξίδια του
εἶχε πρόχειρα τὰ τροπάρια καὶ τὶς βλαστήμιες. Μὰ τώρα
ποὺ ἔπαψε τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, φρόντιζε γιὰ τὴ σωτηρία
τῆς ψυχῆς του.

— Δὲ μοῦ λές, εἶπε στὸν ἀδελφό μου τὸ μικρότερο,
τί ὄραμα εἶδε ἡ Παναγία τὴ νύχτα ποὺ γέννησε τὸν Κύριο
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό;

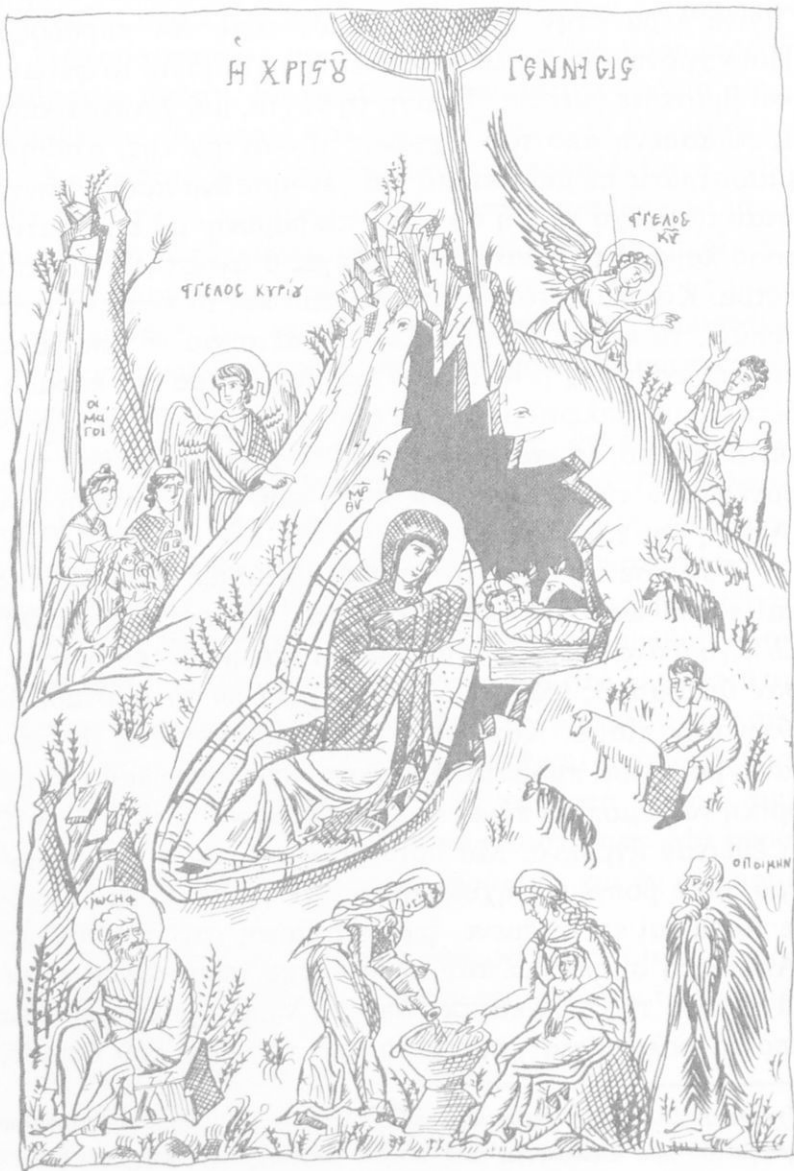
Κόκκαλο ἐκεῖνος. Ρωτάει ἐμένα, τὸ ἴδιο.

διπλοπόδι: σταυροπόδι. *θεριακωμένος:* ἀκμαῖος. *νιοφάνταστος:* αὐτὸς
ποὺ φαίνεται νέος. *λειψόπητα:* ἄρτος ἄζυμος. *ἀγιοχώματος:* ὁ μακαρίτης.

— “Α, δὲν τὸ ξέρετε! πρόσθεσε μὲ ἡρεμὴ φωνή. Μὰ δὲν φταῖτε σεῖς· φταίω γὼ ποὺ δὲν σᾶς τὸ ἔμαθ’ ἀκόμη. Ἔγινε πέρα στὴν Ἀνατολή, στὸν τόπο τὸν παράδοξο. Ποιὸ χρόνο, δὲ σᾶς λέω. Φτάνει νὰ μετρήσετε τὸ φετεινὸ καὶ βρίσκετε ἀμέσως. Ἐκείνη τῇ νύχτα, μιὰ γυναῖκα, συντροφιασμένη ἀπὸ τὸν τέχτονα* τὸν ἄντρα της, στάθηκε μισοστρατὶς σὲ μιὰ σπηλιὰ καὶ γέννησε ἓνα παιδί. Φτωχὰ ἦταν τὰ ροῦχα της, ἡ ὄψη της πικραμένη· μὰ εἶχε κατιτὶ τόσο λαμπρὸ στὴ ματιά, ποὺ ἔλεγε θ’ ἀναστήσει καὶ τὴν πέτρα. Κάτω ἀπὸ τὸ γαλάζιο φόρεμα καὶ τὸ κόκκινο στηθοπᾶνι, τὸ κορμὶ φάνταζε λυγερό, ἄξιο γιὰ νὰ θρονιασῇ μιὰ πάναγνη ψυχὴ. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἄσπρο της κεφαλοδέτη, τὰ μυγδαλωτὰ μάτια, τὰ φρύδια τὰ σμιχτά, τὸ λεφαντένιο μέτωπο, λαμπρότερο κι ἀπὸ τὰ χρυσὰ στολίδια του, φανέρωναν τὴν αἰσθαντικὴ πηγὴ ποὺ θὰ σαρκώσῃ τὴν Ἀγάπῃ καὶ τὴν Καλωσύνη.

Γέννησε τὸ παιδί, τὸ βύζαξε, τὸ τύλιξε στὸ σάλι της καὶ τ’ ἀπίθωσε στὴ φάτνη πάνω στ’ ἄχυρα νὰ κοιμηθῇ. Σὲ λίγο ὁ ἀνασασμὸς ἔβγαине ἀπὸ τὸ στηθάκι του ἡσυχος, σὰν ἀνασασμὸς βαλσαμόδεντρου.* Γύρω τὸ σκοτάδι ἀπλωνόταν πίσσα. Κάτω στὸ χῶμα πλαγιασμένα τὰ ζωντανά, βόδια καὶ πρόβατα καὶ ἄλογα μαζί, ἔνοιωθαν κάποια φρίκη νὰ χαμοπετᾷ πάνω τους, σύγκρουο νὰ τὰ περιγλείφῃ, κι ἔμειναν ἄγρυπνα. Μὰ οὔτε βέλασμα, οὔτε χλιμίντρισμα, οὔτε βούγεμα* ἠχολογοῦσε. Ἡ φάκνα ἔτριζε κάποτε· ἀλλὰ καὶ κείνη ἔμενε ξερομασημένη στὸ στόμα τους. Ἀπάνω, ἡ σπηλιὰ μὲ τὸν οὐρανὸ της νεροστάλαχτο, μὲ τὰ πλευρά της αὐλακωμένα ἀπὸ τὶς νεροσυρμές, πράσινα ἀπὸ τὰ πολυτρίχια*, σκισμένα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ ὄρνιου,

τέχτονας: ξυλουργός. **βαλσαμόδεντρο:** δένδρον ποὺ παράγει βάλσαμον (φάρμακον ποὺ ἀνακουφίζει ἀπὸ πόνους καὶ θλίψεις). **βούγεμα:** ἡ φωνὴ τοῦ βοδιοῦ. **πολυτρίχι:** ὀνομασίᾳ διαφόρων φυτῶν.

τρύπια ἀπὸ τοῦ σφαλαγγιοῦ* τὸ κεντρί, κλεισμένα μὲ τὸν πλοκὸ* τῆς ἀράχνης, ξεθεμελιωμένα ἀπὸ τὸν ποντικό, ψήλωνε βουβὴ κι ἀτάραχη. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴ χαμηλὴ ἔμπατή*, τὸ φῶς ἀστροστόλιστης νύχτας χυνόταν στὶς πλαγιὲς καὶ τὰ λακκώματα. Οἱ κουρμάδες ἐκεῖ ψήλωναν λαμπάδες, μὲ τὰ καμαρωτὰ κλωνιά καρποφορεμένα. Ἐκεῖ τ' ἀμπέλια ἔδειχναν κλαδιὰ ἔτοιμα ν' ἀνοίξουν μάτια χλωροπράσινα στὸ πρῶτο φύσημα τῆς ἀνοιξης. Ἐκεῖ ἀσπραγυρανθισμένες οἱ ἐλιὲς λαγάριζαν* ἀπὸ τώρα τὸ χυμὸ ποὺ θὰ καὶ θυσία στὸ νεογέννητο. Ἐκεῖ καὶ τὰ σπίτια τῆς Βηθλεέμ, μικρά, τετράγωνα, μὲ τὸ δῶμα πάνω καὶ τὴν πόρτα στὸ πλάγι, ἔλαμπαν στὸν ἀσβέστη, λὲς καὶ στολίστηκαν νὰ καλωσορίσουν Ἐκεῖνον, ποὺ θὰ τοὺς χαρίσῃ τὴ δόξα. Βαθειὰ ὁ Ἰορδάνης στέναζε μέσα στὴ χαλικοστρωμένη κοίτη του καὶ πρόσμενε μὲ τρόπο τὸ θεϊκὸ κορμί, ποὺ θ' ἁγιαζε τὰ νερά του. Δεξιὰ στὴ χούνη*, σὰν κατάρατο πνεῦμα, βρουχιόταν ἡ Νεκρὴ Θάλασσα, λὲς κι εἶχε ἀκόμη μέσα της τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορα. Ἀριστερά, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ζυγούς, ἐκεῖ ποὺ δὲν ἔφτανε τὸ ἀνθρώπινο μάτι, ἦταν ὅμως ἀσήκωτος ὁ λογισμὸς τοῦ θεοῦ, στὴ χαρὰ καὶ στὴν ἀκολασία παραδομένα, οὐρλιαζαν τὰ Γεροσόλυμα, τὸ ἄσμα τῶν προφητῶν κι ἡ λατρεία λαοῦ μεγάλου.

Ὁ Ἰωσήφ, μόλις εἶδε κοιμισμένο τὸ παιδί, κατέβηκε στὸ χωριὸ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴ λεχώνα. Καὶ κείνη ὀλομόναχη, ἀδυνατισμένη, μὲ τὴ μητρικὴ λαχτára στὰ στήθη, σταύρωσε τὰ χέρια, ἀκούμπησε τὸ κορμί σ' ἓνα στῦλο κι ἔκλεισε τὰ ματόφυλλα. Μὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ κοιμηθῇ. Ἡ τύχη τοῦ θεόσταλτου ἦρθε νὰ τῆς τυραννήσῃ τὴν ψυχὴ. Τί θ' ἀπογένη στοῦ κόσμου τὴν ἀντάρα ὁ τρυφερός της κρίνος; Ἐκεῖνος, ποὺ τῆς δόθηκε μὲ τὸ χέρι ἀσπροντυμένου Χειρουβείμ; Ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ποιὸ τὸ τέλος

σφαλάγγι: εἶδος ἀράχνης *φαρμακερῆς*. *πλοκός*: ἴστός. *ἐμπατή*: εἴσοδος. *λαγάριζω*: καθαρίζω, ξεχωρίζω, ἐτοιμάζω. *χούνη*: τόπος κλειστός, φεράγγι.

του; Θὰ περάσῃ δρόμο πορφυρόστρωτο* ἢ θὰ βάψῃ μὲ τὸ αἷμα τοῦ τ' ἀγκάθια καὶ τίς στουρνναρόπετρες*; Ὁ κόσμος παραλυμένος δὲν προσέχει πιά στὰ λόγια τῶν προφητῶν. Ὁ Ἰσραὴλ στενάζει κάτω ἀπὸ τὸ ψέμα τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ρωμαίων τὸ ζυγό. Δὲν κιθαρίζει* ὁ Δαβίδ, οὔτε ἡ Δεββώρα* δικάζει τὸ λαὸ κάτω ἀπὸ τοὺς κουρμάδες. Τοῦ Ἀαρὼν τὰ τέκνα ληστεύουν· ἀπιστίας σύγνεφο κάθεται στὴν Ἱερὴ Κιβωτὸ* καὶ στοῦ Μεγάλου Ναοῦ* τὰ ἄδυτα. Πίνει τὸ αἷμα τῶν Μακκαβαίων* ἡ γῆ, χωρὶς ν' ἀποδώσῃ ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη. Ὁ Γαυλωνίτης* Ἰούδας χάθηκε, χωρὶς ν' ἀνορθώσῃ τὸ Νόμο. Ἡ Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας χωρισμένη σὲ βασιλεία καὶ τοπαρχίες, φθείρεται ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο σπαραγμό, σὰ νὰ τὴ βαραίνῃ ἀκόμη ἡ ἀπείθεια τῶν προγόνων στὴν ἔρημο τοῦ Σίν*. Κόλαση ἐγίνε ὁ ποτὲ παράδεισος! Ἐγωῖστής καὶ ἐκδικητικὸς καὶ ἄδοξος ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Κυρίου! Πῶς θὰ ζήσῃ σὲ τέτοιον κόσμον τὸ παιδί της:

Ἀξαφνα, λύχνος ἡλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρὸς στῆς μάνας τὴν ψυχὴ, ἕτοιμος νὰ δείξῃ τὸ μέλλον τοῦ νιογέννητου, ὅπως ἡ νεφέλῃ ἔδειξε ἄλλοτε τὸν ἄγνωστο δρόμον στὴ φυλὴ της. Καὶ τὸν εἶδε τριαντάχρονον λεβεντονιὸ νὰ μαγνητίζει τίς ψυχὰς τοῦ λαοῦ. Ψηλὸς, λυγερός, μὲ σεβαστὴ μελαγχολία στὸ ροδοζύμωτο πρόσωπο, μὲ τὰ καστανὰ μαλλιά κυματιστὰ στοὺς ὤμους, μὲ τὸ στόμα γλυκοστάλαχτο καὶ τὰ γαλανὰ μάτια, μιλοῦσε στὸ λαὸ καὶ τὸν ἔπειθε. Ἐκήρυττε στίς συναγωγὰς καὶ χίλιοι τὸν

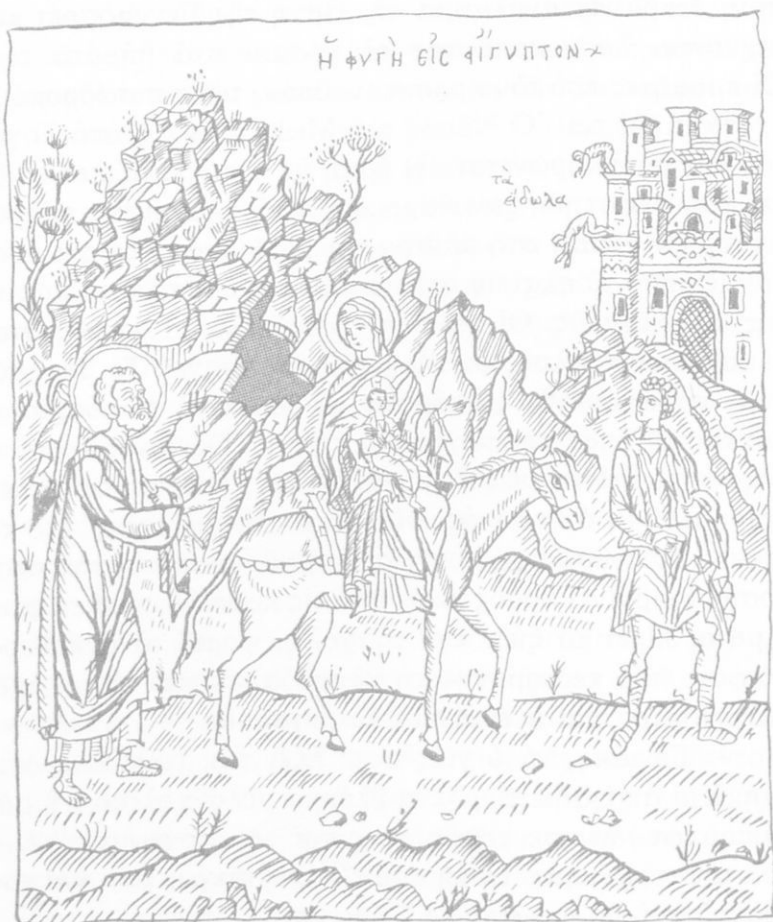
πορφυρόστρωτος: στρωμένος μὲ πορφύρες, ἑνδοξος. **στουρνναρόπετρα:** πέτρα μεγάλη καὶ σκληρή. **κιθαρίζω:** παίζω κιθάρα, ψάλλω. **Δεββώρα:** προφῆτις καὶ κριτὴς τοῦ Ἰσραὴλ. **Ἱερὴ Κιβωτός:** σκεῦος λατρείας τῶν Ἑβραίων, πὺλ ἐφυλάσσετο εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος. **Μεγάλος Ναός:** ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος. **Μακκαβαῖοι:** ἥρωες τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. **Ἰούδας ὁ Γαυλωνίτης:** ἥρωες τῶν Ἑβραίων. **Σίν:** ἡ ἔρημος τοῦ Σινᾶ.

ἄκουαν· ἀνέβαινε στὸ βουνὸ καὶ μύριοι τὸν ἀκολουθοῦσαν. Διαβαίνει ἀνάλαφρα τὴ λίμνη τῆς Γεννησαρέτ καὶ ρίχνονται λαμνοκοπῶντας οἱ κόσμοι στὰ βήματά του. Οἱ προφῆτες ποὺ τὸν προσπερνοῦσαν, τώρα πισωδρομοῦν ὑποταχτικοί του. Ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσῆ ἀναζῇ στὰ λόγια του καὶ συμπληρώνεται. Ἡ ἔρμη γῆ ἀναδросίζεται, τ' ἀπελπισμένα στήθη ξαναθαρρεύουν· τὰ πλανημένα πρόβατα γυρίζουν πάλι στὴ μάντρα τους. Ἡ ἀγάπη τρέχει ἀδελπάνητη ἀπὸ τὰ πλατεῖα στέρνα του καὶ δροσίζει τὸ καμίνι τῆς κακομοιριάς. Οἱ ἄπιστοι πιστεύουν καὶ σηκώνονται οἱ ταπεινοί· τυφλοὺς φωτίζει, χωλοὺς ὁδηγεῖ. Τὰ Ἱεροσόλυμα στρώνουν τοὺς δρόμους μὲ βέργια νὰ τὸν δεχτοῦν. Σύγκαιρα* ὅμως καρφώνουν τὸ σταυρό. Ὁ φθονερὸς μαθητῆς τὸν παραδίνει μὲ φίλημα. Ὁ δειλὸς φίλος τὸν ἀρνιέται, πρὶν λαλήσῃ ὁ πετεινός. Μὰ Ἐκεῖνος, ἀνώτερος ἀπὸ τὰ τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τὴν ἄρνηση καὶ τὴν προδοσία, διαβαίνει πρῶτος μέσα ἀπὸ τὶς κοροϊδίες καὶ τὰ φτυσίματα, πίνει τὸ ξύδι καὶ τὴ χολή, φορεῖ τὸ ἀγκαθερὸ στεφάνι, τὴν περιφρονητικὴ χλαμύδα, κρατεῖ τὸ καλαμένιο σκῆπτρο καὶ ἀνεβαίνει στὸ μαρτύριο.

— Γυναῖκα, νὰ ὁ γιός σου· λέει τὴν τελευταία στιγμή. Καὶ ἀποχαιρετᾷ, μ' ἓνα βλέμμα μελαγχολικό, τὴ μάνα ποὺ τὸν γέννησε, τοὺς φίλους ποὺ τὸν πίστεψαν, τὸ λαὸ ποὺ τὸν τυράννησε, τὴ γῆ ποὺ εἶδε τὶς πίκρες του, καὶ τὸν οὐρανὸ ποὺ θὰ δεχόταν τὸ Σῶμα του.

Ἡ μάνα ἦταν ἐκεῖ καὶ τὰ ἔβλεπε ὅλα. Ἦθελε νὰ φωνάξῃ, νὰ τρέξῃ γιὰ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κακούργων· ἀλλὰ δὲ μπορούσε νὰ βγάλῃ φωνή. Τὸ σῶμα δὲν ἀκολουθοῦσε τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς. Μὰ ὅταν εἶδε ἓνα στρατιώτῃ ἀγριοπρόσωπο, ἕτοιμο νὰ λογχίσῃ τὰ πλευρά του.

σύγκαιρα: ταυτοχρόνως.

— Μή!.. ἐφώναξε μὲ ὅλη τὴ δύναμη.

Καὶ μὲ τὸ μή! ξύπνησε. Δὲν εἶδε ὁλόγουρά της τίποτα ἀπὸ τὸ φρικτὸ ὄραμα. Τὸ βρέφος κοιμότανε ἀκόμη πλάγι της, μέσα στὴ φάτνη, ἀπάνω στὸ ὄχυρο. Μὰ δὲ βασίλευε ἡ σιγὴ καὶ τὸ σκοτάδι, ὅπως πρίν. Ἀγγελικὴ ἀρμονία κατέβαινε ἀπὸ ψηλὰ καὶ λαμπρομέτωπο ἀστέρι ἔχυνε θάλασσα τὸ φῶς του στὴ σπηλιά.

Καὶ μπρὸς στὰ πόδια της, οἱ μάγοι γονατιστοὶ μὲ τὰ δῶρα τους, τῇ σμύρνα καὶ τὸ μόσχο καὶ τὸ λιβάνι, ὠνόμαζαν τὸ γιό της βασιλέα καὶ θεό.

Ἐκείνη τὴν ὥρα φάνηκε στὴν ἐμπατὴ χλωμὸς ὁ Ἰωσήφ.

— Νὰ φύγουμε· λέει τρέμοντας στὴ γυναῖκα του. Ὁ Ἑρώδης θέλει τὸ παιδί κι οἱ ἄνθρωποι του ψάχνουν στὴ χώρα. Γρήγορα νὰ φύγουμε!

Ἐκείνη ἄρπαξε ἀμέσως τὸ βρέφος, τὸ ἔσφιξε στοὺς κόρφους της καὶ πῆραν δρόμο γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ἡ νύχτα τοὺς ἔκρυψε. Μὰ τὰ αἵματα τῶν ἄλλων παιδιῶν κι ὁ θρῆνος τῶν μανάδων ἀνέβαιναν ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς Γαλιλαίας, πρωτόλουβη* θυσία στὸν ἀναμορφωτὴ τοῦ κόσμου.

— Πόσα αἵματα θὰ χυθοῦν ἀκόμη! ψιθύρισε προφῆτης ἢ γυναῖκα. Πόσα αἵματα!..

Τέλειωσε ὁ Ἀξιώτης τὸ διήγημά του κι' οἱ σύντροφοι ἔμειναν ἀκόμη ἀκίνητοι σὰν ὄνειροπλανεμένοι. Μερικοὶ σταυροκοπήθηκαν· ἄλλοι στέναξαν βαθειά, σὰ νὰ ξύπνησε κάτι παρήγορο μέσα τους. Μὰ ὁ Κώστας ὁ θερμαστής, ἴδιος στ' ἀστεῖα καὶ στὰ σοβαρά, ρώτησε πονηρὰ τὸ σύντροφό του:

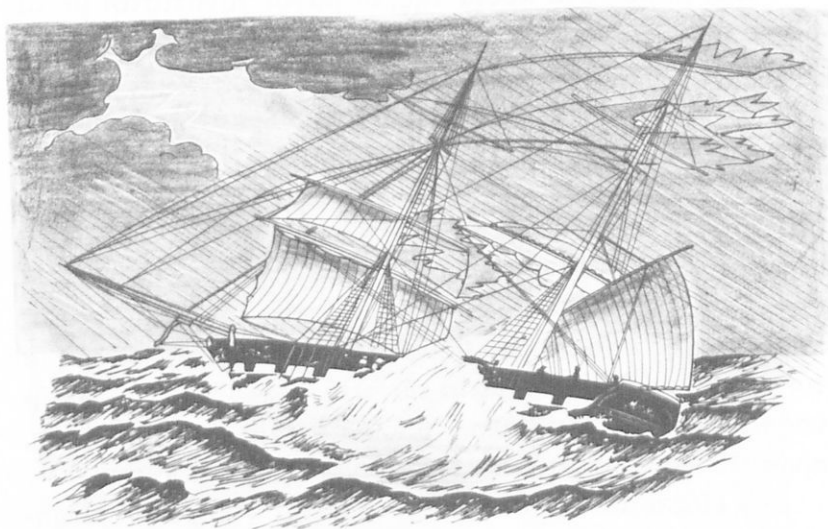
— Δὲ μοῦ λές, βλάμη*, εἶδε ἡ Παναγία στ' ὄνειρό της καὶ τὸν πατριώτη σου τὸν Βαραββᾶ*;

Ἐκεῖνος χολοταράχτηκε· φοβερὴ βλαστήμια ἀνέβηκε στὰ χεῖλη του. Μὰ τὴν κατάπιε. Δὲν ἦταν καιρὸς τώρα νὰ κολαστῇ κανεὶς! Χαμογέλασε, ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ ξαπλώθηκε στὸ ἔρημο κρεββάτι του.

— Καὶ τοῦ χρόνου, παιδιά, στὰ σπίτια μας! εὐχήθηκε.

— Στὰ σπίτια μας, μὰ θὰ μᾶς θερίζη ἢ πεῖνα, εἶπε ὁ θερμαστής. Καὶ γέλασε δυνατά.

πρωτόλουβη: πρῶμη. *βλάμης*: ὁ σύντροφος. *Βαραββᾶς*: ὁ γνωστὸς Ἰουδαῖος ληστής· τὸ ὄνομά του χρησιμοποιεῖται πειρακτικῶς διὰ τοὺς Ναζιῶτας.

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

Ζ. Παπαντωνίου

Ὁ Ζαχ. Παπαντωνίου ἐγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸ Καρπενήσι καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1940. Εἰργάσθη ὡς δημοσιογράφος, ὑπηρέτησεν ὡς Νομάρχης Ζακύνθου, Μεσσηνίας καὶ Κυκλάδων καὶ τέλος διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης. Τὸ 1938 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐγράψε ποιήματα, πεζοτράγουδα, διηγήματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, ἕνα θεατρικὸν ἔργον ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ «Τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ» καὶ ἕνα παιδικὸν ἀνάγνωσμα: «Τὰ ψηλὰ βουνά». Διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς τεχνοκρίτης. Τὰ πεζοτράγουδά του «Πεζοὶ ρυθμοὶ» εἶναι τὰ καλύτερα εἰς τὸ εἶδος των. Αἱ μοναδικαὶ ποιητικαὶ συλλογαὶ του εἶναι τὰ «Θεῖα Δῶρα» καὶ τὰ «Πολεμικὰ τραγούδια».

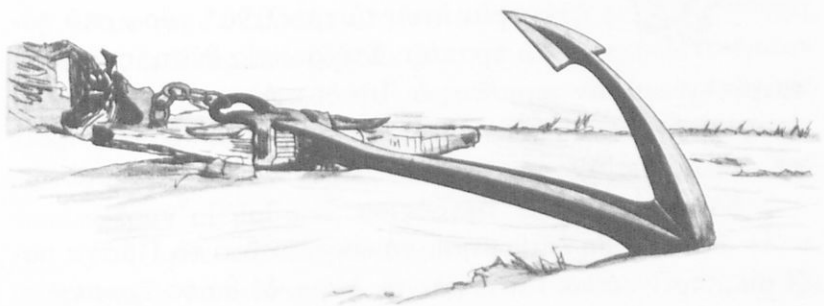
Ποῦ πᾶς, караβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;
Σὲ μάχεται ἡ θάλασσα, δὲν τὴν φοβᾶσαι;
Ἀνέμοι σφυρίζουν καὶ πέφτει νερό . . .
Ποῦ πᾶς, караβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;

Γιὰ χώρα πηγαίνω πολὺ μακρινή.
Θὰ φέξουνε φάροι πολλοὶ νὰ περάσω.
Βοριάδες, νοτιάδες θὰ βρῶ, μὰ θὰ φτάσω
μὲ πρίμο ἀγεράκι, μ' ἀκέριο πανί.

Κ' οἱ κάβοι* ἂν σοῦ στήσουν τὴ νύχτα καρτέρι;
Ἀπάνω σου ἂν πέση τὸ κῦμα θεριὸ
καὶ πάρῃ τοὺς ναῦτες καὶ τὸν τιμονιέρη;
Ποῦ πᾶς, караβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;

Ψηλὰ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ βράχου, ποὺ ἀσπρίζει,
γιὰ μένα ἔχουν κάμει κρυφὴ λειτουργία
ὀρθὸς ὁ Χριστὸς τὸ τιμόνι μου ἀγγίζει,
στὴν πλώρη μου στέκει ἡ παρθένα Μαρία.

κάβος: ἀκρωτήριον.

Ἡ Πηνελόπη Δέλτα ἦτο κόρη τοῦ Ἑμμ. Μπενάκη καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμον αὐτὸ ἔγραψε πολλὰ βιβλία παιδικά, πρωτότυπα παραμύθια, ἱστορικὰ μυθιστορήματα μὲ σκοπὸν νὰ παιδαγωγῇ σωστὰ τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1874 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1941. Εἶναι ἡ μεγαλύτερα μορφή τῆς νεοελληνικῆς παιδικῆς λογοτεχνίας καὶ τὰ βιβλία της βασικά διὰ κάθε παιδικὴν βιβλιοθήκην. Εἶναι γραμμένα εἰς ἀπλὴν καὶ εὐχάριστον γλῶσσαν, ἐνῶ ὅλα τὰ ἱστορικά της ἔργα τὰ διακρίνει ὑψηλὸς πατριωτικὸς παλμός. Ἔργα της: «Στὰ μυστικά τοῦ βάλτου», «Στὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου», «ὁ Μάγκας», «ὁ Τρελλαντώνης», «Γιὰ τὴν πατρίδα», «Παραμύθια καὶ ἄλλα», «Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα».

ταν βράδιασε, πῆρε ὁ Ἰησοῦς τὸ δρόμο τῆς Ἱερουσαλὴμ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους δέκα μαθητές, βρῆκαν τὸ δωμάτιο στρωμένο μὲ χαλιά, ὅπου ἦταν ἔτοιμο τὸ Πάσχα, καὶ κάθησαν ὅλοι νὰ φάγουν.

Δεκατρία ἦταν τὰ τρίκλινα* γύρω στὸ χαμηλὸ τραπέζι. Στὴ μεσαία θέση, στὸ πρωτοτρίκλινο, ἦταν γερμένος ὁ Ἰησοῦς, ἀριστερά του ὁ Πέτρος καὶ δεξιά του ὁ Ἰωάννης. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ξαπλώθηκαν στ' ἄλλα καθίσματα, μαζὶ καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης.

Καὶ τοὺς εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Μὲ πόθο ἐπιθύμησα νὰ φάγω τοῦτο τὸ Πάσχα μαζί σας, πρὶν πάθω. Γιατὶ σᾶς τὸ λέγω, δὲ θὰ τὸ ξαναφάγω

τρίκλινο: κάθισμα μεγάλο σὰν κρεβάτι.

πιά, ὥσπου νὰ συμπληρωθῇ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸ ἔθιμο τῶν Ἑβραίων, γίνονται πρῶτα ἡ προσευχή, ὕστερα, ἐκεῖνος ποὺ κάθονται στὸ πρωτοτρίκλινο ἔπαιρνε τὸ κρασί, καὶ ἀφοῦ δόξαζε τὸ Θεό, ποὺ ἔκανε τὸν καρπὸ τοῦ ἀμπελιοῦ, τὸ περνοῦσε σὲ ὅλους γύρω.

Πῆρε ὁ Ἰησοῦς τὸ ποτήρι γεμᾶτο κρασί, ποὺ τοῦ πρόσφεραν οἱ μαθητές καί, ἀφοῦ τὸ εὐλόγησε, εἶπε:

— Πάρτε τοῦτο καὶ μοιραστῆτε το, γιὰτὶ σᾶς λέγω, ποτὲ πιά δὲ θὰ πιῶ ἀπὸ τὸ γέννημα τοῦ ἀμπελιοῦ, ὥσπου νὰ ἔλθῃ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἐνῶ ἔτρωγαν ὅλοι ἀδελφωμένοι, ἄρχιζαν πάλι

ἀναμεταξύ τους νὰ λογαριάζουν οἱ μαθητὲς καὶ νὰ φιλο-
νικοῦν, ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς πρέπει νὰ εἶναι πρῶτος.

Τοὺς ἄκουσε ὁ Ἰησοῦς. Καὶ αὐτὴ τὴ φορά, τὴν τε-
λευταία, θέλησε νὰ τοὺς δώσῃ τὸ μάθημα, ὅχι πιά μὲ λό-
για, ἀλλὰ μὲ τὴν πράξιν.

Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἔβγαλε τὸ ροῦχο του, καί,
παίρνοντας ἓνα πεσκίρι*, τὸ ζώστηκε· ὕστερα, χύνοντας
νερὸ σὲ μιὰ λεκάνη, ἄρχισε ἓναν-ἓναν νὰ τοὺς πλένῃ τὰ
πόδια καὶ νὰ τὰ σφουγγίζῃ μὲ τὸ πεσκίρι, ποὺ εἶχε στὴ
μέση.

Σαστισμένοι τὸν ἄφησαν οἱ μαθητὲς νὰ κάνῃ ὅπως
ἤθελε· μὰ σὰν ἦλθε ἡ σειρά τοῦ Πέτρου, ὁ θερμόαιμος μα-
θητὴς ἀναστατώθηκε:

— Κύριε, ἐσὺ θὰ μοῦ πλύνῃς τὰ πόδια; ἀναφώνησε.

Τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Ἰησοῦς καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἐκεῖνο ποὺ κάνω ἐγώ, ἐσὺ δὲν τὸ καταλαβαίνεις
τώρα. Θὰ τὸ καταλάβῃς ὅμως ἀργότερα.

Ὁ Πέτρος ὅμως διαμαρτυρήθηκε κι ἐπέμεινε λέ-
γοντας:

— Ποτὲ δὲ θὰ μοῦ πλύνῃς τὰ πόδια.

Ὁ Ἰησοῦς δὲν τὸν ἀποπῆρε· νοιώθοντας τὴν ἀγάπῃ
τοῦ μαθητῆ του καὶ τὴν ταπείνωσίν του ἐμπρὸς στὸν Κύ-
ριο, τοῦ εἶπε:

— Ἄν δὲν σὲ πλύνω, δὲ θὰ ἔχῃς θέσιν κοντά μου.

Μεμιᾶς ἔσβησε ἡ ἀντίστασις τοῦ πιστοῦ Ἀποστόλου.

Ὡς τὴν ψυχὴ συγκινημένος, ἀναφώνησε ὁ Πέτρος:

— Κύριε, ὅχι μόνο τὰ πόδια μου, μὰ καὶ τὰ χέρια μου
καὶ τὸ κεφάλι μου.

Μὲ ἀγάπῃ τοῦ εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Ὁ λουσμένος δὲ χρειάζεται παρὰ τὰ πόδια του νὰ
πλύνῃ (ὁ λουσμένος μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, ἔχοντας τὴ

πεσκίρι: πετσέτα (τουρκ.).

ψυχὴ καθαρή), καὶ εἶναι ὅλος καθαρὸς· καὶ σεῖς εἶστε καθαροί.

Σκυμμένος χάμω, γερμένος στὰ πόδια τοῦ φτωχοῦ ψαρᾶ, θυμήθηκε πάλι ὁ Ἰησοῦς τὴ μαύρη προδοσία, πὺν κρέμουνταν ἀπάνω του, καὶ ἡ ψυχὴ του σκοτείνιασε πάλι.

— Ὅχι ὅμως ὅλοι, πρόσθεσε.

Καὶ ἐνῶ ταπεινώνουνταν ἔτσι θεληματικὰ στὰ πόδια τοὺς, δίνοντάς τοὺς μὲ τὴν πράξη αὐτὴ τὸ παράδειγμα τῆς μετριοφροσύνης, τὴν ἴδια ὥρα, μὲ ἀγάπη τοὺς ἐπαναλάμβανε τὸ αἰώνιο μάθημα τῆς ἀκενοδοξίας* καὶ τοὺς ἔλεγε:

— Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν τὰ ὀρίζουν, καὶ ἐκεῖνοι πὺν τὰ ἐξουσιάζουν εὐεργέτες λέγονται. Νὰ μὴν εἶναι ἔτσι γιὰ σᾶς, παρὰ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ σᾶς ἂς εἶναι σὰν τὸ νεώτερο, καὶ ὁ ἀρχηγὸς σὰν ὑπηρέτης. Γιατὶ ποιὸς εἶναι ἀνώτερος; Ἐκεῖνος πὺν κάθεται στὸ τραπέζι ἢ ἐκεῖνος πὺν ὑπηρετεῖ; Δὲν εἶναι ἐκεῖνος πὺν κάθεται στὸ τραπέζι; Λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι ἀνάμεσά σας σὰν ὑπηρέτης σας.

(Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ)

ἀκενοδοξία: τὸ νὰ μὴ πιστεύῃ κανεῖς εἰς πράγματα μάταια.

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Γ. Θεοτοκά

Ὁ Γιώργος Θεοτοκάς ἐγεννήθη τὸ 1906 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1966. Ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν εἶναι γνωστὸς ὡς πεζογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς· μετὰ τὸ θέατρον ἐξ ἄλλου ἡσχολήθη καὶ ἐπαγγελματικῶς ὡς γενικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου (1945-1946 καὶ 1950-52). Σπουδαιότερα εἶναι τὰ μυθιστορήματά του: «Ἀργώ», «Ὁ Λεωνής», «Τὸ Δαιμόνιο». Ἐγραψεν ἐπίσης δοκίμια καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις.

Μιὰ προκυμαία καὶ μιὰ σειρὰ σπίτια, αὐτὴ εἶναι ἡ Δάφνη: τὸ τελωνεῖο, τὸ ταχυδρομεῖο, ἡ χωροφυλακὴ, τὸ πανδοχεῖο μας, μαγαζιά, ἀποθήκες, καταλύματα τῶν ἐργατῶν, ποὺ πηγαινοέρχονται γιὰ διάφορες δουλειὰς τῶν μοναστηριῶν καὶ δίνουν ζωὴ στὸ λιμανάκι. Ψηλά, σὲ μιὰ πλαγιά, ἀνάμεσα σὲ πυκνὰ δάση, φαίνεται ἡ μεγάλη μονὴ Ξηροποτάμου. Βορειότερα, ἀπάνω στὴν ἀκρογιαλιά, διακρίνεις ἕνα μέρος ἀπὸ τὶς πολυώροφες οἰκοδομὰς τῆς ρωσικῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα.

Ζητοῦμε μουλάρια γιὰ ν' ἀνεβουῖμε στὶς Καρυές, ἀλλὰ μουλάρια δὲν ὑπάρχουν. Θὰ ἔρθουν ἀργότερα, πρέπει νὰ περιμένουμε. Πόσῃν ὥρᾳ; Ἄδηλο. Ὁ χρόνος ἐδῶ δὲν εἶναι μαθηματικὰ ὑπολογισμένος, ὅπως στὶς σύγχρονες πόλεις μας. Κυλᾷ με κάποιαν ἀσάφεια με τρόπον ἀόριστο. Βρίσκουμε μιὰ λύση γιὰ νὰ μὴ μένουμε ἄπραγοι. Θ' ἀνε-

βοῦμε μὲ τὰ πόδια στὴ μονὴ Ξηροποτάμου, ἀφήνοντας στὴ Δάφνη τὶς μικρὲς ἀποσκευές μας. Ὁ κ. Μαλῆς θὰ τὶς παραδώσει σ' ἓναν ἀγωγιάτη, «ἐν καιρῷ τῷ δέοντι», καὶ θὰ μᾶς τὸν στείλει μὲ ζῶα νὰ μᾶς παραλάβει ἀπ' ἐκεῖ γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴν πορεία μας.

Ξεκινοῦμε ἀπὸ ἓνα παραθαλάσσιο μονοπάτι καί, σὲ λίγο, φτάνουμε σ' ἓνα λιμανάκι μὲ ἀποθήκες, ὅπου βλέπουμε νὰ μεταφέρεται ξυλεία καὶ νὰ φορτώνεται σὲ καϊκι. Εἶναι, καθὼς λένε ἐδῶ, ὁ «ἄρσανάς»* τῆς μονῆς. Ἀπ' ἐκεῖ παίρνουμε τὸν ἀνήφορο. Ἀργά, μὲ τὸν προαιώνιο ρυθμὸ τῆς πεζοπορίας μας, τὸ τοπίο τοῦ Ἁθῶ ξεδιπλώνεται ὁλόγυρά μας κι ἀρχίζει νὰ μᾶς κατακτᾷ. Δάση ἀτέλειωτα, ὁλόδροσα, σκιερὰ, γεμᾶτα εὐωδίες καὶ κελαηδισμούς, σκεπάζουν τὶς πλευρὲς τῆς χερσονήσου, ὅπου στραφεῖ τὸ μάτι. Κυριαρχεῖ ἡ καστανιά, ὑψηλὴ, λυγερή, νεανικὴ, ποὺ δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ γεράσει. Τὴν κόβουν, μόλις φτάσει τὸ φυσικὸ τῆς ὕψους γιατί, καθὼς παρατηροῦμε, γίνεται μεθοδικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ δασικοῦ πλούτου. Οἱ θάμνοι ὀργιάζουν, φράζουν ἀπὸ παντοῦ τὴ διάβαση, σὰν μιὰ μικρὴ ζουγκλα, ἔξω ἀπὸ τοὺς δασικοὺς δρόμους, ψηλώνουν ἀνενόχλητοι καὶ ξεπετοῦν ἀπὸ μέσα τους ἀγριόδεντρα, ποὺ μπλέκονται ἀναμεταξύ τους. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ οὔτε γεωργία οὔτε κτηνοτροφία γιὰ νὰ περιορίσει τὴ βλάστηση καὶ ἡ πλούσια γῆ ἀφέθηκε ἐλεύθερη νὰ τινάζει τὶς πρασινάδες της, ὅσο βαστᾷ. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φυλλώματα, ξεχωρίζουμε, κάθε τόσο, νέες ὄψεις τοῦ τοπίου, καθὼς κυλᾷ, μὲ διαφορὲς μορφές, ἀπὸ λόφους, πλαγιές, ρεματιές, καὶ συναντᾷ τὴν ἀστραφτερὴ θάλασσα, σὲ ἀπόκρημνους βράχους καὶ χρυσὲς ἀμμουδιές. Εἶναι τόσο ὁμορφα, ποὺ αἰσθάνεσαι ἓνα σφίξιμο στὴν καρδιά.

Σὲ καμμιάν ὥρα, φτάσαμε στὴ μονὴ Ξηροποτάμου.

ἄρσανάς: ἐπίνειον καὶ ἀποθήκη.

Διαβαίνουμε τὴν ἐπίσημη, μεγάλη πύλη της, προχωροῦμε στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ. Ἡ μονὴ μᾶς παρουσιάζεται ἄδεια, σιωπηλή, σὰν ἀκατοίκητη. Ἀργότερα θὰ μάθουμε πῶς, τούτῃ τὴν ὥρα, οἱ μοναχοὶ ἡσυχάζουν, ὕστερα ἀπὸ τὶς πολὺωρες ἀκολουθίες τῆς νύχτας καὶ τῆς αὐγῆς. Περιεργαζόμαστε τὸ κλασικὸ, βασικὸ σχῆμα τῶν μοναστηριῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πού πρόκειται νὰ τὸ δοῦμε νὰ ἐπαναλαμβάνεται σὲ ποικίλες παραλλαγές. Ἕνα ἐπιβλητικὸ οἰκοδόμημα μὲ μορφή φρουρίου, πού περιβάλλει μιὰν ἐσωτερικὴ αὐλὴ, μικρὴ ἢ μεγάλη. Ἀπάνω ἀπὸ τὰ φρουριακά

τείχη, σὲ πολλὰ ἢ λίγα πατώματα, εἶναι χτισμένα τὰ οἰκήματα τῆς μονῆς: κελλιά, ξενῶνες, αἵθουσες, γραφεῖα. Κάτω, βρίσκονται οἱ ἀποθήκες. Στὴ μέση τῆς αὐλῆς, τὸ «καθολικόν», δηλαδὴ ὁ κεντρικὸς ναὸς, βυζαντινός, σὲ σχῆμα σταυροῦ, μὲ τρούλλους. Ἀπέναντι στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ, ἡ «τράπεζα», δηλαδὴ ἡ αἵθουσα ὅπου γευματίζουν ἀπὸ κοινοῦ οἱ μοναχοὶ στὰ κοινόβια μοναστήρια. Στὰ ἰδιόρρυθμα μοναστήρια, ἡ συνεστίαση ἔχει καταργηθεῖ, οἱ μοναχοὶ γευματίζουν στὰ κελλιά τους κι ἡ τράπεζα χρησιμοποιεῖται μόνο γιὰ ἐπίσημα γεύματα, σὲ μερικές μεγάλες ἐορτές. Στὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ ὑπάρχει πάντα κι ἓνα μικρὸ οἰκοδόμημα, σὰν ἐξέδρα, ὅπου βρίσκεται μιὰ μεγάλη μαρμάρινη λεκάνη, σκεπασμένη μὲ κουβούκλιο. Εἶναι ἡ λεγόμενη «φιάλη», στὴν ὁποία γίνεται ὁ ἀγιασμός. Ἡ κάθε μονὴ ἀνασυνθέτει μὲ πρωτότυπο τρόπο τὸ καθιερωμένο αὐτὸ σχῆμα, ποὺ τὸ μπλέκει μὲ δευτερώτερους ναοὺς, μὲ παρεκκλήσια, πύργους, προμαχῶνες καὶ ἄλλα χτίσματα, στοιβαγμένα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες.

Ζητοῦμε νὰ δοῦμε τὸν «ἀρχοντάρη», ποὺ μᾶς δέχεται μὲ πολλὴν εὐγένεια. Εἶναι ὁ μοναχός, ὁ ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ὑποδοχὴ καὶ τὴν περιποίησι τῶν ξένων. («Ἀρχονταρίκι», μὲ τὴν ὀρολογία τοῦ Ἁγίου Ὁρους, λέγεται ὁ ξενώνας. Τοῦ ἐξηγοῦμε ὅτι εἴμαστε περαστικοὶ καὶ θέλουμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ μονὴ καὶ νὰ φύγουμε σὲ λίγο. Μᾶς ζητᾶ τὰ διαμονητήριά* μας. Φυσικά, δὲν ἔχουμε διαμονητήρια, ἀφοῦ δὲν πήγαμε ἀκόμα στὶς Καρυές, ὅπου ἐδρεύουν οἱ ἀρχές. Ὁ ἀρχοντάρης λυπᾶται, ἀλλὰ χωρὶς διαμονητήριο δὲν μπορούμε νὰ δοῦμε τὴ μονή· οἱ κανονισμοὶ εἶναι αὐστηροί. Ἐπικαλοῦμαι συστατικὸ γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Σεβόμαστε τοὺς κανονισμούς, ἀλλὰ μήπως θὰ ἦταν δυνατό νὰ γίνεи μιὰ μικρὴ ἐξαίρεση

διαμονητήριον: ἔγγραφον, ἐπιτρέπον τὴν παραμονὴν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.

για μᾶς; Ὁ ἀρχοντάρης δυσκολεύεται. Τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ κάμει, εἶναι νὰ μᾶς παραπέμψει σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους.

Ἀνεβαίνουμε σκάλες, διασχίζουμε φαρδεῖς διαδρόμους, ἀτέλειωτους, πανέρημους. Φτάνουμε σ' ἓνα γραφεῖο, ὅπου μᾶς δέχεται ὁ ἐπίτροπος* μεσόκοπος μοναχὸς μὲ μαῦρα γένεια καὶ μ' ἓνα ὕφος, ποὺ φανερώνει διοικητικὴν ἀρμοδιότητα. Ἀπὸ ἓνα μπαλκόνι βλέπει κανεῖς, σὲ μεγάλην ἀκτίνα, τὸ τοπίο τοῦ ἹΑθω νὰ ἀπλώνεται πρὸς τὴ θάλασσα, σ' ὅλην του τὴ δόξα. Ἔρχεται ὁ δίσκος μὲ τὰ στερεότυπα ἀγιορείτικα κεράσματα: ρακί, λουκούμι καὶ καφέ. Ὁ τύπος εἶναι νὰ ὑψώσεις πρῶτα τὸ ποτηράκι μὲ τὸ ρακί καὶ νὰ πεῖς: «Εὐλογεῖτε». Σοῦ ἀποκρίνονται: «Ὁ Κύριος», δηλαδὴ «Ὁ Κύριος ἃς μᾶς εὐλογήσει». Πίνεις τὸ ρακί, τρῶς τὸ λουκούμι καὶ κρατᾷς τὸν καφὲ γιὰ νὰ τὸν πιεῖς σιγά-σιγά. Αὐτὸ τὸ κέρασμα ἐπαναλαμβάνεται ἀκατάπαυστα, ὅπου μπεῖ κανεῖς, ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπιβλητικὰ συνοδικὰ ὡς τὰ πιὸ φτωχικὰ κελλιά.

Ὁ ἐπίτροπος ἐξετάζει τὴν περίπτωσή μας. Ὅχι, ἀποκλείεται νὰ δοῦμε τὴ βιβλιοθήκη καὶ τὰ κειμήλια, χωρὶς διαμονητήριο. Θὰ κάμει, ὥστόσο, γιὰ μᾶς μιὰ ἐξαίρεση, ἀφοῦ ἔχουμε γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ. Θὰ ἐπιτρέψει νὰ μᾶς ἀνοίξουν νὰ δοῦμε τὸ καθολικὸ τίποτε ἄλλο. Τελικά, ἡ αὐστηρότητα αὐτὴ μ' εὐχαριστεῖ καὶ μοῦ μεταδίδει κάποιο αἶσθημα ἀσφαλείας, κάποια σιγουριά. Ἔτσι εἶναι τὸ σωστό: νὰ τηροῦνται οἱ κανονισμοὶ καὶ νὰ γίνωνται δεκτοὶ στὶς μονὲς οἱ ποικίλοι περιηγητές, ποὺ κυκλοφοροῦν ὅλο καὶ περισσότεροι στὸ ἹΑγιον Ὁρος, ὕστερα ἀπὸ κάποιον ἔλεγχον στὶς Καρυές. Κάθε μονὴ εἶναι ἓνα πραγματικὸ μουσεῖο, φορτωμένο θησαυροὺς, πνευματικούς, ἱστορικούς, καλλιτεχνικούς, ὑλικούς. Σήμερα πιά,

ἐπίτροποι: προϊστάμενοι μοναχοὶ τοῦ μοναστηριοῦ.

ἀφοῦ συνέβηκαν, βέβαια, πολλές ἀνωμαλίες στοὺς παρελθόν, ἡ ἀξία τους ἔχει συνειδητοποιηθεῖ καὶ ἡ φύλαξή τους δημιουργεῖ μεγάλες εὐθύνες. Γι' αὐτὸ τὰ πάντα εἶναι κλειδωμένα, ἀκόμα κι οἱ ἐκκλησίες, τὴν ὥρα ὅπου δὲν γίνονται ἀκολουθίες, καὶ ἀνοίγουν μὲ τὴν ἄδεια μιᾶς ὑπεύθυνης ἀρχῆς. Ὁ ἐπισκέπτης, ὅποιος κι ἂν εἶναι, συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ μοναχοὺς, ὅταν μπαίνει στοὺς ναοὺς ἢ πλησιάζει τὰ κειμήλια τῶν μονῶν.

Μᾶς παρέλαβε ὁ «ἐκκλησιαστικός», ὁ μοναχὸς ποὺ ἔχει τὴ φροντίδα τοῦ ναοῦ καὶ ποὺ κρατᾷ τὰ κλειδιά του, καὶ μᾶς ἔδειξε τὸ καθολικό. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ καινούρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους, χτισμένο καὶ τοιχογραφημένο στὸ 18ο αἰῶνα, σὲ μιὰν ἐποχὴ, ὥστόσο, ὅπου ἡ βυζαντινὴ καλλιτεχνικὴ παράδοση ἦταν ἀκόμα ζωντανὴ καὶ ἀκμαία. Στὴν πρόσοψη βρίσκεται ἐντοιχισμένη μιὰ ἀνάγλυφη εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, σκαλισμένη σὲ θεσσαλικὴ πέτρα, ποῦ, κατὰ τοὺς τοπικοὺς θρύλους, μεταφέρθηκε ἐ-

κεῖ ἀπὸ τὴν Ἁγία Σοφία τῆς Πόλης. Συζητήσαμε λίγο μὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸ τὰ ἱστορικὰ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου, πού, κατὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς, ἰδρύθηκε στὸν 5ο αἰῶνα ἀπὸ τὴν Ἁγία Πουλχερία κι εἶναι ἡ ἀρχαιότερη στὸν Ἄθω, κι ὕστερα τὸν ἀφήσαμε νὰ πάει νὰ ἡσυχάσει. Δὲν ξέρω ἂν ἔχει καμμιά ἱστορικὴ βάση αὐτὴ ἡ ἄποψη πού, σὲ ἄλλες μονές, τὴ διαψεύδουν. Βγήκαμε ἀπὸ τὴν πύλη καὶ ἀνακαλύψαμε μιὰν ἄλλη ἰδιοτυπία τοῦ Ἁγίου Ὁρους: τὸ κιόσκι. Ἐξω ἀπὸ κάθε μονή, σὲ μιὰ τοποθεσία διαλεγμένη γιὰ τὴ λαμπρή τῆς θέα, βρίσκεται μιὰ σκιερὴ ἐξέδρα μὲ ξύλινους μπάγκους, τόπος ἰδανικὸς γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴν ὀνειροπόληση. Ξεχαστήκαμε ἐκεῖ, ὥς ὅτου ἦρθε καὶ μᾶς φώναξε ὁ ἀγωγιάτης μας. Καβαλικέψαμε τὰ μουλάρια καὶ τραβήξαμε, μέσα ἀπὸ τὰ δάση, πρὸς τὴ ράχη τῆς χερσονήσου, κατηφορίσαμε ἓνα διάστημα ἀπὸ τὴν ἀνατολική τῆς πλευρᾶ καὶ τέλος εἶδαμε ν' ἀπλώνονται, στὰ πόδια μας, ἀνάμεσα στὶς πρασινάδες, οἱ Καρυές.

Ἀπὸ ὅ,τι εἶχα ἀκούσει, περίμενα νὰ συναντήσω ἓνα ἀσήμαντο χωριουδάκι. Χωριό, βέβαια, εἶναι οἱ Καρυές, ἀλλὰ μοῦ κάνει ἀμέσως ἐντύπωση ὁ ὄγκος κι ἡ ἐπιβλητικὴ ὄψη πολλῶν οἰκοδομῶν τους. Δὲν φανταζόμουν ὅτι θὰ ἀντίκρυζα ἐδῶ τέτοια κτήρια, ἐκτός, βέβαια, ἀπὸ τὸ Πρωτάτο, πού τὸ εἶχα ὑπ' ὄψη μου ἀπὸ διαβάσματα καὶ ἀναπαραστάσεις. Τὸ Πρωτάτο εἶναι ὁ καθεδρικός ναὸς τῶν Καρυῶν καὶ βρίσκεται, ἀπομονωμένο, στὴν κεντρικὴ τους πλατεία. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα σωζόμενα μνημεῖα τοῦ Ἁγίου Ὁρους κι ἔλαβε τὴ σημερινή του μορφή, στὸ 10ο αἰῶνα, ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο τὸν Ἀθωνίτη. Εἶναι ἡ μόνη ἐκκλησία τοῦ Ἄθω, πού ἔχει σχῆμα βασιλικῆς καὶ χρωστᾷ τὴ μεγάλη του φήμη στὶς τοιχογραφίες τοῦ Πανσελήνου*, πού κοσμοῦν τὸ ἐσωτερικὸ του. Κοντὰ

Πανσέληνος: διάσημος Βυζαντινὸς ζωγράφος τοῦ 15ου αἰῶνος.

στό Πρωτάτο, ὀρθώνεται τὸ μεγάλο κτήριο, ὅπου ἔδρεύει ἡ Ἱερὴ Ἐπιστασία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ Κυβέρνηση τοῦ Ὁθωμανοῦ «καϊμακάμη»*. Ὁλόγυρα εἶναι διάφορα μαγαζιά, πὺν ἀποτελοῦν τὴν ἀγορὰ τοῦ τόπου. Πιὸ πέρα, μέσα σὲ δροσερὰ περιβόλια, σὲ ἀλσύλια ἀπὸ ὀπωροφόρα δέντρα καὶ κυπαρίσσια, βρίσκονται ἀρκετὰ κελλιά μοναχῶν, σὰν σπίτια αὐτοτελῆ, πὺν περιέχουν πάντα ἓνα ἐκκλησάκι, καθὼς καὶ τὰ εἴκοσι «κονάκια», τὰ μέγαρο, ὅπου ἔδρεύουν οἱ μόνιμες ἀντιπροσωπεῖες τῶν ἰσάριθμων ἱστορικῶν μονῶν, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὴν Ἱερὴ Κοινότητα τοῦ Ἁθω. Ἀνάμεσα στὶς μονὲς αὐτὲς εἶναι μοιρασμένο ὁλόκληρο τὸ ἔδαφος τῆς χερσονήσου. Ἄλλος ἰδιοκτήτης ἐδῶ δὲν ὑπάρχει. Σ' ἓνα εὐγενικό, παλαιὸ μέγαρο, στό βάθος ἑνὸς μεγάλου κήπου, ἔδρεύει ὁ πολιτικὸς διοικητής, πὺν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἐλληνικὸ Κράτος. Λίγο ψηλότερα, δεσπάζει σ' ὅλη τὴν περιοχὴ ἓνα πελώριο οἰκοδομικὸ συγκρότημα μὲ μορφὴ καὶ μὲ ἔκταση μεγάλου μοναστηριοῦ, μὲ κτήρια πανύψηλα καὶ ἀρκετὲς ἐκκλησίες, πὺν λέγεται κοινῶς «τὸ Σεράι». Εἶναι ἡ ρωσικὴ σκῆτη* τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα.

Πεζέψαμε ἐμπρὸς στό πανδοχεῖο τῶν Καρυῶν, πὺν ἀνήκει κι αὐτὸ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁθωνα, ὡς ρυθμὸς καὶ ὡς ἥθος, μὰ εἶναι κάπως καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς Δάφνης. Χωρὶς κὰν ν' ἀνεβοῦμε στό δωμάτιο, πὺν μᾶς παραχωρήθηκε, ζητήσαμε ἀμέσως φαγητό. Εἴχαμε ξεχάσει πὼς τὸ Ὅρος ἀκολουθεῖ, μὲ ἀκλόνητη ἐπιμονή, τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο καὶ πὼς βρισκόμασταν σὲ περίοδο αὐστηρῆς νηστείας. Ὁ ξενοδόχος, Μυτιληνιὸς τὴν καταγωγὴ καθὼς μᾶς δήλωσε, μᾶς ἔδωσε τὶς σχετικὲς ἐξηγήσεις. Οἱ μοναχοί, εἶπε, νήστευαν ἀνάλαδα, μὰ τὸ λάδι ἐπιτρεπότανε

καϊμακάμη: Τοῦρκος διοικητής· σκῆτη: μοναστήριον.

στοὺς κοσμικοὺς. Νὰ νηστέψουμε· σύμφωνοι. Δὲν εἶχαμε ἀντίρρηση καὶ ζητήσαμε νὰ ἐξασφαλίσουμε ἐλιές καὶ χαλβά. Ὁ Μυτιληνιὸς κούνησε τὸ κεφάλι. Τέτοια πράματα πολὺτιμα καὶ δυσεύρετα δὲν διέθετε τὸ μαγαζί του. Ἄς μᾶς ἔφερνε, ὅπωςδῆποτε, φρούτα, εἶπαμε. Ὅχι, δὲν εἶχε οὔτε φρούτα. Ψιθυριστά, μᾶς πληροφόρησε πὼς εἶχε ὠραῖο τυρὶ φέτα, ἀπὸ τῆ Λῆμνο, μὰ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸ ἐμφανίσει, γιατί περιπολοῦσε ἀπ' ἔξω ὁ «σεῖμένης», τὸ ἀστυνομικὸ ὄργανο τῆς Ἱερῆς Κοινότητος, καὶ μπορούσε νὰ βρεῖ κανέναν μελά. Τέλος, βουλευτήκαμε μὲ φακές, ντομάτες, ψωμὶ σταρένιο καὶ κρασί τοῦ τόπου, ὅλα αὐτὰ εὐτυχῶς σὲ ἀφθονία.

Ξεκουραστήκαμε λίγο, περιμένοντας νὰ γίνει ἡ ὥρα πέντε τὸ ἀπόγευμα, γιὰ ν' ἀνοίξουν τὰ γραφεῖα, κι ὕστερα ξεκινήσαμε νὰ τακτοποιηθοῦμε μὲ τὶς ἀρχές. Περάσαμε

πρῶτα ἀπὸ τὴ χωροφυλακὴ, ὅπου ἔγινε ὁ ἔλεγχος τῶν ταυτοτήτων μας, πήραμε ἀπ' ἐκεῖ ἓνα χαρτί κι ἀνεβήκαμε τὶς μαρμάρινες σκάλες τοῦ μεγάρου τῆς Ἱερῆς Ἐπιστασίας. Ἕνας σείμένης μὲ μαῦρο σκουφο, ποὺ εἶχε στὴ θέση τοῦ ἔθνοσήμου ἓνα βυζαντινὸ δικέφαλο ἀετό, παρέλαβε τὸ ἔγγραφο τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὰ συστατικά μας γράμματα καὶ μᾶς ἄφησε νὰ καρτεροῦμε στὸν προθάλαμο ἀρκετὴν ὥρα. Τέλος, μᾶς ἔφερε τὰ διαμονητήριά μας, ποὺ ἀπευθυνόντανε «πρὸς τὰς εἴκοσιν Ἱεράς καὶ Σεβασμίας Μονᾶς τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἁθω» μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ μᾶς προσφέρουν «πρὸς τῇ φιλόφρονι ὑποδοχῇ καὶ πᾶσαν ἅμα δυνατὴν φιλοξενίαν καὶ περιποίησιν». Καθὼς εἶναι γνωστό, ἡ φιλοξενία προσφέρεται στὰ μοναστήρια καὶ τὶς σκῆτες ἐντελῶς δωρεὰν καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε παγκάρι στὶς ἐκκλησίες, γιὰ ν' ἀφήσει κανεὶς τὸν ὀβολό του, ἂν τὸ θελήσει.

Πλησίαζε πιά τὸ βράδι, ὅταν τελειώσαμε μὲ τὶς διατυπώσεις. Εἴχαμε μιὰ σύσταση καὶ γιὰ τὸν πολιτικὸ διοικητὴ Κ. Κωνσταντόπουλο, ὑπάλληλο τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, στὸ ὁποῖο ὑπάγεται τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἐξ αἰτίας τῆς νομικῆς ιδιοτυπίας τοῦ καθεστώτος του, καὶ ἀποφασίσαμε νὰ τοῦ κάμουμε μιὰ ἐπίσκεψη. Μᾶς δέχτηκε ἀμέσως καὶ καταλάβουμε μὲ χαρὰ πὼς εἴχαμε ἀπέναντί μας ἓναν ἀληθινὸ πνευματικὸ ἄνθρωπο, ποὺ ἐκτελοῦσε τὰ καθήκοντά του μὲ συνείδηση κάποιας ἀνώτερης ἀποστολῆς. Βρισκότανε ἐκεῖ ἤδη ἀπὸ ὀκτὼ χρόνια, εἶχε δεχτεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, τὴν πνευματικὴ ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος κι εἶχε ἀφοσιωθεῖ στὸ Ὅρος μὲ τὴν ψυχὴ του. Τὸ εἶχε μελετήσῃ πολὺ, εἶχε ἐμβαθύνει τὰ ποικίλα ζητήματά του, εἶχε ἐντρυφήσῃ στὰ κείμενα τῶν μυστικιστῶν τῆς Ὁρθοδόξιας καί, ταυτόχρονα, ἀγωνιζότανε μεθοδικὰ νὰ διασώ-

σει τὰ ἀγιορείτικα μνημεῖα ἀπὸ τῆ φθορὰ τοῦ χρόνου, μὲ ὅσα μέσα τοῦ παραχωροῦσε τὸ Κέντρο. Δόξα τῷ Θεῷ, ἡ παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, σ' αὐτὴν τὴν περίστασι, ἦταν σοβαρή, ὑπεύθυνη καὶ δημιουργική, ὅπως θὰ τὴν θέλαμε παντοῦ.

Ἡ βραδιά τελείωσε μ' ἓνα ρωμαντικὸ περίπατο σ' ἓνα σημεῖο, πὺν λέγεται «τὸ κιόσκι τοῦ Ἀγᾶ». Εἶναι μιὰ μικρὴ ἐξέδρα, θαυμάσια τοποθετημένη, πὺν βλέπει πλατιά πρὸς τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα καὶ πὺν τὴ φρουροῦν κυπαρίσσια. Τὴν ἔχτισε μὲ μεράκι κάποιος Τοῦρκος καϊμακάμης γιὰ τὴ μόνωσή του καὶ τὶς ὀνειροπολήσεις του, ἐπηρεασμένος ἴσως κι αὐτὸς ἀπὸ τὴ μυστικοπάθεια τοῦ Ἁθω. Νυχτωθήκαμε ἐκεῖ συζητῶντας πολλὴν ὥρα μὲ τὸν Ἑλληνα διοικητὴ τὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ.

(Ταξίδι στὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος)

ΤΟ ΠΑΣΧΑ

Ἄθ. Ταρσούλη

Ἡ Ἀθηνᾶ Ταρσούλη ἐγεννήθη τὸ 1884 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνωρὶς παρουσί-
ασεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν λογοτεχνίαν καὶ
τὴν καλλιτεχνίαν, διεκρίθη μάλιστα καὶ
ὡς ζωγράφος. Τὸ συγγραφικόν της ἔργον
εἶναι ἱστορικόν, λαογραφικόν καὶ λογο-
τεχνικόν. Ἔχει γράψει διηγήματα: «Στὰ
βρόχια τῆς ἀγάπης», ποιήματα: «Περά-
σματα πουλιῶν», «Σπίθες καὶ τέφρες»,
βιογραφίας: «Μαντῷ Μαυρογένους», τα-
ξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις: «Κάστρα καὶ Πολιτεῖες τοῦ Μοριᾶ»,
«Ἄσπρα Νησιά», «Δωδεκάνησα». Εἰς τὸ βιβλίον της «Κύ-
προς» (2 τομ.) ἐξετάζει τὴν ἱστορίαν, τὸν πολιτισμὸν, τὰ γράμ-
ματα καὶ τὴν λαογραφίαν τῆς νήσου. Τὰ βιβλία της ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον εἶναι εἰκονογραφημένα ὑπὸ τῆς ἰδίας.

Ἡ Ἀθηνᾶ Ταρσούλη διεκρίθη ἀκόμη καὶ ὡς δημοσιο-
γράφος μὲ διάφορα ἄρθρα εἰς περιοδικὰ καὶ ἡμερησίδας. Ἔχει
τιμηθῇ μὲ βραβεῖον καὶ ἔπαινον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

πως γιὰ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτο-
χρονιὰ καὶ τὰ Φῶτα, ἔτσι καὶ γιὰ τὸ Πά-
σχα οἱ ἴδιες προετοιμασίες γίνονται στὰ
κυπριώτικα χωριά. Ὅταν τὴν Κυριακὴν,
μὲ τὴν αὐγὴν, σημάνῃ ἢ καμπάνα — ἐκεῖ
δὲν σηκώνουν Ἀνάστασι τὸ βράδυ τοῦ
Μεγάλου Σαββάτου, ὅπως γίνεται στὶς πο-

λιτεῖες τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ τὰ ξημερώματα τῆς Κυριακῆς —
πηγαίνουν οἱ χωρικοὶ στὴν ἐκκλησίαν νὰ λειτουργηθοῦν
καὶ τὰ παιδιά «νὰ πιάσουν τὸ χρουσὸν πουλλίν», δηλαδὴ
νὰ μεταλάβουν. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παιδιά ξαγρυ-

πνοῦν ἐπίτηδες — καὶ τό ἔχουνε γιὰ καύχημά τους — νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία πρὶν ἀπὸ τὴ «λιτή»*, νὰ «κρεμμαλιαστοῦν»* στὸ σκοινὶ τοῦ καμπαναριοῦ καὶ νὰ «διπλοφακκήσουν»* τὴ μεγάλη βροντερὴ καμπάνα, πὺ θὰ καλέσῃ τοὺς χωρικοὺς στὴν πιὸ χαρμόσυνη ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν τῆς Χριστιανοσύνης.

Ἄνάβουν καὶ μιὰ μεγάλη «λαμπρακιάν», στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας, πὺ μὲ τίς φλόγινες ἀνταύγειές της καταυγάζει τὰ πρόσωπα τῶν πιστῶν κι ὅλο τὸν γύρω ὥρο. Σ' αὐτὴ τὴ φωτιά τὰ παιδιὰ ρίχνουν τὸν «Μάρτη», δηλαδὴ

λιτή: λιτανεία. *κρεμμαλιαστοῦν*: κρεμαστοῦν. *διπλοφακκήσουν*: διπλοκτυπήσουν.

τις κόκκινες καὶ μπλὲ χρυσοκλωστές, πὺ εἶχαν δεμένες στὸ χέρι γιὰ νὰ μὴν τοὺς μαυρίσῃ ὁ ἥλιος. Μέσα στὴ λαμπροφώτιστη ἐκκλησία περιμένουν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ὥρα, πὺ θ' ἀκουστῇ ἡ τρεμουλιαστὴ φωνὴ τοῦ γέροντα:

«Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός».

Μιὰ φωτοπλημμύρα ἀπὸ κεριὰ ἀναμμένα ξεχύνεται στὸν αὐλόγυρο. Μὲ κατάνυξη προσμένουν οἱ ψυχές ν' ἀκούσουν ἀπὸ τοῦ παπᾶ τὸ στόμα τὸν «Καλὸν Λό(γ)ον», τὸ κοσμοσωτήριον σάλπισμα τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου: «Χριστὸς Ἀνέστη! Λαμπρυνθῶμεν, λαοί!».

Ὅλοι μαζί τώρα ψάλλουν χαρούμενοι καὶ συγκινημένοι τὸ μέγα θαῦμα τῶν θαυμάτων, πὺ λύτρωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ θανάτου. Ἀλληλοαγκαλιάζονται καὶ φιλοῦνται, κ' εὐχονται, δακρυσμένοι, καὶ τὴ λευτεριὰ τῆς μάνας τους Πατρίδας, ἐνῶ τραντάζεται ὁ τόπος ἀπὸ τὰ μάσκουλα* καὶ τὶς κωδωνοκρουσίες. Γυρίζοντας οἱ χωρικοὶ στὸ σπίτι μὲ τὸ ἅγιο φῶς στὸ χέρι, γεμάτοι χαρὰ κ' εὐφρόσυνες ἐλπίδες, λένε πρῶτα τὸ Χριστὸς Ἀνέστη στὰ δέντρα καὶ στοὺς κήπους τους, ὅπως καὶ στὰ ζῶα τους, πὺ βρίσκονται ἔξω ἢ μέσα στὸν στάβλο.

Ἡ χαρὰ καὶ τὸ γλέντι, πὺ γίνεται στὰ φαγοπότια τῆς Λαμπρῆς, εἶναι ἀπερίγραπτα, ὅπως καὶ ἡ ἀδελφосὺνη τῶν ἀνθρώπων, πὺ ἡ μεγάλη μέρα τῆς Ἀγάπης τοὺς ἐνώνει ψυχικά, μακριὰ ἀπὸ κάθε μῖσος καὶ κακία. «Ἄχ, γιὰ νὰ μὴν ἀνασταίνεται πιὸ συχνὰ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς γιὰ νὰ ζοῦν πιὸ μονιασμένοι οἱ ἄνθρωποι!» λένε ἀναμεταξύ τους.

(Κύπρος)

μάσκουλα: κροτίδες, βαρελότα.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Διον. Σολωμοῦ

Ὁ Διονύσιος Σολωμός, εἶναι ὁ πρῶτος μεγάλος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐκ πλουσίου πατρὸς καὶ μητρὸς λαϊκῆς καταγωγῆς. Εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν ἐστάλη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικὰ καὶ ἐκεῖ ἔγραψε τὰ πρῶτα τοῦ ποιήματα εἰς τὴν Ἰταλικήν. Τὸ 1818 — 20 ἐτῶν — ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἔμεινε μέχρι τὸ 1828. Μετὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἐγκα-

τεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1857. Αὐτὸς καὶ ὁ Κάλβος εἶναι οἱ κυριώτεροι ὕμνηται τοῦ 1821. Τὰ θέματα, μὲ τὰ ὅποια ἡσχολήθη ὁ Σολωμός, εἶναι ἐθνικὰ-πατριωτικὰ καὶ ἄλλα πολλὰ λυρικά καὶ ἐρωτικά. Ἐχρησιμοποίησε τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ παράδειγμά του αὐτὸ ἠκολούθησαν καὶ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι Ἑπτανήσιοι πλὴν τοῦ Κάλβου. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς δημιουργίας του (μέχρι τὸ 1828) ἀνήκουν ὁ «Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», ὁ «Λάμπρος» (ἡμιτελής), ἡ «Φαρμακωμένη», ἡ «Τρελλὴ Μάννα», ἡ «Ξανθοῦλα» κ.ἄ. Ἡ δευτέρα περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ μεγαλυτέραν ὀριμότητα καὶ περιλαμβάνει τὰ τρία σπουδαιότερα ποιήματά του: τὸν «Κρητικόν», τὸν «Πόρφυρα» (=καρχαρίας), τοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκισμένους». Τὸ τελευταῖον τὸ ἐπεξεργάσθη ἐπὶ 10 ἔτη καὶ τὸ ἄφησεν ἡμιτελές.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ «Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» τοῦ Δ. Σολωμοῦ εἶναι τὸ πρῶτον σημαντικὸν ποίημα ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 21. Ὁ ποιητὴς τὸ ἔγραψε τὸν Μάϊον τοῦ 1823 εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἐνῶ πλέον ἡ Ἐπανάστασις μὲ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν εἶχε στερεωθῇ καὶ ἡ Ἐλευθερία εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς πολλὰ τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Εἰς τὸν Ὑμνον ὁ Σολωμός δὲν περιγράφει ἀπλῶς μὲ ποιη-

τικὸν τρόπον διάφορα γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ προσπαθεῖ — καὶ τὸ ἐπιτυχάνει — νὰ ἐκφράσῃ τὸ βαθύτερον περιεχόμενόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι πνευματικὸν καὶ ἠθικόν, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπολέμουν ἐνσυνειδήτως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἔτσι ὁ Ἀγὼν παρουσιάζεται δικαιομένως ἀπὸ κάθε ἄποψιν.

Τὸ 1824 ὁ Ὕμνος ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ 1825 εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ γαλλικὴν μετάφρασιν. Μετεφράσθη ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Ἱταλικά καὶ τὰ Ἀγγλικά. Ἔτσι ἔγινε πολὺ γνωστὸς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ τὸν Ἀγῶνα ὠφέλησε καὶ εἰς τὸν Σολωμὸν ἔδωσε φήμην.

Τὸ 1828 ὁ Κερκυραῖος μουσουργὸς Νικόλαος Μάντζαρος ἐμελοποίησεν ὁλόκληρον τὸν Ὕμνον καὶ τὸ 1864 αἱ 4 πρῶται στροφαὶ τοῦ καθιερώθησαν δι' εἰδικοῦ διατάγματος ὡς Ἐθνικὸς Ὕμνος τῆς Ἑλλάδος.

Περιεχόμενον. Ὀλόκληρον τὸ ποίημα ἀποτελεῖται ἀπὸ 158 τετραστίχους στροφὰς τροχαϊκάς, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τὰ ἐξῆς μέρη:

Εἰς τὸ α' μέρος (στρ. 1 - 16) ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν Ἐλευθερίαν, ἢ ὁποία μετὰ τόσας περιπετείας ἐπιστρέφει εἰς τὴν «γῆ τὴν μητρικὴ τῆς» μόνον μὲ τὸν ἀγῶνα τῶν παιδιῶν της, τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὸ β' μέρος (17 - 34) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν προεξένησεν ἡ ἐξάπλωσις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὸ γ' μέρος (35 - 74) περιγράφει τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ἢ ὁποία ἦτο τὸ σημαντικότερον γεγονὸς τοῦ α' ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ ἀναπαριστᾷ μὲ πολλὴν ζωηρότητα τὸν ὑπὲρ ὅλων ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ δ' μέρος (75 - 87) εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν μεγάλην νίκην τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ Δράμαλη εἰς τὰ Δερβενάκια τὸ 1822.

Εἰς τὸ ε' μέρος (88 - 122) γίνεται μεγαλειώδης περιγραφή τῆς πανωλεθρίας τῶν Τούρκων κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1822, ὅπου θρησκευαὶ καὶ ἐλευθερία ἠνώθησαν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ.

Αἱ στροφαὶ τοῦ στ' μέρους (123 - 131) εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὰ θαλασσιναὶ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ζ' μέρος (132 - 138) ἀναφέρεται εἰς τὸ μαρτύριον καὶ τὴν θυσίαν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Τὸ τελευταῖον μέρος (139 - 158) ἀποτελεῖ τὸν ἐπίλογον τοῦ ποίη-

ματος καὶ περιέχει παραινέσεις: Ἡ ἐλευθερία κάμνει ἑκκλήσιν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας νὰ ἀποφύγουν ἓνα βασικὸν ἐλάττωμά των, τὴν Διχόνοϊαν, διότι μόνον ἔτσι ὁ Ἀγὼν δὲν θὰ ἀποβῇ μάταιος.

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι, νὰ σοῦ πῇ.

4

Ἀργεῖε* νᾶλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα,
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λῆς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

ἄργειε: ἀργοῦσε.

Καὶ ἀκαρτέρει*, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: πότε, ᾗ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς* ἐρμιές*,
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες*, φωνές.

Τότε ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα Ἑλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφὰ
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή.
Δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία* τὲς κουρταλῇ*

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσασε καμμιά.
Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

ἀκαρτέρει (ἐπίρρ.): περιμένοντας. τς: τίς. ἐρμιές: ἐρημιές.
ἄλυσες: ἄλυσίδες. χρεία: ἀνάγκη. κουρταλῶ: κτυπῶ.

“Αλλοι, ὦιμέ! στὴ συμφορὰ σου
ὅπου ἐχαίροντο πολύ,
σύρε νάβρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε, ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
πὺρ τὴ δόξα σου ἐνθυμεῖ.

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλὴ,
σὰν πτωχοῦ πὺρ θυροδέρνει*
κι εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

Ναί, ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμη,
πὺρ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

θυροδέρνω: κτυπῶ τὴν θύραν, ἐπαιτῶ.

Η ΔΟΞΑ

Διον. Σολωμοῦ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμῃ στεφάνι φορεῖ
γεναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποῦ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

ΘΟΥΡΙΟΣ

Ρήγα Φεραίου

Ὁ Ρήγας Φεραίος (Βελεστινλῆς) εἶναι ὁ πρόδρομος καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλευθερίας καὶ συγχρόνως ὁ πρόδρομος τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστῖνον (Φεραὶ) τῆς Θεσσαλίας. Εἴκοσι περίπου ἐτῶν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιν εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ Βιέννην. Ἐκεῖ ἐπλούτισε καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ πνευματικά του ἐφόδια, τὰ ὅποια ἠθέλησεν ὅλα νὰ τὰ διαθέσῃ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνοδὸν καὶ ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν μετέφρασεν ἀπὸ τὰ γαλλικὰ μίαν συλλογὴν ἠθικοδιδασκτικῶν διηγημάτων μὲ τὸν τίτλον «Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν» καθὼς καὶ ἓνα ἐγχειρίδιον φυσικῆς τὸ «Φυσικῆς ἀπάνθισμα». Ὁ «Νέος Ἀνάχαρσις» εἶναι μία περιήγησις τῆς Ἑλλάδος, ποὺ περιέχει πολλὰς γνώσεις, μετάφρασις καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰ γαλλικά. Συγχρόνως ἐτοιμάζει καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν του ἔργον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὴν «Ἐπαναστατικὴν Προκήρυξιν», τὰ «Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου», τὸ «Σύνταγμα» καὶ τὸν «Θούριον». Σχετικὸν εἶναι καὶ τὸ «Στρατιωτικὸν Ἐγκόλλιον». Ἀκόμη σημαντικὸν ἔργον του εἶναι ἡ «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος», ἓνας μεγάλος χάρτης διαστάσεων 2×2 μ. ἀποτελούμενος ἐκ 12 φύλλων, μὲ πολλὰς λεπτομερείας καὶ ἱστορικὰς παραστάσεις. Τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια τοῦ Ρήγα ὅμως ἐπροδόθησαν, ἡ Αὐστριακὴ ἀστυνομία τὸν συνέλαβε καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐθανάτωσαν εἰς τὸ Βελιγράδι τὸ 1798.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα εἶναι πασίγνωστον πατριωτικὸν ποίημα γραμμένον διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἐξ ἄλλου ἡ λέξις Θούριον σημαίνει τὸ πολεμικὸν τραγούδι. Ὁ Θούριος, περιλαμβάνετο εἰς ἓνα ἔντυπον, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσεν ὁ Ρήγας τὸ 1797 μὲ τὸν τίτλον «Νέα πολιτικὴ διοίκησις» καὶ περιεῖχε, πλὴν τοῦ θουρίου, τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ σύνταγμα τῆς ἐλληνικῆς δημοκρατίας. Τὸ ἔντυπον βεβαίως δὲν ἐκυκλοφόρησεν ἐπὶ σῆμῳ, διότι κατεσχέθη μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα (1797). Ὁ Θούριος ὁμῶς ἐκυκλοφόρει καὶ ἰδιαιτέρως μετ' ἄλλων πατριωτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τὸ 1796, εἶχε δὲ μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ὑποδούλων.

Ὁ Ρήγας μὲ τὴν ὀρμητικὴν διάθεσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔγραψε τὸν Θούριόν του, ἐπέτυχεν ἀπολύτως τὸν σκοπὸν του: νὰ ἐξεγείρῃ καὶ νὰ πυρπολήσῃ τὰς ψυχὰς μὲ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο, πρὶν ἀκόμη τυπωθῇ, εἶχε γίνει γνωστὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ κατόπιν ἀστραπιαίως διεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐθεωρήθη πραγματικὸν Εὐαγγέλιον τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐκυκλοφόρει εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἐκάλει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐξεγερθοῦν μεταδίδων εἰς αὐτοὺς τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸ ἐπαναστατικὸν κήρυγμα.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 126 στίχους γραμμένους εἰς γλῶσσαν λαϊκὴν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πρῶτοι 8 εἶναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους περισσότερον ἠγάπησεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ διетήρησε πάντοτε εἰς τὴν μνήμην του. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν τῶν 8 στίχων ὁ Ρήγας λέγει ὅτι ἡ ζωὴ εἰς τὴν σκλαβίαν εἶναι ἀνώφελος, ἡ ἀπειλὴ τοῦ τυράννου εἶναι πάντοτε παρούσα, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς Φαναριώτας καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀποκτήσει ἀξιώματα εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος (στ. 9 - 20).

Κατόπιν συμβουλεύει ὅλους νὰ ἔχουν πειθαρχίαν εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸν ἀρχηγὸν καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ὀρκισθοῦν (στ. 21 - 30).

Ἀκολουθεῖ ὁ ὅρκος τῶν ἀγωνιστῶν ὅτι δὲν θὰ παύσουν τὸν ἀγῶνα, μέχρις ὅτου ἀφανίσουν τοὺς Τούρκους (στ. 31 - 40).

Κατόπιν ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους τοὺς ὑποδούλους λαοὺς, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ἀγωνισθοῦν ὅλοι ὁμοῦ διὰ τὸν κοινὸν σκοπὸν, τὴν ἐλευθερίαν (στ. 41 - 62).

Εἰς τοὺς στίχους 63 - 86 ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Σουλιώτας, τοὺς Μανιάτας καὶ τοὺς νησιώτας, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὰ πλέον ἀξιόμαχα τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ «ριχθοῦν μὲ ὀρμὴ» ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἀκόμη δὲν παραλείπει νὰ στραφῇ καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους πασάδες,

οἱ ὅποιοι ἦσαν δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὸν σουλτάνον καὶ ἴσως νὰ ἐβοήθουν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν (στ. 87 - 114).

Καὶ ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα τελειώνει μὲ τὴν προτροπὴν διὰ τὸν ἀγῶνα, ὁ ὅποιος θὰ φέρῃ τὴν ἐλευθερίαν (στίχ. 115 - 126).

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζοῦμεν στὰ στενά,
μονάχοι, σὰν λιοντάρια, στὲς ράχες, στὰ βουνά;
σπηλιὰς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπουμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον, γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
νὰ χάνωμεν ἀδελφία, πατρίδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς;

5

Καλλιό 'ναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνοι σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ!

Τί σ' ὠφελεῖ, ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πὼς σὲ ψένουν κάθ' ὥραν στὴ φωτιά.
Βεζύρης*, Δραγουμάνος*, Ἀφέντης κι ἂν σταθῇς,
ὁ Τύραννος ἀδίκως σὲ κάμει νὰ χαθῇς.

10

Δουλεύεις ὅλ' ἡμέρα σὲ ὅ,τι κι ἂν σοὶ πῇ,
κι αὐτὸς πασχίζει* πάλιν τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ.

Ὁ Σουτζος* κι ὁ Μουρούζης*, Πετράκης*, Σκαναβῆς*,
Γκίκας* καὶ Μαυρογένης*, καθρέπτῃς εἶν' νὰ ἰδῇς.

15

Ἀνδρεῖοι καπετάνιοι, παπάδες, λαϊκοί,
σκοτώθηκαν, κι ἀγάδες, μὲ ἄδικον σπαθί.

κι ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι, καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμιοί,
ζωὴν καὶ πλοῦτον χάνουν, χωρὶς καμμιά 'φορμή.

20

Ἐλᾶτε μ' ἓναν ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρόν,
νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν,
συμβούλους προκομμένους, μὲ πατριωτισμόν,

Βεζύρης: μεγάλος ἀξιωματοῦχος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. **Δραγουμάνος:** ὁ Μέγας Διερμηνεὺς τοῦ Σουλτάνου. **πασχίζω:** προσπαθῶ. **Σουτζος, Μουρούζης** καὶ οἱ ἄλλοι εἶναι οἱ διάφοροι ἀξιωματοῦχοι, ποὺ εἶχον οἶκτρον τέλος.

νὰ βάλωμεν, εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὀρισμόν,
 οἱ Νόμοι νᾶν' ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγός, 25
 καὶ τῆς Πατρίδος ἕνας νὰ γένη ἀρχηγός,
 γιὰτὶ κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά,
 νὰ ζοῦμε σὰ θηρία, εἶν' πλιὸ σκληρὴ φωτιά,
 Καὶ τότε, μὲ τὰ χέρια ψηλὰ στὸν οὐρανόν,
 ἄς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα στὸν Θεόν: 30
 «ᾤ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὀρκίζομαι σὲ Σέ,
 στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ!
 Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω, μήτε νὰ πλανηθῶ
 εἰς τὰ ταξίματά τους, γιὰ νὰ παραδοθῶ.
 Ἐν ὅσῳ ζῶ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός, 35
 γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω, θὲ νά 'ναι σταθερός.
 Πιστὸς εἰς τὴν Πατρίδα, συντρίβω τὸν ζυγόν,
 ἀχώριστος γιὰ νά 'μαι ὑπὸ τὸν στρατηγόν.
 Κι ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, ν' ἀστράψ' ὁ Οὐρανὸς
 καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ, νὰ γένω σὰν καπνός». 40

Παιδιά μου!

ἰς τὸν τόπο τοῦτο, ὅπου ἐγὼ πατῶ σήμερα, ἐπατοῦσαν καὶ ἐδημιουργοῦσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἄνδρες, με τοὺς ὁποίους δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ συγκριθῶ καὶ οὔτε νὰ φθάσω τὰ ἵχνη των. Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα νὰ σᾶς ἰδῶ, παιδιά μου, εἰς τὴν μεγάλη δόξα τῶν προπατόρων μας, καὶ ἔρχομαι νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅσα εἰς τὸν καιρὸ τοῦ ἀγῶνος μας καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸν ὁ ἴδιος ἐπαρατήρησα, καὶ ἀπ' αὐτὰ νὰ κάμωμε συμπερασμοὺς καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σας, μολοντί ὁ θεὸς μόνος ἡξεύρει τὰ μέλλοντα. Καὶ διὰ τοὺς παλαιοὺς Ἑλληνας, ὁποίας γνώσεις εἶχαν καὶ ποία δόξα καὶ τιμὴ ἔχαιραν κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη τοῦ καιροῦ των, ὁποίους ἥρωας, στρατηγούς, πολιτικοὺς εἶχαν, διὰ ταῦτα σᾶς λέγουν καθ' ἡμέραν οἱ διδάσκαλοί σας καὶ οἱ πεπαιδευμένοι μας. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄρκετός. Σᾶς λέγω μόνον πῶς ἦταν σοφοὶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη τὴν σοφίαν των. Θὰ σᾶς εἰπῶ μόνον ὀλίγα, ὅσον ἡξεύρω διὰ τὴν θρησκείαν των.

Εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον κατοικοῦμε, ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ Ἑλληνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάβαμε τὸ ὄνομα τοῦτο. Αὐτοὶ διέφεραν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θρησκείαν, διότι ἐπροσκυνοῦσαν τὰς πέτρες καὶ τὰ ξύλα. Ἀφοῦ ὕστερα ἦλθεν στὸν κόσμον ὁ Χριστός, οἱ λαοὶ ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιό του, καὶ ἔπαυ-

* Ὁ λόγος αὐτὸς ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1838 εἰς τὸν λόφον τῆς Πνυκός, ἔναντι τῆς Ἀκροπόλεως, πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου τῶν Ἀθηναίων καὶ πολλοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι συνεκεντρώθησαν, ὅταν ἔμαθον τὸ γεγονός.

σαν νὰ λατρεύουν τὰ εἰδῶλα. Δὲν ἐπῆρεν μαζί του οὔτε σοφοὺς οὔτε προκομμένους, ἀλλ' ἀπλοὺς ἀνθρώπους, χωρικοὺς καὶ ψαράδες, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τὲς γλῶσσες τοῦ κόσμου, οἱ ὅποιοι, μολονότι ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκαν ἐναντιότητες καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ τύραννοι τοὺς κατέτρεχαν, δὲν ἠμπόρεσε κανένας νὰ τοὺς κάμῃ τίποτα. Αὐτοὶ ἐστερέωναν τὴν πίστι.

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, οἱ πρόγονοί μας, ἔπесαν εἰς τὴν διχόνοιαν καὶ ἐτρώγονταν μεταξύ τους, καὶ ἔτσι ἔλαβαν καιρὸ πρῶτα οἱ Ρωμαῖοι, ἔπειτα ἄλλοι βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπόταξαν. Ὑστερα ἦλθαν οἱ μουσουλμάνοι καὶ ἔκαμαν ὅ,τι μποροῦσαν, διὰ νὰ ἀλλάξῃ ὁ λαὸς τὴν πίστιν του. Ἐκοψαν γλῶσσες εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐστάθῃ ἀδύνατο νὰ τὸ κατορθώσουν. Τὸν ἕνα ἔκοπταν, ὁ ἄλλος τὸ σταυρό του ἔκαμε. Σὰν εἶδε τοῦτο ὁ σουλτάνος, διώρισε ἕνα βιτσερέ*, ἕνα πατριάρχη, καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸς καὶ ὁ λοιπὸς κλῆρος ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς ἔλεγε ὁ σουλτάνος. Ὑστερον ἔγιναν οἱ κοτζαμπάσηδες* εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἡ τρίτη τάξις, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, τὸ καλύτερο μέρος τῶν πολιτῶν, μὴν ὑποφέροντες τὸν ζυγὸ ἔφευγαν καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπῆραν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ἔμεινε ὁ λαός, ὅστις στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς, ἐκατήντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασι, καὶ αὐτὴ αὖξαινε κάθε ἡμέρα χειρότερα· διότι, ἂν εὑρίσκετο μεταξύ τοῦ λαοῦ κανεὶς μὲ ὀλίγη μάθησι, τὸν ἐλάμβανε ὁ κλῆρος, ὅστις ἔχαιρε προνόμια, ἢ ἐσύρετο ἀπὸ τὸν ἔμπορο τῆς Εὐρώπης ὡς βοηθός του ἢ ἐγίνετο γραμματικὸς τοῦ προεστοῦ. Καὶ μερικοὶ μὴν ὑποφέροντες τὴν τυραννίαν τοῦ τούρκου καὶ βλέποντας τὲς δόξεις καὶ τὲς ἡδονές, ὅπου ἀπελάμβαναν αὐτοί, ἄφηναν τὴν πίστι τους καὶ ἐγίνοντο μουσουλμάνοι.

βιτσερές : ἀντιβασιλεύς. *κοτζάμπασης* : προεστός.

Καὶ τοιοῦτοτρόπως κάθε ἡμέρα ὁ λαὸς ἐλίγνευε καὶ ἐπτόχαινε.

Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχισμένην κατάστασι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγάδες γραμματισμένους ἐμετάφραζαν καὶ ἔστελναν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία· καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χρωστοῦμε εὐγνωμοσύνη, διότι εὐθὺς ὅπου κανένας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ λαὸ ἐμάνθανε τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἔβλεπε ποίους εἶχαμε προγόνους, τί ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι πολλοὶ παλαιοὶ μας, καὶ ἐβλέπαμε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εὕρισκόμεθα τότε. Ὅθεν μᾶς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ νὰ γίνουμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἔγινε καὶ ἐπροώδευσεν ἡ Ἑταιρεία.

“Όταν αποφασίσαμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασι, δὲν ἐσυλλογισθῆκαμε οὔτε πόσοι εἴμαστε οὔτε πὼς δὲν ἔχομε ἄρματα οὔτε ὅτι οἱ τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις, οὔτε κανέναν φρόνιμος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέλα»,* ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπετανέοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάστασι.

Εἰς τὸν πρῶτο χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως, εἴχαμε μεγάλη ὁμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἓνας ἐπῆγεν εἰς τὸν πόλεμον, ὁ ἀδελφός του ἔφερνε ξύλα, ἡ γυναῖκα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβαλοῦσε ψωμὶ καὶ μπαρουτόβολα εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ ὁμόνοια ἐβαστοῦσεν ἀκόμη δύο χρόνους, ἠθέλαμε κυριεύσει καὶ τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Μακεδονία καὶ ἴσως ἐφθάναμεν καὶ ἕως τὴν Κωνσταντινούπολι. Τόσον τρομάξαμε τοὺς Τούρκους, ὅπου ἄκουαν Ἑλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακρὰ. Ἐκατὸν Ἑλληνες ἔβαζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρός, καὶ ἓνα καράβι μὴν ἀρμάδα*. Ἀλλὰ δὲν ἐβάσταξεν. Ἦλθαν μερικοὶ καὶ ἠθέλησαν νὰ γένουν μπαρμπέρηδες εἰς τοῦ κασίδη* τὸ κεφάλι. Μᾶς πονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμά τους. Μὰ τί νὰ κάμωμε; Εἴχαμε καὶ αὐτουνῶν τὴν ἀνάγκη. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ διχόνοια καὶ ἐχάθη ἡ πρώτη προθυμία καὶ ὁμόνοια. Καὶ ὅταν ἔλεγες τὸν Κώστα νὰ δώσῃ χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον, τοῦτος ἐπρόβαλε τὸν Γιάννη. Καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο κανεῖς δὲν ἠθέλε οὔτε νὰ συνδράμῃ, οὔτε νὰ πολεμήσῃ. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο, ἐπειδὴ δὲν εἴχαμε ἓνα ἀρχηγὸ καὶ μίαν κεφαλὴν. Ἀλλὰ ἓνας ἔμπαινε πρόεδρος ἕξι μῆνες, ἐσηκώνετο

βατσέλο: πλοῖον. ἀρμάδα: στόλος. κασίδης: φαλακρός.

ὁ ἄλλος καὶ τὸν ἔρριχνε καὶ ἐκάθετο αὐτὸς ἄλλους τόσους, καὶ ἔτσι ὁ ἓνας ἤθελε τοῦτο καὶ ἄλλος τὸ ἄλλο. Ἴσως ὅλοι ἠθέλαμε τὸ καλὸ· πλὴν καθένας κατὰ τὴ γνώμη του. Ὅταν προστάζουνε πολλοί, ποτὲ τὸ σπίτι δὲν χτίζεται, οὔτε τελειώνει. Ὁ ἓνας λέγει ὅτι ἡ πόρτα πρέπει νὰ βλέπη εἰς τὸ ἀνατολικὸ μέρος, ὁ ἄλλος εἰς τὸ ἀντικρυνὸ καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν βορέα, σὰν νὰ ἦτον τὸ σπίτι εἰς τὸν ἀραμπᾶ* καὶ νὰ γυρίζει, καθὼς λέει ὁ καθένας. Μὲ τοῦτο τὸν τρόπο δὲν κτίζεται ποτὲ τὸ σπίτι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἓνας ἀρχιτέκτων, ὅπου νὰ προστάζη πῶς θὰ γενῇ. Παρομοίως καὶ ἡμεῖς ἐχρειαζόμεθα ἓναν ἀρχηγὸ καὶ ἓναν ἀρχιτέκτονα, ὅστις νὰ προστάζη καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα εἰς τέτοια κατάστασι, ἐξ αἰτίας τῆς διχονοίας, μᾶς ἔπεσε ἡ τουρκιὰ ἐπάνω μας καὶ κοντέψαμε νὰ χαθοῦμε, καὶ εἰς τοὺς στερνοὺς ἑπτὰ χρόνους δὲν κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα.

Εἰς αὐτὴ τὴν κατάστασι ἔρχεται ὁ βασιλεὺς, τὰ πράγματα ἡσυχάζουν καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ γεωργία καὶ οἱ τέχνες ἀρχίζουν νὰ προοδεύουν καὶ μάλιστα ἡ παιδεία. Αὐτὴ ἡ μάθησις θὰ μᾶς αὐξήσῃ καὶ θὰ μᾶς εὐτυχήσῃ. Ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσωμεν χρειάζεται καὶ ἡ στερέωσις τῆς πολιτείας μας, ἡ ὁποία γίνεται μὲ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ὑποστήριξι τοῦ θρόνου. Ὁ βασιλεὺς μας εἶναι νέος καὶ συμμορφώνεται μὲ τὸν τόπο μας· δὲν εἶναι προσωρινός, ἀλλ' ἡ βασιλεία του εἶναι διαδοχικὴ καὶ θὰ περάσῃ εἰς τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του, καὶ μὲ αὐτὸν καὶ σεῖς καὶ τὰ παιδιὰ σας θὰ ζήσετε. Πρέπει νὰ φυλάξετε τὴν πίστι σας καὶ νὰ τὴν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιάσαμε τὰ ἄρματα, εἴπαμε πρῶτα ὑπὲρ πίστεως καὶ ὕστερα ὑπὲρ πατρίδος. Ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἔχουν καὶ φυλάττουν μιὰ θρησκεία. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἔβραῖοι, οἱ ὁποῖοι κατατρέχοντο καὶ μισοῦντο

ἀραμπᾶς : *κάρρο*.

καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστι τους.

Νὰ μὴν ἔχετε πολυτέλεια, νὰ μὴν πηγαίνετε εἰς τοὺς καφενέδες καὶ τὰ μπιλιάρδα. Νὰ δοθῇτε εἰς τὰς σπουδάς σας, καὶ καλύτερα νὰ κοπιάσετε ὀλίγον, δύο καὶ τρεῖς χρόνους, καὶ νὰ ζήσετε ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐπίλοιπο τῆς ζωῆς σας, παρὰ νὰ περάσετε τέσσαρους πέντε χρόνους τῇ νεότητά σας καὶ νὰ μείνετε ἀγράμματοι. Νὰ σκλαβωθῇτε εἰς τὰ γράμματά σας. Νὰ ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τῶν διδασκάλων καὶ γεροντοτέρων, καί, κατὰ τὴν παροιμία, μύρια ἤξευρε καὶ χίλια μάθαινε. Ἡ προκοπὴ σας καὶ ἡ μάθησὶς σας νὰ μὴν γίνῃ σκεπάρνι μόνο διὰ τὸ ἄτομό σας, ἀλλὰ νὰ κοιτάζῃ τὸ καλὸ τῆς κοινότητος, καὶ μέσα εἰς τὸ καλὸ αὐτὸ εὐρίσκεται καὶ τὸ δικό σας.

Ἐγώ, παιδιά μου, κατὰ κακὴ μου τύχη ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ζητῶ συγχώρηση, διότι δὲν ὁμιλῶ καθὼς οἱ δάσκαλοί σας. Σᾶς εἶπα ὅσα ὁ ἴδιος εἶδα, ἤκουσα καὶ ἐγνώρισα, διὰ νὰ ὠφεληθῇτε ἀπὸ τὰ ἀπερασμένα καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διχονοίας, τὴν ὁποίαν νὰ ἀποστρέψετε, καὶ νὰ ἔχετε ὁμόνοια. Ἐμᾶς, μὴ μᾶς τηρᾶτε πλεον. Τὸ ἔργο μας καὶ ὁ καιρὸς μας ἐπέρασε. Καὶ αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς, ἡ ὁποία σᾶς ἄνοιξε τὸ δρόμο, θέλουν μετ' ὀλίγον περάσει. Τὴν ἡμέρα τῆς ζωῆς μας θέλει διαδεχθῇ ἡ νύκτα τοῦ θανάτου μας, καθὼς τὴν ἡμέραν τῶν ἀγίων Ἀσωμάτων θέλει διαδεχθῇ ἡ νύκτα καὶ ἡ αὐριανὴ ἡμέρα. Εἰς ἐσᾶς μένει νὰ ἰσάσετε καὶ νὰ στολίσετε τὸν τόπο, ὅπου ἡμεῖς ἐλευθερώσαμε· καί, διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, πρέπει νὰ ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολιτείας τὴν ὁμόνοια, τὴν θρησκεία, τὴν καλλιέργεια τοῦ θρόνου καὶ τὴν φρόνιμον ἐλευθερία.

Η ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ

Ἄρ. Βαλαωρίτου

Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης εἶναι ἐκ τῶν πλέον γνωστῶν καὶ ἀγαπητῶν ποιητῶν καὶ τὰ ποιήματά του συγκινοῦν ἀκόμη πολλούς. Ἀνήκει εἰς τοὺς ἐπτανησίους ποιητάς, ἂν καὶ ἀπεμακρύνθη ποιητικῶς ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους, οἱ ὅποιοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν δρόμον τὸν ὅποιον ἐχάραξεν ὁ Σολωμός, διότι ὡς ποιητὴς ὁ Βαλαωρίτης εἶναι ρομαντικός. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανεν ἐ-

κεῖ τὸ 1879. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὸ ρωμαλέον ἀλλὰ ὠρισμένας φοράς πομπῶδες ὕφος των. Ἐξύμνησε τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ τοὺς ἀγωνιστάς του καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ Ἄρ. Βαλαωρίτης εἶναι ἐθνικός ποιητής. Ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Στιχουργήματα» (1847), «Μνημόσυνα» (1857), «Διάκος» (1867), «Κυρὰ Φροσύνη» (1859), «Φωτεινός» (1879). Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτής.

*Μὲ μιᾶς ἀνοίγει ὁ οὐρανός, τὰ σύγνεφα μεριάζουν,
οἱ κόσμοι ἐμείνανε βουβοί, παράλυτοι, κοιτάζουν.
Μιὰ φλόγ' ἀστράφτει . . . ἀκούονται ψαλμοὶ καὶ μελωδία . . .
Πετάει ἐν ἄστρο . . . σταματᾷ ἐμπρὸς εἰς τὴν Μαρία . . .*

*«Χαῖρε, τῆς λέει, ἀειπάρθενε, εὐλογημένη, χαῖρε!
Ὁ Κύριός μου εἶναι μὲ σέ. Χαῖρε Μαρία, χαῖρε!»*

*Ἐπέρασαν χρόνοι πολλοί . . . Μιὰ μέρα σὰν ἐκείνη
ἀστράφτει πάλι ὁ οὐρανός . . . Στὴν ἔρμη της τὴν κλίνη*

λησμονημένη, όλόρφανη, χλωμή κι ἀπελπισμένη,
 μιὰ κόρη πάντα τήκεται, στενάζει, ἄλυσωμένη.
 Τὰ σίδερα εἶναι ἀτάραγα*, σκοτάδι όλόγυρά της.
 Ἡ καταφρόνια, ἡ δυστυχιά σέπουν τὰ κόκκαλά της.
 Τρέμει μὲ μιᾶς ἡ φυλακὴ καὶ διάπλατη ἡ θυρίδα
 φέγγει κι ἀφίνει καὶ περνᾷ ἐν ἄστρο, μιὰν ἀχτίδα.
 Ὁ Ἄγγελος ἐστάθηκε, διπλώνει τὰ φτερά του.

«Ξύπνα, ταράζου, μὴ φοβοῦ, χαῖρε, Παρθένε, χαῖρε.
 Ὁ Κύριός μου εἶναι μὲ σέ, Ἑλλάς, ἀνάστα, χαῖρε».

ἀτάραγα: ἀκλόνητα.

Οί τοῖχοι εὐθὺς σωριάζονται. Ἡ μαύρ' ἡ πεθαμένη
νοιώθει τὰ πόδια φτερωτά. Στὴ μέση της δεμένη
χτυπάει ἡ σπάθα φοβερή. Τὸ κάθε πάτημά της
ἀνοίγει μνημ' ἀχόρταγο. Ρωτᾷ γιὰ τὰ παιδιὰ της . . .
Κανεῖς δὲν ἀποκρένεται . . . Βγαίνει, πετᾷ στὰ ὄρη . . .
Λυώνουν τὰ χιόνια ὅθε* διαβῆ, ὅθε περάση ἡ Κόρη.

«Ξυπνᾶτε, ἐσεῖς ποὺ κοιτέστε, ξυπνᾶτε ὅσοι κοιμᾶστε,
τὸ θάνατο ὅσοι ἐγεύτητε, τώρα ζωὴ χορτᾶστε».

Οἱ χρόνοι φεύγουνε, πετοῦν καὶ πάντα ἐκείνη ἡ μέρα
εἶναι γραμμένο ἐκεῖ ψηλὰ νὰ λάμπη στὸν αἰθέρα
μ' ὅλα τὰ κάλλη τοῦρανοῦ. Στολίζεται ὅλη ἡ φύση
μὲ χίλια μύρια λούλουδα γιὰ νὰ τὴν χαιρετίση.
Γιορτᾶστε την, γιορτᾶστε την! Καθεῖς ἄς μεταλάβη
ἀπὸ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ σεῖς καὶ σεῖς οἱ σκλάβοι,
ὅσοι τὴ δάφνη στὴν καρδιὰ νὰ φέρετε φοβᾶστε,
ἀφωρεσμένοι νᾶστε.

ὅθε: ἀπὸ ὅπου.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Γ. Δροσίνη

Ὁ Γεώργιος Δροσίνης εἶναι πολὺ γνωστός καὶ ἀγαπητὸς ὡς ποιητὴς καὶ ὀλιγώτερον γνωστὸς ὡς πεζογράφος. Κατήγετο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1951 εἰς τὴν Κηφισίαν. Μαζὶ μὲ τὸν Ν. Καμπὰν καὶ τὸν Κ. Παλαμᾶν, τοὺς ὁποίους συνέδεε φιλία, ἔδωσαν μὲ τὴν ποιητικὴν των ἐμφάνισιν νέαν ζωὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν λυρικότητα, τὴν εἰδυλλιακὴν ἀτμόσφαιραν, ἐνῶ πολλὰ ἔχουν πατριωτικὴν ἔμπνευσιν. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὸ 1926 ἐξελέγη Ἀκαδημαῖκός. Ποιητικαὶ συλλογαί: «Ἴστοι Ἀράχνης», «Εἰδυλλία», «Ἀμάραντα», «Φωτερὰ σκοτάδια», «Κλειστὰ βλέφαρα», «Πύρινη ρομφαία-Ἀλκυονίδες» κ.ἄ. Ὡς πεζογράφος ἔγραψε μυθιστορήματα («Ἀμαρυλλίς», «Ἐρση», «Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης»), διηγήματα, ἀναμνήσεις, παραμύθια. Ἀκόμη εἶναι ὁ πρῶτος λογοτέχνης, ὁ ὁποῖος συνέγραψε «Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα».

Ὁν ἥρωϊκὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος συνέβη εἰς τὰς 11 Αὐγούστου 1823, μοῦ διηγήθηκε πολὺ ἀργότερα εἰς τὸ Μεσολόγγι ἓνας Σουλιώτης συμπολεμιστὴς του· καὶ ὅπως τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα του σᾶς τὸν λέγω καὶ ἐγὼ τώρα. Ἄν ἤθελε κανεὶς νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὴν φυσιογνωμία τὸν ἄνθρωπον, ποτὲ δὲν ἤμποροῦσε νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ Μάρκος ἦτον τὸ πρῶτο παλληκάρι τοῦ Σουλίου. Ἐφαίνετο ἡσυχος, ἀγαθός, ἡρεμώτατος τοὺς τρόπους, σω-

στο ἄρνι — καὶ ὅμως τὸ ἄρνι αὐτὸ ἐγίνετο λεοντάρι ἅμα ἐμυρίζετο καπνὸν μάχης. Καὶ αὐτός, καθὼς τόσοι ἄλλοι ἄρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶχεν ὑπηρετήσει τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ παμπόνηρος ἐκεῖνος τύραννος καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον εἶχε διακρίνει τὴν κρυμμένην ἀξίαν τοῦ Μάρκου. Ὅταν μίαν φορὰν ἔλεγαν εἰς αὐτὸν ὅτι τὸ καλύτερον παλληκάρι τοῦ Σουλίου εἶναι ὁ Κώστας Μπότσαρης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου, ὁ Ἀλῆς μὲ πεποίθησιν ἀποκρίθηκε:

— Ὅχι· ἐκεῖνος ὁ ἄλλος ὁ Μάρκος, ποὺ ἔχει τὰ λίγα λόγια, θὰ φάη πολλὴ Τουρκιά.

Καὶ ἡ προφητεία ἀλήθευσεν.

Ὅταν ἦλθεν ἡ φοβερὰ εἵδησις, ὅτι ἐκ τῆς Ἠπείρου εἰσβάλλουν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὁ Μουσταῆς πασᾶς τῆς Σκόδρας μὲ ὀκτὼ χιλιάδες Ἀλβανούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Μιρδῖται, δηλαδὴ χριστιανοὶ καθολικοί, καὶ ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης μὲ τέσσαρας χιλιάδας, μεγάλη σύγχυσις καὶ διαφωνία ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κανεὶς δὲν ἔσπευδε πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐρχομένου ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος ἐπέρασε τὰ Ἄγραφα καὶ κατελάμβανε διὰ τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν τὸ Καρπενήσιον.

Τότε ἡ Κυβέρνησις ἀπέβλεψε πρὸς τὸν Μάρκον Μπότσαρην, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ πρὶν εἶχεν ἀριστεύσει εἰς τὰς μάχας ἐναντίον τοῦ Χουρσίτ πασᾶ καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἔδωκε εἰς αὐτὸν τὴν στρατηγίαν. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, ἅμα τὸ ἔμαθαν, ὠργίσθησαν καὶ ἐξέφρασαν λόγους φθονεροὺς ἐναντίον τοῦ Σουλιώτου. Καὶ ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ ἔδωκε καὶ εἰς αὐτοὺς διπλώματα στρατηγίας. Ὁ Μάρκος τότε σχίζει μὲ ὑπερηφάνειαν τὸ ἰδικόν του δίπλωμα καὶ λέγει:

— "Οποιος είναι άξιος, θά πάρη αύριον εις την μάχην τὸ δίπλωμά του!

Προσκαλεῖ εις συμβούλιον τοὺς ἄλλους Σουλιώτας ὅπλαρχηγούς καὶ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτούς.

— Ἀδελφοί, ἡ θεία πρόνοια μᾶς ἐβοήθησε καὶ ἐνικήσαμεν πολλάκις τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας· καὶ τώρα ἐλπίζομεν ὅτι θά μᾶς συντρέξῃ νὰ τὸν καταστρέψωμεν, καὶ τὸν περιμένομεν αὐτὸν τὸν ἐχθρόν, εἰς τὸν ὅποιον

ἔχει ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ ὁ Σουλτάνου.

“Ὅλοι ἀποκρίνονται μ’ ἓνα στόμα:

— Τοὺς ξέρομε τοὺς Ἀρβανίτες καὶ ἀπὸ τὸ Σοῦλι· δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ θὰ τοὺς ἀντικρύσωμε. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ τοὺς νικήσωμεν καὶ τώρα.

“Ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Μάρκου, τὸ ὁποῖον ἐστρατοπέδευεν ἔξωθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1250 περίπου, ἐξ ὧν οἱ 350 Σουλιῶται.

Ὁ Μπότσαρης ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Σουλιωτῶν τοῦ ἐκίνησεν ἀμέσως ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ· ἐκίνησαν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, τὸν Τζαβέλλαν, τὸν Ζέρβαν καὶ ἄλλους.

Τὸ σῶμα τοῦ Μάρκου φθάνει καὶ στρατοπεδεύει εἰς τὸ Μικρὸ Χωριὸ πλησίον τοῦ Καρπενησίου.

Ὁ ἐχθρικός στρατὸς ἦτον στρατοπεδευμένος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καρπενησίου. Ἡ κοιλὰς περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑψηλὰ βουνὰ καὶ ἔχει μόνην εἴσοδον ἀπὸ τὴν ρεματιάν, ἡ ὁποία διέρχεται ἐκεῖ. Τὴν εἴσοδον αὐτὴν κατεῖχαν τρεῖς χιλιάδες Μιρδίται καὶ ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς ἦτον πρὸς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος.

Διὰ τὴν γνῶρῖσιν καλὰ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Μάρκος ἔστειλε τρεῖς κατασκόπους, οἱ ὅποιοι εἰσεχώρησαν μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα, χωρὶς νὰ κινήσουν τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν. Ἐπειδὴ ἐφοροῦσαν τὸ αὐτὸ ἔνδυμα μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ὠμιλοῦσαν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ὅλοι τοὺς ἐξελάμβαναν ὡς συντρόφους. Κατῶρθωσαν λοιπὸν νὰ μείνουν ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ἐξετάσουν μὲ ἡσυχίαν τὰ πάντα.

Ὅταν ἔμαθεν ὁ Μάρκος ὅτι ἦσαν πάρα πολλοὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πολεμήσῃ εἰς τακτικὴν μάχην, συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ κάμῃ νυκτερι-

νήν ἔφοδον. Γράφει λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν στρατοπεδευμένοι εἰς θέσιν Λακκῶματα, καὶ τοὺς προσκαλεῖ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν του. Ἐκεῖνοι ἅμα ἔλαβαν τὴν πρόσκλησιν εἶπαν:

— Τί, γυναῖκες εἴμεθα καὶ δὲ θὰ πᾶμε;

Ἄλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μπότσαρη ἀπὸ προδότας Ἑλλήνας, καὶ ἄρχισαν νὰ λαμβάνουν προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ ἐνδεχομένης προσβολῆς τοῦ ἀτρομήτου Σουλιώτου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτον πολὺ γνωστὸν εἰς αὐτοὺς.

Ἡ γενικὴ προσβολὴ ὠρίσθη νὰ γίνῃ πέντε ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἐφορμοῦν χωρὶς πολλὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τοῦ βάθους τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, ὁ Μπότσαρης μὲ τοὺς 350 Σουλιώτας του προχωρεῖ πρὸς τὴν εἴσοδο τῆς κοιλάδος. Καὶ προχωρεῖ ἥσυχα, χωρὶς τὸν παραμικρὸν κρότον, καὶ τὸν βοηθοῦν καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ὥστε νὰ μὴν ἐννοηθῇ ἀπὸ τοὺς Μιρδίτας· ὁ ἄνεμος φυσᾷ ἐκ τοῦ βάθους τῆς κοιλάδος καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τὸν κρότον τῶν βημάτων· ἡ πανσέληνος κρύπτεται μέσα εἰς πυκνὰ σύννεφα καὶ τοὺς καθιστᾷ ἀοράτους εἰς τὸ νυκτερινὸν σκότος. Ἀμα ἐπλησίασαν ἄρκετά, ὁ Μάρκος διατάττει νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ τὴν ἔφοδον. Τότε οἱ Σουλιῶται δένουν τὰς κεφαλὰς των μὲ τὰ μαντίλια, ὅπως εἶχαν συνήθειαν, ἀνασύρουν τὰ μανίκια τῶν ὑποκαμίσων καὶ διπλώνουν ἐπάνω εἰς τὴν ζώνην ἐμπρὸς τὴν φουστανέλλαν διὰ νὰ βαδίζουν μ' εὐκολίαν. Ρίπτουν ἀπὸ ἓν μόνον τουφέκι, σύρουν ἔξω τὰ γιαταγάνια καὶ ὀρμοῦν κατὰ τῶν Μιρδιτῶν.

— Τὸ σύνθημά μας Τσικούρι καὶ Στουρνάρι*! εἶχεν εἰπεῖ πρὸς αὐτοὺς ὁ Μπότσαρης διὰ νὰ γνωρίζωνται μετα-

στουρνάρι: σκληρὰ πέτρα.

ξύ των καὶ νὰ φυλάττωνται ἀπὸ ἀλληλοσφαγὴν, διότι, ὅπως εἶπα, τόσον ὁμοίαζαν κατὰ τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν γλῶσσαν μὲ τοὺς Ἀλβανούς, ὥστε ἦτον φόβος μήπως συμβοῦν ἐπικίνδunami συγχύσεις.

Αὐτὸ ἔπαθαν ἴσα ἴσα οἱ ἐχθροί, οἱ ὅποιοι μὲ τὸν τρόμον τῆς αἰφνιδίας ἐφόδου ἔφευγαν ἄτακτα καὶ πολλοὶ ἐφονεύοντο μεταξύ των. Ὁ Μπότσαρης μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι προχωρεῖ ἀκράτητος. Ἐξαφνα μία σφαῖρα τὸν πληγώνει εἰς τὸν μηρόν. Ὁ ἀτρόμητος Σουλιώτης δὲν πίπτει, κρατεῖται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγον διὰ νὰ ἐπιδέσῃ προχείρως τὴν πληγὴν καὶ ἐπιτίθεται πάλιν φωνάζων:

— Οἱ πασᾶδες! ποῦ εἶναι οἱ πασᾶδες!

Καὶ φθάνει μέχρι τοῦ τοίχου μικροῦ ὀχυρώματος τῶν Μιρδιτῶν. Ὑπέθεσεν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἦτον κατασκηνομένος ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς καὶ σηκώνει τὸ κεφάλι διὰ νὰ παρατηρήσῃ καλύτερα. Ἐκεῖ ὅμως μία καταραμένη σφαῖρα ἀπὸ Μιρδίτην τὸν κτυπᾷ εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ Μάρκος μόλις προφθάνει νὰ φέρῃ τὸ χέρι πρὸς τὴν πληγὴν καὶ μένει ἄψυχος εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συντρόφων του, οἱ ὅποιοι ἔτρεξαν νὰ τὸν κρατήσουν. Ὀλίγα λόγια ἐτραύλισαν τὰ χεῖλη του, πρὶν κλεισθοῦν διὰ παντός:

— Ἀφῆστε με καὶ πηγαίνετε νὰ τελειώσετε ὅ,τι ἀρχίσαμε...

Ὁ Σουλιώτης, ὁ ὁποῖος μοῦ διηγήθηκε αὐτά, ἄκουσε τὰ ὕστερνα λόγια τοῦ Μάρκου, διότι ἦτον ἓνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐκράτησαν πληγωμένον.

Ἀλλὰ ποῖος ἄφινεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος; Ποῖος εἶχεν ὄρεξιν νὰ πολεμήσῃ πλέον χωρὶς ἐκεῖνον;

Ὁ ἐξάδελφός του Τούσας τὸν φορτώνεται εἰς τὴν ράχιν, ἄλλοι φορτώνονται τοὺς πληγωμένους συντρόφους

των καὶ ὀπισθοχωροῦν. Οἱ ἐχθροὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη συνέλ-
θει ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν ἀνενό-
χλητοι.

Πλουσιώτατα λάφυρα ἐπῆραν οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τὸ
στρατόπεδον, καὶ ἵππους πολλοὺς καὶ φορτία ὅπλων. Ἀλ-
λὰ τί τὸ ὄφελος, ἀφοῦ ἔφεραν συγχρόνως νεκρὸν τὸν ἥρωϊ-

κὸν ἀρχηγόν των! Ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχασαν καὶ τριανταεῖς συντρόφους, ἀλλὰ τῶν ἐχθρῶν αἱ ζημίαι ἦσαν ἕως δύο χιλιάδες σκοτωμένοι καὶ πληγωμένοι.

Τὸν νεκρὸν τοῦ Μάρκου τὸν ἔφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲ μεγάλην πομπήν. Τὸ τίμιον λείψανον σκεπασμένον μὲ πανὶ οὐρανόχρωμον συνωδεύετο ἀπὸ ὅλα τὰ δείγματα τῆς δόξης καὶ τοῦ θριάμβου του. Ἐμπρὸς ἐπήγαιναν οἱ Ἀλβανοὶ αἰχμάλωτοι, οἱ συλληφθέντες χρυσοχάλινοι ἵπποι τῶν πασάδων καὶ πενηντατέσσαρες τουρκικαὶ σημαῖαι, καὶ ἀκολουθοῦσαν εἰς μακρὰν σειρὰν ἡμίονοι φορτωμένοι τὰ πλούσια λάφυρα, καὶ ἔκλειαν τὴν πένθιμον αὐτὴν καὶ θριαμβευτικὴν συνοδίαν τὰ μεγάλα κοπάδια τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων, ὅσα εἶχαν ἀρπάσει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ ἥρωος, ἄνιπτοι ἀκόμη κ' αἵματωμένοι ἀπὸ τὴν μάχην, μερικοὶ ἐλαφρὰ πληγωμένοι, ἐπεριστοίχιζαν, μὲ τὰ τουφέκια γυρμένα πρὸς τὴν γῆν, νεκρὸν τὸν προσφιλεῖ ἀρχηγόν των, ὁ ὁποῖος δὲν ἔμελλε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πλέον εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὴν νίκην. Αἱ ὄψεις των ἦσαν κατηφεῖς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ των, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν ἐδάκρυζαν, ἐθολώνοντο τώρα ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Ὁ Σουλιώτης, ὁ ὁποῖος μοῦ διηγεῖτο αὐτὰ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπάνω εἰς ἓνα προμαχῶνα τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ἤμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, ὅταν ἄκουε ἄλλους νὰ τραγουδοῦν ἢ αὐτὸς ἐτραγουδοῦσε τὸ γνωστὸν τραγοῦδι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη:

Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ μαύρη γῆ, τρεῖς χρόνους δὲν χορτιάζει*,
Σὰν τ' ἄκουσαν καὶ τὰ βουνά, κι ἐκεῖνα ραγισθῆκαν,
Σὰν τ' ἄκουσε κι' οὐρανὸς τρεῖς χρόνους δὲ σταλάζει.
Ὁ Μάρκος ἐσκοτώθηκε καὶ σκότωσε καὶ χίλιους.

χορτιάζω: βγάζω χόρτα.

Ο ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

Γ. Δροσίνη

Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, πὺν σφάλησεν
ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.

Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, σπαράζοντας,
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.

Καὶ στοίχειωσε καὶ θέριεψε καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος
κι ἔγιν' ὁ ἓνας μύριοι ἀητοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.

Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει·
σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε
καλόγερος τεχνίτης,
ἢ καλομάνα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμερο παιδί της.

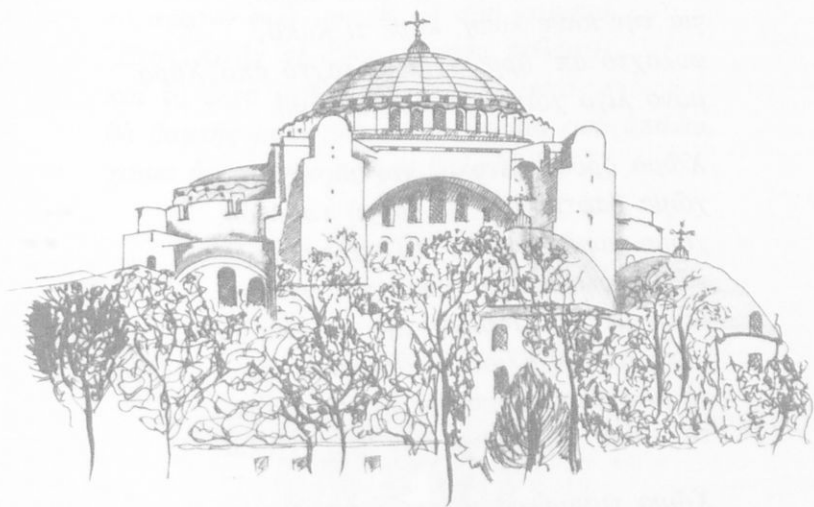
Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα
τὸν ὕφαν' ἢ βοσκοπούλα
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δακτυλίδι βούλλα*.

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια τοῦ τ' ἀκοίμητο
τῆς Παναγιάς καντήλι
κι ἅγιασε στοῦ Χριστοῦ τὸ τετρανάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἐκατόχρονα,
βουβὸς κι ἀποκρυμμένος,
κλωσοῦσε τὴν ἐκδίκηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

βούλλα: σφραγίς.

Ξάφνου μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος:
«Ὡς πότε, παλληκάρια!»
Καὶ μύριοι ἀητοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια.

ΧΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Γ. Δροσίνη

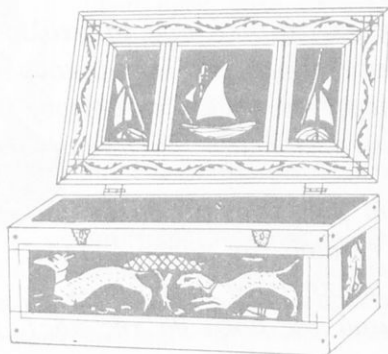
Τώρα πού θα φύγω και θα πάω στὰ ξένα,
και θα ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι ἀπὸ σένα,
γαλανὴ πατρίδα, πολυαγαπημένη
ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω,
γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἀρρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ Ἑλᾶρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα ἑλληνικό.

Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιάς ἀγέρι,
χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη,
χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι,
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα πού γεννάει
μόνο μὲ τῆς Πούλιας τὴν οὐράνια χάρη,
μόνο μὲ τοῦ ἥλιου τὰ θερμὰ φιλιὰ,
τὸ μοσχᾶτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι,
τὴ χλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴν ἐλιά.

Χῶμα τιμημένο, πῶχουν ἀνασκάψει
γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἕναν Παρθενῶνα,
χῶμα δοξασμένο, πῶχουν ροδοβάψει
αἵματα στὸ Σούλι καὶ στὸ Μαραθῶνα
χῶμα πῶχει θάψει λείψαν' ἁγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά,
χῶμα πού θα φέρνῃ στὸν μικρὸν ἐμένα
θάρρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά.

Θὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια
 κι ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ
 ἀπὸ σὲ θὰ παίρνῃ δύναμη, βοήθεια,
 μὴν τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα, ξένα κάλλη.
 Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνῃ,
 κι ὅπου κι ἂν γυρίσω, κι ὅπου κι ἂν σταθῶ,
 σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνῃς μιὰ λαχτάρα μόνη,
 πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ.

Κι ἂν τὸ ριζικό μου — ἔρημο καὶ μαῦρο —
 μοῦγραψε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
 τὸ στερνὸ συχώριο εἰς ἐσένα θᾶβρω,
 τὸ στερνὸ φιλί μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω.
 Ἔτσι, κι ἂν σὲ ξένα χώματα πεθάνω,
 καὶ τὸ ξένο μνημα θᾶναι πιὸ γλυκὸ
 θὰ θαφτῇς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἀπάνω,
 χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα ἐλληνικό!

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Κ. Παλαμᾶ

— Πατρίδα μου, τί θεὸς νὰ σοῦ χαρίσω
γιὰ τὸν καλὸ τὸ χρόνο ποὺ θά 'ρθῇ;

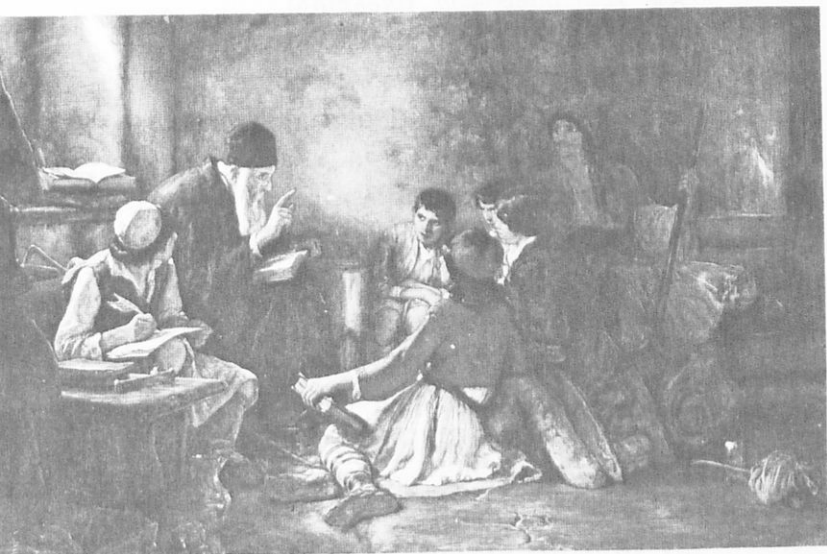
— Παιδί μου, τὸ κορμὶ τὸ λιονταρίσο
καὶ τὸ παλληκαρίσο τὸ σπαθί,

Καὶ τὴ νεραϊδογέννητη τὴ χώρα,
μαζὶ μὲ τὸν δικέφαλο ἀητό.
Δὲ θέλω 'γὼ καινούρια ἢ ξένα δῶρα,
παλιὰ δικά μου πλούτη σοῦ ζητῶ.

— Μητέρα, τὰ δικά σου τὰ στολίδια,
τὰ χαίροντ' ἄλλοι μέσ' τὴν οἰκουμένη,
καὶ Λάμιες* τὰ φυλᾶν, τὰ ζώνουν φίδια
καὶ χάνοντ' ἐκεῖ μέσ' ἀντρειωμένοι . . .

— Παιδί μου, ὅταν τὴ δόλια σου μητέρα,
μὲ τοῦ παιδιοῦ τὸν πόνον ἀγαπᾷς,
μὲ τὴν ἀγάπη μόνο μιὰν ἡμέρα,
τὴν παλαιὰ της δόξα θὰ τῆς πᾶς!

Λάμιες: γυναῖκες φανταστικαὶ κακαὶ καὶ ἄγριαι.

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἰωάν. Πολέμη

Ὁ Ἰωάννης Πολέμης ἀνήκει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν γενεάν τοῦ Κ. Παλαμᾶ, καὶ τῶν ἄλλων. Εἶναι ὅμως πολὺ κατώτερος αὐτῶν. Τὰ ποιήματά του εἶναι ἀπλᾶ, εἰς τὴν ἐποχὴν του ὅμως ἦτο ἀρκετὰ γνωστὸς καὶ ὁπωσδήποτε ἤσκησεν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς νεωτέρους. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐσπούδασε Νομικὰ καὶ αἰσθητικὴν· ἀπέθανε τὸ 1924. Ἐγραψε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς: «Ποιήματα», «Χειμῶνανθοι», «Ἀλάβαστρα», «Τὸ παλιὸ βιολί» κ.ἄ. Ἐπίσης ἤσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε ἀρκετὰ μονόπρακτα. Τὸ σπουδαιότερον θεατρικὸν ἔργον του εἶναι ὁ «Βασιλιάς Ἀνήλιαγος». Ἀκόμη μετέφρασε ξένα καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἔργα. (Θεόκριτον, Εὐριπίδην, Ἀριστοφάνη).

Ἄπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
 πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
 καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιὰ
 (στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
 τὴν ὄψη τοῦ σχολειοῦ)
 τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
 τρεμάμενο τὰ ὄνειρα ἀναδεύει*
 καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.
 Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
 τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
 βραχνὰ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
 θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
 μὲ λόγια μαγικά·
 ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ
 τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς της, ἐκεῖ βλέπει
 τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.
 Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
 ποὺ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων,
 καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾷ
 στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
 κι ἀπὸ τὴ σιγαλιὰ
 ποὺ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
 κι ἀπ' τῶν προγόνων τᾶφθαρτα βιβλία,
 ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,
 ἓνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
 σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου
 κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
 προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
 μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά:
 «Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριά
 σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
 τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

ἀναδεύω: ἀνακατεύω, ἀναταράσσω.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Λορ. Μαβίλη

Ὁ Λορέντζος Μαβίλης ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὴν Ἰθάκην, ἐνῶ οἱ γονεῖς του κατήγοντο ἐκ Κερκύρας. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Διεκρίθη διὰ τὸν ἐνθερμον πατριωτισμόν του καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896 καὶ εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Τὸ 1911 ἐξελέγη βουλευτὴς Κερκύρας καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐφονεύθη μαχόμενος εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου. Ἡ μεγαλυτέρα προσφορά τοῦ Μαβίλης εἰς τὴν λογοτεχνίαν εἶναι τὰ ποιήματά του καὶ κυρίως τὰ σονέτα του, τὰ ὁποῖα διακρίνει ἢ κατὰ τὸ δυνατόν μεγαλυτέρα ἐπεξεργασία.

Πατρίδα, σὰν τὸν ἥλιο σου, ἥλιος ἄλλοῦ δὲ λάμπει.
Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδίζουν τὰ βουνά, τὰ δάσ', οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!
Ἀφρολογοῦν οἱ ρεματιές καὶ λαχταρίζ' ἡ λίμνη.
Χίλιες πουλιῶν λαλιές ἤχοῦν, τῆς ὀμορφιάς σου ὕμνοι
σ' ἄπειρ' ἀστράφτουν χρώματα παντοῦ λογιῆς λογιῆς
τ' ἀγέρος τὰ πετούμενα, τὰ σερπετὰ τῆς γῆς.
Κι αὐτὸς σηκώνει τ' ἀλαφρὸ τῆς καταχνηῆς μαγνάδι*,
κι ἡ κάθε στάλ' ἀπὸ δροσιὰ γυαλίζει σὰν πετράδι,
κι ἡ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾷ μὲ τὴν ἀναλαμπὴ
χαρά, ζωὴ καὶ δύναμη κι ἐλπίδα, ὅπου κι ἂν μπῇ.

μαγνάδι: πέπλο.

Φαντάζεις σὰν τὸν ἥλιο σου, κι ἐσύ, καλὴ πατρίδα,
καὶ μάγια σὰν τὰ μάγια σου στὸν κόσμον ἄλλοῦ δὲν εἶδα.
Ἡ γῆ σου εἶναι παράδεισος κι αἰώνια γαλανὸς
γύρω σου καθρεφτίζεται στὰ πέλαγ' ὁ οὐρανός.
Κι οἱ νύχτες σου μὲ τ' ἄστρα τους, μὲ τὴ γαλάζια πάστρα,
μὲ τ' ἀηδονολαλήματα, τρεμάμενα σὰν τ' ἄστρα,
μὲ τὸ φεγγάρι, ποὺ περνᾷ σὰν ὄνειρο εὐτυχιᾶς,
στὴ μέση τῆς ἀπέραντης οὐράνιας ἡσυχιάς,
οἱ νύχτες σου δροσοβολοῦν χιλιόπλουμα* λουλούδια
καὶ στῶν παιδιῶν σου τὲς καρδιὲς ἀμάραντα τραγούδια,
σταλάζουν εἰς τὰ σπλάχνα τους θεράπειο* λησμονιᾶς,
ἐλευθεριᾶς ἀγάλλιαση καὶ μῖσος τυραννιᾶς.

Μάγεμ' ἀσημοῦφαντο, φῶς μαργαριταρένιο,
λύνονται σ' ἓνα χάραμα ξανθό, μαλαματένιο.
Γιομάτος μόσκους καὶ δροσιές, ὁ Ζέφυρος τερπνά,
μέσ' ἀπ' ἀγάπης φαντασιὲς τὰ πλάσματα ξυπνᾷ.
Κι ἀνάμεσα στὰ χρώματ' ἀπὸ χίλια οὐράνια τόξα,
προβαίνει πάλ' ὁ ἥλιος σου εἰς ὅλη του τὴ δόξα,
καί, σὰν τοῦ μεγαλείου σου σύμβολο φωτεινό,
ἕως στὸ χρυσὸ βασίλεμα λάμπει στὸν οὐρανό.
Ἑλλάς, τὸ μεγαλεῖο σου βασίλεμα δὲν ἔχει
καὶ δίχως γνέφια* τοὺς καιροὺς ἡ δόξα σου διατρέχει.
Ὅσες φορὲς ὁ ἥλιος σου νὰ σὲ φωτίσῃ ἐρθῇ,
θὲ νὰ σ' εὕρῃ πεντάμορφη, στεφανωμένη, ὀρθή.

χιλιόπλουμο: μὲ πολλὰ στολίδια. **θεράπειο:** φάρμακο. **γνέφια:** σύννεφα.

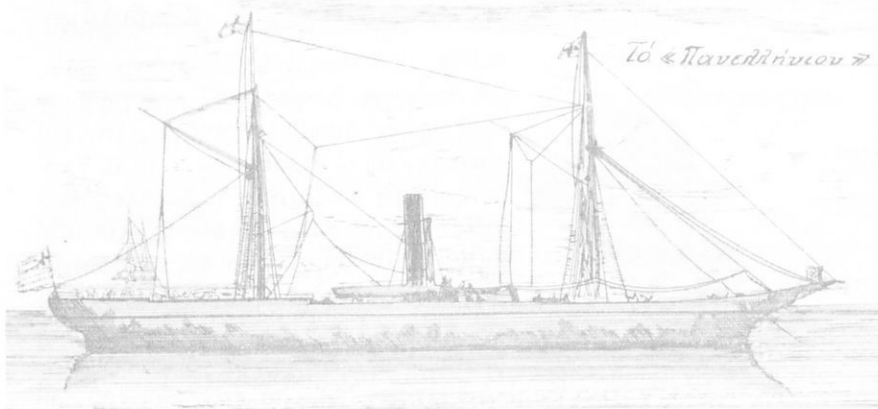

Ὁ Ἰωάννης Κονδυλάκης ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὴν Ἀνω Βιάννον τῆς Κρήτης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἡράκλειον τὸ 1920. Ὑπηρετήσεν ὡς δικαστικὸς ὑπάλληλος, ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν, ἀλλὰ δὲν ἐτελείωσε τὰς σπουδὰς του. Ἡ σχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ θεωρεῖται ὁ πατὴρ τοῦ χρονογραφήματος, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργησε μὲ τὸ ψευδώνυμον «Διαβάτης». Ἀπὸ τὸ πεζογραφικόν του ἔργον διακρίνονται τὰ διηγήματά του τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ τοὺς ἀγῶνας της, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπίσης παριστᾷ ἀνάγλυφον καὶ ζωντανὴν τὴν ζωὴν εἰς τὴν Κρητικὴν ὑπαιθρον. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι τὸ μυθιστόρημα: «Ὁ Πατούχας». Ἄλλα μυθιστορήματα: «Οἱ ἄθλιοι τῶν Ἀθηνῶν», «Κάτω ὁ τύραννος». Διηγήματα: «Ὅταν ἦμουν δάσκαλος», «Ἡ πρώτη ἀγάπη». Τὸ τελευταῖον αὐτὸ εἶναι γραμμένον εἰς τὴν δημοτικὴν.

ἰς τοῦ Σαῖτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες* ποὺ ἔφερε τὸ «Πανελλήνιον»*. Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ, ἀλλ', ἐνῶ ἔφθασεν ἐκ τῶν πρώτων, ἐπλησίασεν μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμῃ τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν δεκαπέντε καὶ περισσότεροι. Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατῆς, καθήμενος, κατέγραφεν ἐκείνους ποὺ ἐλάμβαναν ὀ-

σισανές: ἐμπροσθογεμὲς ὄπλον. **Πανελλήνιον:** ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια· ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ νὰ προσφέρῃ βοήθειαν εἰς τοὺς Κρητικοὺς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866.

πλα· ὁ δὲ Σαῖτονικολῆς, ὄρθιος, τὰ ἐμοίραζεν, ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον μίαν εὐχήν:

— Καλορρίζικο! Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ! καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὁ Ἄνδρουλιός, ὑποχωρῶν εἰς ὅλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀπωθῶν, ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρῃ τίποτε· ἀλλ' ἐπὶ τέλους εὐρέθη ἐνώπιον τοῦ Σαῖτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἓνα σισανέν. Ἦνοιγε δὲ τὸ στόμα νὰ εἶπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἄνδρουλιός ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅταν ὁ Σαῖτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ.

— Μωρέ, δὲν ἀφήνεις, καϋμένη Ἄνδρουλιό, νὰ τὸ πάρῃ κιανεῖς ἄλλος; τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ σκληρός. Ἐσύ... εἶντα* νὰ σοῦ πῶ;

εἶντα: τί;.

Ὁ Σαῖτονικολῆς ἤθελε νὰ εἰπῇ: Ἐσὺ τί νὰ τὸ κάμης; καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρῶος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη· δὲν εἶπε ὅμως τίποτε, ἀλλ' ἀπεσύρθη ἀποσβολωμένος εἰς μίαν ἄκραν, ὥς νὰ μὴ ἔβλεπε τὴν θύραν διὰ νὰ φύγῃ. Ὁ Σαῖτονικολῆς μετενόησε ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληράν του φράσιν· ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά, διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἤρπασαν τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχὴν.

— Μωρέ, τὸ πίστεψες αὐτὸ ποὺ σοῦπα, Ἀνδρουλιό, κι ἀφήκες νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι; ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ σ' ἐθάρρωνα γιὰ πλειά* ξυπνητό. Γιάε, μπρέ, ν' ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι!

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰ Νικολῆ, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα ποὺ τὸν ἐπῆρε ἄλλος. Ἐχω μιὰ παλιο-λαζαρίνα* ἐγώ... κάνει κι' αὐτὴ δουλειά.

Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον· ἐμειδία μάλιστα τώρα τὸ σύνηθες καλοκάγαθον μειδίαμά του, ἀλλ' εἰς τὰ γαλανὰ του μάτια ἐκυλίετο ἓνα δάκρυ.

Ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐπλησίασεν ὁ συγγενὴς του Μαυρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν:

— Μωρέ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχὴ, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιά; Δὲν φτάνει ποὺ δὲ σοῦδωκε τουφέκι ὁ βιλάνος* ὁ Σαῖτονικολῆς, ἀλλὰ σοῦκανε καὶ τέτοια προσβολάρα, καὶ σὺ ἐκόντεψες νὰ τοῦ πῇς ὅσοι*!

— Ὁ ἄνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχη τουφέκια γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ τὰ πάρουν οἱ καλοὶ καλοὶ. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει.*

— Τὸ κακό του τὸν καιρὸ κατέχει.

πλειά: πιά. *λαζαρίνα*: ὄπλον ἐμπροσθογεμὲς καὶ μακρύκανον. *βιλάνος*: χωριάτης. *σπολλάτη* (εἰς πολλὰ ἔτη): εὐχαριστῶ. *κατέχω*: ξέρω.

— Κι' ἂν δὲ τὸ κατέχη αὐτός, τὸ θωρῶ μοναχός μου ἐγώ. Εἶμαι κακουρές*, ἀνεμάνθρωπος*, εἶπεν ὁ Ἀνδρουλιὸς μὲ ὀλίγον πεῖσμα, τὸ ὁποῖον ἀπηυθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

— Σώπα λέω καὶ τσ' ἄνδρες δὲν τσοῖ* ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβολα. Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κιανένα. Σ' ὅλο τὸ ὕστερο χαίρεται κι ὁ κόρακας τὴ φωνή του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι. Νὰ συλλογιστῇς σκιάς* τοὺς συγγενεῖς σου, ποὺ τοὺς ντροπιάζεις.

— Μὰ ἤθελες δὰ νὰ μαλώσωμε γιὰ ἓνα τουφέκι;

— Ναί, γιατί ὅποιος δὲ μιλεῖ τότε θάφτουνε.

— Ἐγὼ ἔχω τὴν κακολαζαρίνα· ἄλλοι δὲν ἔχουνε μουδὲ καλαμοπιστόλα*. Καλὰ ἔκανε ὁ Σαῖτονικολῆς καὶ μ' ἀπομούρισε*.

— Αὐτὴ τὴν κεφαλὴ νὰ βαστᾷς καὶ καλὰ θὰ πᾶς. Θὰ γενῇς ἀνεμπαίγνιδο* τοῦ χωριοῦ.

Καὶ ὁ Μαυρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν, αἰσχυνόμενος διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῇ.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντακιανός*, μὲ παχὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνάς, περὶ τὰς ὁποίας κατωλίσθαιναν* καὶ ἐζάρωναν τὰ στιβάνια*. Ὡς νέος καὶ αὐτὸς καὶ ἄγαμος μάλιστα, ἐπροσπάθει κάπως νὰ κομψεύεται, ἡγάπα τὸν χορὸν καὶ ἐφαίνετο αἰωνίως ἐρωτευμένος. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι οὔτε οἱ ἄλλοι, οὔτε αὐτὸς ἐγνώριζε ποίαν ἡγάπα. Ἡ καρδιά του ἦτο πλήρης ἀγάπης, ἥτις, μὴ εὐρίσκουσα μέρος νὰ σταματήσῃ, ἐπτερύγιζεν ἀσκόπως, τρεφομένη μὲ ὄνειρα.

κακουρές: κακοφτιαγμένος. *ἀνεμάνθρωπος*: ἀνάξιος λόγου. *τσοῖ*: τοὺς. *σκιάς*: τοὐλάχιστον. *καλαμοπιστόλα*: πιστόλι ἀπὸ καλάμι (παιγνίδι). *ἀπομούριζω*: ἀποπαίρνω κάποιον. *ἀνεμπαίγνιδο*: παίγνιο. *κοντακιανός*: κοντός. *κατωλίσθαινω*: πέφτω. *στιβάνια*: μπότρες.

.....
Ἄλλὰ μὴν ὑποθέσῃ κανεῖς ἐκ τούτου ὅτι ὁ Ἄνδρου-
λιὸς ἦτο ἐλαφρόν καὶ μάταιον ὑποκείμενον. Ὀλίγοι ἦσαν
φιλόπονοι ὥσάν αὐτὸν εἰς τὸ χωριό. Ἄμα ἐτελείωνε τὰς
ἀγροτικάς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπὶ τινὰς μῆνας τὸν
κτίστην, εὔρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ
τὸν νερόμυλον, τὸν ὅποιον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του.
Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν θρησκός, ἐπροσκύνα ὅλα τὰ εἰκο-
νίσματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐθεώρει θεάρεστον ἔργον νὰ
ἐκτελῇ χρέη νεωκόρου, νὰ κρούῃ τὸν κώδωνα, νὰ φέρῃ
φωτιάν διὰ τὸ θυμιατόν, ν' ἀνάβῃ καὶ περιποιῇται τὰ καν-
δήλια, νὰ βοηθῇ τὸν ἱερέα κατὰ τὰ βαπτίσια· ἐλυπεῖτο
δὲ διότι δὲν ἐγνώριζε γράμματα διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκτελῇ
χρέη ψάλτου, ἀλλ' οὐχ ἦττον καθ' ὅλην τὴν λειτουργίαν
δὲν ἔπαυε νὰ συνοδεύῃ μὲ σιγανὸν μουρμούρισμα τὴν
ψαλμωδίαν.

Δὲν περιωρίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἐξωτερι-
κοὺς τύπους, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς. Ἀ-
πὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τό-
σον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοὶ τὸν
ἐφαντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρ-
κον ἀκόμη.

Δὲν εἶχε κανέναν ἐχθρὸν φυσικά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν
ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἐνέπνεε, δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνία.
Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευὴ του ἡ
σχεδὸν καχεκτικὴ καὶ τὸ μικρόν του ἀνάστημα. Καὶ ὅταν
εἰς τὸν χορὸν ἐπεδείκνυνεν εὐστροφίαν κ' ἐχοροπήδα, αἱ
γυναῖκες ἐδάγκωναν τὰ χεῖλη των διὰ νὰ μὴ ξεκαρδισθοῦν
καὶ ἐσιθύριζαν μετὰ τῶν μὲ μικροὺς σπασμωδικοὺς γέ-
λωτας:

— Διάολε, ἀντρίτσι* τ' Ἀντρουλιό!

ἀντρίτσι: ἀντράκι.

Ἄλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς καὶ ὅταν φανερά ἔβλεπεν ὅτι τὸν ἐχλεύαζαν, δὲν ὠργίζετο, οὔτε ἐδυσθύμει· ἐνίοτε μάλιστα συνεμερίζετο τοὺς γέλωτας καὶ ἐπήδα δυνατώτερα τῶν ἄλλων, ὡς διὰ τὴν διασκεδάσῃ περισσότερον τοὺς θεατάς.

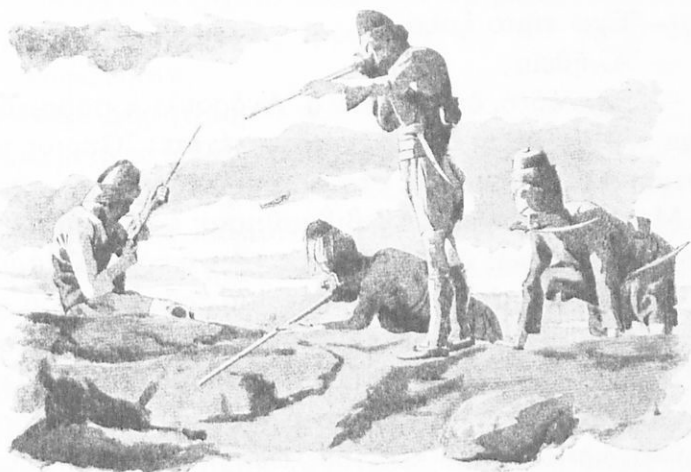
Δὲν γνωρίζω ἐὰν διὰ τῶν ὑπερβολικῶν τούτων χοροπηδημάτων ἤθελε τὴν ἐπιδείξῃ καὶ παλληκαρισμόν· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσε ἔριδας καὶ προκαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἐνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν· καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστάς καὶ ἡ μεγάλη του ἀνεξικακία ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολικὴ του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἦτο φωστῆρας. Ἐπειτα ἐκεῖνο του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνο τὸ σκαρί του... Πῶς τὴν δώσης σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἓνα τέτοιο «ἀντρίτσι», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες;

Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του· ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς παρεσκευάζετο τὴν λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια. Πάει στὸ διάολο ἡ Τουρκιά! Τινὲς ἐξέφρασαν τὸν φόβον ὅτι δὲν ἤξευρε τὴν κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζεν μέχρι στομίου· κάποιος δὲ ἐβεβαίωνε ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλαιμα, διὸ καὶ εἶχε κόψει τὰ μαλλιά του σύρριζα διὰ τὴν μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι.

Ὡς εἶδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος ὁ Σαῖτονικολῆς δὲν εἶχε καλυτέραν περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησικάκησε· μετὰ τινὰς ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο ὡς τὴν εἶχε παντελῶς λησμονήσῃ τὴν πικρὰν τοῦ ὀπλαρχηγ-

γοῦ φράσιν. Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀψιμαχίαν ἔλαβε μέρος
μὲ τὴν λαζαρίναν του. Τί γέλοια ἔγιναν μ' ἐκείνην τὴν
παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο

δεμένον μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μάκρος τριῶν πή-
χεων!

— Μωρ' αὐτό, Ἀντρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σα-
ραντάπηχου* τὸ τουφέκι! τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν· εἶχεν ἀνα-
μιχθῇ ἴσως μὲ ξενοχωριανούς ἢ, τὸ πιθανώτερον, εἶχε
κρυφθῇ. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδαν,
καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. Ἐξά-
παντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησε μὲ τὴ λαζα-
ρίνα του. Τοῦλάχιστον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σκοποβολήν.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐβουβάθη.
Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐμάχετο ὄρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος.
Ἐνόμισαν ὅτι τὸ ἔκαμεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ

Σαραντάπηχος: αὐτὸς πῶς ἔχει ὑπερβολικὸν ὕψος.

ἐφώναζαν νὰ πιάσῃ μιτιρίζι*, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ.

— Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλλα*, εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Δὲν σὲ πιάνει μπάλλα; Πῶς τὸ κατέχεις;

— Ἐχω τίμιο ξύλο.

— Ἀλήθεια;

— Ἐχω αὐτό, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιὸς σοβαρῶς καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε; Ὅποιος κάνει τὸ σταυρό του ἄρμα ἔχει στὸ πλευρό του.

Μετά τινα καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς τουρκικὸς πολυάριθμος τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιέκύκλωσεν. Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐβοήθει ἡ ὁμίχλη καὶ ἂν ἔλειπαν οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὠδήγησαν νὰ διαφύγωσι δι' ἀτραπῶν καὶ χαραδρῶν.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅστις πολλοὺς ἐθελοντὰς ἔσωσεν. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δ' ἐκεῖνο κ' ἐντὸς τῆς ὁμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἓνα φοροῦντα ὑψηλὸν σκοῦφον.

— Ἀπὸ δῶ, πατριώτη! τοῦ ἐφώναξε. Μὴ πᾶς ἀπ' αὐτοῦ, θὰ πέσης στοιοί* Τούρκους.

Ὁ φορῶν τὸ ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἀνδρουλιὸς διέκρινεν ὅτι ἦτο Κιρκάσιος*. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ τὸ καλοσκεφθῇ καὶ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντήν, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην.

Ὅπισθεν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ ἦτο κρημνὸς στρωμένος μὲ

μιτιρίζι: ὀχύρωμα. *μπάλλα*: βλήμα, σφαῖρα. *στοιοί*: στούς. *Κιρκάσιος* καὶ *Κερκέζος*: κάτοικος τῆς περιοχῆς τοῦ Κανκάσου.

χαλίκια· ἡ δὲ ἀπόστασις ἢ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἦτο τόσο μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν δολιχόσκιον* λαζαρίναν...

Ἡ λόγγῃ ἐπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιδὸς συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν:

— Θεὲ Δημητρίου*!

Καὶ μετὰ πατάγου, παρασύρων τοὺς χάλικας, κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικόν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινεν ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκάσιος, ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακυλιόμενον, τώρα ἐζήτηε μέρος διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ. Ἐπὶ τέλους εὔρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νὰ κατεβαίνει· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἀνδρουλιδὸς. Ὁ Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, ὅστις μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδοράς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει. Ἀλλὰ μόλις ἐσηκώθη, ἠκούσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του. Ἡ λαζαρίνα ἦτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἀνδρουλιδὸς τὴν ἤρπασεν, ἔρριψε ταχὺ βλέμμα εἰς τὴν πιάστραν* καὶ κράκ-κράκ! τὴν ἔστρεψε κατὰ τοῦ Κιρκασίου...

Νέος πυροβολισμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλιδιοῦ νεκρός...

Τὴν ἐπιούσαν ἔξαφνα ἐνέσπειρε πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἡ κραυγὴ: — Τοῦρκοι! Κερκέζοι!

Ὁ κόσμος ἔγινεν ἄνω κάτω· καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προφυλάξουν τὰ

δολιχόσκιος: μέγας, μακρὺς. *Θεὲ Δημητρίου*: προσφώνησις τοῦ Νέστορος, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Ἀγ. Δημήτριον νὰ τὸν βοηθήσῃ κατὰ τὸν ἀγῶνα του πρὸς τὸν Ἀναῖον. *πιάστρα*: ἡ λαβή.

παιδιά των, ἄλλοι ν' ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν. Ἄλλ' ἀντὶ Τούρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδαν ἕναν μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ' ὤμου δύο τουφέκια, ἔννευε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἐλληνιστί:

— Μῶρ' ἐγὼ ἔμαι, ἐγὼ ἔμαι! Μὴ φοβᾶσθε!

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωριανῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατύς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἡρώτων, ἐνῶ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζαν τὸν καυκάσιον* ἱματισμὸν του, τοῦ ὁποίου τὸ στῆθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγιοθηκῶν.

Παρακάτω συνήντησαν τὸν καπετάνιον, τὸν Σαῖτονικολῆν, καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὄπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων:

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τῷ χης τοῦ λόγου ἄσου, καπετάν Νικολῆ.

Ὁ Σαῖτονικολῆς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὥραϊον καὶ ἐλαφρὸν ὄπλον. Ἄλλ' ἐνθυμηθεῖς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην:

— Ὅχι! ὄχι! Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τῷ χης.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἀπήντησεν ἡρεμώτατα καὶ φυσικώτατα:

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐπωνομάσθη Κερκέζος.

Καυκάσιος: ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Καυκάσου.

Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1867 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1945. Ἡ ἀσχολία του μὲ τὰ γράμματα μοιράζεται μεταξὺ τοῦ ἱστορικοῦ ἐρευνητοῦ καὶ τοῦ λογοτέχνου. Ὡς λογοτέχνης ἔχει ἔντονον προσωπικὸν ὕφος καὶ ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν πεζογραφίαν καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Πολλὰ ἐκ τῶν διηγημάτων του εἶναι ἐμπνευσμένα ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἱστορικῶν του μελετῶν. Ἐγραψε τὴν «Ἱστορικὴ Ἀνθολογία» μὲ ἀνέκδοτα ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ '21 καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη καὶ τοῦ Κασομούλη. Ἐγραψεν ἀκόμη βιογραφίαν τοῦ Γ. Καραϊσκάκη, «Ἱστορικὰ σημειώματα», «Οἱ κλέφτες τοῦ Μωριά» κ.ἄ. Ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ψευδώνυμον Γιάννης Ἐπαχτίτης. Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὸ διήγημα μᾶς μεταφέρει εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὠμοιάζε μὲ μεγάλο χωρίον. Τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἶχεν ὁ βοεβόδας, ἐνῶ οἱ προεστοί, οἱ γέροντες ὅπως ἐλέγοντο, εἶχον τὴν κοινοτικὴν ἐξουσίαν καὶ βεβαίως ἀνέλαβον τὴν ἡγεσίαν τῆς προετοιμασίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὅπως ἦτο φυσικόν, αἱ ἐτοιμασίαι διὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀνησύχσαν τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἀντέδρασαν μὲ συλλήψεις ἀρχόντων καὶ προκρίτων, τοὺς ὁποίους ἐφυλάκισαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὡς προληπτικὸν μέτρον. Οἱ ἄρχοντες μὲ τοὺς νοικοκυραίους ἦσαν αἱ δύο ἀνώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐνῶ αἱ δύο κατώτεραι ἦσαν οἱ παζαρῖτες καὶ οἱ ξωτάρηδες.

Τὰ μέτρα αὐτὰ τῶν Τούρκων ὅμως ἐπέσπευσαν τὴν δρᾶσιν τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Ἔτσι οἱ ἐπαναστάται, τὴν 25ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ἀφοῦ συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Μενίδι κατέλαβον τὰς Ἀθήνας, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ ὁποία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν 10ην Ἰουνίου τοῦ 1823.

Ἀκριβοῦς ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς 25ης Ἀπριλίου τοποθετεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ διηγήματος.

Ἱ προεστοὶ τῆς Ἀθήνας εἶχανε σύναξη μυστικὴν στὸ σπίτι τοῦ γέρο-Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, πὺν ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὴ Ρόμπη*. Ἀρχίζε νὰ σκοτεινιάζῃ μέσ' τὴν κάμαρην, καὶ δὲν τὸ κρίνανε σωστὸ ν' ἀνάψουνε λυχνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῇ κανεῖς, ἂν κ' εἶχανε τόση μπιστοσύνη στὴ νοικοκυρά, ὅση εἶχανε καὶ στὸν ἄντρα τῆς τὸν ἴδιον. Ἐπειτα ὅ,τι ἦτανε νὰ ξέρῃ αὐτὴ, τῶξερε. Κι ἀφοῦ οἱ Ἀρχόντοι* εἶχανε φυλακιστῇ στὸ Κάστρο*, οἱ γέροι συναχτήκανε στ' ἀρχοντικὸ τῆς νὰ σκεφτοῦνε γιὰ πράματα περίσσια σοβαρά. Οἱ χωριάτες γύρω στὰ χωριά εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀναταράζωνται, καὶ τὸ μεγάλο κίνημα τοῦ σηκμοῦ δὲν ἦτανε μακρὺ.

Ἀπὸ τὸ χωριό, πὺν ἦτανε τὸ κέντρο τοῦ βρασμοῦ, φτάνανε κρυφὲς παραγγελιὲς στοὺς προεστοὺς τῆς χώρας, καὶ ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτοὺς, καὶ περιμένανε τίς προσταγὲς τοὺς.

Ρόμπη: Πρόκειται διὰ τὴν Παναγίαν τοῦ Ρόμπη ἢ Ρούμπη, γνωστὴν ὡς Ἀγία Ρόμπη, ἡ ὁποία σώζεται εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Εὐαγγελιστρίας. Τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας ὀφείλεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος, ἐκ τῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας Ρόμπη ἢ Ρούμπη. **ἀρχόντοι:** οἱ ἄρχοντες. **Κάστρο:** ὀνομασία τῆς Ἀκροπόλεως.

Μέσ' τὸν ὄντᾱ* τὸ σκοτάδι πύκνωνε καὶ θάμπωνε,
κ' οἱ γέροι μὸλις ὁ ἓνας ἔβλεπε τὸν ἄλλον. Κανένας δὲ
μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἴδια σκέψη περνοῦσε ἀπ' τὰ κεφάλια

τους καὶ τῶν ὀχτῶ πού καθόνταν ἐκεῖ μέσα, γύρω στὰ μιν-
τέρια*, ἀκίνητοι, κ' εἶχαν ἀφήσει σβηστὰ πιά τὰ τσιμπού-
κια τους, μέσ' τὴν ἀνησυχία τους. Ξέρανε πὼς οἱ Τοῦρκοι
ἀρχίσανε νὰ παίρνουνε χαμπέρι*, πὼς κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε
ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς, τοὺς ἄπιστους, κι ὁ Ζαμπί-
της* τοῦ Κάστρου, ὁ Τατάραγας, μὲ τὰ σαράντα περιβόλια

ὄντᾱς: δωμάτιον. μιντέρι: ντιβάνι, μικρὸ κρεβάτι. χαμπέρι: εἰδησις. Ζαμ-
πίτης: ἀστυνόμος τοῦρκος.

στά περίχωρα, μέτρα δυνατά εἶχε πάρει, κόλια* ἀπ' Ἀρβανῖτες φυλάγανε τὶς πόρτες* τῆς χώρας καὶ τὰ μπούρτσια* της, καὶ γιὰ νὰ περάσης, ἔπρεπε ἢ μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάμης νὰ σ' ἀφήσουν, ἢ κρυφὰ νὰ πηδήσης ἀπ' τὰ τείχια καὶ νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιὰτὶ στὶς πόρτες θὰ σὲ πιάνανε.

Τέλος ἓνας ἀπ' τοὺς γερόντους ἀποφάσισε νὰ ξεστομίση τὸ βαρὺ τὸ ρῶτημα.

— Ποιὸς εἶν' ἄξιος νὰ πάρῃ ἀπάνου του αὐτὴ τὴ δουλειά, νὰ βγῇ ὅχι κρυφὰ ἀπ' τὴ χώρα, μὲ τὴν ἄδεια τῆς βάρδιας;

Κανεῖς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιὰ κάμποση ὥρα μεῖναν ἀκόμα ἀμίλητοι, σὰν κάτι νὰ περίμεναν.

Ἕνα ἀλαφρὸ ψίθυρο ἀκούστηκε κατὰ τὴν πόρτα, ποὺ ὅλοι τὴ θαρρούσανε κλειστή, τὴν πόρτα ποῦφερνε πρὸς τὸ λιακό* ἀπάνου. Μέσ' τὸ σκοτάδι ξεχώρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφὴ, ἀκίνητη, συμαζεμένη, κολλητὴ στὸν τοῖχο. Ὅλουνῶν τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνωρῖσανε τοῦ νοικοκύρη τὸ Θωμάκο, ἀπὸ τὰ δυὸ του ἀγγόνια τὸ μικρότερο. Αὐστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παπποῦς.

— Τί μπῆκες ἐσὺ ἐδῶ πέρα; εἶπε ὁ γέρο-Θωμᾶς. Ποιὸς σ' ἔστειλε; Ἐχεις πολλὴν ὥρα ἔδῳ; Ἀπὸ ποῦ πέρασες; Ἐγὼ ἔχω τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη*.

— Μπῆκα, εἶπε τὸ παιδί... Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιακό...

— Πῶς τῶκαμες αὐτό; εἶπε ὁ γέρος αὐστηρότερα. Τίνος τὴ γνώμη πῆρες; Ποιὸς σ' ἔβαλε νὰ τὸ κάμης αὐτό;

κόλι καὶ **καρακόλι**: νυκτερινὴ περίπολος, φρουρά, караули. **πόρτες**: Πρόκειται διὰ τὰς πύλας τοῦ τείχους, ποὺ εἶχε κτισθῇ γύρω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ Χασεκῆ. **μποῦρτσι** καὶ **μποῦρτζι**: φρούριον. **λιακό**: ταράτσα, ἐξώστης, λιακωτό. **ἀμπαρωμένη**: κλεισμένη μὲ τὴν ἀμπάρα (σιδερένια ράβδος).

—“Όχι, μοναχός μου! εἶπε ζωηρά τὸ παλληκαράκι, καὶ προχώρησε δυὸ βήματα.

Ἡ μιλιὰ τοῦ ἀντηχοῦσε καθαρή καὶ ἀπόνηρη μέσ’ τὸ σκοτάδι.

— Κατάλαβα πὼς θὰ λέγατε γιὰ τὴν πατρίδα... Ἡ-θελα ν’ ἀκούσω κ’ ἐγώ...

Τοῦ κάθε γέροντα ἡ καρδιά γύρισε στὸν τόπο της. Τ’ ἀγγόνι τοῦ γέρο-Θωμᾶ ἦταν ἀθῶο, κίντυνο δὲ φοβέριζε γι’ αὐτοὺς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδί ἤθελε ν’ ἀκού-ση ποὺ μιλοῦσανε γιὰ τὴν πατρίδα... Ὁ παπποῦς τοῦ ἦταν ἑτοιμος νὰ τ’ ὀρμηνέψῃ πρῶτα, κ’ ὕστερα νὰ τὸ διώ-ξῃ, μὰ δὲν πρόφτασε. Τὸ παιδί πρόλαβε τὸ σκοπὸ τοῦ.

— Ἐγὼ πάω, εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυ-τό τοῦ.

— Ποῦ;

— Στὸ χωριό... δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἄνθρωπο; Θὰ πάω ἔγω...

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου; εἶπε ὁ παπποῦς ἀνή-συχος, μὰ καὶ μαλακωμένος τώρα.

— Μὲ τ’ ἄλογο, καβάλα... θὰ πάρω καὶ τὸν καρᾶ*, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω... Θᾶχω καὶ τὸ κλαδευτήρι.

Χαμήλωσαν οἱ μιλιές τῶν προεστῶν. Τὸ παιδί ὀρθὸ πάντα, μὰ ὄχι μακρὰ ἀπ’ τὴ συντροφιά τους, ἄκουγε χω-ρὶς νὰ θέλῃ.

*

Πέρασε ἀπὸ τὴν Μενιδιάτικη πόρτα* τραγουδώντας, τὸ πρωῒ, ἀργά, καμαρωτά, καὶ δὲν ἔδωσε καμμιὰ ὑποψία.

καρᾶς: ἵππος συνήθως μαῦρος. *Μενιδιάτικη πόρτα*: Ἡ πύλη ποὺ ὡδη-γοῦσε εἰς τὸ Μενίδι.

Στοῦ Ἀγᾶ τῇ Βρύση* πότισε τ' ἄλογα· μὰ ἐκεῖ κοντὰ εἶδε
τὸν Καράμπελα, ἕναν Ἀθηναῖο ἀπὸ τὴν τάξη τὴν ταπεινὴν
τοῦ λαοῦ, ἄνεργο, στριμμένον ἄνθρωπο, δοῦλο τῶν Τούρ-
κων πάντα, ποὺ ζοῦσε κι ἀπ' τὴ βοήθειά τους. Ὁ Καράμ-
πελας ἔκαμε πῶς δὲν τὸν εἶδε, μὰ τὸν κοίταξε ἀπὸ πίσω
ὑποφτος, κι' ὁ Θωμάκος τὸ καταλάβαινε χωρὶς νὰ στρέψη.
Ξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ χωριό, τέλειωσε
τὸ σκοπὸ του, ἔκοψε καὶ σανό, καὶ γύρισε μὲ τὸν τρανὸ
τὸ λόγο, γραμμένο βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια του, καὶ ποὺ
ὁ Χατζῆ-Μελέτης, τῆς Χασιάς ὁ καπετάνος, κι ὁ Μη-
τρο-Λέκας τοῦ Μενιδιοῦ μὲ δισταγμὸ τοῦ μπιστευτήκα-
νε, γιὰ τὸν εἶδανε τόσο μικρό. Μὰ τὸ παιδί αὐτὸς ὁ λό-
γος τὸ μεγάλωσε καὶ τῶκαμε ἄντρα ἄξιο νὰ φυλάξῃ τὸ
διαμάντι τ' ἀξετίμητο, καὶ στὸ φῶς νὰ μὴν τὸ δείξῃ, παρὰ

* Ἡ βρύση τοῦ Ἀγᾶ: παλαιὰ βρύση ποὺ εὐρίσκετο εἰς τὸ σημερινὸν Μο-
ναστηράκι.

μονάχα στῶν προεστῶν τῆς Ἀθήνας τὴν καρδιά νὰ τὸ μπιστευτῇ βαθιά.

Γύρισε ὅπως ἦρθε, ἤσυχα καὶ χωρὶς κανένα πρόσκομμα*. Καὶ τράβηξε ἴσα στοῦ παπποῦ του. Ἐκεῖ δὲν τὸν ἤϋρε τὸ γέρο του παπποῦ. Μὰ ἡ γιαγιά του ἦταν ἄνου-κάτου. Καὶ σὲ λίγο, νὰ κ' ἔφτασε κ' ἡ μάνα του.

— Ἀχ, παιδάκι μου, ἦρθες; εἶπε ἡ μάνα. Τί ἦταν τὸ κακὸ ποὺ μᾶς βρῆκε, παιδάκι μου;

— Τί εἶναι, μάνα, τί στάθηκε; εἶπε τὸ παιδί.

— Ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καὶ γλύτωσε τὸ σπίτι μας! εἶπε ἡ γιαγιά του. Ἦρθε ὁ Καράμπελας ἀπ' τὸ παλιοχώροφὸ του, καὶ τράβηξε ἴσα στοῦ Τατάραγα τὸ σπίτι... «Κυρὰ Μεμετ-Ἀγίνα!» φώναξε ἀπ' τὸ δρόμο, «μέσα εἰν' ὁ ἀφέντης; Θέλω νὰ τοῦ μιλήσω... Στάσου νὰρθῶ μέσα!». Μπῆκε ὁ ἀφωρεσμένος, κ' εἶπε πὼς στοῦ Ἀγᾶ τῇ Βρύση εἶδε τ' ἀγγόνι τοῦ γέρο - Θωμᾶ...

— Σὲ πῆρε γιὰ τὸν Κωστάκη, παιδί μου! εἶπε ἡ μάνα... Αὐτὸ ἦταν ὁ γλυτωμός μας.

— «Ἀκου, κυρὰ Μεμετίνα (εἶπε ὁ Καράμπελας). Στοῦ Ἀγᾶ τῇ Βρύση ἀπάντησα τ' ἀγγόνι τοῦ Θωμᾶ τὸν Κωστάκη μὲ δυὸ ἄλογα νὰ τραβάη γιὰ τὸ Μενίδι. Δὲν ἔβγαλε ὁ ἀφέντης διαταγή, τοῦ Κάστρου ὁ Ζαμπίτης, ὁ Τατάραγας, κανέννας νὰ μὴ βγῇ ἀπ' τὴ χώρα, ἂν δὲν τὸ πῇ; Θάνατο δὲ φοβέρισε σ' ὅποιον τὸ κάμη, καὶ πάη νὰ βρῇ τοὺς ζορμπάδες* τῶ' χωριῶν, καὶ δώση-πάρη λόγια; — Ναί, Καράμπελα, μὰ ὅχι καὶ νὰ μὴν πάη κανεὶς στὸ χτήμα του... εἶπε ἡ Μεμετ-Ἀγίνα. — Τί χτήμα μοῦ λὲς ἐκεῖ; Τ' ἀγγόνι τοῦ Θωμᾶ πάει στὸ Μενίδι! — Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, Καράμπελα; — Μὲ τὰ μάτια μου, Μεμετ - Ἀγί-

πρόσκομμα: ἐμπόδιο. *ζορμπάς*: ἄτακτος ὁπλοφόρος.

να! Λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τ' Ἀγᾶ τὴ Βρύση, βάρεσε τ' ἄλογα καὶ τράβηξε! — Καλά... Μπραῖμη, αἱ, Μπραῖμη! Τρέχα στὸ Κάστρο νὰ πῆς τοῦ ἀφέντη σου νάρθῃ κάτου! Εἶν' ἀνάγκη, νὰ τοῦ πῆς! (εἶπε τοῦ παλιάραπα τοῦ δούλου). — Ὅχι (εἶπε ὁ Καράμπελας πρόθυμος), ἄφησε, κυρά, νὰ πάω μόνος μου... Τὸ ξέρω, δὲ θὰ μῶ στὸ Κάστρο, μὰ θὰ βρῶ ἐγὼ τρόπο νὰ τοῦ τὸ παραγγεῖλω. Ἐχω φίλο τὸν Ἀχμετάκο τὸν κουτσό, πὺ φυλάει στὴν πόρτα τοῦ Κάστρου. Ὑστερα... θέλω καὶ τὸ μπαχτσίσι* μου! Τρέχω, καὶ θὰ γυρίσω! Νὰ μοῦχης τίποτα γιὰ γιόμα, κυρά Μεμετίνα!) Ὁχ, καὶ σὲ λίγο πλακώσανε Τοῦρκοι τὰ σπίτια μας, παιδάκι μου, μὲ τὸν ἴδιο τὸ Ζαμπίτη κεφαλὴ τους. — «Τί γυρεῦετε, Τατάραγα (ρώτησε ὁ πατέρας σου). Δὲν ἔχω σπῖτι μου κρυμμένο τίποτα. Κλέφτη γυρεῦετε ἢ φονιᾶ; Εἴμαστε ἄξιοι ἐμεῖς νὰ προστατέψουμε κακοὺς ἀνθρώπους; Δὲ μᾶς ξέρεις; — Ποῦ εἶναι ὁ γιὸς σου; — Ποιὸς ἀπὸ τοὺς γιουὺς μου; Γυρεῦεις τὸν Κωστάκη; — Ναί, τὸ γιό σου τὸν Κωστάκη! — Μπά, Χριστός... (εἶπα ἡ γὰρ, παιδάκι μου καὶ κιτρίνισα, πὺ χωρὶς νὰ θέλω μελέτησα ἔτσι τοῦ Χριστοῦ μας τ' ὄνομα μπροστὰ στὸν Τοῦρκο). Τώρα ἦτανε ὁδὸ τὸ παιδί! Κάπου στὴ γειτονιά θὰ παίζῃ...». Τρέξαμε καὶ τὸ βρήκαμε. Τὸν φέραμε τὸν ἀδερφό σου στὸν Τατάραγα. Τρεμούλιαζε ἡ καρδιά μας, καθὼς τὸ στήσαμε μπροστὰ τοῦ τοῦ παιδίου. Μὰ κεῖνο, ἀθῶο, κοίταζε μὲ χαμόγελο, τὸ βλοημένο, τὸν Τατάραγα. Κρύωσε ὁ Ζαμπίτης, παιδάκι μου. Γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴ φούρκα* τοῦ, ἔδωσε ἓνα χαστοῦκι στὸ παιδί, κ' ἔφυγε βρίζοντας τὸν Καράμπελα. «— Εὐχαριστῶ, Τατάραγα, γιὰ τὴν προσβολὴ πὺ κάνεις στὸ παιδί μου!» εἶπε ὁ πατέρας σου. Ἐσκυψε τὸ κεφάλι τοῦ καὶ πάει στὴν ὁργή!

μπαχτσίσι: ἀμοιβή, φιλοδωρήμα. *φούρκα*: στενοχώρια, θυμός, θηλειά.

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ γέρο-Θωμᾶς. Ἦτανε πολὺ χλωμὸς
κι ἀνήσυχος. Ἀμα ὅμως εἶδε τὸ παιδί, ξαλάφρωσε ἀπὸ
τὴ λαχτάρα ποὺ τὸν ἔπνιγε. Πῆρε βαθειὰν ἀναπνοή, κ' εἶ-
πε μ' ἀλαφρὴ τρεμούλα στὴ φωνή του:

— Ἦρθες, παιδί μου; εἶπε. Πᾶμε μέσα...

Περάσανε στὸν πιὸ βαθὺν ὄντα, ποὺ δὲν εἶχε ἐκεῖ
παράθυρο.

— Λέγε τώρα, γλήγορα... Τί ἀπόκριση μᾶς φέρνεις;

— Τὶς εἰκοσιέξι τοῦ μηνὸς (Ἀπριλιοῦ) νὰ τοὺς καρ-
τεροῦμε. Θὰ μποῦνε ἀπὸ τὰ τεῖχια, ἀνάμεσα πόρτα Ἀγι-
Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἶ-
πανε, σιτάρι - κριθάρι, ὅσο μονάχα νὰ ξεχωρίζεται...

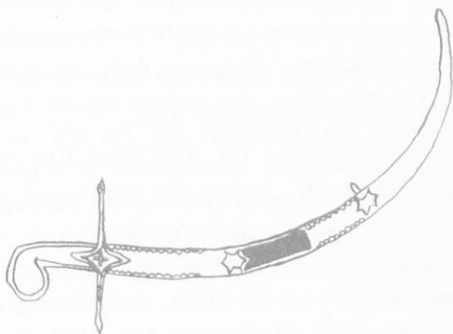
— Καλά, παιδί μου, σιτάρι - κριθάρι... Τρέχα τώ-
ρα ὅξω νὰ φανῇς, νὰ παίξεις μὲ τ' ἄλλα τὰ παιδιά. Καὶ σὲ
κανέναν τίποτα νὰ μὴ μιλήσης! Ἀγκαλά*, δὲν εἶν' ἀνάγ-
κη αὐτὸ νὰ σοῦ πῶ. Τὸ ξέρεις μοναχὸς σου...

— Καλά, παπποῦ! εἶπε τὸ παιδί χαρούμενο, κ' ἔτρεξε
στὰ παιγνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα ξα-
φνικά, κι ἀδερφωμένοι μὲ τοὺς πολῖτες κλείνανε τοὺς
Τούρκους στὴν Ἀκρόπολη.

(Τὰ παλληκάρια τὰ παλιὰ)

ἀγκαλά: μολονότι.

Ο ΓΕΡΟΣΟΥΛΙΩΤΗΣ

Γ. Βλαχογιάννη

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Εἶναι γνωστοὶ οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ἰδιαίτερος πρὸς τὸν Ἀλῆ - πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων, διὰ τὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐτοδιοίκησίν των. Ἐνδεκα χωρία τῆς Ἠπείρου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 4 σπουδαιότερα ἦσαν τὸ Σούλι, ἡ Σαμονίβα, ἡ Κιάφα καὶ τὸ Ἀβαρῖκον, ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο γενικῶς Σούλι. Οἱ κάτοικοι τοῦ Σουλίου (Σουλιῶται) καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι ἄλλων 70 χωρίων (παρασουλιῶται) δὲν εἶχον ὑποταγῇ εἰς τὸν Σουλτάνον. Εἰς αὐτὸ ἐβοήθησεν ἡ ἀγάπη των διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἡ πολεμικὴ των φύσις καὶ ἐμπειρία, τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τῆς περιοχῆς καὶ ἕνας ἐτήσιος φόρος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ ὁμοσπονδία αὐτὴ τοῦ Σουλίου ἦτο καλῶς ὀργανωμένη διοικητικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Ἡ ἐξουσία ἀνῆκε εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν οἰκογενειῶν (φαρῶν), οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὸ «Γενικὸν Συνέδριον». Ὁ στρατὸς ἐν καιρῷ πολέμου ἔφθανε τοὺς 4000 ἄνδρας.

Ἀκόμη καὶ πρὸ τοῦ Ἀλῆ προσεπάθησαν οἱ τοπικοὶ Τούρκοι πασᾶδες νὰ καταλάβουν τὸ Σούλι, χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα. Μὲ μεγάλο πείσμα ἐσυνέχισε τὰς προσπάθειάς αὐτὰς ὁ Ἀλῆς καὶ ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν του κατὰ τὴν τρίτην ἐκστρατείαν (1802), ἀφοῦ προηγουμένως δύο φορὰς εἶχεν ἀποτύχει (1792, 1800).

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1803 οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Σούλι «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις», ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν εἰς 3 ὁμάδας. Ἡ πρώτη ὁμὰς κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο ὁμάδας πολλοὶ εὗρον τὸν θάνατον, διότι ὁ Ἀλῆς δὲν ἐτήρησε τὴν συμφωνίαν καὶ ἐπετέθη ἐναντίον των.

Αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν προκειμένου νὰ αἰχμαλωτισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς τοῦ Ἀλῆ προετίμησαν τὸν θάνατον καὶ χορεύουσαι ἔπесαν μὲ τὰ παιδιὰ των εἰς τὸν κρημνὸν τοῦ Ζαλόγγου.

Ἀργότερον, μετὰ 17 ἔτη, τὸ 1820, οἱ Σουλιῶται ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Σούλι των, ἀφοῦ συνεμάχησαν μὲ τὸν Ἀλῆν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ, οἱ Σουλιῶται συν-

νέχισα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην τὸν ἀγῶνα τῶν ἐναντίων τῶν Τούρκων.

Τὸ μικρὸν διήγημα ποὺ ἀκολουθεῖ τοποθετεῖται ὀλίγον μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Σουλίου, τὸ 1803, καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὴν Κέρκυραν καί, ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεύς, «ἐδῶ δέιχνεται ἡ νοσταλγία ποὺ νοιῶθαν οἱ Σουλιῶτες, ὅσο ζούσανε στὰ Ἐπτάνησα, γιὰ τὸ Σούλι τ' ἀλησμόνητο».

Γεροσουλιώτης μάζευε τὸν πόνο του πολὺν καιρό. Σὲ κανέναν ὅμως δὲν ξεμολογιοῦταν τὸ σκοπὸ του. Χρόνια ἦταν περασμένα, ποὺ τοὺς ξέρασε τὸ κύμα τ' ἄδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιάλι τῶν Κορφῶν*. Κι' ἐνῶ οἱ ἄλλοι μ' ἀνθοβότανα γελοῦσανε τὴν πεῖνα καὶ

τὴ συμφορὰ τους, κι' ἐνῶ βρίσκανε κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, ὁ Γεροσουλιώτης εἶχε ἄλλοι τὸ νοῦ του. Ὁλημερις ἀγνάντευε* τὰ ξεροβούνια τ' ἀντικρυνά. Κι' ὅλονυχτις ὁ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἓνα βράδυ, γύρισε στὸ σπίτι του χτυπημένος σὰν ἀπὸ καινούργια συμφορὰ.

— Ὁ ἄμοιρος ἐγώ, εἶπε, τί κατάρα μ' ἤυρε! Ὁ Θεὸς μ' ὠργίστηκε!

Ἔκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν. Παιδιὰ κι' ἐγγόνια τὸν τριγύρισαν. Ὁ γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

— Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά!

Ἔκλαψε, κι ὕστερα σάπασε, βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ τὰ λόγια οὔτε καὶ πρόσεξε. Οἱ Σουλιῶτες οἱ ἄμοιροι συνήθιζαν μὲ τῆς πατρίδας τὸ χαμό. Ἡ ἐλπίδα μονάχα περίσσευε ἀπ' τὰ περασμένα τους.

Ὁ γέρος ἔδειξε πιὸ ὕστερα νὰ μαλακῶνῃ. Ἐφαγε γε-

Κορφοί: ἡ Κέρκυρα. ἀγνάντεω: κοιτάζω ἀπὸ μακριά.

λαστός, καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴ δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμα του. Μὲ ψαροκάικο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ' ἄρματα του, σὰ γιὰ πόλεμο. Ἄδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νηστικός, ποιὸς ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ ποῦ.

Κάποτε νύχτωσε ὅξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἂν ὑπῆρχε κι ἄλλη ἐκεῖ ζωὴ. Χαιρετάει τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, ὅλα βουβά! Κι ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ' τὴν κούραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πὼς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

— Γειὰ χαρά σου, καπετὰν Λαμπρούση! Καλῶς σᾶς ἦῤα κι ὅλους σας.

Ἀπόκριση καμμιά...

Νά καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νά τος κι ὁ γεροπρίναρος* ὁ φουντωτός, νά καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινην αὐλή. Ὅμως ἡ θύρα εἶναι κλεισμένη... Ἀνοίγει, βλέπει στὴ γωνιά φωτιὰ ζωντανεμένη. Σὰ νᾶχασε τὸ νοῦ του μόνο μιὰ στιγμή. Ἐπειτα ὅλα φανήκανε νὰ ξαστερώνουν. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδη ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι*, κι' ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κρᾶζουν. Κι ἔτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέση στὸ φαῖ, σὰ θεριὸ ὀλονήστικο.

Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς Ἀρβανῖτες μπαίνουνε στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦνε στὰ χέρια τ' ἄρματα.

— Τ' εἶστε σεῖς; ρωτάει ὁ γέρος ἡσυχά. Δὲ συλλογιέ-

γεροπρίναρος: μεγάλο πουρνάρι. *παραγώνι*: τζάκι.

ται τίποτα κακό. Κι ἄξαφνα, ὅλα τὰ φαντάζεται. Κι' ὀρθός, καὶ φοβερὸς σὰ σκιάχτρο, καθὼς εἶχε γίνει ἀπὸ τοὺς κόπους κι' ἀπ' τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κράζει στοὺς Ἀρβανῖτες:

— ὦρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πὼς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῇ!

Κι' ὥς νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεσε νεκρός.

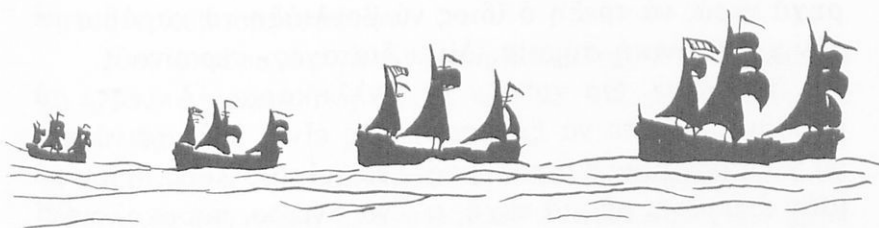
(Μεγάλα χρόνια)

Ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 1906. Ὑπηρετήσεν ὡς δασκάλα εἰς τὰ ἐλληνόπουλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐδημοσίευσεν πολλὰ διηγήματα. Εἶναι ἀπὸ τὰς πρώτας, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν εἰς τὰ πεζογραφήματά της. Τὰ διηγήματά της εἶναι κυρίως ἠθογραφικά. Ἐγραψε καὶ 2 μυθιστορήματα.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1453 ὁ Τουρκικὸς στρατὸς καὶ στόλος ἐπολιορκήσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ἦτο ὁ σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β΄ μετὰ στρατὸν πολυάριθμον, ὁ ὁποῖος ἔφθανε τὰς διακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν. Ὁ στόλος του μέγας ἠρίθμει περισσότερα ἀπὸ 350 πλοῖα. Φανατισμὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀχαλίνωτος πόθος πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἀπίστων. Ἐναντι τῶν τεραστίων αὐτῶν δυνάμεων ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος εἶχε νὰ ἀντιπαρατάξῃ τοὺς κατοίκους τῆς Πόλεως, ὀλίγους ξένους στρατιώτας ὑπὸ τὸν Γενοῦατὴν Ἰωάννην Ἰουστινιάνην καὶ μερικὰ πλοῖα, ἐλληνικὰ καὶ ξένα (Γενονατικά καὶ Ἑνετικά). Οἱ Ἕλληνες πιστοὶ εἰς τὸ καθήκον ὑπέμειναν τὴν πολιορκίαν ἐπὶ μῆνας καὶ ἀντέταξαν σθεναρὰν ἄμυναν. Ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, ὁ καθ' ὅλα ἄξιος Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὴν Πόλιν εἰς τοὺς Τούρκους διαλαλήσας ὅτι ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοὺς κατοίκους θὰ τὴν ὑπερασπισθοῦν μέχρι θανάτου. Τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ τόσον φημισμένα καὶ ἰσχυρά, ἐβοήθηον εἰς τὴν ἄμυναν. Τεραστία ἄλυσος ἔκλεισε τὸ στόμιον τοῦ κερατίου κόλπου καὶ ἡμπόδιζε τὴν εἴσοδον ἐντὸς αὐτοῦ τῶν τουρκικῶν πλοίων. Ἡ πολιορκία ὅμως ἦτο τόσον στενὴ, ὥστε μόνον τὸ ἀδάμαστον ἠθικὸν τῶν πολιορκουμένων καὶ ἡ λαμπρὰ ἡγεσία τοῦ αὐτοκράτορος ἡμπόδιζον τὴν κατάληψιν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453 τέσσαρα πλοῖα, μετὰ λυσσώδη ἀγῶνα, κατεναυμάχησαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κερατίου διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πολιορκουμένους. Τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, πού ἦτο μέγα αὐτοκρατορικὸν πλοῖον, πλοίαρχος ἦτο ὁ περίφημος Φλαντανελάς. Τὴν τόσον σπουδαίαν

νίκην διὰ τὴν τύχην τῆς Πόλεως περιγράφει τὸ κατωτέρω διήγημα. Ἡ Πόλις τελικῶς ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀλλὰ ἡ ἄμυνα τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς καὶ ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος ἔμειναν εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς πρᾶξις ἀξία σεβασμοῦ.

λαντανελᾶς εἶναι ἓνας γενναῖος βυζαντινὸς πλοίαρχος, κυβερνήτης ἑνὸς карабиоῦ, ποὺ ἐπικεφαλῆς τεσσάρων ἄλλων προσπαθεῖ στίς 20 Ἀπριλίου 1453 νὰ σπάσῃ τὸν τουρκικὸ ἀποκλεισμό καὶ νὰ μπῇ στὴν Βασιλεύουσα, φέρνοντας ἐφόδια στοὺς πολιορκημένους.

Στὰ τεῖχη ἔφεραν τὶς ἅγιες εἰκόνες καὶ μία γριὰ τυφλή, ἀκολουθώντας με λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα ἤρθε κι' ἐκείνη νὰ ἰδῇ με τὰ ξένα μάτια. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς ἔκανε τόπο, χωρὶς νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν θάλασσα. Σιωπὴ νεκρική!

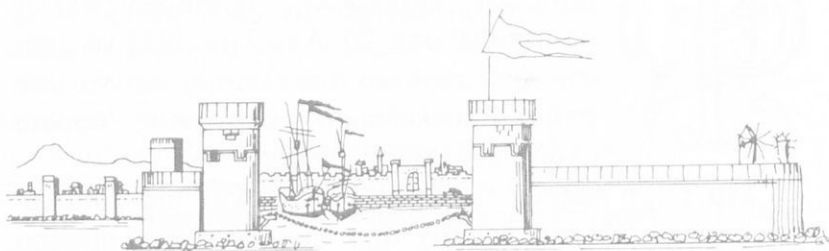
Θαρρεῖς καὶ ὁ Ἀετός, ὁ ὑψηλότερος τῆς Ἀσίας λόφος, ψήλωσε ἀκόμη πιὸ πολύ, νὰ ἰδῇ τὴν παράξενη ναυμαχία, ἑνὸς στόλου ὁλόκληρου με τέσσερα καράβια.

Τὸ πρῶτο βασιλικὸ καράβι, με τὴν σημαία ποὺ τὴ στόλιζε ὁ δικέφαλος αἰετός, πρῶτο-πρῶτο θέλησε νὰ προχωρήσῃ, νὰ περάσῃ τὴν ἀλυσίδα τῆ χοντρῆ τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρῃ τροφὴ στὴν κοιρασμένη πόλη.

Ὁ ἄνεμος ἔπαυσε, φύλλο δὲν κουνιέται, καὶ τὰ καράβια ἤσυχα στέκονται σὰν μαρμαρωμένα καὶ καθρε-

φτίζονται στην ήσυχη θάλασσα. Ἐξαφνα ὁ Σουλεϊμάν πα-
σᾶς ὀρμάει μ' ὅλο τὸ στόλο καὶ τὰ τριγυρίζει. Ὁ κίνδυνος
εἶναι μέγας. Ὁ περήφανος σουλτάνος ξέχασε πὼς βρί-
σκεται στὴ στεριά καὶ προχωρεῖ μὲ τὸ ἄλογό του μέσα στὰ
ρηχὰ νερά, νὰ τρέξῃ ὁ ἴδιος νὰ βουλιάξῃ τὰ καράβια μὲ
τὴν χριστιανικὴ σημαία. Δίνει διαταγὲς - κεραυνούς.

Τελείωσε. Θὰ χαθοῦν τὰ παλληκάρια. Ἀκίνητα τὰ
καράβια, ἔπρεπε νὰ ξεχάσουν πὼς εἶναι θαλασσινὰ καὶ
νὰ γίνῃ στεριανὸς ὁ πόλεμος. Στὰ τείχη ὁ λαός, ὅπου μὲ
μιὰν ἀναπνοή, μὲ μιὰ εὐχή, μ' ἓνα ὄνειρο, παρακολουθεῖ
μὲ λαχτάρα καὶ προσεύχεται. Προσεύχεται καὶ ὁ βασιλεὺς
καὶ δὲν δίνει διαταγὲς ἀστροπελέκια. Ξέρει τὰ παλληκά-
ρια του. Καὶ ἡ γριά, προσεύχεται καὶ κεῖνη καὶ κλαίει.

Μὲ κάτι μισόλογα, παρακολουθεῖ τὸ μεγάλο τὸ κακὸ
καὶ παρηγοριέται πὼς βλέπει. Οἱ τοῦρκοι ἔφεραν φωτιά
καὶ ἄρχισε νὰ καίεται τὸ βασιλικὸ καράβι. Καὶ ἄλλοι
ὥρμοῦσαν ἀστραπὲς μέσα στ' ἄλλα καράβια. Τότε ὁ κυ-
βερνήτης Φλαντανελᾶς χώρισε σὲ δυὸ τοὺς ἄνδρες του.
Οἱ μισοὶ στὰ κατάρτια μὲ τὸ ἓνα χέρι νὰ χύνουν νερὸ καὶ
νὰ σβήνουν τὴ φωτιά, μὲ τὸ ἄλλο νὰ χύνουν ὑγρὴ φωτιά
καὶ νὰ καΐνε τὰ ἐχθρικὰ καράβια καὶ ἄλλοι μισοὶ νὰ πο-
λεμοῦν στῆθος μὲ στῆθος σπρώχνοντας τοὺς τούρκους,
ποὺ ἤθελαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλη ἐκατόμβη. Ἑκατοντάδες χάνει ἀνώφελα ὁ Σουλεϊμάν πασᾶς καὶ ἀφρίζει ὁ σουλτάνος καὶ δείχνει τὸ χρυσό του ρόπαλο ἀγριεμένος, καὶ ὁ κάθε ναύτης χύνεται στὸ θάνατο, γιατί ξέρει πῶς τοὺς περιμένει κατόπιν θάνατος πολυβασανισμένων.

Καὶ ὁ οὐρανὸς γαλανός, ἡ θάλασσα λάδι. Ἀνοίγει τὰ χίλια στόματά της ἄθελα καὶ καταπίνει τὰ πτώματα χωρὶς ὄρεξη.

Στὰ τείχη τὴ νεκρικὴ σιωπὴ ἀκολουθήσε βοή μεγάλη. Τῆς γριᾶς τὰ στήθη τὰ ξέσχισε τὸ ἀναφυλλητό. Δὲν μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνῃ τί γίνεται γύρω της καὶ τραβᾷ τὸ πλατὺ μανίκι τοῦ πλαγινοῦ της καὶ ρωτᾷ ὅλη λαχτάρα.

— Ἀδέλφι, τί γίνεται ἐκεῖ κάτω; Δὲν ἔχω μάτια νὰ δῶ.

— Τί γίνεται; Ὁ Σταυρός, μάνα, ἔκανε τὸ θαῦμα του. Ὁ Φλαντανελᾶς πέρασε τὴν ἄλυσίδα.

— Δοξασμένο τὸ ὄνομά του!

Ἡ γριὰ κλονίστηκε. Ὁ ξένος τὴ στήριξε.

Ἀκούστηκαν ψαλμοί, καὶ ἔφεραν στὰ χέρια τὸν Φλαντανελᾶ μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ μὲ τοὺς γενναίους τῶν ἄλλων караβιῶν.

Ὁ κυβερνήτης, γελαστὸς γύρισε κι εἶδε τὴ θάλασσα κι' ἔτρεξε στὸν βασιλέα του. Μὰ ἔξαφνα βλέπει τὴ μάνα του ἀκουμπισμένη ἐπάνω στὸ βασιλέα.

— Ἡ μάνα μου, φώναξε.

Ὁ αὐτοκράτωρ χαμογέλασε, ἐνῶ τὸν ἀγκάλιαζε.

— Ἔε, ἐσὺ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλη, καὶ γὼ τὴ μανούλα σου!... Ἑλληνικὸ αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲν πέφτει ἀκόμη ἡ Πόλη μὲ τέτοια καρδιά. Δὲν πέφτει.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Σπ. Λοβέρδου

Ὁ Σπυρίδων Λοβέρδος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργοστόλι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐσπούδασεν οἰκονομολόγος καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, καθὼς καὶ ὑπουργός. Εἶχε μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ βιβλία καὶ ἐδημιούργησε σπουδαίαν προσωπικὴν βιβλιοθήκην. Ἔργα του: «Ἡ ἀγία πόλις», «Ὁ μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος».

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ Ἕλληνες ἐξηκολούθουν νὰ μένουν εἰς τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντίου καθὼς καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁρησκειτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν ἦσαν κατὰ κύριον λόγον ὁ ἐκάστοτε Πατριάρχης καὶ οἱ κατὰ τόπους Μητροπολῖται. Καὶ ἡ μὲν κυρίως Ἑλλὰς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τοὺς μετέπειτα ἀγῶνας ἐπέτυχε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς. Πλῆθος ὅμως μέγα Ἑλλήνων ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ὑπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πόλιν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες μετὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον ἠλπισαν ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν. Ἡ Ἑλλὰς ἐπεχείρησε τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, ἡ ὁποία, ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίᾳ, τελικῶς, τῇ ἐπεμβάσει τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἀπέτυχεν· οἱ Ἕλληνες ἐδιώχθησαν, ἠχμαλωτίσθησαν, ἐφονεύθησαν. Εἰς τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου ὑπῆρχον πολλαὶ χιλιάδες Ἑλλήνων, μητροπολίτης ἦτο ὁ Χρυσόστομος Καλαφάτης, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη τὸ 1867 εἰς τὴν Τρίγλιαν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ λαμπρὰν ἱερατικὴν σταδιοδρομίαν ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Δράμας τὸ 1902. Εἰς τὴν Δράμαν ἐπετέλεσεν ἔργον ἄριστον. Ἐνίσχυσε τοὺς κατόικους τῆς περιοχῆς εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν

Τούρκων, ἐφρονιμάτισεν αὐτούς, ἰδρυσε σχολεῖα, νοσοκομεῖα, ἐκκλησίας κλπ. Λόγω τῆς ἐθνικῆς του δράσεως οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν τὴν ἀνάκλησίν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1908 ἐπανῆλθεν εἰς Δράμαν, ἀλλὰ πάλιν ἀνεκλήθη καὶ τὸ 1910 ἐτοποθετήθη Μητροπολίτης Σμύρνης. Ἀνεπανάληπτον θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ ἔργον του ἐν Σμύρνῃ. Ἐκτὸς τῆς κοινωνικῆς καὶ πατριωτικῆς δράσεώς του, ἐφρόντιζε καὶ διὰ τοὺς πρόσφυγας καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν τροφὴν τοῦ ποιμνίου του. Τὸ 1919 ὑπεδέχθη γονυπετῆς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν εἰς Σμύρνην καὶ ἠυλόγησε τὰ ὅπλα του. Τὸ 1922, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν εἰς Σμύρνην καὶ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀπεχώρησεν, ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐκεῖ, περιθάλλων τοὺς χριστιανούς. Τοῦ ἐπροτάθη νὰ φύγῃ, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἠρνήθη εἰπὼν «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὀφείλει νὰ παραμείνῃ μὲ τὸ ποίμνιόν του». Τὴν 27ην Αὐγούστου 1922 συνελήφθη, ἐνῶ εὕρισκετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τῶν πιστῶν. Παρεδόθη εἰς τὸν τουρκικὸν ὄχλον καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἀναδειχθεὶς εἰς Ἐθνομάρτυρα. Ἡ Ἑλλὰς ἐτίμησε καὶ τιμᾷ τὸν ὑπέροχον αὐτὸν Μητροπολίτην.

Εἰς τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην τότε Δράμαν, ὅταν τὸ 1902 ἀφίχθη ὡς Μητροπολίτης, ἀναφέρεται τὸ ἀκολουθοῦν ἀπόσπασμα.

* * *

αρμόσυνος ἡμέρα ἡ 22α Ἰουλίου 1902 διὰ τὴν Δράμαν. Ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ὑπεδέχετο πανηγυρικῶς τὸν νέον μητροπολίτην Χρυσόστομον. Διὰ τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας ἐν Τουρκίᾳ ἡ ὑποδοχὴ νέου μητροπολίτου ἦτο θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐορτὴ. Εὕρισκε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἑκφρασιν τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ φωνὴν ὁ πόνος τοῦ ἀδικουμένου, καὶ θάρρος ἡ ψυχὴ τοῦ πιεζομένου καὶ τόνωσιν ἡ ἐλπίς καὶ παλμὸν ἡ πίστις. Ἡμέρα φωτὸς εἰς τὸ σκότος τῆς δουλείας.

Καὶ ὁ μητροπολίτης Χρυσόστομος, νεαρὸς καὶ εὖσωμος, ἄρρενωπὸς καὶ ὠραῖος, προσφωνῶν ἀπὸ τῆς ὠραίας

ας πύλης τοῦ ναοῦ τὸ ποίμνιόν του ἦτο τὴν ἡλιαυγῇ* ἐκείνην ἡμέραν μὲ τοὺς γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ξανθὴν κόμην, μὲ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ τὸ ἡχηρὸν μέταλλον τῆς φωνῆς ὁ ιδεώδης ἱεράρχης, ὡς τὸν πλάττει ἡ φαντασία τῶν πιστῶν καὶ τὸν προσδοκᾷ ἡ ψυχὴ τῶν ὑποδούλων. Σπανίως κήρυγμα ἐδόνησε βαθύτερον τὸ ἐκκλησίασμα. Καὶ σπανίως ἱεράρχης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπαφῆς μὲ τὸ ποίμνιόν του ἐπεβλήθη περισσότερον εἰς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην του.

«Ἡ Ἐκκλησία, ὡς τὴν ἐστερέωσαν οἱ ἅγιοι πατέρες, — ἐπιλέγει τερματίζων τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον του ὁ ἱεράρχης — δὲν εἶναι ψυχρὰ δύναμις ἐπιτάσσουσα, οὔτε ὀργάνωσις ὑπολογίζουσα, ἀπειλοῦσα ἢ ἐκδικουμένη μὲ τὸ

ἡλιαυγῆς: λαμπρός, ἡλιόλουστος.

φόβητρον τῆς ἀνταποδόσεως. Εἶναι μήτηρ ἀγαπῶσα καὶ συγχωροῦσα καὶ ἐμπνέουσα τὸ γλυκύτερον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς αἰσθημάτων. Καὶ οἱ διακονοῦντες αὐτὴν ποιμένες ἀποστολὴν ἔχουν νὰ προσεγγίσουν τὰ διψῶντα χεῖλη τῶν χριστιανῶν πρὸς τοὺς πλήρεις θεοῦ γάλακτος μαστοὺς διὰ τὴν ἀκεραίαν, τὴν ἀσάλευτον, τὴν ὑπερτέραν ὑγείαν τῆς ζωῆς.

»Τὴν ἀποστολὴν μου αὐτὴν ἐν μέσῳ ὑμῶν θὰ ἐπιτελέσω κατὰ τοὺς νόμους τῆς θείας ἁρμονίας, ἐὰν λειτουργῶν ἐμπνεύσω τὴν κατάνυξιν τῆς καρδίας καὶ οὐχὶ ἀπλῶς τὴν προσευχὴν τῶν χειλέων, ἐὰν ἐμφυσήσω τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ οὐχὶ τὴν ἀνίαν καὶ τὸ δέος, ἐὰν ἀνασύρω τοὺς μαργαρίτας, τοὺς ὁποίους ἐγκλείει εἰς τὸ βάθος πᾶσα ἐλληνικὴ καρδιά, ἐὰν ἀνοίξω τοὺς κρουνοὺς τῆς ἀγάπης, ἐὰν δώσω παλμὸν θάρρους, ὑπερηφανίας καὶ θυσίας εἰς ὅλας τὰς ψυχάς, ἐὰν συντονίσω τὰ αἰσθήματα καὶ ὠθήσω εἰς τὰ ἔργα τοῦ φωτός. Θὰ ἀνεγείρω οὕτω μεθ' ὑμῶν θημωνιάς* καρπῶν, προϊόν τῆς ἐργασίας, καὶ ἰδρύματα εὐποιίας, ἀπαύγασμα τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον, καὶ στερεὰς στήλας τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀκατάλυτα τείχη τῶν ἱερῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ προνομίων.

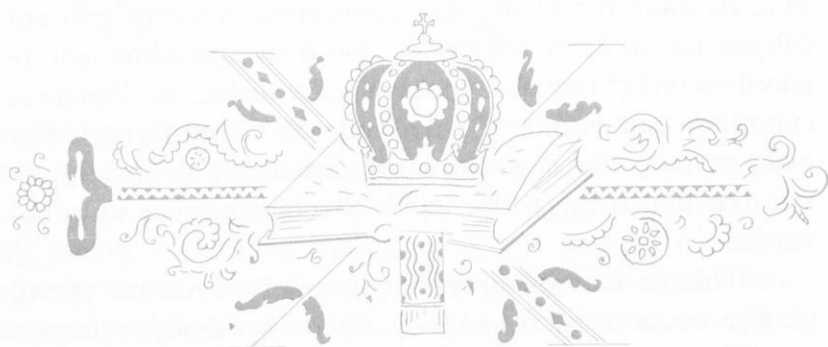
»Πάσχα Κυρίου εὐαγγελίζομαι ὑμῖν, ἀγαπητὰ τέκνα, μετὰ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, δᾶδα τῆς Ὁρθοδοξίας».

Οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, δονηθέντες βαθύτατα καὶ ἐλπίσαντες ὥς εἰς ἀπεσταλμένον τῆς Θείας Προνοίας ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν των, ἔσπευσαν μετὰ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν νὰ ἀσπασθῶσι τὴν χεῖρα τοῦ ἐμπνευσμένου ἱεράρχου.

Τὴν ἐπιούσαν συνεκάλεσεν ὁ νέος μητροπολίτης εἰς

θημωνιά: σωρός.

τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τοὺς δημογέροντας, τοὺς ἐφόρους καὶ τοὺς προκρίτους διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας του. Καὶ τὴν μεθεπομένην ἤρχισε τὰς περιοδίας του, ὅπως ἔχων ἄμεσον ἐντύπωσιν ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπιτοπίου μελέτης καταρτίσῃ τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν του.

Ὁ Νικόλαος Καρβούνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰθάκην τὸ 1880 καὶ ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἀκολουθῶν τὸν ἔμπορον πατέρα του. Ἀπὸ μικρὸς διεκρίθη διὰ τὴν εὐφυΐαν του· εἰς ἡλικίαν δὲ 17 ἐτῶν ἔγραψε τὴν ἔμμετρον τραγωδίαν «Βελισσάριος». Τὸ 1900 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ παρηκολούθησε φιλολογίαν καὶ νομικὴν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς ἀγῶνας. Ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸν «Ἠγνώσω». Εἰργάσθη ὡς δημοσιογράφος καὶ ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, διηγήματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις κ.ἄ. Ἀπέθανε τὸ 1947 εἰς τὰς Ἀθήνας.

οργά, κανονικά, ἀπλώθη τὸ σανίδωμα ἐπάνω, εἰς τὰς δοκίδας* τῶν πέντε ζευγμάτων. Ἐδέθησαν οἱ δίπλακες*, τὰ κουπιὰ τῶν ποντοनिῶν* ὑψώθησαν καθέτως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ καταστρώματος τοῦ γεφυριοῦ, ἐτεντώθηκαν δύο χονδρὰ σχοινιά εἰς τὰ πλάγια του, ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην εἰς τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ἓνα κοντάρι, εἰς τὴν ὄχθην, ἐκρεμάσθη ἡ πινακίς, πὺ ἐφάνερονε τὸν ποιητὴν τοῦ ἔργου: «β' λόχος γεφυροποιῶν».

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπέραςε

δοκίς: μικρὰ δοκός, ἡ ὁποία ὑποβαστάζει τὰ μαδέρια. **δίπλακες** (ὁ δίπλαξ): τὰ μαδέρια πὺ τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν δοκίδων καὶ ἀποτελοῦν τὸ πάτωμα τῆς γεφύρας. **ποντόνια:** πλωτὰ μέσα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν γεφύρωσιν τῶν ποταμῶν.

πρῶτος ἀντιπέραν. Ἐχαιρέτισε τὸν μέραρχον τῆς πρώτης, ἀντήλλαξε μερικὰς χειραψίας καὶ ἐξαναπέρασε τὴν γέφυραν. Ἐστάθη πλησίον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς ὀπλίτας τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐψιθύρισεν εἰς τὸν διπλανόν του:

— Τώρα μοιάζουμε τοὺς ζωγράφους, ποὺ κάθονται δίπλα στὸ ἔργον των καὶ ἀκοῦν τὰ καλὰ του καὶ τὰ κακὰ του.

Ἀπέναντι, τὰ πυκνὰ τμήματα τῆς μεραρχίας ἡτοιμάζοντο διὰ τὴν διάβασιν. Αἱ ὑπερύψηλοι ὀδοντωταὶ κορυφαὶ τοῦ Γκιουζουντζουσού καὶ τοῦ Μπόζ ἦσαν χρυσωμέναι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρωῒνου ἡλίου. Ἀφρόλευκοι πυκνοὶ ἀτμοὶ ὀμίχλης ἐσκέπαζαν ἀκόμη τὴν βαθεῖαν χαράδρῳσιν, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ δύο βουνά. Λεπτοὶ καπνοὶ ἀπὸ τὰς μισοσβησμένας νυκτερινὰς πυρὰς τοῦ καταυλισμοῦ διελύοντο εἰς τὸν εὐχάριστον, δροσερὸν ἀκόμη ἄνεμον. Ἀστραπταν ἐδῶ κι ἐκεῖ μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλα εἶχαν ὄψιν χαρμοσύνου ἐπισημότητος. Ὁ Σαγγάριος* εἶχε δεχθῇ τὸν ζυγὸν τῆς γεφύρας.

Ἦρχισεν ἡ διάβασις τῆς μεραρχίας. Ἐπέρασε πρῶτος ὁ μέραρχος, ἔφιππος, μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του καὶ τὸν ἱερέα. Ἐπειτα ἡ ἡμίλαρχία. Τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος ἐχοροπηδοῦσαν ἐλαφρά, καὶ ὀλόκληρος ἡ γέφυρα ἐλικνίζετο ἐλαστικῇ ἐπάνω εἰς τὸν δαμασθέντα Σαγγάριον.

Ἐπειτα ἦρχισεν ἡ διάβασις τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὰ ἡλιοκαμμένα πρόσωπα τῶν φαντάρων ἔλαμπε κάποιον καμάρὶ διὰ τὴν γεφύρωσιν. Συνεκρατεῖτο ὅμως κάθε ἐκδήλωσις. Ὅλοι παρετήρουν τὸ γεφύρι μὲ μάτι κριτικοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἐλαττώματά του. Κανεὶς δὲν κατεδέχετο νὰ εἶναι τόσον «κορόιδο», ὥστε νὰ τὸ εὖρη ἀνεπίληπτον*. Ἡ κριτικὴ εἶναι τὸ πατροπαράδοτον καθήκον κάθε Ἑλλήνου. Καὶ τί δὲν ἤκουσαν, Θεέ μου, οἱ

Σαγγάριος: ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας. ἀνεπίληπτος: χωρὶς ἐλάττωμα.

ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ οἱ γεφυροποιοὶ καὶ οἱ σκαπανεῖς!

— Ἔπρεπε νᾶναι πλατύτερο, εἶπε μορφάζων ἀποδοκιμαστικῶς ἓνας δεκανεὺς. Ἰσα-ἴσα μιὰ τετράδα τῶκαναν τὸ φάρδος του. Λυπήθηκαν, δηλαδή, τὰ μαδέρια;

Ἐνας ὑψηλόσωμος στρατιώτης ἐστάθη μίαν στιγμὴν καὶ ἐχοροπήδησεν ἐπὶ τόπου εἰς τὸ σανίδωμα τῆς γεφύρας, ἡ ὁποία ἐσείετο ἀπὸ τὴν διάβασιν τῶν πυκνῶν τετράδων μὲ τὸν «πλήρη φόρτον ἐκστρατείας». Ἀπευθυνόμενος ὕστερα πρὸς τὸ ἀπέναντι βουνόν, ἐμονολόγησεν, ὅχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του:

— Δὲν εἶναι στερεὸ πρᾶμα. Χάθηκαν λίγα σίδερα;

Ἐνας λοχίας μὲ ματογυάλια, ἀφοῦ ἐπεσκόπησεν ἐπιμελῶς τὴν γέφυραν, καθὼς ἐπερνοῦσεν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς διμοιρίας, παρετήρησε μεγαλοφώνως:

— Μοῦ φαίνεται πῶς δὲν ὑπελόγισαν καλὰ τὴν ἀντίστασιν, οὔτε τὴν ἐλαστικότητα.

“Ενας ἄλλος προσέθεσεν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν τετράδων:

— “Ἄμ δὲν βλέπετε, πὺ τὸ κάνανε ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἔνα τὸν ὄχτο*; Ψευτοδουλειές, παιδί μου!

Μιά φωνή ἀπὸ πίσω ἀνεπήδησεν εἰρωνική:

— Μὴ μιλάτε, συνάδελφοι, καὶ δὲ σηκώνει κουβέντα τὸ γεφύρι.

“Ἐπειτα ἦλθεν ἡ σειρά τῶν μεταγωγικῶν τοῦ ἡγουμένου τάγματος. Τὰ μουλάρια ἐδυστροποῦσαν, φοβισμένα ἀπὸ τὸ λίκνισμα τῆς γεφύρας καὶ τὸν κρότον τῶν πετάλων τῶν ἐπάνω εἰς τὰ σανίδια. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ ἔσπρωχναν, τὰ ἐκτυποῦσαν μὲ κλάρες, ἐβλασφημοῦσαν ἐνίοτε, καὶ ἐκρατοῦσαν ὑπεύθυνον εἰς τὸ τέλος τὸ γεφύρι.

— Ντακατούκα, ντακατούκα τὰ σανίδια, φοβοῦνται τὰ μουλάρια. Βαρεθήκατε, βρὲ σκαμπαναῖοι, νὰ στρώσετε λίγο χῶμα νὰ πατᾶνε τὰ ζά; ἔξεσφενδόνισε μὲ ἀγανάκτησιν, κάθιδρως ἀπὸ τὸ τράβηγμα τῶν μουλαριῶν του, ἓνας μελαμψὸς μεταγωγικός.

“Ενας γάιδαρος ψαρῆς, φορτωμένος μὲ τὰς συσκευὰς καὶ τὰ παγούρια μισῆς διμοιρίας, ἔσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας. Μάτην τὸν ἔσερναν ἀπ’ ἐμπρός, τὸν ἔσπρωχναν, τὸν ἐκτυποῦσαν ἐν μέσῳ συναυλίας ἐπιφωνήσεων, πὺ μόνον εἰς τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰς πορείας ἤμπορουν ν’ ἀκουσθοῦν. Ὁ γάιδαρος περιστρέφετο κι ἐκουνοῦσε τ’ αὐτιά του ἐναλλάξ, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσε νὰ προχωρήσῃ. “Ὅσα ἔφερεν εἰς τὴν ράχην του ἐκυλίσθησαν σκόρπια εἰς τὸ σανίδωμα. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ περιεμάζευαν, ἐνῶ ὁ γάιδαρος ἐξηκολούθει τὸ παράξενον αὐτὸ βάλς τῶν τεσσάρων ποδῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ σειρά τῶν φαντάρων καὶ τῶν μεταγωγικῶν, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ πίσω, εἶχε σταματήσει... Ἐπὶ τέλους ὁ γάιδαρος ἐσηκώθη εἰς τὰ χέρια δέκα μεταγωγικῶν καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκο-

μίσθη εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην. Οἱ φορεῖς τοῦ τὸν ἀφῆκαν εἰς τὰ πόδια του, τὸν ἠυλόγησαν κατὰ τὸν γνωστὸν ἑλληνικὸν τρόπον, καί, στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν ξεκαρδισμένων ἀπὸ τὰ γέλια ὀπλιτῶν τοῦ μηχανικοῦ, ἐξέσπασαν εἰς φωνάς:

— Γελᾶτε μὲ τὸν μαγκούφη, ἔ; Δὲν γελᾶτε καλύτερα μὲ τὰ ψευτοσάνιδά σας; Δίχως πρόκες, μωρέ, τ' ἀφήσατε;

— Χίλιες φορὲς καλύτερα νὰ βρίσκαμε μιὰ ποριά* νὰ διαβαίναμε μέσ' ἀπ' τὸ νερό!

Μόνος ἓνας φαντάρος δὲν ἐπέκρινε τὸ γεφύρι. Νεώτατος, μὲ ξάστερο παιδικὸν πρόσωπον, γελαστός, ἐφώνηξε πρὸς τοὺς γεφυροποιούς:

— Γεῖά στὰ χέρια σας, σκαμπανάκια! Πάει κι' ὁ Τσαγγάριος!...

Δέκα τοῦλάχιστον πρόσωπα προηγούμενων φαντάρων ἐστράφησαν ἀποδοκιμαστικὰ πρὸς τὸν ἀφελῆ στρατιωτάκον:

— Οὐ! βλάχο! οὐ! Ξανάδες γεφύρι;

Εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν γέφυραν, τὰ πρῶτα διελθόντα τμήματα τῆς μεραρχίας, τώρα ποὺ εἶχεν ἐκπληρωθῇ τὸ καθῆκον καὶ εἶχεν εἶπει καθένας τὴν γνώμην του, πρὸ πάντων δὲ ποὺ ἦσαν μακρὰν οἱ γεφυροποιοὶ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀκούσουν, ἀφοῦ οἱ ἄνδρες «ἀπέθεσαν»*, ἔστρεψαν τὰ μάτια πρὸς τὸ γεφύρι, τὸ ὁποῖον εἶχαν περάσει. Τὸ ρεῦμα τοῦ χακὶ ἐξηκολούθει νὰ διαβαίνει πυκνὸν ἀπ' ἐπάνω του. Καὶ ὥσάν ἐκ συνθήματος, ἀπὸ ὅλα τὰ στόματα ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα τῆς ποταμῆς ἐπιφώνημα καμαριοῦ:

— Μεγαλεῖο!

ποριά: πέραςμα. ἀπέθεσαν: ἄφησαν τὰ ὅπλα.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΛΕΦΤΙΚΟ

Κ. Κρυστάλλη

Ὁ Κώστας Κρυστάλλης κατέχει ἐντελῶς ἰδιαίτεραν θέσιν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν· ἔγραψεν ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ κατάρθωσε πολλὰς φορές νὰ μεταφέρῃ τὴν χάριν των εἰς τὰ ποιήματά του. Ἡ ζωὴ του ἦτο δυσχερὴς. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1868 ἀλλὰ τὸ 1886 ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύλληψιν ἐξ αἰτίας ἐνὸς πατριωτικοῦ ποιήματός του, τὸ ὁποῖον δυσηρέστησε τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἐργασίαν ἀμέσως, ἐκουράζετο πολὺ, ἠσθένησε καὶ τὸ 1894 εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν ἀπέ-

θανεν εἰς τὴν Ἄρταν, ὅπου εἶχε μεταβῇ δι' ἀνάρρωσιν. Αἱ ποιητικάι του συλλογαὶ εἶναι: «Αἱ σκιαὶ τοῦ Ἄδου», «Ἀγροτικά», «Τραγουδιστῆς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης». Ἐπίσης ἔγραψε καὶ «Πεζογραφήματα».

Πότε θὰ ῥθῇ μιὰν ἀνοιξη, θὰ ῥθῇ ἓνα καλοκαίρι
ποὺ λουλουδίζουν τὰ κλαριά, ποὺ λιώνουνε τὰ χιόνια,
γιὰ νὰ ζωσθοῦμε τ' ἄρματα καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζια*,
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια.
Μέσ' στὴν ψηλότερη κορφή νὰ στήσουμε λημέρι,
νὰ ἔχουμε τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ τ' ἀποβραδὺς κουβέντα
κι ἐμᾶς τὸ γλυκοχάραμα νὰ πρωτοχαιρετίζη,
ἐμᾶς ὁ ἥλιος τὴν αὐγὴν σὰν κρούη* νὰ πρωτοβλέπη,
νὰ μᾶς ζηλεύουν οἱ ἀητοί, νὰ μᾶς ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια.
Ἀράδ' ἀράδα* τ' ἄρματα στὰ πεῦκα θὰ κρεμάμε,
καὶ θὲ νὰ στήνουμε χορό. Καὶ κάθε μας τραγούδι
θὰ ἔναι βροντὴ ἀπὸ σύγνεφο, φωτιὰ ἀπ' ἀστροπελέκι,
θὰ μᾶς τρομάζουν τὰ θεριά, θὰ προσκυνοῦν οἱ κάμποι.
Πότε θὰ ῥθῇ μιὰν ἀνοιξη, θὰ ῥθῇ ἓνα καλοκαίρι
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια.

τσαπράζια: κοσμήματα ποὺ τὰ φοροῦσαν σταυρωτὰ εἰς τὸ στήθος. **κρούη** (ὁ ἥλιος): ἀνατέλλει. **ἀράδ' ἀράδα:** στὴ σειρά.

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε΄

Σπ. Μελά

Ὁ Σπύρος Μελάς εἶναι ἐκ τῶν πλέον πολυπλεύρων καὶ πολυγράφων νεοελλήνων λογοτεχνῶν, ἀσχοληθεὶς μὲ πολλὰ λογοτεχνικὰ εἶδη. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1882 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1966. Τὸ 1935 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε θεατρικὰ ἔργα: «Ὁ γιὸς τοῦ Ἰσκιου», «Τὸ κόκκινο πουκάμισο», «Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο», «Ὁ Παπαφλέσσας», «Ρήγας Βελεστινλῆς», «Ὁ μπαμπᾶς ἐκπαιδεύεται» κ.ἄ. Ἐκαλλιέργησε πολὺ τὴν μυθιστορηματικὴν βιογραφίαν: «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ», «Ὁ ναύαρχος Μιαούλης», «Τὰ ματωμένα ράσα». Διεκρίθη ἐπίσης πολὺ καὶ διὰ τὰ χρονογραφήματά του, τὰ ὅποια ἔγραψεν εἰς τὰς ἡμερίδας· συλλογαὶ χρονογραφημάτων εἶναι τὰ «Σφυρίγματα» καὶ «Κουβέντες τοῦ Φορτουνίου». Ἐγραψεν ἀκόμη τὰς «Πολεμικὰς σελίδας» καὶ τὰ «Φλογισμένα πέλαγα».

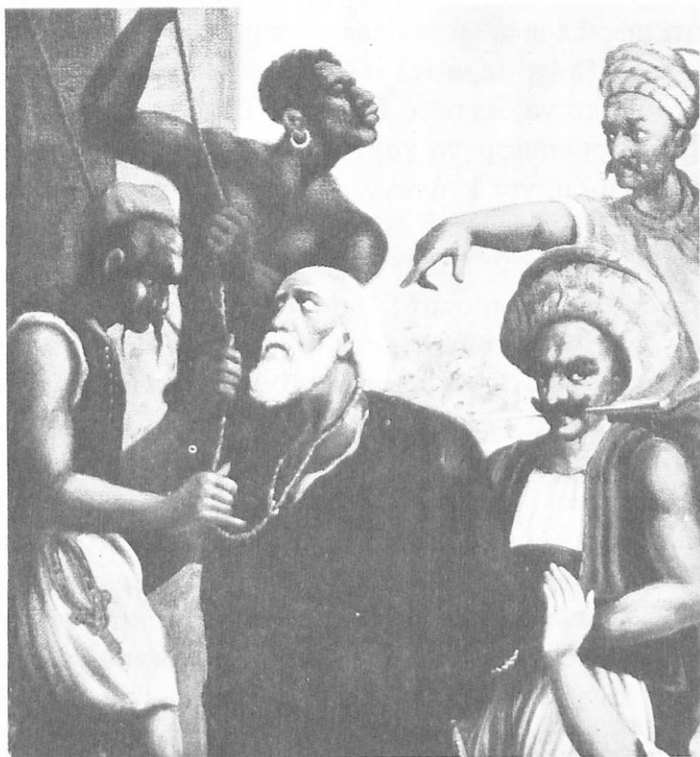
τάσανε στὴν πύλῃ τοῦ Φαναριοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς ἔστειλε στὰ πατριαρχεῖα νὰ ρωτήσῃ ἂν ἔγινε ἡ ἐκλογή τοῦ καινούργιου πατριάρχῃ. Ἐπρεπε ν' ἀνέβῃ κάποιος στὸ θρόνο, γιὰ νὰ κρεμάσουνε τὸ Γρηγόριο. Κι ἡ ὥρα περνοῦσε· κι ἀπὸ τοὺς συνοδικοὺς δὲ δεχότανε κανένας.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Πύλης, πὺ παρακολουθοῦσε τὴ συνεδρίαση, παράγγειλε στὸν ἀρχηγὸ τῆς φρουρᾶς νὰ περιμένει. Σύρανε τότε τὸν πατριάρχη σὲ κάποιο κοντινὸ μπακάλικο. Πλῆθος εἶχε συναχθεῖ ἀπ' ἔξω καὶ βούιζε καὶ

σπρωχνότανε νά τόν ἰδεῖ. Διαταγή ἔφτασε σέ λίγο ἀπό τὸ παλάτι πὼς ἔπρεπε νά τελειώνουνε μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχη. Τέλος, μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν καινούργια πίεση, ἀναγκάστηκε νά δεχτεῖ ὁ Πισιδίας Εὐγένιος. Ἐφοδιασμένος μὲ τὸ συνηθισμένο χαρτί τῆς ἐκλογῆς, ἀνέβηκε στὴν Ὑψηλὴ Πύλη, γιὰ ν' ἀναγνωριστεῖ κατὰ τὰ ἔθιμα, τὸ νόμιμο τῆς ἐκλογῆς. Ποτὲ δὲν εἶχανε συνοδέψει καινούργιο πατριάρχη ἀπὸ τὴν Πύλη στὰ πατριαρχεῖα οἱ τοῦρκοι μὲ περισσότερη λαμπρότητα, ὅσο τὸν Εὐγένιο. Σπρώχνοντας ὡς τὴν ἄκρη τὴν ὑποκρισία θέλανε μ' αὐτὸ νά ποῦνε στὶς χριστιανικὲς δυνάμεις πὼς, ἂν τιμωροῦσαν ἕναν ἐπίβουλο ἀντάρτη σὰν τὸ Γρηγόριο, εἶχαν ὅμως σεβασμὸ στὸ πατριαρχικὸ ἀξίωμα. Πίσω ἀπὸ τὴ λαμπρὴ πομπὴ τοῦ Εὐγένιου σύρανε, μὲ τὰ χέρια δεμένα, τὸν κατάδικο ἐθνάρχη τῶν ἐλλήνων. Οἱ βοηθοὶ τοῦ δήμιου κρατοῦσαν τὸ σεπτὸ σφάγιο καὶ τ' ἀνέβαζαν ἀπὸ τὴ λιθόστρωτη λεωφόρο, γιὰ τὴ μεγάλη θυσία, στὰ πατριαρχεῖα, ποὺ εἶχε ὑψώσει καὶ δοξάσει μὲ τὴ δράση του. Θρηῖνος καὶ ὀδυρμός, ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ σπίτια. Στ' αὐτιά τοῦ πρωτομάρτυρα φτάνουν οἱ ἀπελπισμένες κραυγές:

— Φέρνουνε τὸν πατριάρχη νά τὸν σκοτώσουν!...

Μὰ τίς πνίγουν οἱ ἀλαλαγμοὶ τοῦ ἐξαγριωμένου ὄχλου τῶν μουσουλμάνων καὶ τῶν ἐβραίων. Στὸ βάθος τῆς λεωφόρου ἦτανε μιὰ πόρτα τῶν πατριαρχείων, ποῦφερνε στὰ διαμερίσματα τῶν κληρικῶν. Ἐκεῖ σταμάτησαν. Ἐκεῖ θὰ τὸν κρεμοῦσαν. Ἡ πόρτα ὅμως ἦταν μικρὴ γιὰ τὸ ἀνάστημά του. Καὶ τότε, μπροστὰ στὸν πατριάρχη, ἀρχίσανε νά μπήγουνε ψηλότερα ἕνα δοκάρι, γιὰ νά κρεμάσουν ἐκεῖ τὸ βρόγχο. Μιὰ ὀλάκερη ὥρα βάστηξε ἡ διαδικασία· μιὰ ὀλάκερη ὥρα ὁ Γρηγόριος ἔβλεπε νά ἐτοιμάζουνε τὴ φοβερὴ παγίδα τοῦ θανάτου. Μὰ δὲ λιποψύ-

χησε· δὲν ἔδειξε τὴν παραμικρὴ συγκίνησιν. Ἡ γαλήνη
του τὸν ἐπέβαλε στὸ σεβασμὸ τοῦ ὄχλου, ποῦμενε τώρα
βουβὸς γύρω του. Ἀξαφνα ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς προ-
βαίνει στὴ μέση καὶ τοῦ φωνάζει:

— Κακοῦργε! Δὲν εἶσαι σὺ ποὺ διέφθειρες τοὺς λό-
γους τοῦ σουλτάνου, τοῦ καταφυγίου τοῦ κόσμου; Δὲν
εἶσαι σὺ ποὺ ἔσπρωξες τοὺς ἄπιστους ὑπηκόους στὴν ἀπο-
στασία; Δὲν εἶσαι σὺ, σκύλε ἀκάθαρτε, ποῦκανες αὐτὲς
τὶς προδοσίες;

Ὁ Γρηγόριος δὲν ἔδωσε καμμιάν ἀπόκριση. Ὁ ἀρ-
χηγὸς τῆς φρουρᾶς τὸν παράδωσε στὸ δῆμιο. Καθὼς τὸν

σύρανε με σπρωξιές κάτω ἀπὸ τὴν κρεμάλα, τοῦπεσε τὸ καμηλαύχι. Πρόσταξε νὰ τοῦ τὸ φορέσουν:

— Ἐγώ, φώναξε, διαταγὴ ἔχω νὰ κρεμάσω πατριάρχη κι ὅχι κοινὸ ραγιά.

Ἕνας πελώριος ἀράπης, ὁ δῆμιός του, τὸν ἀνέβασε στὸ βρόχο. Πρὶν τοῦ περάσουν τὸ σκοινὶ στὸ λαιμὸ σήκωσε τὴ ματιὰ καὶ τὰ χέρια στὸν οὐρανό:

— Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπε μὲ σταθερὴ φωνή, δέξου τὸ πνεῦμα μου!

Σὲ λίγα δευτερόλεπτα δὲν ἦτανε πιά ἀνάμεσα στοὺς ἐφήμερους. Εἶχε ἀναστηθεῖ στὴν αἰώνια ζωὴ καὶ στὴν καρδιά τοῦ ἔθνους.

Ὁ φρενιασμένος ὄχλος ξέσπασε πάλι σ' ἀλαλαγμοὺς κι ἀναθέματα. Ὁ Εὐγένιος, μετὰ τὴ δοξολογία καὶ τὰ τυπικὰ συγχαρητήρια, θέλει νὰ ἰδεῖ γιατί βουίξει ἔτσι τὸ πλῆθος. Βγαίνει στὸ παράθυρο καὶ βλέπει τὸ Γρηγόριο κρεμασμένο. Κι ὁ κλονισμὸς ἀπὸ τὸ θέαμα εἶναι τόσο μεγάλος, ποὺ τοῦρχεται σὰν τρέλλα. Ἡ ἀπαίσια εἰκόνα τὸν πολιορκεῖ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ· κάθε τόσο ἔχει παρακρούσεις. Ὑστερα ἀπὸ λίγο καρφώσανε στὸ στῆθος τοῦ κρεμασμένου πατριάρχη τὸ «γιαφτᾶ», τὸ σουλτανικὸ ἔγγραφο μὲ τοὺς λόγους τῆς καταδίκης. Ἀφοῦ ἀποδείξεις δὲν εἶχαν, εἶχανε σωρέψει λέξεις. Μὰ πιὸ χτυπητὴ κατηγορία φάνταζε, πὼς ἦταν ἀπὸ τὸ Μωριᾶ. Κόσμος ἄπειρος περνοῦσε νύχτα καὶ μέρα κάτω ἀπὸ τὸ λείψανό του. Γριές, στρίγγλες φανατικές, ἀφήνανε τὰ χαρέμια τους γιὰ νᾶρθουνε νὰ χορτάσουνε τὴ λύσσα τους. Χτυποῦσαν τὸ νεκρὸ μὲ μπαστούνια, τοῦ πετοῦσανε λάσπες· ἄλλοι τὸν τρυποῦσανε μὲ τὰ μαχαίρια τους. Καὶ κάποιος τοῦρριξε καὶ μὲ ντουφέκι καὶ ἡ μπάλλα τὸν βρῆκε στὸ μαστό. Γιὰ νὰ μὴν τὸν κομματιάσουνε, τὸν φρουροῦσαν ἀστυνομικοὶ καὶ συγκρα-

τούσανε τὰ πλήθη. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μορφωμένους μου-
σουλμάνους διαβάζανε τὸ «γιαφτᾶ» καὶ λέγανε:

— Ἄν αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια, δίκαια ἔπαθε, εἰ δὲ μὴ ἀλ-
λοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν καταδίκασαν! Θὰ δώσουνε λό-
γο «ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως»!

Ὁ μέγας βεζύρης ἔρχεται καβάλα, ξεπεζεύει μπρο-
στὰ στὸ λείψανο, γυρεύει σκαμνὶ καὶ τσιμπούκι. Κατσου-
φιασμένος κοιτάζει, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς καπνοὺς, τὴ μορφὴ
τοῦ πατριάρχη. Τὰ μάτια του εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ σὰ νὰ βλέ-
πει μ' ἔκσταση τὴν πύλη τῆς ἀθανασίας. Τὸ κεφάλι γερτὸ
σὲ μιὰ ἔκφραση ταπεινωσύνης· τὰ χεῖλη μισάνοιχτα σὰ
νὰ ψιθυρίζουνε κάποια προσευχή. Τέλος ὁ βεζύρης πῆ-
δησε στ' ἄλογό του, λέγοντας νὰ φυλάξουνε τὸ πτῶμα. Ὁ
σουλτάνος ὁ ἴδιος κατέβηκε, μεταμφιεσμένος σὲ δερβίση,
νὰ ἰδεῖ τὸ λείψανο. Ὡς τὴν Τετάρτη τῆς Λαμπρῆς τὸ πρῶ-
ῖ μεινε κρεμασμένο τὸ πτῶμα. Ὁ καινούργιος πατριάρχης
προσπάθησε νὰ δωροδοκῇ τοὺς δήμιους μὲ χρῆμα πο-
λύ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸ θάψει κρυφά. Δὲν τὸ κατάφερε.
Ἡ ἐκδίκηση τῶν τούρκων θέλησε νὰ κυνηγήσει τὸν Γρη-
γόριο πέρα κι ἀπὸ τὸ θάνατο. Εἴτε μ' ὀχτακόσια γρόσια,
καθὼς λένε, εἴτε τζάμπα, τὸ λείψανο παραδόθηκε στοὺς
ἑβραίους. Τὸν γδύσανε, τοῦ δέσανε τὰ πόδια μὲ σκοινί,
τὸν σύρανε μπρούμυτα, καταβρωμίσανε τὰ γένια του καὶ
τ' ἄσπρα του μαλλιά στίς λάσπες τῶν δρόμων· καὶ τὸ
σκοινὶ τῆς κρεμάλας, ἀκόμα στὸ λαιμό, σερνότανε κι αὐ-
τὸ πίσω σφυρίζοντας. Ἔτσι τὸν τραβήξανε, μὲ βλαστή-
μιες, σαρκασμοὺς καὶ γιούχα στὴν παραλία καὶ τὸν ρίζανε
στὴ θάλασσα. Ὁ δήμιος μπῆκε σὲ μιὰ βάρκα κι ἔσυρε
τὸ πτῶμα στ' ἀνοιχτὰ μεταξὺ Φαναριοῦ καὶ Τερς Χανέ.
Κεῖ τοῦδесе μιὰ μεγάλη πέτρα. Μὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ
τὸ κάμει νὰ βουλιάξει. Ξαναβγῆκε στὴ στεριά, πῆρε δυὸ

μεγαλύτερες, τὶς ἔδεσε στὰ πόδια, τρύπησε μὲ τὸ μαχαίρι του παντοῦ τὸ λείψανο γιὰ νὰ πάρει νερὸ καὶ κατάφερε τέλος νὰ τὸ στείλει κάτω.

Τέτοια ἦταν ἡ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ μείνει τὸ λείψανο στοὺς ραγιαδες, κειμήλιο ἱερὸ καὶ ἀνίκητη σημαία στὸν ἀγώνα τους. Ἡ βουλὴ ὅμως τῆς μοίρας ἦταν ἄλλη. Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου τοῦ Θωμᾶ τὸ λείψανο ἔσπασε τὰ δεσμά του· κι ἀπὸ τὸν Κεράτιο κόλπο, περνώντας τὰ γεφύρια, ἔφτασε στὸ Γαλατᾶ. Ἐπλεε κοντὰ στὰ καράβια, ποῦτανε γιὰ τὴν Ὀδησσό. Ἦταν ἐκεῖ κι ὁ «Ἅγιος Νικόλαος» — ἓνα κεφαλωνίτικο, τοῦ καπετάν Νικόλα Σκλάβου.

Ἡ βάρδια τοῦ карабиоῦ θέλησε νὰ σηκώσει λίγο νερὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα κάτι νὰ πλύνει. Τὸ κουβαδάκι ὅμως βρῆκε, καθὼς τὸ σήκωνε, σὲ κάτι στερεό. Ὁ ναύτης πρόσεξε. Ξεχώρισε ἀνθρώπινο λείψανο. Ξύπνησε τὸν καπετάνιο καὶ μερικοὺς ἀπ' τοὺς ἄλλους. Ὁ Σκλάβος προσπάθησε νὰ ξεχωρίσει:

— Γέρος εἶναι, μ' ἄσπρα γένια, εἶπε, καὶ μακρυὰ μαλλιά· μοιάζει παπᾶ!

Ὁ πρωτοσύγκελλος Σωφρόνιος, ποὺ κρυβότανε στὸ καράβι, γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπ' τὴ σφαγὴ, ἔτρεξε στὴν κουπαστή.

— Ὁ πατριάρχης μας, φώναξε κλαίγοντας, ὁ καλὸς μας πατριάρχης!

— Σώπα, τοῦ εἶπε ὁ Σκλάβος, μὴν κλαῖς· θὰ τὸν ἔχουμε συνταξιδιώτη.

Ἀμέσως ἔρριξε πάνω μιὰ ψάθα. Περιμένανε νὰ νυχτώσει καλά, σηκώσανε τὸ λείψανο χωρὶς θόρυβο, τὸ τυλίξανε μὲ σάβανα καὶ τὸ κρύψανε στ' ἀμπάρι. Ἡ θάλασσα τὸ εἶχε πλύνει, ἡ μορφὴ του εἶχε πάρει παράξενα χρώ-

ματα· φάνταζε ζωντανή· μιὰ ἐπιβλητική ὁμορφιά ἦτανε
χυμένη σ' ὅλη τὴν ἔκφραση. Ἡ ἀποσύνθεση δὲν εἶχε ἀρ-
χίσει οὔτε ἅμα φτάσανε στὴν Ὀδησσό. Ἡ ταυτότητά του
ἀναγνωρίστηκε ἀπ' ὅλους. Ὁ τσάρος Ἀλέξαντρος πρόσ-
ταξε νὰ γίνει κηδεία μεγαλοπρεπέστατη, ν' ἀπονεμηθοῦνε
τιμὲς γερουσιαστῇ καὶ προέδρου τῆς ρούσικης συνόδου
καὶ νὰ μοιραστοῦνε στοὺς Ἕλληνες πρόσφυγες ἑκατὸ χι-
λιάδες ρούβλια. Ἐστειλε ἀκόμα στὴν Ὀδησσὸ βαρύτιμο
διαμαντένιο σταυρό. Ἡ τσαρίνα μιὰ μίτρα πολύτιμη, ἐγ-
κόλπιο μὲ πέτρες καὶ κατάχρυση πατριαρχικὴ στολή,
φτιασμένα μὲ τὴν προσωπικὴ τῆς ἐπίβλεψη. Ἀλλὰ δῶρα
τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας στολίσανε τὴν λάρνακα
ποὺ δέχτηκε τὸν Γρηγόριο· στὸν κάμπο τῆς Ὀδησσοῦ
στρατοπεδέψανε πολλὰ συντάγματα γιὰ τὴν κηδεία. Κι
ἀπ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες κατεβήκανε τόσα πλήθη Ἕλληνες καὶ
ροῦσοι νὰ τὴν παρακολουθήσουνε, ποὺ δὲν εἶχανε ποῦ
νὰ μείνουν...

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

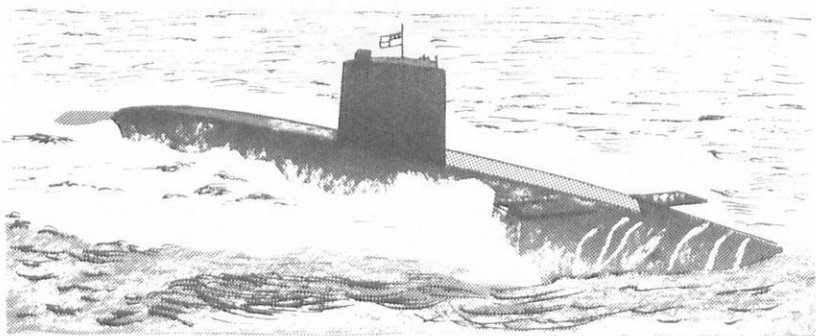
Ἡ «πρῶτος τορπιλλισμὸς» τοῦ Σπύρου Μελά εἶναι ἐμπνευσμένος ἐκ τῆς ἐπικῆς προσπάθειας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940. Εἶναι περισσότερον γνωστὰ βεβαίως αἱ ἐπιτυχίαι εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας, διότι ἐκεῖ ἐκρίθη κυρίως ὁ ἀγὼν μὲ προσπάθειας τιτανικάς. Δὲν ἦτο ὅμως δυνατόν νὰ λείψῃ ἡ παρουσία τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὴν τόσον μεγάλην ἐξόρμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ Ἴταλοι μετέφερον πολεμοφόδια καὶ στρατὸν εἰς τὴν Ἀλβανίαν διὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦτο νὰ ἐμποδισθῇ ἡ μεταφορὰ αὐτή. Τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν εἰς τὸν τομέα αὐτὸν μᾶς περιγράφει ἐδῶ ὁ Μελάς· ἦτο ἡ βύθισις δύο Ἰταλικῶν μεταγωγικῶν τῶν «Λομβαρδία» καὶ «Αἰγουρία» ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸν ὑποβρύχιον «Παπανικολῆς», τὸ ὁποῖον εἶχε ναυπηγηθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ 1929 καὶ τὸ ἐκυβέρνα ὁ πλωτάρχης τότε Μίλτων Ἰατρίδης (1906 - 1960).

Κατὰ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν τὸ ὑποβρύχιον μὲ κυβερνήτην τὸν Ν. Ρουσσέν ἐσυνέχισε τὴν δρᾶσιν του καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατέπλευσεν εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Σαλαμίνας, ὅπου, ἀφοῦ παρωπλίσθη, διελύθη. Ὁ πυργίσκος του εὐρίσκεται ἔμπροσθεν τοῦ Ναυτικοῦ Μουσείου τοῦ Πειραιῶς.

ὁ ἥρωϊκὸ κατόρθωμα τοῦ Ἰατρίδης (ὁ πρῶτος τορπιλλισμὸς μεγάλων ἐχθρικῶν πλοίων) στὴν εἵσοδο τοῦ Αὐλῶνος* ἐγίνε στίς 24 Δεκεμβρίου, παραμονὴ Χριστουγέννων. Τὸ κύριο καὶ μεγάλο χαρακτηριστικὸ τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ ἔχει τονίσει, σ' ἓνα γράμμα πρὸς τὸν Ἰατρίδην, ὁ ἀείμνηστος ἀντιπλοίαρχος Πεζόπουλος, ὁ ἥρωϊκὸς κυβερνήτης

Αὐλῶν: Λιμάνι τῆς Ἀλβανίας, βορείως τῆς Κερκύρας.

της «Υδρας», πού βρήκε δοξασμένο θάνατο σὲ μιὰ φοβερὴ ἐπίθεση τῶν στούκας στὸ Σαρωνικό. Ἦτανε καθηγητὴς τοῦ Ἰατρίδου στὴ σχολὴ ὑποβρυχίων: «Γνωρίζεις καλὰ — ἔγραφε ὁ Πεζόπουλος στὸν Ἰατρίδου μετὰ τὸ κατόρθωμά του — ὅτι, ἀπὸ δύο μηνῶν γυρίζουμε ὅλοι στὴ θάλασσα, σὰν τὴν ἄδικη κατάρα καὶ μέχρι τοῦδε δύο μόνον φορὲς πλοῖα μας εἶδαν ἐχθρό. Τὶς δυὸ φορὲς ὁ ἐχθρὸς φάνηκε τυχαίως, στὴ δική σου ὅμως περίπτωση τὸν βρήκες ἐσύ. Αὐτὸ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο». . . Καὶ σ' ἄλλο σημεῖο: «Σὲ συγχαίρω, ὄχι μόνον γιὰ τὴν τόλμη, γιὰ τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἀμφέβαλα — ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιθέσεως, γιὰ τὴν ὁποίαν ὡσαύτως δὲν εἶχα καμμίαν ἀμφιβολίαν — ὅσον γιὰ τὸν τρόπον, πού ἐνετόπισες τὸν ἐχθρόν. Τοῦτο εἶναι τὸ σοβαρώτερον».

Ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ τρόπος: Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι στὴν περιπολία, πού προηγήθη τοῦ κατορθώματος τοῦ «Παπανικολῆ», ὁ Ἰατρίδης εἶχε συναντήσει, νύχτα, στὸν ἀφρό, τὴν ἐχθρική μοτορέλλα* «Ἀντουαννέτα», ἓνα βενζινοκίνητο καΐκι 140 τόννων, πού ἀνῆκε σὲ στολίσκο ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ φασιστικοῦ στρατοῦ τῆς Ἀλβανίας, τὸ εἶχε κάψει καὶ εἶχε αἰχμαλωτίσει τὸ πλήρωμα. Ἀπὸ τὸν

μοτορέλλα: βενζινάκατος.

πλοίαρχο καὶ τὸ μηχανικὸ εἶχε πάρει τὸ χάρτη τοῦ ναρκο-
πεδίου τοῦ διαύλου τοῦ Αὐλῶνος, δοκουμέντο* πολύτιμο
γιὰ νὰ προσεγγίσει καὶ νὰ προσδιορίσει τὸ σημεῖο, ἀπὸ
τὸ ὁποῖον θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτεθεῖ καὶ συνάμα τὴν ἐπίσης
πολύτιμη πληροφορία: "Ὅτι στὸ Μπάρι* ἐτοιμαζότανε
μεγάλη νηοπομπή*, μὲ στρατό, πυρομαχικὰ κι ἐφόδια
γιὰ τὴν Ἀλβανία. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθει περισσότερα:
Πλέει ὁλοταχῶς πρὸς τὴν εἴσοδο τοῦ Αὐλῶνος. . .

Εἶναι 24 Δεκεμβρίου — ὅπως εἶπα παραπάνω — ἡμέ-
ρα Τρίτη, παραμονή Χριστουγέννων. . . Μὰ κανένας δὲ
θυμᾶται τὴ γλυκεῖα θαλπωρὴ τοῦ σπιτιοῦ του, τὰ κάλαντα,
τὰ χρυστόψωμα, τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς μεγάλης γιορτῆς.
Εἶναι ὅλοι ἀλαφιασμένοι*. Κάτι προσμένουν. Καὶ περισ-
σότερο ἀπ' ὅλους ὁ Ἰατρίδης. Ποῦ εἶναι, λοιπόν, αὐτὰ τὰ
πολλὰ καράβια, ποὺ φόρτωναν στὸ Μπάρι; Γιατί δὲν ἔρ-
χονται; Νὰ τοῦ εἶπαν ψέματα οἱ αἰχμάλωτοι; Ἡ ὥρα κον-
τεύει ἔντεκα, πλησιάζει μεσημέρι (βρίσκονται, φυσικά,
στὴν κατάδυση) καὶ τίποτα δὲν ἔχει φανεῖ ἀκόμα. Καὶ τώρα
δὲν ξέρουν ποῦ βρίσκονται πιά. Ἐπὶ δώδεκα ὥρες δὲν
μπόρεσαν νὰ ἐλέγξουν τὸ στίγμα τους. Ἀπὸ τὴν «ἀναμέ-
τρησι*» ὑπελόγιζαν, ὅτι βρίσκονται μπροστὰ στὸ Σάσω-
να* καὶ σ' ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ δέκα μίλια. Τὰ πρά-
γματα τοὺς ἀπέδειξαν, ὅτι βρίσκονταν πολὺ πιὸ κοντὰ
— στὸ σημεῖο ἀκριβῶς, ποὺ ἡ δόξα θὰ πάρει τὸ καράβι τους
καὶ θὰ τὸ κάνει παραμύθι μέσα στὰ τόσα λαμπρὰ παραμύ-
θια τῆς ναυτικῆς ἱστορίας.

Ἦταν ἡ ὥρα 11 καὶ 45, ὅταν ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ
Κτενᾶ, ποὺ ἦτανε στὰ ὑδρόφωνα*:

δοκουμέντο: στοιχεῖον. **Μπάρι:** Λιμὴν τῆς Ν.Α. Ἰταλίας. **νηοπομπή:** ὁμὰς
πολλῶν πλοίων ἐν καιρῷ πολέμου. **ἀλαφιασμένος:** ταραγμένος, ἀναστα-
τωμένος. **ἀναμέτρησις:** καθορισμὸς τοῦ στίγματος διὰ τῆς πυξίδος. **Σά-
σων:** νησάκι ἔμπροσθεν τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλῶνος. **ὑδρόφωνον:** συσκευὴ
ποὺ συλλαμβάνει κάθε θόρυβον ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

— Ὁ κυβερνήτης στὸν ἀσύρματο!... Ἀκούω στόχο...

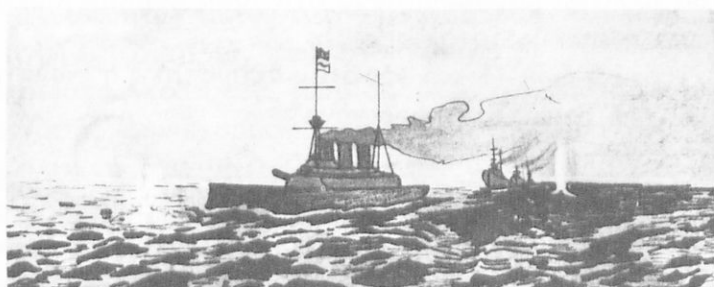
Ὁ Ἰατρίδης πρόσταξε:

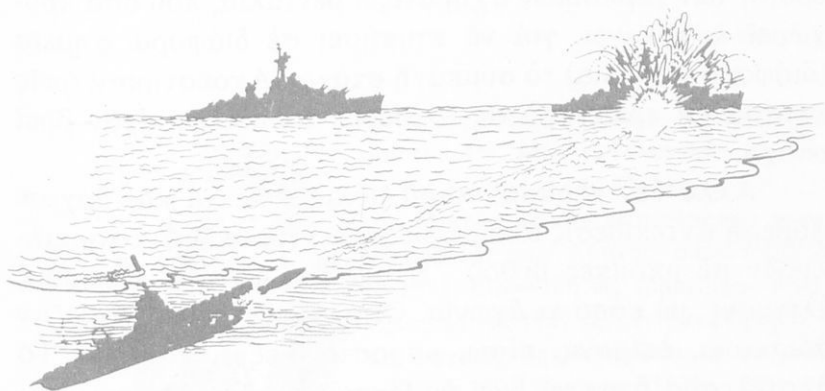
— Ἀκρόασις!

Οἱ μηχανὲς κάνουνε «κράτει», κάθε κίνηση παύει. Ὅλα σταματοῦν, δὲν ἐπιτρέπεται ὁ παραμικρὸς ἦχος. Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καὶ ναῦτες κολλοῦν τ' αὐτί τους στὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ карабиоῦ. Εἶναι μιὰ στιγμή χαρακτηριστικὴ τῆς ὑποβρυχιακῆς ζωῆς καὶ τῆς πάλης. Ὅλο τὸ σκάφος γίνεται μιὰ κόγχη αὐτιοῦ, ποὺ ἀκροάζεται μέσα σὲ μιὰ θρησκευτικὴ σιωπὴ τὴ θάλασσα, γυρεύοντας ν' ἀρπάξει τοὺς πιὸ μακρινούς, ἔστω, ρυθμικοὺς παφλασμοὺς ἐχθρικῶν ἐλίκων...

Ἔτσι καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μηχανικοῦ, ποὺ ἔχουν αἰχμαλωτίσει μὲ τὸ πλήρωμα τῆς μοτορέλλας «Ἀντουαννέτα», καταφέρνουν νὰ προσδιορίσουν ὅτι μεγάλη νηοπομπὴ πλέει ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ κατευθύνεται στὴν εἴσοδο τοῦ Αὐλῶνος. Ὁ «Παπανικολῆς» δὲν βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ καράβια. Ὁ Ἰατρίδης ἔβγαλε ξαφνικὰ τὸ ρολόϊ του, τὸ κράτησε στὴν παλάμη του, εἶδε τὴν ὥρα (δηλαδὴ τὰ δευτερόλεπτα) καὶ πρόσταξε:

— Σωλῆνες προσοχή!...

Εἶναι τὸ παράγγελμα πρὸς τοὺς τορπιλλοβλητικούς σωλήνες. Ἡ ὥρα εἶναι 12 καὶ 24 λεπτά. "Ολοὶ ἀνατριχιάζουν, νοιώθουν πὼς ἡ μεγάλη στιγμή ζυγώνει, κρατοῦν τὴν ἀνάσα τους. Ὁ κυβερνήτης προστάζει:

— Πρῶτος σωλήν... πῦρ!...

"Ενα τράνταγμα: Ἡ πρώτη τορπίλλα ἔφυγε. Εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 13, ἡ «γρουσουζικη», ὅπως τὴν ἔλεγε τὸ πλήρωμα· ἐπήγαινε νὰ φέρει ὄχι τὴ γρουσουζιά, μὰ τὴν καταστροφή καὶ τὸ θάνατο στὸν ἐχθρό... Ὁ Ἱατρίδης ξαναπροστάζει:

— Πηδάλιο ἀριστερά!...

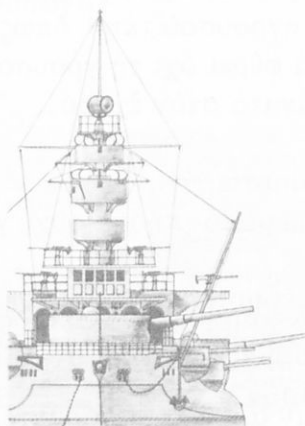
"Εχει ἐξηγηθεῖ μὲ τὸν πηδαλιούχο γιὰ τὸ χειρισμὸ καὶ προσθέτει:

— Κοίτα, κακομοίρη, μὴ λαθέψεις στὶς μοῖρες: Ὁ πατέρας σου σ' ἔσπειρε κι' ἡ μάνα σου σὲ σύλλαβε γι' αὐτὴ τὴ στιγμή... .

Ἀκολούθησαν ἄλλα τρία παραγγέλματα. Ἐρριξε τὶς

ἄλλες τρεῖς τορπίλλες του μὲ διαλείμματα ἑπτὰ δευτερολέπτων. Καὶ καθὼς εἶχε ἀριστερὰ τὸ τιμόνι του, ἡ πλώρη γράφει τόξο ἀπὸ πορείας 52 μέχρι πορείας 28 μοιρῶν, ἡ δέσμη τῶν τορπιλλῶν σχηματίζει βεντάλια, ποὺ ὅσο προχωρεῖ κι ἀνοίγει, γιὰ νὰ κτυπήσει σὲ διάφορα σημεῖα (διάφορα καράβια) τὸ συμπαγὴ στόχο. Ἀκούστηκαν τρεῖς κρότοι. Οἱ τρεῖς ἀπὸ τὶς τέσσερες τορπίλλες εἶχαν βρεῖ στόχο.

Ἀλλὰ δὲν πέρασαν παρὰ μόλις 6 λεπτὰ καὶ ἄρχισε φοβερὴ ἀντεπίθεσις ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρικῶν ἀντιτορπιλικῶν μὲ μπόμπες βυθοῦ. Ἦτανε μιὰ φυγὴ μ' ἄπειρους ἐλιγμούς, μὲ κόπο κι ἀγωνία. Οἱ μπόμπες βυθοῦ ἔσκαζαν ἀδιάκοπα, ἐπίμονα, πίσω, μπροστὰ, δεξιά, παντοῦ. . Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ βγεῖ ὁ «Παπανικολῆς» ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη ζώνη καὶ νὰ φθάσει θριαμβευτὴς στὸ Ναύσταθμο. Εἶχε βουλιάξει δύο μεγάλα ἐχθρικά μεταγωγικά. Ὁ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ δοξασμένο κατόρθωμα τοῦ Ἰατρίδη ἦτανε τεράστιος. Ὅλο τὸ ἔθνος δονήθηκε ἀπὸ βαθύτατο ἐνθουσιασμό καὶ περηφάνεια. Τὸ ἠθικὸ τῶν μαχητῶν μας ὑψώθηκε ἀκόμα περισσότερο. Τ' ὄνομα τοῦ Ἰατρίδη εἶχε γίνει σύμβολο σιγουριᾶς γιὰ τὴν τελικὴ νίκη.

Ἡλ. Βενέζη

Ὁ Ἡλίας Βενέζης (φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἡλ. Μέλλου) ἐγεννήθη τὸ 1904 εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1973. Εἰργάσθη ὡς τραπεζικὸς ὑπάλληλος καὶ τὸ 1957 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ὡς λογοτέχνης καθιερώθη μὲ τὸ μυθιστόρημα «Τὸ νούμερο 31328» (1931), ὅπου περιγράφει τὴν αἰχμαλωσίαν του ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἄλλα μυθιστορήματα: «Γαλήνη», «Αἰολικὴ γῆ», «Ἐξοδος», «Ὠκεανός». Ἐγραψεν ἀκόμη διηγήματα: «Αἰγαῖο», «Ἄνεμοι», «Ὡρα πολέμου», «Νικημένοι» καὶ ἓνα θεατρικὸν ἔργον τὸ «Μπλόκ C» ἐμπνευσμένον ἐκ τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς. Τέλος ἔγραψε καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Ὁ Βενέζης εἶναι ἐκ τῶν πλέον λυρικῶν καὶ νοσταλγικῶν λογοτεχνῶν.

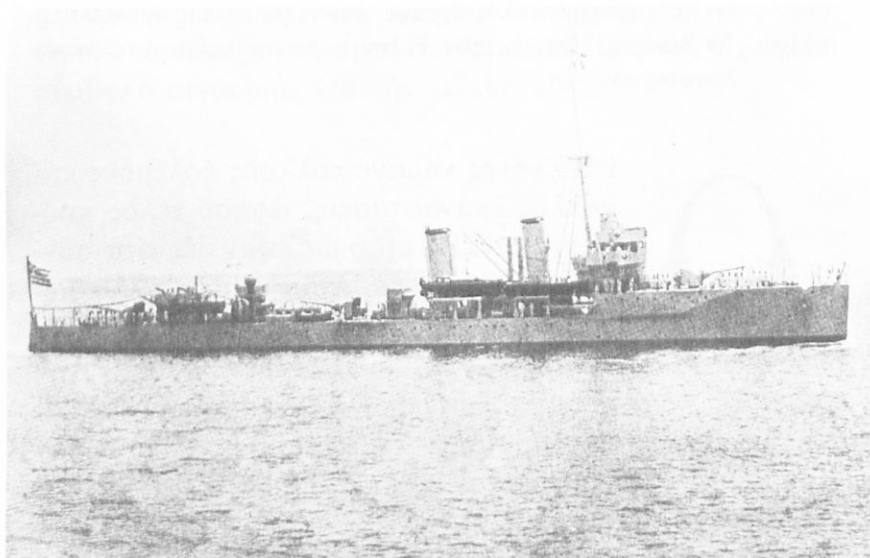
ὶ Ἕλληνες κάμανε πολλοὺς πολέμους καὶ πολλὰς ἐπαναστάσεις, ὥσπου τέλος κουράστηκαν. Γι' αὐτὸ μαζέψαν μὲς στὰ σύνορά τους ἀπ' τὴν Ἀσία κι ἀπὸ ἄλλα μέρη ὅλους τοὺς χριστιανοὺς κ' εἶπανε: «Τώρα πιά νὰ 'συχάσουμε». Ζοῦσαν τὴν ταπεινὴ καὶ δύσκολη ζωὴ τῶν βουνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν τους ἄρχοντες καὶ λαός, θέλανε πολὺ τὴν εἰρήνην, κ' οἱ γραμματικοὶ γράφανε βιβλία, ποὺ λέγανε γιὰ τ' ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης.

Τότες ἔτυχε καὶ μπῆκαν πάλι τὰ μεγάλα Ἔθνη τοῦ

κόσμου σὲ ἀμάχη θανάσιμη. Οἱ Ἕλληνες, ὅταν τὸ μάθανε, εἶπαν:

«Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε νὰ μοιράσουμε μὲ κανένα γείτονα μας γῆ γιὰ θάλασσα. Θὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη».

Καὶ μεῖναν κάμποσο καιρὸ σὲ εἰρήνη. Μὰ ἐπειδὴ εἶχαν πολλὰ λιμάνια καὶ θάλασσες, ποὺ ἦταν περάσματα τῶν караβιῶν, ἕνας μεγάλος γείτονάς τους, ἄρχισε πολὺ νὰ τοὺς πειράζῃ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Ἀνήμερα τῆς Παναγίας, Αὐγούστου 15, ὁ λαός, τῶν βουνῶν καὶ τῶν ψαράδων τῆς Ἑλλάδας, πῆγε μὲ πολλὰ καράβια νὰ προσκυνήσῃ τὴ μητέρα τοῦ θεοῦ σ' ἓνα νησί στὸ Ἀρχιπέλαγο. Ἦταν συνήθεια σὰν τέτοια μέρα νὰ πηγαίνει στὸ νησί μαζί μὲ τὰ καράβια κι ἓνα πολεμικό. Ἐφτάσε στὸ νησί τὸ πολεμικό καράβι, ἔρριξε ἄγκυρα καὶ στάρισε τὶς παντιέρες του. Τότες ὁ κακὸς γείτονας, ποὺ ἤθελε νὰ βάλῃ σὲ μπελὰ τοὺς Ἕλληνες, κρυμμένος μὲς στὴ θάλασσα, ἔρριξε τορ-

πίλλα καὶ βούλιαξε τὸ πολεμικόν, σκότωσε κάμποσους
κι ἀπ' τοὺς ναῦτες. Ἐρριξε καὶ στὰ καράβια τῶν προσ-
κυνητάδων, καὶ πολὺς θρῆνος θὰ γινόταν ἀνάμεσα σὲ
γυναῖκες καὶ παιδιά, ἂν δὲν τύχαινε ἓνας μῶλος τοῦ λιμα-
νιοῦ, ὅπου πῆγαν καὶ σκάσαν οἱ τορπίλλες.

Τότες ὁ λαὸς τῶν ἐλλήνων πολὺ θύμωσε, θύμωσε κι
ἡ Παναγία, ὅμως εἶπαν: «Ἄς κάνουμε πῶς δὲ βλέπουμε,
νὰ μείνουμε σὲ εἰρήνη».

Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἄνθρωπος σταλμένος ἀπ'
τὸν κακὸ γείτονα, πῆγε περασμένα μεσάνυχτα καὶ μῆνυσε
στοὺς ἔλληνες πῶς: «Ὁ στρατός μας θὰ μπῇ σὲ τρεῖς ὥρες
στὴ χώρα σας νὰ πάρη ὅ,τι θέλει ἀπὸ γῆ κι' ἀπὸ θάλασσα.
Καὶ νὰ μὴ κάμετε τίποτα, γιατί ἀλλοιῶς θὰ σᾶς κάμουμε
γῆς μαδιάμ*, Ἐθνος τόσο μεγάλο καὶ πολὺ μοβόρο* κα-
ταπῶς εἴμαστε».

Τότες οἱ ἔλληνες θυμήθηκαν τὴν παλιὰ ἱστορία τῆς
μικρῆς τους χώρας, θυμήθηκαν πόσες φορὲς τὰ βάλανε
οἱ πρόγονοί τους μὲ τοὺς βάρβαρους, κάθε φορὰ ποὺ ἦταν
σὲ κίνδυνο ἡ λευτεριά τους, καὶ εἶπαν ὅπως πάντα, εἶπαν
οἱ ἔλληνες:

«Ἐλᾶτε νὰ τὰ πάρετε. Θὰ πολεμήσουμε».

Διαλαλήσανε τότες σ' ὅλη τὴ χώρα οἱ μπουροῦδες*,
ποὺ εἶχαν βάλει στὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν, πῶς ὁ τόπος
κιντυνεύει καὶ θὰ γίνη πόλεμος.

Τὸ τί ἔγινε, τότες, μὲ τὰ ξημερώματα, δὲν λέγεται.
Οἱ μπουροῦδες μουγκρίζανε ὅμοια μὲ ζωντανὰ ποὺ τὰ σφά-
ζουν, οἱ ἄνθρωποι στίς πολιτεῖες τρέχανε, πῆραν τὸ μήνυ-
μα στὰ βουνὰ οἱ βοσκοί, κι οἱ ψαράδες στίς θάλασσες,
ὅλα τὰ πλεούμενα γύρισαν πλώρη, κι ὅλοι οἱ βοσκοὶ τρέ-
χαν νὰ πάρουν τ' ἄρματα. Στὸ μεταξὺ ὁ κακὸς γείτονας

κάνω γῆς μαδιάμ: καταστρέφω. μοβόρος: αἰμοβόρος, κακοῦργος. ἡ μπου-
ρού: σειρήνα.

ἔστειλε σιδερένια πουλιά στὸ γαλανὸ οὐρανὸ τῶν ἐλλήνων καὶ ρίχνανε μπόμπες καὶ σκοτώνανε γυναῖκες καὶ παιδιά.

«Ἔ!», λέγανε οἱ ξένοι ἄνθρωποι, βλέποντας τὰ γινόμενα. Τί θὰ κάμη τόσο μικρὸς λαὸς μὲ τόσο μεγάλο γείτονα: Θὰ γονατίσῃ σὲ μιὰ μέρα!..

Μὰ ὁ λαὸς πίστευε πὼς θὰ τὸν βοηθήσῃ ἡ προσβλημένη Παναγία.

«Καλὰ, περιμένετε νὰ δῆτε! Περιμένετε ὕστερα ἀπὸ ἓνα μῆνα, τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου».

Οἱ μητέρες στέλναν τ' ἀγόρια τοὺς νὰ πολεμήσουνε καὶ λέγαν:

«Νὰ μὴ γυρίσετε, ἂν δὲ ρίξετε τὸν ἀντίχριστο στὴ θάλασσα...»

Οἱ ἐκκλησίες δώσανε τὰ ἀναθήματα τῶν πιστῶν, χρυσὰ караβάκια καὶ ἀγγέλους καὶ ἀσημένια χέρια, κ' οἱ γραμματικοί, ποὺ γράφανε πρὶν βιβλία γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, στείλανε μήνυμα στὶς ἄλλες χῶρες καὶ εἶπανε πὼς τέτοιο ἄδικο δὲν ξαναστάθηκε, λοιπὸν θὰ ὑπερασπίσουμε τὴ γῆ μας καὶ τὴν ἐλευθερία.

Πέρασε μιὰ μέρα καὶ οἱ βάρβαροι, ποὺ λέγαν πὼς μὲ τὰ φουσᾶτα τοὺς θὰ πατήσουν τὴ χώρα, δὲν μπόρεσαν νὰ μποῦν. Πέρασε κι ἄλλη μέρα καὶ πάλι δὲν μπόρεσαν, ἐπειδὴ στὰ περάσματα τῶν βουνῶν εἶχαν φτάσει οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς πολεμοῦσαν. Πέρασαν ἔτσι πολλὲς μέρες. Ὁ λαὸς ἔβλεπε ὁράματα μὲ ἀρχαγγέλους καὶ μαυροντυμένους γυναῖκες, κι ἔλεγε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο:

«Περιμένετε τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου».

Κι' ὅταν ξημέρωσε ἡ μέρα αὐτή, μεγάλη χαρὰ ἦρθε στοὺς Ἕλληνες. Ἦρθε μήνυμα πὼς οἱ βοσκοὶ καὶ οἱ ψαράδες, ποὺ ξεσηκώθηκαν νὰ σταματήσουν τοὺς βάρβαρους,

τοὺς κυνήγησαν μὲς στὴ χώρα τοὺς καὶ τοὺς πῆραν πολλὰ λάφυρα, ἄρματα καὶ φουσέκια καὶ μιὰ μεγάλη πολιτεία, τὴν Κορυτσαῖ. Τὰ γυναικόπαιδα κουβαλοῦσαν στοὺς πολεμιστὲς βόλια καὶ θροφὲς καὶ κατρακυλοῦσαν πάνω στοὺς ὄχτροὺς πέτρες καὶ τοὺς σκότωναν. "Ὅσοι ὄχτροι γλυτῶσαν πῆραν τ' ἄγρια βουνὰ καὶ τοὺς φάγανε οἱ λύκοι.

Τότες ἐγίνε μεγάλος ἑορτασμὸς στὴ χώρα τῶν ἐλλήνων. Οἱ καμπάνες χτυποῦσαν χαρμόсуна τρεῖς μέρες, καὶ τὰ σπίτια βάλανε σημαῖες, καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος φόρεσε ἄμφια καμωμένα μὲ ἀσήμι, καὶ γύρω του ἔβαλε μαυροφορεμένους ἀρχιμανδρίτες καὶ δοξάσανε τὸ θεό. Ὁ λαὸς ἔψελνε «Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ» καὶ οἱ γυναῖκες κλάψανε σιωπηλά, ὅταν μνημόνεψαν τοὺς σκοτωμένους πολεμιστὲς.

1940

Στ. Σπεράντσα

Ὁ Στέλιος Σπεράντσας ἐγεννήθη τὸ 1888 εἰς τὴν Σμύρνην, ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐκεῖ Εὐαγγελικὴν Σχολὴν καὶ κατόπιν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐσπούδασεν ἱατρικὴν. Εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ποιητὰς, τὰ ποιήματά του δὲ διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν εὐγένειάν των. Πολλὰ ἐπίσης ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔχουν πατριωτικὸν περιεχόμενον, ἐνῶ ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, ὅπου ἡ προσφορά του εἶναι σπουδαία. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς συλλογὰς

του: «Πένθιμοι Σκοποί», «Ψηφιδωτά», «Γαλάζιες Ρίμες», «Παιδικές ψυχές», «Τραγουδιστής τῶν παιδιῶν» κ.ἄ. Παραλήλως ἔγραψε καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας. Ἀπέθανε τὸ 1962.

Ἀτάραχοι ἀντικρύσαμε μιὰ μοῖρα
πολέμου, πὺν ἦταν ἄδικος. Ὡραῖος
ὁ θάνατος, σὰν εἶναι γιὰ τὸ χρέος.
Μὲ δόξες τὸν σκεπάζει ὀλύμπια λύρα.

Τὸ σάλαγο τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἄγρια μπόρα
ἐλληνικὰ δεχτήκαμε. Τὰ στήθη
προτάξαμε στ' ἀμέτρητα τὰ πλήθη
γενναῖα καὶ διαφεντέψαμε* τὴ χώρα.

Ἀπάνω ἀπὸ τὸ χρόνο ἓνα τραγούδι
γιὰ τοὺς νεκροὺς μας τώρα θὰ περνάη,
στῆς Πίνδου τὰ φαράγγια καὶ τὰ χάη
νὰ μελετᾷ τὸ αἱμάτινο λουλούδι.

Τὸ δέος* ποτὲ δὲ σ' ἄγγιξε τῶν ἄλλων,
Ἑλλάδα Μάνα. Ὑψώσου στὸν αἰῶνα,
στὸ μέτωπό σου ἀθάνατη ἢ κορώνα.
Σάλεψες τὰ θεμέλια τῶν μεγάλων.

διαφεντεύω: προστατεύω. δέος: φόβος.

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Θ. Πετσάλη - Διομήδη

Ὁ Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης ἐγεννήθη τὸ 1904 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν Τράπεζαν Ἑλλάδος. Εἰς τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη τὸ 1925, ἡσχολήθη δὲ ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν πεζογραφίαν. Πολὺ γνωστὰ εἶναι τὰ ἱστορικά του μυθιστορήματα: «Μαυρόλυκοι» (1948) 2 τόμ., «Ἡ καμπάνα τῆς Ἀγίας Τριάδας» (1949) καὶ «Ἑλληνικὸς ὄρθρος» (1962) τόμ. 1-3, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν μίαν συνέχειαν, ὅπου παρουσιάζεται ὅλη ἡ περιπέτεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετ' αὐτήν.

Ἐγραψεν ἐπίσης διηγήματα: «Ἡ κυρία τῶν τιμῶν», «Τὰ δικά μας παιδιά», «Ἡ κυρά τῆς Ὑδρας» καθὼς καὶ θεατρικὰ ἔργα.

κεῖνοι πάλι οἱ σουλιῶτες ποὺ τό ᾗχανε ξεκόψει ἀπὸ τὸν μπλόκο* τῶν τουρκαρβανιτάδων κ' εἴχανε βρεῖ καταφυγὴ στὰ Γιάννενα, φοβόνταν καὶ κρυβόντανε καὶ σκούσανε* νὰ ζοῦνε κλεισμένοι μέσ' στὰ σπίτια σὰν τὶς γυναῖκες. Μόνο ἀφοῦ νύχτωνε καλά, βγαίνανε στὰ κρυφὰ καὶ μὲ μύριες προφυλάξεις, γιὰ τὶ τὰ σκυλιὰ* τοῦ Ἀλῆ κάτι εἴχανε μυριστεῖ κ' εἴχανε στήσει καρτέρι. Βλέπεις, ἀπὸ τούτους τοὺς σουλιῶτες καὶ τὶς σουλιώτισσες κανένας δὲν κάτεχε καμμιά τέ-

μπλόκο: ἀποκλεισμός. *σκούσανε*: ἐστενοχωροῦντο. *σκυλιὰ*: ὑβριστικῶς οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀλῆ.

χνη ἢ πραγματεία, παρὰ ὅλη τους ἡ γύμναση ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ ἦτανε στ' ἄρματα. Μ' αὐτὰ τρώγανε, μ' αὐτὰ κοιμόνταν, μ' αὐτὰ ξυπνούσανε. Μὴν ἔχοντας λοιπὸν τί νὰ κάνουν, μαζεύονταν καὶ κάπνιζαν καὶ ρουφούσανε καφέ, ἂν τοὺς τὸν κέρναγε κανένας, κι ἀναστενάζανε καὶ βλαστημοῦσαν καὶ λέγανε καὶ κανένα περιστατικὸ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ποὺ τὸ εἶδανε μὲ τὰ μάτια τους. Τοὺς παρηγοροῦσανε ὅπως μποροῦσαν οἱ ἄλλοι, τοὺς λέγανε:

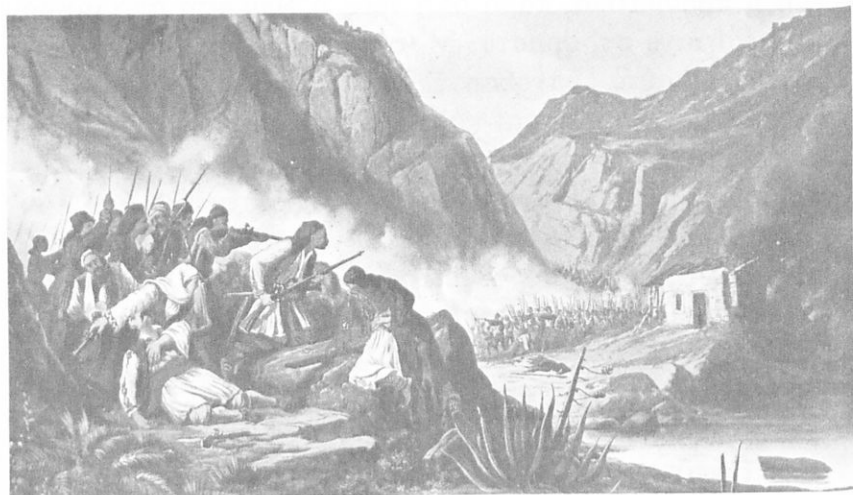
— Καταπλακωμένες εἶναι οὐλές οἱ ἐπαρχίες ἀπὸ τοὺς δερβenaγάδες. Δὲν εἶναι μόνο τὸ Σούλι.

Γινότανε λόγος καὶ γιὰ τὶς παλληκαριές τῆς μάχης.

— Μιὰ μέρα, πέσαμε σὲ παγανιά*, ἔλεγε ἓνας. Ὁ Κίτσιος (Μπότσαρης), ἅμα τοὺς εἶδε, μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀταραξία ἄρχισε νὰ πολεμᾷ. Κι ἐκεῖ ποὺ προόδευε ἡ μάχη, ἄρχισαν οἱ δικοί μας νὰ τοὺς διώχνουν τοὺς ἀρβανιτάδες καὶ τὰ παλληκάρια προχωροῦσαν. Γιὰ νὰ ταχύνει τὸ διωγμὸ τους, ρίχτηκε ὁ Κίτσιος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἀνάμεσά τους, κρᾶζοντας κι ἀλαλάζοντας — ξεχώριζε δὲ ἀπ' τὶς φωνές του κι ἀπ' τὰ κουνήματα. Τὰ παλληκάρια του λοιπὸν διώχνανε ἀπὸ τ' ἀριστερὰ τοὺς ἄπιστους κι ὁ Κίτσιος κυνηγοῦσε τοὺς ἄλλους ἀπ' τὴ δεξιὰ μεριά, καταπόδι. Βρέθηκε τότες νὰ ἴναι τρυπωμένοι σ' ἓνα ρέμα πεντέξι Λιτοχωριανοί, κι αὐτοί, ὡς ἐπερνοῦσε ἐμπρὸς τους ὁ Κίτσιος ἀπροφύλαχτος, πυροβολήσανε καταπάνω του. Τὸν ἐλαβώσανε χαμηλὰ στὴν κοιλιὰ καὶ σ' ἄλλα τρία μέρη, ἔτσι ποὺ νὰ χυθοῦνε τ' ἄντερά του καταγῆς. Αὐτός, βαστώντας τα μὲ τὸ ἄντερά του, ξακολούθησε νὰ τρέχει ὡς διακόσα βήματα, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, ὥσπου γονάτισε κι ἔπεσε ξεψυχώντας. Ἦτανε εἰκοσιῆξι χρονῶ, ὅχι παραπάνω. Θεὸς σχωρὲς τον!

Μὰ τὸ πιὸ τραγικὸ, τὸ πιὸ μεγαλόπρεπο ἦταν αὐτὸ

παγανιά: περίπολος, καταδίωξις.

πού ιστόρησε ένα βράδυ, καθισμένος μπρός στη φωτιά, ο Χριστοβασίλης, ο Χρῖστος ὁ Χριστοβασίλης, ὁ γερο-καλαμαράς πού ἔλεγε ὁμορφες ἱστορίες καὶ λεβέντικα τραγούδια. Αὐτὸς λοιπὸν εἶπε τοῦτο τὸ περήφανο περιστατικὸ τοῦ πολέμου τῶν σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλῆ.

— Εἶχαμε σκολάσει τὴ μάχη. Ἦτανε ἀπόγεμα πιά, ἔπιασε νὰ βραδιάζει. Μὰ ξέρεις, ἐκεῖνα τὰ βράδυα πού ξετραβιόνται μιὰ-δυὸ ὥρες κι ὅλο λιγώνει τὸ φῶς. Τὰ παλληκάρια εἶχανε καθίσει, ὅπου βρέθηκε τὸ καθένα, νὰ ξαποστάσει ἢ νὰ δέσει τὴ λαβωματιά του ἢ νὰ ξεκαπνίσει τὸ ντουφέκι του. Ἐκεῖ πού ἤμασταν ἐμεῖς δὲν εἶχε ταμπούρια, δὲν εἶχε χτισμένο μετερίζι*. Μέσ' στὰ βράχια γινότανε ἡ μάχη, στὰ βράχια ταμπουρωνόμασταν, ὁ καθένας ἔπιανε ἕναν βράχο καὶ φυλαγότανε καὶ βαροῦσε. Τὰ βόλια χτυπάγανε μὲ τσίριγμα στὴν πέτρα καὶ κάνανε γκέ-λα. Μαζεύαμε τοὺς λαβωμένους βαριὰ καὶ τοὺς σκοτω-

μετερίζι: ὁχύρωμα.

μένους. Γυρίζαμε ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, ἀπὸ τράφο σὲ τράφο, καὶ ψάχναμε σὰν τὰ κυνηγιάρικα σκυλιά. Καμμιά φορὰ βλέπουμε νὰ κατεβαίνουνε κατὰ μᾶς ἀπὸ τὸ Σούλι τρεῖς μαυροφορεμένες γυναῖκες. Ἐμεῖς τὴ δουλειά μας. Σὰν ἐξυγώσανε ρωτάει ἡ μιὰ σοβαρά:

— «Τὸν Τούσια Λάμπρο ποῦ τὸν ἔχετε; Σκοτώθηκε παλληκαρίσια;...».

»Ἦταν ἡ μάνα τοῦ σκοτωμένου αὐτή.

— «Ζωὴ σὲ λόγου σου, θειάκα*, καὶ σ' ὅλους τοὺς ἐδικούς σου... Παλληκαρίσια πέθανε».

— «Καλά», λέει ἡ μάνα ἡ βαρυόμοιρη (κ' ἦτανε φορτωμένη μὲ μιὰ τριχιά*). «Ποῦ τὸν ἔχετε;...».

— «Ἐλα», τῆς εἶπε ἕνας.

»Αὐτὴ ἔριξε χάμω τὴν τριχιά κι ἀκολούθησε. Ἄκουλουθήσαμε κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι πίσω της. Τὸ παλληκάρι ποὺ πήγαινε μπροστά, στάθηκε ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλες πέτρες. Ἐκεῖ σήκωσε μιὰ κάπα, πετάξανε οἱ μῦγες μελίσσι, καὶ φάνηκε τὸ κουφάρι τοῦ καημένου τοῦ Τούσια, τοῦ ἀντρειωμένου τοῦ Τούσια. Ἡ μάνα τοῦ παιδιοῦ γονάτισε μπροστὰ στὸ λείψανο τοῦ παιδιοῦ της, κ' εἶπε προσταχτικά σ' ἐμᾶς ποὺ κοιτάζαμε λυπημένοι:

— «Τραβηχτήτε, λέει, ἀφῆστε μας μονάχους!»

»Γυρίσαμε ὅλοι τὶς πλάτες καὶ τραβηχτήκαμε κομμάτι, κι ἔμεινε ἡ δόλια ἡ μάνα μὲ τὸ σκοτωμένο της τὸ παιδί. Ἄρχισε κάτι νὰ τοῦ μурμουρίζει, κάτι σὰν κλάμα, σὰ μοιρολόϊ, σὰν τραγούδι, ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ τ' ἀκούσουμε. Τὸν φιλοῦσε, τὸν ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά της, τὸν κοιτοῦσε, ξανάσκυβε ἀπάνω του, καὶ γύρω τους βουῖζανε σὰ μελίσσι οἱ μῦγες, χιλιάδες μῦγες. Σὲ κάμποση ὥρα ἀκούστηκε νὰ λέει:

θειάκα: θεία. *τριχιά*: σχοινί.

— «Έχε τὴν εὐκὴ μου, γιόκα μου, καὶ μοναχογιόκα μου!»

»Υστερα μᾶς φώναξε μὲ βαριά φωνή:

— «Φέρτε μου τὴν τριχιά, νὰ μοῦ τὸν ζαλώσετε*!».

»Τρέξαμε κοντά της, γιὰ νὰ τῆς ζαλώσουμε τὸ σκοτωμένο της τὸ παιδί. Αὐτὴ δίπλωσε τὴ φλοκάτη της πισωκάπουλα* καὶ τὴν ἔκανε στρωσίδι κι ἐμεῖς πιάσαμε τὸν σκοτωμένο, ποὺ εἶχε γίνει ἀπὸ τὸ νεκρωμὸ σὰ σανίδα ἀλύγιστη, ἄλλοι ἀπὸ τὸ κεφάλι, ἄλλοι ἀπὸ τὴ μέση κι ἄλλοι ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ τὸν φορτώσαμε στὶς πλάτες της, μὲ τὸ πρόσωπο κατὰ μπρός.

— «Βάλτε καὶ τ' ἄρματά του», ματαφώναξε ἡ μάνα.

»Βάλαμε τὸ ντουφέκι του καὶ τὸ γιαταγάνι* του δίπλα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς τριχιές. Ξεκίνησε ἡ μάνα μὲ τὸ φόρτωμά της. Οἱ ἄλλες δυὸ γυναῖκες τὴν ἀκολούθησαν καὶ κρατοῦσαν τὸ σκοτωμένο ἀπὸ πίσω, ἡ μιὰ ἀπὸ τὰ ποδάρια, ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ κεφάλι. Ἐμεῖς τότες, πρὶν κρυφτοῦνε οἱ γυναῖκες μὲ τὸν σκοτωμένο πίσω ἀπ' τὰ στενά, ρίξαμε ὁ καθένας ἓνα ντουφέκι, ἑφτὰ ἤμασταν, ἑφτὰ ντουφεκίες. Ἦτανε τὸ κατευόδιασμα τοῦ σκοτωμένου μὲ τὴ γλώσσα τοῦ πολέμου. Κι ἔτσι ἡ βαρυόθυμη ἡ μάνα τράβηξε τὸν ἀνήφορο γιὰ τὸ Σούλι...».

Καὶ σήμερα ἀκόμα, ὅποιος τὴν ἀκούσει αὐτὴ τὴν ἱστορία, σφουγγίζει τὰ δάκρυά του. Δὲν εἶναι δικιά μου ἡ ἱστορία, δὲν εἶναι μὲ δικά μου λόγια εἰπωμένη, τὴν ἔγραψα λέξη πρὸς λέξη καθὼς τὴν εἶπε ὁ Χρῆστος ὁ Χριστοβασίλης, ὁ γέρο-καλαμαράς ἀπὸ τὸ Σούλι, κι ἴσως νὰ τὴν ἔχει γράψει κι ἐκεῖνος σὲ καμμιά μεριά, γιατί εἶχε ὁ χριστιανὸς τὴ λόξα, νὰ τὰ βάζει ὅλα στὸ χαρτί, καὶ ἴσως νὰ τὴν ἔχετε διαβάσει κι ἐσεῖς καμμιά ἄλλη φορὰ προτύτερα. Μὰ

ζαλώνω: φορτώνω. *πισωκάπουλα*: εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πλάτης. *γιαταγάνι*: μεγάλο καμπυλωτὸ σπαθί.

ὅ,τι καὶ νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸ Σούλι καὶ γιὰ τὴν ἀντρεία του, λίγο εἶναι πάντα καὶ λιγοστὸ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς καὶ δυὸ τρεῖς βολές.

Τ' ἄκουγε αὐτὰ ὅλα ὁ Γιάννης καὶ φλογιζότανε τὸ μυαλό του. Ὅμως, γιὰ τὴν ὥρα, σκυμμένος στὰ χαρτιά καὶ στὰ βιβλία, ὁ Γιάννης σπουδάζει, ὁ Γιάννης ξεστραβώνει κι ἀκονίζει τὸ μυαλό του, ἔτσι ὥς ἀκονίζουνε τὸ μαχαῖρι τοὺς τὰ παλληκάρια, ὥσπου νὰ βγάλει σπίθα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ

Κ. Κυριαζή

Ὁ Κώστας Κυριαζῆς ἐγεννήθη τὸ 1920 καὶ ἡσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐξέδιδε τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηναίων «Ἔθνος». Ὡς λογοτέχνης ἡσχολήθη κυρίως μὲ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα καὶ μάλιστα τὴν ἔμπνευσίν του ἀντλεῖ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Ἐγραψε: «Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος» (1962), «Θεοφανώ» (1963), «Βασίλειος Βουλγαροκτόνος» (1964), «Ἡράκλειος» (1968) καὶ «Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας» (1969). Τὸ 1970 ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν κλῆμα καὶ ἔγραψε τὴν «Μανιάτισσα».

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἀπὸ τοὺς πλέον ἱκανοὺς αὐτοκράτορας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Ἀνῆκεν εἰς τὴν φημισμένην δυναστείαν τῶν Μακεδόνων, ἡ ὁποία ἐπὶ 200 περίπου ἔτη ἐβασίλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Βασίλειος, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ πολλὰ προβλήματα. Βασικώτερον ὅμως ὅλων ἦτο τὸ πρόβλημα τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι μὲ ἡγεμόνα τὸν Σαμουήλ εἶχον ἐπιτύχει ἐπανεπιλημμένας νίκας κατὰ τῶν Βυζαντινῶν στρατευμάτων, εἶχον δὲ καταλάβει πάρα πολλὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη. Εὐκόλον εἶναι νὰ φαντασθῇτε τί καταστροφὰς καὶ λεηλασίας καὶ φόνους διέπραζαν. Ὁ Βασίλειος, ἄριστος στρατηγὸς καὶ στρατιώτης γενναῖος, ἐπέτυχε μὲ συνεχεῖς ἐκστρατείας νὰ δαμάσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1014 εἰς τὸ Κλειδίον (Ροῦπελ) κατενίκησεν αὐτοὺς ὀριστικῶς. Τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων ἔκτοτε διελύθη καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς περίοδον μεγάλης ἀκμῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐπεσκέφθη τότε καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων ἦτο μικρὰ εἰς ἑκτασιν καὶ εἶχεν ὀλίγους κατοίκους· ἡ φήμη τῆς ὅμως ἦτο μεγάλη· οἱ Βυζαντινοὶ οὐδέποτε ἐλησμόνησαν ὅτι αἱ Ἀθῆναι ὑπῆρξαν τὸ κέντρον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπεσκιάσθη βεβαίως ὑπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ κέντρον τοῦ μεσαιωνικοῦ μας πολιτισμοῦ, διετῆρει ὅμως τὴν ἀξίαν του. Ὁ Παρθενών, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, μετεβλήθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους εἰς Χριστιανικὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου. Συν-

έδεσαν ἔτσι οἱ Βυζαντινοὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἐποχὴν των. Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνῆλθεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ προσεκύνησε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἐθαύμασε τὸ κάλλος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης. Τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὰς Ἀθήνας τοῦ Βουλγαροκτόνου περιγράφει τὸ ἀπόσπασμα πρὸς ἀκολουθεῖ.

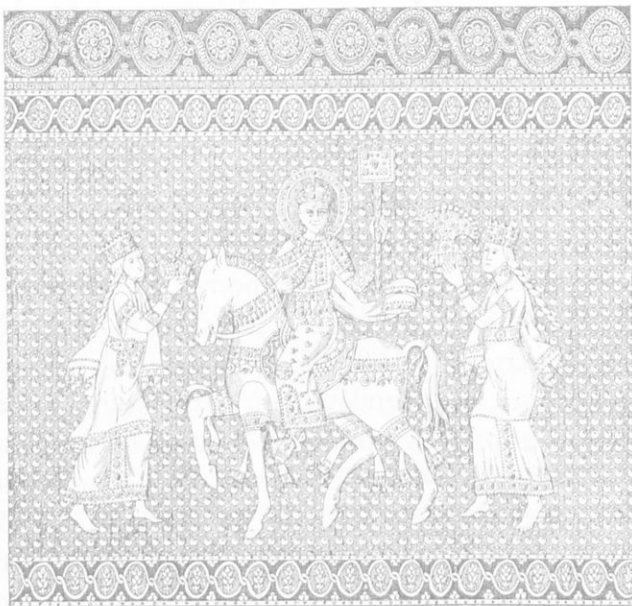
τητὸς ἀπάνω στὸ φαρί του ὁ Βασίλειος κοίταζε μπροστά. Ἔβλεπε νὰ δῇ τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὴν Ἀκρόπολη, πρὸς ὧς τότε δὲν εἶχε ποτέ του ἀντικρῦσει. Γερά χτυποῦσε ἡ καρδιά μέσα στὸ στῆθος, δυνατό ἦταν πάντα τὸ κορμί του, ἀκατάβλητο τὸ χέρι του, πρὸς τόσα χρόνια πολεμοῦσε.

Κοίταζε μπροστὰ καὶ ὅταν σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, στὸ ὕψωμα ἀπάνω, ἀπλώθηκε μπροστὰ στὸ βλέμμα του ἡ πόλις τῆς Παλλάδας*, ρῖγος τὸν ἔξωσε ὁλόκληρο. Στὸ λόφο ἀπάνω, στὸ μέσο τῆς Ἀθήνας, εἶδε τὸ ἱερὸ πρὸς στῆσαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὴν Παρθένα πρὸς λατρεύανε. Γλυκὸ χρῶμα εἶχαν τὰ μάρμαρα, καθὼς τὰ ἀντίκρυζε ἀπὸ μακρὰ, ρόδινο σὰ σάρκα πρὸς ἔπαλλε ἀπὸ ζωὴ. Ὑγράνθηκαν τὰ μάτια του, θάμπωσε ἡ θωριά του. Ἔβλεπε τὴν Ἀκρόπολη, τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων, τὸ σπῖτι τῆς Παναγιᾶς τῆς Ἀθηνιώτισσας*, μεγάλη ἡ χάρις Τῆς, ἄφθονα τὰ θαύματά Τῆς. Κοιτοῦσε πάντα ἐμπρὸς καὶ τὰ πόδια του, χωρὶς καθόλου νὰ τὸ σκεφθῇ, χτυπῆσαν τὸ φαρί του. Βιαζότανε. Μαγνήτης ὁ ἱερὸς βράχος, τὸν τραβοῦσε. Τραντάχτηκε τὸ φουσαῖο, ἀνοῖξαν τὶς δρασκελιές οἱ πεζοί, τριπόδισαν* τὰ ἄλογα.

Παλλὰς: ἐπωνυμία τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς. **Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα:** ὀνομασία τῆς Παναγίας εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφιερωθῇ ὁ Παρθενών, ὅταν ἔγινε Χριστιανικὴ ἐκκλησία. **τριπόδιζω:** καλπάζω.

Σὰ νὰ πλησίαζε ὁ βράχος. Ὑγρὰ ἦτανε πάντα τὰ μάτια τοῦ Βασιλείου. Ἔφτανε στὴν Ἀθήνα. Στὴν παλιὰ ἔνδοξη πόλη μὲ τὰ σπίτια της καὶ τὰ ἀρχοντικά της, τὶς λίγες ἐκκλησιές της μὲ τὰ ψηλὰ καμπαναριὰ ποὺ σφίγγονταν γύρω ἀπὸ τὸ βράχο σὰ νὰ γυρεύανε τὴν προστασία ἀπὸ κεῖνον μιὰ καὶ τειχιὰ δὲν τὴν ἐζώνανε ἓνα γύρω.

Κατέβαινε τὸ βασιλικὸ φουσᾶτο, χυνότανε στὴ δημοσιά, ποτάμι γυαλιστερό, φίδι μὲ λαμπερὲς φολίδες. Ἀνέμιζαν τὰ φλάμπουρα*, τὰ λάβαρα, οἱ βασιλικὲς παντιέρες. Πιὸ δυνατὰ χτυπήσανε τὰ τύμπανα, πιὸ ὁμορφα ἀντηχήσανε τὰ βούκινα καὶ οἱ σάλπιγγες. Ἐρχόταν ὁ νικητής. Ὁ γερο-Αὐτοκράτορας, νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγιά,

φλάμπουρο: σημαία.

στό σπίτι της Ἀθηνᾶς, τῆς ἀμόλυντης παρθένας, πού λάτρευαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ χρόνια τὰ παλιά. Κατέβαινε τό λαμπρότερο φουσαῖτο, ἔσκυψε ὁ γέρο Ὑμηττός τό κοίταξε, ταραχτήκε. Χρόνια, αἰῶνες εἶχαν νά δοῦν τὰ κορφοβούνια του τόσους ἄρματωμένους. Χτυπῆσαν οἱ καμπάνες, ἀντιλαλήσανε τὰ σήμαντρα, τρέξαν οἱ ἄρχόντοι, οἱ ἀνθρώποι τοῦ Λαοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι, νά ὑποδεχθοῦν τό νικητή, τό Βασιλέα καί Αὐτοκράτορα πού τίμαγε τήν πόλη τους.

Βγῆκε κι ὁ Μητροπολίτης, Μιχαήλ τό ὄνομά του, μέ τό χρυσό παπαδολόι γύρω του, μέ τὰ θυμιατά, μέ τὰ λάβαρα τῆς ἐκκλησιᾶς του, τοῦ Παρθενώνα, πού λατρευόταν τώρα ἡ Μάννα τοῦ Ἰησοῦ, περίμενε τόν χιονισμένο ἀπό τὰ χρόνια καβαλλάρη.

Μέ Παναθήναια* ἔμοιαζε ἡ πομπή πού σχηματίστηκε, καθὼς προχώραγαν μπροστά ἀπό τόν Βασιλέα κοπέλλες ὁμορφες μέ κάνιστρα καί ροδοπέταλα, καθὼς χρυσοντυμένοι καβαλάρηδες ἀκολουθοῦσαν. Μέ τήν ἀρχαία τή γιορτή ἔμοιαζε ἡ πομπή, μόνο πού, ἀντί γιά ταύρους γιά θυσίες, ἐρχόντουσαν μαλάματα καί ἀσήμια ν' ἀφιερωθοῦνε στήν Παναγιά τή Μάννα, τήν Παρθένα. Γιά τήν παλιά γιορτή τήν πήρανε οἱ βράχοι, οἱ κολῶνες, τὰ ἀγάλματα ἀπάνω στά ἀετώματα καί ἓνα σύγκρουο πέρασε μέσα στήν μαρμάρινη καρδιά τους. Βουβές περίμεναν οἱ πέτρες νά δοῦνε τό χιτῶνα τῆς Ἀθηνᾶς νά ἐρχεται γιά νᾶμπε στό ναό της. Ἄλαλες ἀντίκρυσαν τό γέρο Αὐτοκράτορα στρατιώτη μέσα στοὺς στρατιῶτες, χωρίς στολίδια περιττά ἀπάνω του, χωρίς χρυσάφια καί κεντήδια.

Λάμπανε τὰ χρυσᾶ τὰ ἄμφια τοῦ Μητροπολίτη, τῶν παπάδων, κάτω ἀπό τό δυνατό φῶς τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀστροποβολῆσαν τὰ ἄρματα, γυαλίσαν τὰ σκουτάρια*, οἱ θώρα-

Παναθήναια: ἐορτή τῶν Ἀρχαίων Ἀθηναίων. *σκουτάρι*: ἀσπίς.

κες καὶ τὰ κασίδια*. Πεζὸς ἀνέβηκε στὸν Ἱερὸ τὸ βράχο ὁ Βασίλειος, μὲ δύναμη ἐπάτησε πάνω στὰ χώματα, πὺ πα-
τοῦσαν κάποτε οἱ ἱεροφάντηδες* τῆς Ἀθηνᾶς. Ὑγρὰ ἦτανε
πάντοτε τὰ μάτια του. Ρωμῆος ἦταν ἐκεῖνος, κληρονόμος
τῶν Ἑλλήνων. Τούτῃ τῇ στιγμῇ τὸ ἔνοιωθε περισσότερο
ἀπὸ ποτές. Πρόγονοι δικοὶ του. Ἰδια φάρα, ἴδια φυλὴ,

αὐτοὶ πὺ χτίσανε τὸν Παρθενῶνα. Τὴν ἴδια γλῶσσα ἐμι-
λούσανε. Κι ἂν ἐπιστεῦαν ἄλλα, ἂν ἄλλο θεὸ λατρεῦαν,
τὸ σφάλμα δὲν ἦτανε δικό τους. Ὁ Σωτήρας δὲν εἶχε
γεννηθῇ ἀκόμη.

Σήκωσε τὸ βλέμμα του, εἶδε τὸν μυριόμορφο ναό,
κάτι σὰ νὰ σκίρτησε μέσα στὸ εἶναι του. Περίκαλλη ἡ
Ἀγία Σοφία, μεγάλη, πλούσια σὲ ἀσήμια, σὲ χρυσάφια,
σὲ μάρμαρα χρωματιστά, σὲ ψηφιδωτά. Ἀπλὸς ἐτοῦτος
ὁ ναός, ἴσιες οἱ γραμμές του, βαρεῖες καὶ ἀνάλαφρες μαζὶ
οἱ ἄπειρες κολῶνες. Σὰν ζωντανὰ τοῦ φάνταζαν τὰ ἀγάλ-

κασίδι: κράνος, περικεφαλαία. *ἱεροφάντης*: ἱερατικὸς ἄρχων.

ματα στὸ δυτικὸ ἀέτωμα, καθὼς τὰ τόξευε μὲ τὸ χρυσὸ τοῦ φῶς ὁ Φοῖβος. Προχώραγε συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ὁμορφιά, ἀπὸ τὴ γαλήνη, πού τοῦ χάριζε ὁ ἱερὸς ὁ βράχος. Χιλιάδες γύρω του, ἀρματωμένοι καὶ Λαός. Ἀρχόντοι καὶ παπάδες. Φώναζε ὁ Λαός, οἱ ἀρχόντοι, ψέλνανε οἱ παπάδες. Ἀχὸς* δὲν ἔφτανε στὰ αὐτιά του. Βουβὸς ἦταν ὁ κόσμος. Κοιτοῦσε, χαῖδευε μὲ τὸ βλέμμα του, θαύμαζε, ἀποροῦσε.

— Τόση ὁμορφιά! . . . , τόση ὁμορφιά! . . . , μουρμούρισαν τὰ χεῖλη του. Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ, γλυκειὰ Παρθένα, πού μὲ ἀξίωσες νὰρθῶ προσκυνητής.

Μπῆκε στὸ ναό, ἀντήχησαν πάνω στὰ μάρμαρα τὰ πορφυρὰ καμπάγια* του. Ἦταν ὁ πολεμιστής. Βαριὰ πατοῦσε πάνω στὴ γῆς, τὴν ἔκανε νὰ τρέμη. Κοκκίνησε. Ἀνάλαφρα σήκωσε τὸ ἓνα πόδι, ἀνάλαφρα τὸ ἀκούμπησε νὰ κάνῃ ἓνα βῆμα. Τὸ Θεῖο κάλλος τοῦ εἶχε ὑποβάλει ἀργὰ νὰ περπατάῃ. Ἱερὴ συγκίνηση ἔκανε τὸ στῆθος του γρήγορα νὰ ἀνεβοκατεβαίνει. Τὰ μάτια του ταξίδεψαν μέσα στὸ ναό. Ψίθυρους ἄκουγε δίπλα του, φτεροκοπήματα. Τὰ ἄκουγε μονάχα αὐτός. Σπίτι τῆς Ἀθηνᾶς ἦταν ἐτοῦτο. Ζοῦσε ἀκόμη μέσα στὸ σκοτεινὸ σηκό* τῆς. Τὸ ὄνομά της ἄλλαξε μονάχα. Μαρία τὴν ἐλέγαν τώρα. Τούτῃ τὴ σκέψη ἐσχημάτισε ὁ νοῦς του. Ἀνατρίχιασε. Ἦταν πιστός, ἦταν θεοσεβούμενος. Ἐδιώξε τὴ σκέψη. Σταυροκοπήθηκε. Ζύγωσε τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιάς. Ἐπεσε στὰ γόνατά του καὶ προσκύνῃ. Κοντανάσαινε, πνιγόταν. Νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ἐρχότανε στὴν πόλιν τῆς Ἀθήνας. Γονατιστὸς μπροστὰ στὴ χάριν Τῆς, ἤθελε νὰ προσευχηθῇ νὰ Τὴν εὐχαριστήσῃ. Λόγια δὲν σχημάτιζαν τὰ χεῖλη του. Χαυνωμένο ἀπὸ τὸ κάλλος τὸ μυαλό του, ἀρνιότανε νὰ βρῇ τίς λέξεις πού ζητοῦσε ἡ ψυχὴ του. Ἐκλείσει τὰ μά-

ἀχός: ἡχος, θόρυβος, **καμπάγια:** σανδάλια. **σηκός:** τὸ κυρίως τμήμα τοῦ ναοῦ.

τια του, προσπάθησε νὰ συγκεντρωθῇ. Τὸ μουρμούρισμα, πὺν μόνο κεῖνος ἄκουγε, σὰ νὰ δυνάμωνα. Τὰ φτεροκοπήματα τὸ ἴδιο. Ἐνοιξε ξανὰ τὰ βλέφαρά του. Ψέλνανε οἱ παπάδες. Τὸ χρυσὸ φέγγος τῶν κεριῶν ἔδινε ἀπόκοσμη λάμψη στὰ ζεστὰ σὰν σάρκα μάρμαρα, στὶς κολῶνες. Τὸ βλέμμα του ἀγκάλιασε τὸ ψηφιδωτὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς τῆς Ἀθηνιώτισσας.

Ὁρθία ἦταν ἡ χάρη Της, μὲ ἐνωμένα σὲ προσευχὴ τὰ χέρια Της. Σὰν φυλακτὸ στὸ στῆθος Της ἀπάνω τὸ κεφάλι τοῦ Παιδιοῦ Της. Θαμπώσανε ξανὰ τὰ μάτια τοῦ

Βασιλείου, εἶδε τὴ χάρη Της τὴν Παναγία νὰ ἀλλάζη ὄψη, νὰ γίνεται σὰν τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, πὺν παριστάναν τὴ Θεὰ Παρθένα. Ἐλλάξε καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Θείου Βρέφους. Κεφάλι μέδουσας* πρόβαλε στὸ στῆθος Της ἀπάνω.

Σταυροκοπήθηκε ξανά. Τὰ εἰδῶλα λατρεῦαν κάποτε σὲ τοῦτο τὸ ναό, πὺν ἀλλαξοπίστησε. Τὰ εἰδῶλα τὸν περιπαίζαν. Κοίταξε ξανὰ τὸ εἰκόνισμα. Ἦταν ἡ Παναγία, στὸ στῆθος Της ἀπάνω τὸ Θεῖο Βρέφος τοῦ χαμογελοῦσε. Οἱ παράξενοι ψίθυροι δὲν φτάναν τώρα στὰ αὐτιά του.

μέδουσα: θαλάσσιον ζῶον πὺν ἦτο ζωγραφισμένον εἰς τὴν ἀσπίδα τῆς Ἀθηνᾶς.

Τὴν ψαλμωδία ἄκουγε. Μὲ κατάνυξη ἄρχισε τὴν προσευχή του.

«Μαρία, τῆς Ἀθήνας Κυρά, Νικήτρα, γονατιστὸς στὰ πόδια μου, μέσα στὸ ναό Σου εὐχαριστήριο Σοῦ ἀποδίδω. Ὑπέρμαχη Στρατήγισσα, σὲ Σένα ἀνήκει ἡ δόξα, σὲ Σένα ἡ τιμή. Στὸ χέρι μου κρατοῦσα πάντα τὸ εἰκόνισμά Σου. Στὸ σάλαγο τῆς μάχης πάνω στὴν καρδιά μου τὸ Θεῖο εἰκόνισμά Σου ἀκουμποῦσα. Σταθερὰ ὁδήγησες τὰ βήματά μου ὅλα τὰ χρόνια τοῦτα. Γοργοεπήκοη, γλυκοφιλοῦσα, ἄμωμη Παρθένα, Βασιλέας ἐγὼ τῆς Ρωμιοσύνης, σὰν ταπεινὸς προσκυνητῆς στὴν ἐκκλησιά Σου ἦρθα. Πέρασα κορφές, περπάτησα σὲ κάμπους, σ' αἰτορράχες ἐσκαρφάλωσα, σ' ἀνήλιαγες χαράδρες μπῆκα. Πολέμησα, ἐσκότωσα, ἐρήμαξα. Ταπείνωσα τὸ Βούλγαρο, κατάκτησα τὴ χώρα του, τὸν ἔκανα νὰ τρέμη. Δικό Σου ἔργο, Παντάνασσα, Ἐλεοῦσα. . . Κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη Σου ξεκίνησα, σὲ Σένα ὅλες μου οἱ ἐλπίδες. Συμβουλάτορά μου πάντα Σὲ εἶχα. Σὲ Σένα τὶς πιὸ κρυφές μου σκέψεις ἐφανέρωνα. Καὶ νίκησα καὶ νίκησες Ἐσύ, ἄχραντη γλυκειὰ Παρθένα. . . Τὸ Βούλγαρο ταπείνωσα, τὸν στράβωσα, στὰ ἀνάκτορά του μπῆκα, στὴν πρωτεύουσά του. Δικὴ Σου ἡ νίκη. Δικό Σου πάντοτε τὸ θέλημα μπροστὰ νὰ πάη τὸ φουσᾶτο μου. Μαρία, τῆς Ἀθήνας Κυρά, Νικήτρα, γονατιστὸς στὰ πόδια μου, τὰ νικητήρια ποῦ σοῦ ἀρμόζουν ψέλνω. . .».

Τρέμοντας τὰ χεῖλη τοῦ Βασιλείου ἄρχισαν τὸν Ὑμνο τὸν Ἀκάθιστο καὶ τὸν πῆραν οἱ ψαλτάδες καὶ ὁ γέροντας Μητροπολίτης καὶ οἱ παπάδες, ποῦ ἦτανε σιμά του καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ Κατεπάνω* καὶ ὁ Ὑμνος πέταξε ψηλὰ καὶ τρόμαξε τὰ εἰδωλα, ποῦ πάσαν νὰ ψιθυρίζουν, ποῦ πάσαν νὰ ἀνασαίνουν, καὶ τὸ θυμίαμα καὶ ὁ λι-

Κατεπάνω: στρατηγὸς Βυζαντινῆς ἐπαρχίας (θέματος).

βανωτὸς γέμισαν με θεῖο ἄρωμα τὸ ναὸ πὺ ἀλλαξοπίστη-
σε καὶ ἔγινε Σπίτι τῆς Παναγιᾶς, τῆς ἁμωμῆς Παρθένας,
τῆς Ὑπέρμαχης Στρατήγισσας.

Δονήθηκε τὸ σπίτι τῆς Μάννας τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ
τραχειᾶς φωνές, πὺ δὲν ξέρανε νὰ ψέλνουν, ἀλλὰ μόνο
νὰ προστάζουν, ἀπὸ φωνές στρατηγῶν καὶ Κατεπάνω πὺ
ὀρίζαν ζωὴ καὶ θάνατο καὶ γιὰ τοὺς Ρωμηοὺς καὶ γιὰ τοὺς
ἐχθροὺς τῆς Ρωμηοσύνης.

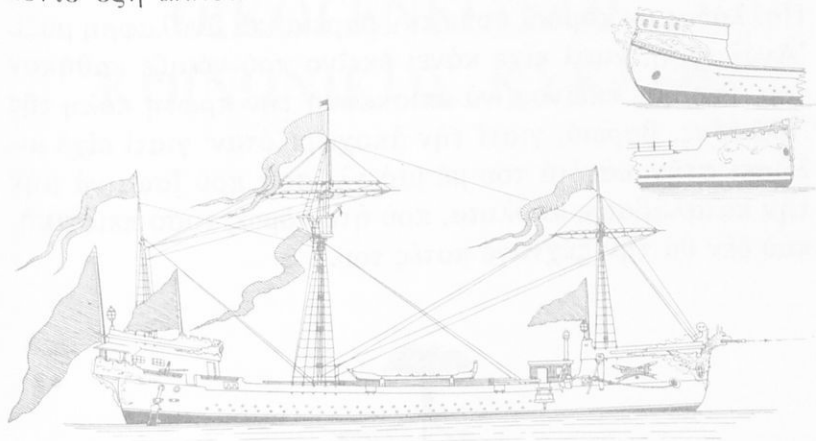
«Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια...».

Τρεῖς φορές ἔψαλε τὸν Ὑμνο ὁ Βασίλειος καὶ ὕστερα
σταυροκοπήθηκε καὶ σηκώθηκε καὶ ἀσπάστηκε τὸ εἰκό-
νισμα τῆς Παναγιᾶς καὶ ἄναψε κερί μεγάλο καὶ ἀσπάστη-
κε καὶ τὸ Εὐαγγέλιο πὺ τοῦ ἔτεινε ὁ Μητροπολίτης καὶ
πρόσταξε νὰ φέρουν τὰ ἀναθήματα. Καὶ ἦλθαν Σπαθάριοι*,
φέροντας χρυσᾶ μανουᾶλλια καὶ καντήλια καὶ πολύτιμα
ὕφασματα γιὰ τὴν Ἁγία Τράπεζα καὶ δισκοπότηρα χρυ-
σᾶ με πετρωμένα ἀπάνω τους δάκρυα, μεγάλα ἀτίμητα
μαργαριτάρια. Ἔφεραν ἀκόμα ἓνα ὀλόχρυσο περιστέρι,
προσωποποίηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κ' ἓνα καντήλι
με ἄσβηστο φῶς καὶ τὰ πῆρε στὰ χέρια τοῦ ὁ Βασίλειος
καὶ τὰ παράδωσε στὸ Μιχαὴλ τὸν Προκαθήμενο τῆς
Ἀθήνας με τὰ βρεγμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα μάγουλα καὶ γέ-
νεια. Προσκύνησε πάλι ὁ Βασίλειος καὶ βγῆκε με ἀργὰ
βήματα ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Μαρίας
τῆς Παρθένας.

.....
Κατέβηκε καὶ στὸν Πειραιᾶ. Ἀκατοίκητος σχεδόν.
Φτωχὸ λιμάνι με ψαράδες. Ἕνας μαρμάρινος Λέοντας
τράβηξε τὴν προσοχή του. Στεκόταν, ἀντικρυστὰ στὴ θά-
λασσα, κεῖ πὺ ἦταν κάποτε ὁ Ναύσταθμος τῶν Ἀθηναί-
ων. Ἀγνάντευε ἀκίνητος τὰ γαλανὰ νερὰ καὶ με τὰ πέτρινα

σπαθάριος: ἀξιοματικὸς τῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς.

μάτια του περίμενε νά δῇ τὸ στόλο ἀπὸ τὶς τριήρεις ποὺ δὲν ἐρχότανε ποτέ, αἰῶνες τώρα. Ἐφυγε μὲ τὴν ἀκολουθία του, ξαναπῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἀθήνα. Μερικοὶ ξένοι μισθοφόροι μείνανε στὸν Πειραιᾶ. Κοίταζαν καὶ κεῖνοι τὴ θάλασσα, σκέπτονταν τὴ μακρυνὴ πατρίδα τους. Κάποιος ἀπὸ ὅλους ἔσυρε τὸ σπαθί του καὶ ἄρχισε νὰ χαράξῃ τὸ ὄνομά του πάνω στὸ Λιοντάρι*. Τὸν μιμήθηκαν πέντε-ἕξι ἄλλοι.

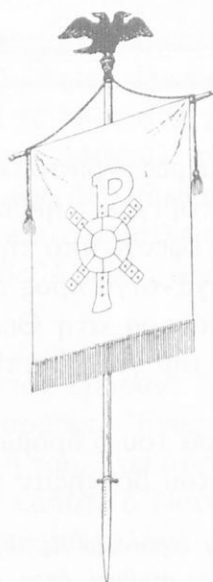

Κύλησαν οἱ δέκα μέρες, ὁ βασιλικὸς δρόμωνας*, εἶδο-
ποιημένος ἀπὸ τὶς καμινόβιγλες*, ἦλθε καὶ ἄραξε στὸν Πει-
ραιᾶ. Ὁ Βασίλειος θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ στρα-
τός του θὰ ἀνέβαινε σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω. Θὰ συναν-
τιόταν μὲ τὸν Αὐτοκράτορα στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀπὸ
ἐκεῖ θὰ ξεκίναγε μαζί του γιὰ νὰ μῇ θριαμβευτικὰ στὴ
Θεοφύλακτη*.

Σήκωσε τὴν ἄγκυρά του ὁ δρόμωνας, πλατάγισαν τὰ
πανιά του, τὰ κουπιά του βούτηξαν στὴ θάλασσα. Λαὸς

λιοντάρι: ἄγαλμα τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὸν Πειραιᾶ. **δρόμων:** ἱστι-
οφόρον πλοῖον. **καμινόβιγλες:** σταθμοὶ ὅπου ἤναπτον φωτιὰν διὰ τὴν
ἀποστολὴν μηνυμάτων. **θεοφύλακτη:** ἡ Κωνσταντινούπολις.

καὶ ἀρχόντοι τῆς Ἀθήνας, πάνω στὰ παλιὰ μουράγια, χαιρετοῦσαν μὲ ζητωκραυγὲς τὸν Αὐτοκράτορα. Ὁ Κλη-
ρος ἔψελνε γιὰ νᾶχη καλὸ καὶ ἥσυχο ταξίδι. Μάκρυνε ὁ
Πειραιᾶς, ἔστριψε ὁ δρόμωνας, πέρασε ἀπὸ τὸ Φάληρο
κοντά. Ὁ Βασίλειος ἀντίκρουσε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸν ἱερὸ
βράχο. Δάκρυσε. Δὲν θὰ τὴν ξανάβλεπε τὴν Ἀθήνα, οὔτε
τὸν Παρθενῶνα, οὔτε θὰ προσκυνοῦσε τὴ χάρη Της, τὴν
Παναγιά τὴν Ἀθηνιώτισσα... Ἐφευγε ἀπὸ τὴν πόλη τῆς
Παλλάδας μὲ καρδιά πού ἦταν βαρειά καὶ ἀνάλαφρη μαζί.
Ἀνάλαφρη, γιατί εἶχε κάνει ἐκεῖνο πού νόμιζε καθῆκον
του. Ρωμῆος ἐκεῖνος, νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πρώτη πόλη τῆς
Ἑλλάδας, βαρειά, γιατί τὴν ἀποχωριζόταν· γιατί εἶχε μι-
λήσει στὴν καρδιά του μὲ μιὰ γλῶσσα πού ἴσως νὰ μὴν
τὴν καταλάβαινε ἀπόλυτα, πού ἦταν ὅμως τόσο πειστική,
πού δὲν θὰ τὴν ξέχναγε ποτές του.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΚΛΕΑΝΘΗΣ, Ο ΕΠΟΝΟΜΑΣΘΕΙΣ ΦΡΕΑΝΤΛΗΣ

Λέοντος Μελά

Ὁ Λέων Μελάς ἐγεννήθη τὸ 1812 εἰς τὴν Ὀδησὸν τῆς Ρωσίας, ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1833. Ἠκολούθησε τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ἔφθασε μέχρι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐγινε καθηγητὴς Πανεπιστημίου καὶ ὑπουργὸς δικαιοσύνης. Τὸ σημαντικώτερον λογοτεχνικὸν ἔργον του εἶναι ὁ «Γεροστάθης», τὸ ὁποῖον ἐγράφη μὲ παιδαγωγικοὺς σκοποὺς καὶ συγκεντρώνει πολλὰς γνώσεις παντὸς εἶδους. Τὸ βιβλίον αὐτὸ πράγματι διεπαιδαγώγησε μίαν ὀλόκληρον γενεάν. Ἐγραψεν ἀκόμη τὸν «Μικρὸν Πλούταρχον», παιδαγωγικὸν ἐπίσης βιβλίον.

ετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Γεροστάθου, ἐξηκολουθήσαμεν φυλλολογοῦντες* τὰς εἰκονογραφίας του· ἐθαυμάζομεν δέ τινας ἐξ αὐτῶν, αἵτινες παρίστανον ἀγάλματα Ἑλληνικὰ ἀρχαῖα, σωζόμενα εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης.

«Πόσον περισσότερον», μᾶς εἶπε τότε ὁ γέρων, «ἠθέλετε θαυμάσει τὴν ἀμίμητον καλλιτεχνίαν τῶν προγόνων μας, ἂν ἐβλέπατε εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης αὐτὰ τὰ πρωτότυπα μαρμάρινα ἀγάλματά των, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς σήμερον θεωροῦνται ὡς τὰ ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς τέχνης, διότι οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε* τῶν νεω-

φυλλολογῶ: φυλλομετρῶ, ἐξετάζω. ἄχρι τοῦδε: μέχρι τώρα.

τέρων τεχνιτῶν ἡμπόρεσε νὰ πλησιάσῃ τὴν τελειότητα τοῦ κάλλους των. Ἄλλ' ὅλα τὰ ἀγάλματα ταῦτα, πρὶν ἐπισύρῳσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἦσαν κρυμμένα ἐντὸς τῶν λατομείων τῆς Πάρου ἢ τῆς Πεντέλης ἢ μᾶλλον εἰπεῖν* ἐντὸς ἀμόρφων τμημάτων μαρμάρου. Ὁ δὲ Φειδίας, ὁ Πραξιτέλης καὶ οἱ ἄλλοι γλύπται ἀπεκάλυψαν αὐτὰ διὰ τῆς τέχνης των, ξέοντες καὶ ἀφαιροῦντες ἐπιτηδεῖως ὅλα τὰ τεμάχια, τὰ περικαλύπτοντα τὰ ἀγάλματα ταῦτα. Αὐτὸ τοῦτο πράττουν καὶ οἱ διδάσκαλοι», ἐπρόσθεσεν ὁ γέρον. «Διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς καλῆς ἀγωγῆς προσπαθοῦν νὰ μορφώσωσι* καὶ νὰ ὠραῖσωσι* τὰς ἀμόρφους καὶ ἀκατεργάστους ψυχὰς τῶν ἀπαιδευτῶν παιδίων. Εὐτυχεῖς οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες δυνηθῶσι ν' ἀναδείξωσιν ἠθικὰ ἀριστουργήματα, ἐφάμιλλα τῶν καλλιτεχνικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους!».

Ἐνῷ ὁ Γεροστάθης ὠμίλει, ὁ Ἀθανάσιος ἐφαίνετο κατακόκκινος καὶ εἰς ἄκρον στενοχωρημένος, διότι πάλῃ μεταξὺ φιλομαθείας καὶ ἀμελείας εἶχεν ἀρχίσει ἐντὸς τῆς καρδίας του, ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος ἐπροξένει τὴν στενοχωρίαν καὶ ἐκοκκίνιζε τὰς παρειάς του.

Ὁ δὲ συμμαθητὴς μας Κωνσταντῖνος ἔμενε προσηλωμένος ἐπὶ τινος εἰκονογραφίας· μελαγχολικὴ δὲ ἐφαίνετο ἡ φυσιογνωμία του, καὶ ἐν δάκρυ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του ἔπεσεν ἐπὶ τῆς εἰκόνας, τὴν ὁποίαν ἔμπροσθέν του ἐκράτει.

«Τί ἔχεις, Κωνσταντῖνε, καὶ δακρύεις;» ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Γεροστάθης. «Πρὸ πολλῶν ἡδὴ ἡμερῶν σὲ παρατηρῶ μελαγχολικὸν καὶ κατηφῆ*· εἰπέ μοι, τί ἔχεις;»

μᾶλλον εἰπεῖν: « γιὰ νὰ ποῦμε καλύτερα ». *μορφώνω*: δίδω μορφήν. *ὠραῖζω*: ὁμορφαίνω. *κατηφής*: ἄκεφος.

Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἀπήντησεν εἰμὴ διὰ νέων δακρύων.

Ὁ Γεροστάθης ὑπέθεσεν ὅτι ἐσυστέλλετο* νὰ ἐκφράσῃ ἐνώπιον τῶν συμμαθητῶν του τὴν αἰτίαν τῆς λύπης του· ὅθεν προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον· ἡμεῖς δ' ἐμείναμεν μόνοι φυλλολογοῦντες τὰς εἰκονογραφίας.

Μετ' ὀλίγον ὁ Γεροστάθης ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις τότε ἐφαίνετο εὐχαριστημένος, καὶ ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς του ἔλαμπεν ἐπὶ τῶν ὑγρῶν εἰσέτι ὀφθαλμῶν του.

Φαιδρὸς ἐπίσης ἐφαίνετο καὶ ὁ Γεροστάθης, ὅστις μᾶς εἶπεν ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς θέλει ὀνομάζει τὸν Κωνσταντῖνον «Κλεάνθην».

«Θέλω δὲ σᾶς διηγηθῇ τὰ περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ ἴδῃτε ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος εἶναι ἄξιος ἐκείνου ἀπόγονος, καὶ ἐπομένως ἄξιος νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου».

«Ὁ Κλεάνθης, νέος πτωχὸς ἀλλὰ φιλομαθής, ὑπῆγεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὰ 250 πρὸ Χριστοῦ, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐγένετο δὲ τακτικώτατος μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος. Δέκα ἐννέα ἔτη ἐξηκολούθησεν ὁ πτωχὸς Κλεάνθης ἀκροαζόμενος ἐπιμελῶς τὰ μαθήματα τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου διδασκάλου του Ζήνωνος. Πάντες δὲ ἐγνώριζον ὅτι ὁ Κλεάνθης ἦτο τόσοσος πτωχὸς, ὥστε, μὴ ἔχων χρήματα ν' ἀγοράζῃ χαρτίον (πάπυρον), ἔγραφεν ὅσα παρὰ τοῦ Ζήνωνος ἤκουεν ἐπὶ ὀστράκων* καὶ ὠμοπλατῶν βοῶν. Ἐνασχολούμενος δὲ εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ μελέτην τῶν μαθημάτων του, δὲν ἐφαίνετο ἐργαζόμενός τι. Πῶς λοιπὸν ἔζη ὁ πτωχὸς Κλεάνθης; ποῖος τῷ ἔδιδε χρήματα; Μήπως ἔκλεπτε; μήπως ἔζη δι' ἄλλου τινὸς ἀτίμου τρόπον; Τοιαῦται ὑποψαίαι ἤρχισαν νὰ γεννῶνται εἰς

συστέλλομαι: ἐντρέπομαι. *ὀστρακον*: τεμάχιον πήλινον.

τάς Ἀθήνας περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος, τὸ ἀνώτατον καὶ σεβάσμιον ἐκεῖνο δικαστήριον τῶν Ἀθηνῶν, μεταξὺ τῶν ἄλλων χρεῶν τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῶν ἀργῶν, προσεκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν ὑποπτον Κλεάνθην, διὰ νὰ ἐξετάσῃ αὐτὸν πῶς ζῇ τόσα ἔτη ἄνευ ἐργασίας τινός. Ὁ Κλεάνθης ἠναγκάσθη τότε νὰ παρουσιάσῃ πρὸς ὑπεράσπισίν του κηπουροὺς τινας τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν ὁποίων ἀνεφάνη ὅτι ἐσύχναζε τὰς νύκτας εἰς τοὺς κήπους αὐτῶν, ὅπου ἀντλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν πηγαιδίων (φρεάτων) ἐπότιζε τοὺς κήπους των, καὶ ὅτι οὕτω διὰ τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς τῶν νυκτερινῶν κόπων του ἔζη τὰς ἡμέρας του, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ μαθήματά του. Οἱ Ἀρειοπαγῖται καὶ πάντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἐπῆνεσαν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πτωχοῦ Κλεάνθους, ὅστις ἔκτοτε ἐπωνομάσθη Φρεάντλης, διότι ἔζη ἀντλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων. Ἐψήφισαν δὲ πρὸς βοήθειάν του χρηματικόν τι ποσόν, ὅπως ἀνετώτερα ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του. Οὕτως ὁ Κλεάνθης ἀνεφάνη ὁ ἱκανώτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Ζήνωνος· καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας. Εἰς τὸν Κλεάνθην ἀποδίδεται καὶ τὸ ὀρθότατον ἐκεῖνο ρητόν, ὅτι οἱ «ἀπαίδευτοι μόνον κατὰ τὴν μορφήν διαφέρουν ἀπὸ τὰ θηρία». Τώρα δὲ θέλω σᾶς διηγηθῇ καὶ τὰ τοῦ Κωνσταντίνου».

«Ὁ πατὴρ του, ὢν ὀπλοποιός, δὲν εὕρισκει εἰς τὴν εἰρηνικὴν μας κωμόπολιν ἐργασίαν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς πολυαρίθμου οἰκογενείας του· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μεταβῇ οἰκογενειακῶς εἰς τὴν Σκόδραν τῆς Ἀλβανίας, ὅπου ὅμως δὲν ὑπάρχει σχολεῖον διὰ τὸν Κωνσταντῖνον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη κατεπύκρानε τὴν καρδίαν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις, διὰ νὰ μὴ διακόψῃ τὰ μαθήματά του, μὲ παρε-

κάλεσε μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ τὸν συστήσω, εἰ δυνατόν, εἷς τινα ἄρτοποιὸν τῆς κωμοπόλεως, διὰ νὰ ἐργάζεται παρ' αὐτῷ τὴν ἐσπέραν καὶ τὴν νύκτα· ἔχων δὲ οὕτω κατοικίαν, ὀλίγην τροφὴν καὶ ἐλευθέρως τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Τί λέγετε λοιπόν», ἐπρόσθεσεν ὁ γέρων, «δικαίως ἢ ἀδίκως ἐπυνόμασα Κλεάνθην τὸν Κωνσταντῖνον; Εἶπον λοιπὸν πρὸς αὐτὸν ὅτι, ἀντὶ νὰ τὸν συστήσω εἰς ἄρτοποιόν, εὐχαρίστως θέλω τὸν παραλάβει εἰς τὴν οἰκίαν μου, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Ὅποια ἐντροπή! ἐνῶ νέοι πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς, ὡς ὁ Κλεάνθης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, προσπαθοῦν μὲ πᾶσαν θυσίαν, ν' ἀνοίξωσι διὰ τῶν γραμμάτων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς των, καὶ νὰ στολίσωσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν των μὲ τὰ καλὰ τῆς παιδείας, ἄλλοι νέοι, υἱοὶ εὐκαταστάτων γονέων, προτιμῶσι νὰ μένωσι βάνηυσοι, τυφλοὶ καὶ ἀπαίδευτοι, ἄνθρακες μαῦροι καὶ ρυπαροί!».

ΤΑ ΛΙΜΑΝΑΚΙΑ

Ἄλ. Παπαδιαμάντη

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης εἶναι ἐκ τῶν κορυφαίων διηγηματογράφων μας καὶ εἰς τὰ διηγήματά του ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους τῆς νήσου του, τῆς Σκιάθου, ὅπου ἐγεννήθη τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολήν, χωρὶς ὅμως νὰ λάβῃ πτυχίον. Συνειργάσθη εἰς πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Εἰς τὰ διηγήματά του χρησιμοποιεῖ μὲ ἰδιότυπον τρόπον τὴν γλῶσσαν καὶ ἔχει ἰδιαίτερον προσωπικὸν ὕφος. Ἐκ τῶν πολλῶν ἠθογραφικῶν διηγημάτων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ Σκιαθίτικα. Πολὺ γνωστὴ εἶναι ἡ νουβέλα του «Φόνισσα», ἐνῶ ἔχει γράψῃ καὶ μερικὰ μυθιστορήματα: «Ἡ μετανάστις», «Οἱ Ἐμποροὶ τῶν Ἑθνῶν», «Ἡ Γυφτοπούλα». Τέλος ἔγραψε καὶ ὀλίγα ποιήματα θρησκευτικοῦ κυρίως περιεχομένου.

έλος, ἀφοῦ ἔφερε πολλὰς βόλτες ἐντὸς τῆς παραθαλασσίας ἀγορᾶς τοῦ Βόλου, ὁ καπετὰν Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως — καὶ ποῦ νὰ θυμηθῇ ὅλας τὰς παραγγελίας, ὅσας τοῦ εἶχον φορτώσει ἀπὸ τὸ νησὶ οἱ καλοὶ πατριῶται του! Ἐπρεπε νὰ ἦτο ὁ νοῦς του κατάστιχον τοῦ Δελχαρόγιαννου τοῦ χασάπη, ἢ ἔπρεπε νὰ ἦτο ἀποθήκη παλαιῶν πραγμάτων τοῦ γερο-Πανᾶ, διὰ νὰ τὰ ἐνθυμῇται ὅλα, μὲ αὐξοντα ἀριθμόν, μὲ εἶδος καὶ ποσὸν καὶ μὲ ὄνομα. Ἄλλος τοῦ εἶχε δώσει προκαταβολὴν πενήντα λεπτά, διὰ νὰ τοῦ ἀγοράσῃ ἓνα

τρυγολόγον ἢ ἓνα κυρτὸν σουγιάν, «γκέκαν» καλούμενον, καὶ ἄλλος τοῦ εἶχεν δώσει δύο δραχμάς, διὰ νὰ τοῦ φέρῃ μισὴν δουζίναν πιάτα. Ἄλλος τοῦ εἶχε παραγγεῖλει λαιμοδέτην, ἄλλος καπέλλον, καὶ ἄλλος ἓνα κεφαλοτύρι. Ὁ Γιάννης ὁ Ἀντώνaros τοῦ εἶχε παραγγεῖλει μίαν σβάρναν*, διὰ τὸ ἰσοπέδωμα τῶν σβώλων τοῦ χώματος μετὰ τὸ ὄργωμα, κι ἡ Μαργαρώ τῆς Πασσίνας τοῦ εἶχε δώσει λεπτὰ, διὰ νὰ τῆς ψωνίσῃ κουντοῦρες* κόκκινες ἢ παντόφλες μυτερές.

Ἀφοῦ ἐψώνισεν ὅλας τὰς παραγγελίας ὅπως ἐνεθυμήθη, καὶ τὰς ἐπὶ πιστώσει, καὶ τὰς ἐπὶ προκαταβολῇ, καὶ τοῦ ἔμειναν ἀκόμη 1.20 ἀπὸ τὰ ξένα λεπτὰ, ὅσα εἶχε βάλει χωριστὰ εἰς μίαν σακκούλαν, καὶ τὰς ἔβαλεν εἰς τὸ ἀριστερὸν θυλάκιον* τοῦ γελέκου, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ μικρὸ τοῦτο ποσὸν εἰς πάντα ὅστις θὰ τὸ ἀπῆτει — μὰ δὲν ἦτο τὸ μυαλό του ρολοῖ διὰ νὰ ἐνθυμῆται ὅλα· «ἓνας νοῦς, κι αὐτὸς ρωμέικος» — ἐμβαρκάρισε εἰς τὴν βρατσέραν*, ὥς τρεῖς ὥρες νύκτα, μὲ σκοπὸν ν' ἀποπλεύσῃ μετὰ τὰ μεσάνυχτα.

Ἐξημέρωνεν ἡ 30 Δεκεμβρίου.

Ὁ καιρὸς ἦτον γλυκὺς καὶ μαλακός. Εἶχε κάμει σφοδρὸν χειμῶνα πρὸ τῶν Χριστουγέννων.

Ὁ καπετὰν Ἡλίας ἐλογάριαζεν, ὅτι θὰ εἶχε καιρὸν νὰ φθάσῃ, τὸ ἀργότερον, τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Ἀγίου Βασιλείου εἰς τὴν μικρὰν νῆσον του, ἀπέχουσαν περὶ τὰ τριάντα ναυτικά μίλια ἀπὸ τὸν Βόλον.

Καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐνάντια καὶ τὰ ἐνδεχόμενα, καὶ ἂν τυχὸν θὰ ἠναγκάζετο ἀπὸ παρακαιρὸν* νὰ πλησιάσῃ εἰς κα-

σβάρνα: γεωργικὸν ἐργαλεῖον. **κουντούρα** (τουρκ.): εἶδος γυναικείου ὑποδήματος χαμηλοῦ. **θυλάκιον:** τσέπη. **βρατσέρα:** εἶδος ἰστιοφόρου πλοίου. **παρακαιρός:** καιρὸς ἀντίθετος.

νὲν ἀπὸ τὰ προσφιλῆ λιμανάκια του, τὰ ἐντὸς τοῦ κόλπου ἢ τὰ ἔξω εἰς τὸ πέλαγος — ἐπειδὴ ἦτο πολὺ συντηρητικὸς καὶ προβλεπτικός, ὡς κυβερνήτης τοῦ πλοίου, καὶ δὲν τοῦ ἤρεσκε ν' ἀρμενίζῃ τὴν νύκτα, ἀφ' ἑσπέρας, εἰμὴ μόνον μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν θὰ εἶχεν ἡμέραν ἐμπρὸς του. Τὰ λιμανάκια ταῦτα δὲν ἐχρειάζοντο κατάστιχον διὰ νὰ καταριθμηθῶσιν· ἦταν ἡ Χονδρὴ Ἀμμος, τὸ Ἐλαφοκκλη-

σι, ὁ Ἀη-Σώστης, τὸ Ἀπάγκιο καὶ ὁ Χαμογιαλός. Καὶ δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ προσεγγίσῃ εἰς ὅλα, ὅπως ἄλλοτε τοῦ εἶχε συμβῇ. Ἀλλὰ τώρα ἔπρεπε νὰ εὐρίσκεται τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Βασιλείου εἰς τὴν νῆσον του, διὰ νὰ ἀποβιβάσῃ ὅλα τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰς παραγγελίας, διὰ νὰ ἐφορτάσουν οἱ ἄνθρωποι τὴν Πρωτοχρονιὰν μὲ χαρὰν καὶ ὑγείαν.

Ἄφοῦ ἔπλευσε πέντε μίλια ἐντὸς τοῦ κόλπου, εἰς τὰς τρεῖς μετὰ τὰ μεσάνυχτα ἐσηκώθη ἄνεμος, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο νὰ ἔρχεται ἀπὸ ἄλλα βογάζια*, ἀπὸ τὰ στενὰ τὰ μεταξὺ Εὐβοίας καὶ τῆς Στερεᾶς. Ὁ ἄνεμος αὐτὸς δὲν ἦτο πολὺ σφοδρὸς, οὔτε κυρίως ἐνάντιος, ἀλλ' ἦτον ὀχληρὸς. Ἐπειδὴ ἦτον νύκτα ἀκόμη — ἤθελε τρεῖς ὥρες ὥς πού νὰ βγῇ ὁ ἥλιος — κι ἐπειδὴ ἦτον χειμῶνας καιρὸς, ὁ καπετὰν Ἠλίας, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, ἐγύρισε τὴν πλώρην πρὸς τὸν γραῖγον*, κατὰ τὴν στεριάαν, κι ἐπῆγε κι ἤραξεν εἰς τὴν Χονδρὴν Ἄμμον.

Μόλις ἤυρε τὸν βυθὸν ἢ ἄγκυρα, κι ὁ ἄνεμος ἐφάνη ὅτι ἐκόπασεν ἐντὸς τοῦ κόλπου. Ἡ βοή ἐπαυσε νὰ ἔρχεται ἔξωθεν, ἀπὸ τὸ στόμιον τοῦ μικροῦ ὄρμου. Ὁ κυβερνήτης τῆς βρατσέρας, διὰ νὰ μὴ χασομερᾷ, ἐσαλπάρισε πάλιν, ἰσάρισε* τὶς μποῦμες* τῶν δύο καταρτιῶν, τὰς ὁποίας μόλις εἶχε μαϊνάρει*, ἔβαλε πλώρην πρὸς ἀνατολάς, κι ἔπλευσε πρὸς τὸ Τρίκκερι, τὸ ὑψηλὸν ἀκρωτήριον, τὸ κλεῖον τὸν Παγασητικόν.

Ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ ἀκόμη ἐκεῖ, καὶ πρὶν δυνηθῇ εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ν' ἀντικρύσῃ τὰς κοκκινωπὰς οἰκίας τοῦ γραφικοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὕψος τοῦ λόφου, ὁ ἄνεμος ἐφάνη ὅτι ἐτράπη πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἤρχετο ἀντίπρῳρα εἰς τὴν βρατσέραν. Ἀκόμη δὲν εἶχε χαράξει καλά! Ὁ καπετὰν-Ἠλίας τῆς Μπαμπλένως ἐστράφη ἀριστερά, κι ἐπῆγεν κι' ἔρριψε τὴν ἄγκυραν εἰς τὸ Ἐλαφοκκλησι, τὸν μικρὸν ὠραῖον λιμενίσκον. Ἴσως ἐκεῖ ἦσαν οἱ Ἀφέται* τῶν ἀρχαίων.

βογάζι: στενόν. **γραῖγος:** Βορειοανατολικὸς ἄνεμος. **ισάρω:** σηκώνω. **μπούμα:** τὸν τελευταῖον ἰστίον πρὸς τὴν πρύμνην. **μαϊνάρω:** χαλαρώνω, ὑποστέλλω. **Ἀφέται:** λιμὴν καὶ ἀκρωτήριον τῆς Μαγνησίας.

Ὁ ἄνεμος ἦτο πράγματι ἀπηλιώτης* καὶ ὅσο πῆγαινε ἐφρεσκάριζε*. Ὁ Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως εἶχε τόσα ἐμπορεύματα εἰς τὸ ἀμπάρι — ὀρύζια, καπνά, πάστες, βαρέλια ρωμιοῦ* καὶ ρακίου — τόσας παραγγελίας εἰς τὴν κάμεραν τῆς πρύμνης. Δὲν τὸν ἔμελεν ἂν αὐτὸς ἢ τὸ σκάφος ἐκινδύνευε, τὸν ἔμελεν ὅμως πολὺ διὰ τὰ πράγματα τὰ ξένα.

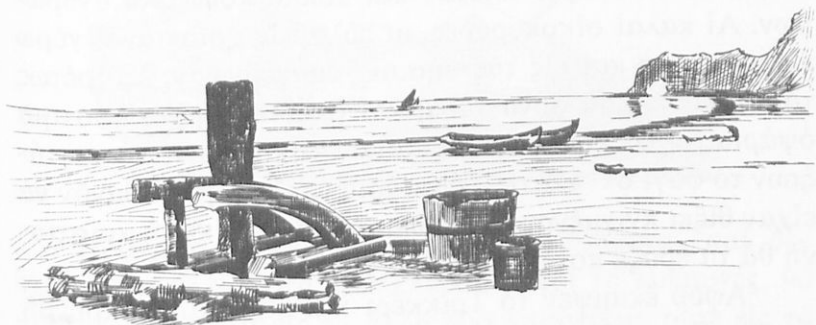
Ἡ βρατσέρα του ἦτο συγχρόνως ἡ Πάραλος* καὶ ἡ Σαλαμινία* τῆς μικρᾶς νήσου. Ὅπως λέγουν ὅτι εἰς περασμένους χρόνους, ἂν δὲν ἔστελλεν ὁ ἱμάμης* τῆς Προύσσης μήνυμα, ὅτι ἔκανε φεγγάρι, δὲν ἠδύνατο ὁ Σουλτάνος νὰ κάμῃ μπαϊράμι*, καὶ ἄς ἦτον εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅρα τὸν ἀπὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν τὸ φεγγάρι ὀφθαλμοφανῶς, οὕτω, ἂν ἡ βρατσέρα τοῦ καπετὰν-Ἡλία δὲν κατέπλεεν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον νὰ φέρῃ τὰ τόσα ὀψώνια, σχεδὸν δὲν θὰ ἠδύναντο οἱ κάτοικοι νὰ κάμουν Χριστούγεννα ἢ Πρωτοχρονιὰν ἢ Λαμπρὴν.

Ὁ Ἡλίας τῆς Μπαμπλένως ἦτο χρηστὸς καὶ εἰλικρινὴς ἄνθρωπος. Μίαν μόνην ἀπιστίαν εἶχε κάμει, ὅταν πάρα πολὺ νέος — τὸ κρῖμα του τὸ εἶχεν ἐξομολογηθῇ τότε εἰς τὸν πνευματικόν, κι ἔκτοτε τὸ διηγεῖτο εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους — μὲ τὸ δασκάλεμα ἑνὸς γεροντοτέρου, ὅστις ἐφαίνετο νὰ εἶναι πεπειραμένος περὶ τὰ τοιαῦτα, εἶχον καταχρασθῇ δεκάδας τινὰς κεραμιδιῶν ἀπὸ τὰ πλινθοποιεῖα τῶν Ὁρεῶν*. Ἀλλὰ μόλις εἶχε διαπραχθῇ ἡ κλοπὴ, ὅταν ἔκυψεν ὁ Ἡλίας νὰ λύσῃ τὴν μπαρούμαν* τῆς φελούκας* διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον τεραστία σμέρνα, ἀνα-

ἀπηλιώτης: ὁ ἀνατολικὸς ἄνεμος. **φρεσκάρω:** δυναμώνω, σηκώνω κῦμα. **ρῶμι:** ρούμι. **Πάραλος** καὶ **Σαλαμινία:** ἱερὰ πλοῖα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἐπισήμους περιπτώσεις καὶ εἰς ἐορτάς. **ἱμάμης:** ἱερεὺς μουσουλμάνος. **μπαϊράμι:** θρησκευτικὴ ἐορτὴ τῶν μουσουλμάνων. **Ὁρεοί:** κομόπολις τῆς Εὐβοίας. **μπαρούμα:** σχοινὶ τῆς πλώρης. **φελούκα:** βάρκα.

πηδήσασα ἀπὸ ἑνα χάραυλον* ἢ θαλάμι* ἐκεῖ πλησίον, τοῦ ἔφαγε τρομερὰ τὰ κρέατα τῆς ὠλένης* τῆς δεξιᾶς, μὲ τοὺς θηριώδεις ὀδόντας της.

Αὐτὸ ἦτον ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ διὰ τὸν νεαρὸν τότε ναυτικόν. Ἡ σμέρνα εἶχεν ἀποσταλῇ θεόθεν, ὡς τιμωρός. Καὶ μετὰ εἰκοσαετίαν ὕστερον ὁ Ἥλιος ἐδείκνυε τὰς οὐλὰς τοῦ φοβεροῦ δῆγματος* εἰς ὅλους πρὸς ὅσους διηγεῖτο τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀληθέστατον, ὡς φαίνεται.

Εὐτυχῶς μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὁ λεβάντης* ἤρχισε νὰ καταπραῦνεται, εἴτα* ἐκόπασεν ὀλοσχερῶς. Ὁ καπετὰν-Ἥλιος, ὅστις εἶχεν ἐξέλθει μὲ τὴν βαρκούλαν εἰς τὰ ὀλίγα βράχια τὰ ὁποῖα ἐκλείον τὸν ὄρμον, πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ἡσχολεῖτο νὰ μαζώξῃ κοχύλια καὶ πεταλίδας, ὅπου ἔβοσκαν ἐκεῖ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν ἴσκιον τοῦ θαλασσί-ου βράχου, μετὰ λύπης ἀφῆκε τὸ προσφιλὲς λιμανάκι του — ἦτο μία ποιητικωτάτη μικρὰ ἀγκάλη τοῦ ἐδάφους, ὅπου ἡμέρευναν τὰ ἄγρια κύματα κι ἐγυάλιζεν γαλανὰ ὁ πόν-

χάραυλον: ρωγμὴ βράχου. *θαλάμι*: κοίλωμα ἢ κρύπτη βράχου. *ὠλένη*: ὀστοῦν τοῦ βραχίονος. *δῆγμα*: δάγκωμα. *λεβάντης*: ἀνατολικὸς ἄνεμος. *εἴτα*: κατόπιν.

τος — κι ἐξέπλευσεν πάλιν πρὸς ἀνατολάς. Τώρα θὰ ἐξ-
ήρχετο πλέον εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, καὶ ὁ Θεὸς βοη-
θός!

Πολὺ χορευτικὸν καὶ μὲ ἀποτόμους λικνισμοὺς ἦτο
τὸ πέρασμα ἐκεῖνο. Ἀχαλίνωντον, μὲ τὰς λευκὰς χαίτας
τῶν κυμάτων ἀδιακόπως ὀρθουμένας καὶ ἀναπηδῶσας,
πλέον ἄγνωστον δρόμον πρὸς τὸν ἀτελεύτητον ὑγρὸν κύ-
κλον, βαῖνον πρὸς τὸ ἄπειρον, πρὸς τὴν αἰωνιότητα, τὸ
πέλαγος, ἀναχόρταγον, εἶχε φάγει πολλὰ σκάφη καὶ σκε-
λετά, πολλὰ σκαριὰ πλοίων καὶ πολλὰ κουφάρια ἀνθρώ-
πων. Αἱ καλαὶ οἰκοκυράδες, αἱ εὐλαβεῖς χριστιαναὶ γύρω
εἰς τὰ χωριὰ καὶ εἰς τὰς νήσους, ἐμαγείρευαν, ἐξαιρέτως
τὸν ὀρφόν*, τὴν συναγρίδα, καὶ ὅλα τὰ μεγάλα νόστιμα
ὀψάρια, ἀλλὰ ποῦ νὰ δοκιμάσουν τὴν γεῦσιν, νὰ κοιτά-
ξουν τὸ φαγί στ' ἀλάτι! Τὰ ὀψάρια ἐκεῖνα, ἦτο πιθανὸν νὰ
εἶχαν θίξει πνιγμένους ἀνθρώπους καὶ ποία καλὴ χριστια-
νὴ θὰ τὰ ἔβαζε ποτὲ στὸ στόμα της;

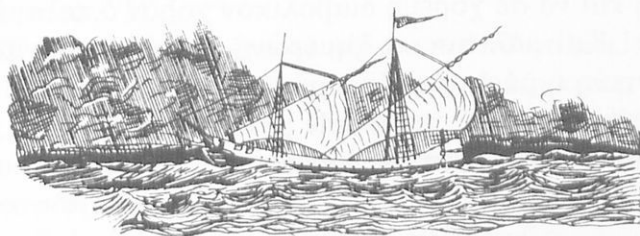
Ἀφοῦ ἔκαμψεν τὸ Τρίκκερι καὶ εἶχεν ἀπομακρυνθῆ
ὥς ἓν μίλιον εἰς τὸ πέλαγος, ἤρχισε νὰ λικνίζεται πολὺ
δυνατὰ πλευρόθεν, ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ. Ὁ ἄνεμος
εἶχε ψηλώσει καὶ τὸν ἐπῆγε γραῖγον*.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε τὸν ναύτην καὶ τὸν μοῦτσον
τοῦ νὰ ποδίσουν*, καὶ στραφέντες εἰσέπλευσαν εἰς τὸν
Ἀη-Σώστην, τὸν φερώνυμον* ὄρμον, καὶ ἠγκυροβόλη-
σαν. Ἀ! τώρα ἀντίκρουζαν τὴν ωραίαν καταπράσινον νῆ-
σον, ὅπου ἦτον ὡς παράδεισος φυτεμένος ἀνάμεσα εἰς τὰ
τέσσερα πέλαγα, τὰ ὅποια τὸν ἔβρεχαν ὡς οἱ τέσσαρες

ὀρφός: ροφός. **γραῖγος:** βορειοανατολικὸς ἄνεμος. **ποδίζω:** ἀνακόπτω τὸν
πλοῦν. **φερώνυμος:** αὐτὸς ποὺ ἔχει τὸ ὄνομα κάποιου ἄλλου (ἐδῶ τοῦ
Ἀη-Σώστη).

ποταμοὶ τὸ πάλαι τὸν κῆπον τῆς Ἑδέμ! Δὲν ἦσαν μακρὰν πλέον· ἀπειχόν δέκα μίλια, καὶ νὰ ἔσκαζεν ὁ ἐχθρὸς, ὡς τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν 31ην ὅλοι οἱ ἄνεμοι θὰ ἐκόπαζαν, καὶ ἡ βρατσέρα θὰ κατευοδώνετο εἰς τὸν πλοῦν της.

Ἐνύκτωσεν ἡδὴ. Ὁ Ἥλιος τῆς Μπαμπλένωσ εἶχεν ἀπόφασιν πρὶν φέξῃ ἡ ἄλλη μέρα, μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κοντὰ τὰ χαράματα, νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ ποθητὸν τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ του.

Πράγματι, ὁ Ἄη-Σώστης τοὺς ἐβοήθησε, καὶ δὲν ἐχρειάσθη πλέον ὅταν ἀπέπλευσαν περὶ τὸ λυκαυγές, νὰ προσεγγίζουσιν καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο λιμανάκια, οὔτε εἰς τὸ Ἀπάγκιο, οὔτε εἰς τὸν Χαμογιαλόν. Ἦτο γαλήνη κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας. Ἀλλὰ τὸ σκάφος δὲν ἐπροχώρει, ὅθεν ἔδεσε γιουντέκι* μὲ τὴν φελούκαν κι ἐρρυμουλκοῦσαν τὸ πλοῖον κωπηλατοῦντες, ὁ καπετὰν Ἥλιος καὶ ὁ ναύτης του. Μόνον ὁ μικρὸς μοῦτσος ἔμεινε ἐπὶ τῆς βρατσέρας κρατῶν τὸ πηδάλιον.

Ἀτυχῶς, ὅταν τὰς ἐπῆρεν ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς νήσου, πελαγήσιος ἄνεμος σφοδρὸς ἦλθε πάλιν ἐξ ἀριστερῶν, καὶ ἤρχισε νὰ κλυδωνίζεται θλιβερὰ τὸ μικρὸν σκάφος. Ὁ Ἥλιος τῆς Μπαμπλένωσ καὶ ὁ ναύτης του ἔλυσαν τὸ γιουντέκι, ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς βρατσέρας κι ἐχειρίσθησαν τὰ ἄρ-

γιουντέκι: σχοινίον διὰ τὴν ρυμούλκησιν.

μενα καὶ τὸ πηδάλιον. Ἑμαῖνάρισαν τὰ πανιά, κι' ἔμεινε τὸ σκάφος ξυλάρμενον*.

Νὰ διαπλεύση τις ὅλον τὸν κόλπον καὶ τὸ πέλαγος, ν' ἀράξη εἰς τρία λιμανάκια, τὴν Χονδρὴν Ἀμμον, τὸ Ἑλαφοκκλησι, καὶ τὸν Ἀη-Σώστην — μόνον εἰς τ' Ἀπάγκιο καὶ εἰς τὸν Χαμογιαλὸν νὰ μὴ προσεγγίσῃ — νὰ φθάσῃ ἀποκάτω ἀπὸ τὴν Σκίαθον, καὶ ἀντὶ νὰ σὲ προστατεύσῃ ἡ χαριτωμένη ἀκτὴ τοῦ ωραίου νησιοῦ, νὰ σὲ κλυδωνίζῃ καὶ νὰ σὲ χορεύῃ διαβολικὸν χορὸν ὁ πελαγήσιος ἄνεμος! Καὶ μάλιστα νὰ ξημερώνη ἡ Πρωτοχρονιά, καὶ νὰ κοντεύῃ ἡ μέρα τῆς Παραμονῆς νὰ βραδιάσῃ! ὦ! αὐτὸ ἦτο μεγάλη ἀτυχία, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν.

Καὶ ἂν τουλάχιστον ἡδύνατο ὁ καπετὰν-Ἡλίας, ὅπως ἔσωσε τὸν ἑαυτὸν του, τοὺς ἀνθρώπους του καὶ τὸ σκάφος, νὰ σώσῃ ὅλας τὰς παραγγελίας καὶ τὰ ἐμπορεύματα! Φεῦ! εὐρέθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν του εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ κάμῃ ἀβαρίαν*, μερικὴν! Κι ἐν πρώτοις ἐβύθισε σιμὰ εἰς τὴν ἀκτὴν τρία βαρέλια ρῶμι, τὰ ὅποια ὅμως ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἐπανευρίσκοντο σχεδὸν ἀλώβητα* τὴν ἐπιοῦσαν ὅταν θὰ ἔπαυεν ἡ τρικυμία.

Ἡ βρατσέρα ἦτο ἐν ἀγωνία, μόλις δύο μίλια μακρὰν τοῦ λιμένος, ἀντικρὺ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν· πλὴν δὲν ἡδύνατο νὰ πλησιάσῃ. Εἶτα ἔρριπεν εἰς τὴν θάλασσαν ἓνα σάκκον μὲ ρύζι καὶ δύο κάσσεσ με σαπούνια. Τὸ ἀμπάρη ἄδειασεν ἀρκετά, κι ἐξαλάφρωσε τὸ σκάφος.

Ἀς ἔσωζε τουλάχιστον τὰς παραγγελίας! Ἀλλὰ πίσω εἰς τὴν καμπίναν, σιμὰ εἰς τὰ ὀψώνια, ἦτο μία δέσμη ἀπὸ

ξυλάρμενον: μὲ τὰ πανιά διπλωμένα. *ἀβαρία*: ἡ ρῖψις μέρους τοῦ φορτίου εἰς τὴν θάλασσαν εἰς περίπτωσιν κινδύνου. *ἀλώβητος*: σῶος, ἀπείρακτος.

χαρτόνι γεμᾶτον ἀπὸ βαρέα σίδερα, ἐργαλεῖα, καὶ στὸ πάνω ἦτον ἓνα ψαλίδι, τὸ ὁποῖον εἶχε παραγγεῖλει εἰς τὸν καπετὰν Ἡλίαν, νὰ τῆς φέρῃ ἀπὸ τὸν Βόλον, ἡ Μαριῶ ἡ Μαλλίνα. Ὁ ναύτης, κατὰ διαταγὴν τοῦ κυβερνήτου, ἔρριψε τὸ βαρὺ τοῦτο πρᾶγμα εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ μαζὺ μὲ τ' ἄλλα σίδερα, ἐπῆγε καὶ τὸ ψαλίδι στὸν πάτο. ὦ, νὰ τὸ ἔβλεπεν ἡ Μαριῶ ἡ Μαλλίνα, πῶς κατεποντίσθη οὕτω τὸ ψαλίδι της, πόσα θὰ ἔκοβεν ἡ γλῶσσα της ἐναντίον τοῦ καπετὰν Ἡλίου.

Πλὴν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ σίδερα καὶ τὸ ψαλίδι, εἰς τὴν ἰδίαν δέσμην, ἦσαν κι οἱ κουντοῦρες οἱ κόκκινες, οἱ μυτερές, τῆς Μαργαρῶς τῆς Πασσίνας. Ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ ναύτου, ἐπῆγαν κι οἱ κουντοῦρες μαζὺ μὲ τὰ σίδερα. Ὁ καπετὰν Ἡλίας ἐπρόφθασε καὶ τὰς εἶδεν ἐν ἀκαρεῖ*, ὥς πτερωτάς, παλλομένας, πρὶν βυθισθοῦν εἰς τὸ κύμα. ὦ, πόσον ἐλυπήθη! Καὶ τί λόγον θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν γειτόνισσάν του, τὴν Μαργαρῶ τῆς Πασσίνας;

Τὸ μόνον πρᾶγμα ἐξ ὅλων τῶν παραγγελιῶν, τὸ ὁποῖον ἐκ προθέσεως ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἦτο ἡ σβάρνα, οἷονεὶ χερσαία σχεδία ἀπὸ χονδρὰς σανίδας, δεμέναις μὲ σίδερα, ἡ ἀγορασθεῖσα κατὰ παραγγελίαν τοῦ ζευγηλάτου Γιάννη τοῦ Ἀντώναρου. Καὶ τὴν ὥραν ὅπου ἡ βρατσέρα ἤρχισε τέλος νὰ στεγάζεται ἀπὸ τὸν ἄνεμον καὶ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα, βασίλευμα ἡλίου, ἐνῶ παρέκαμπτε τὸ Καλαμάκι, τὸν κάβον* ὅστις κλείει ἐκ δυσμῶν τὸν λιμένα, ὁ καπετὰν Ἡλίας τοῦ ἐφάνη, ὅτι ἔβλεπε μίαν κάπαν καὶ μίαν ἀνθρωπίνην κατατομὴν ἰσταμένην ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ χειρονομοῦσαν πρὸς τὸ μέρος τῆς βρατσέρας. Ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἦτο ὁ Γιάννης ὁ Ἀντώναρος, ὅστις

ἐν ἀκαρεῖ: εἰς μίαν στιγμὴν. κάβος: ἀκρωτήριον.

βεβαίως ήρώτα τόν κυβερνήτην άν τοῦ ἔφερε τήν σβάρ-
ναν. Ἄλλα τήν φωνήν τήν ἔπαιρνεν ὁ άνεμος.

Ὅταν ὅμως ή βρατσέρα ἐπλησίασεν, ἅμα ἐνύκτωσεν,
εἰς τόν βράχον τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ, ὁ Ἥλιος τῆς Μπαμ-
πλένως ἤκουσε τήν ὀξεῖαν φωνήν τῆς Μαργαῶς τῆς Πασ-
σίνας, τῆς γειτόνισσάς του.

— Θυμήθηκες νά μοῦ φέρης τίς κουντοῦρες, καπετάν-
Ἥλία;

ΣΤΙΧΟΙ

Ἰ. Πολέμη

Τὸ μονοπάτι πὺν ἔπιασες
ξέρεις ποῦ θὰ σὲ βγάλῃ;
Δὲν ξέρεις; τότε γύρισε
στὴ στράτα τὴ μεγάλη.

Αὐτὴ, πὺν χρόνια ἀγύριστος
ὁ κόσμος τὴ διαβαίνει,
μὴ σοῦ φανῇ παράξενο,
κάπου καλὰ θὰ βγαίνει.

Ἀρχισες τὸ δρόμο σου.
ποῦ θὰ βγῇς; ποιὸς ξέρει!
Πάρε μόνο σύντροφο
τὸ ραβδὶ στὸ χέρι.

Στὸ γοργὸ τὸ διάβα σου
θᾶναι βάρος, ὅμως
δὲν εἶν' ἴσος πάντοτε
τῆς ζωῆς ὁ δρόμος.

Θὰ βρεθοῦν ἀνήφοροι
θα βρεθοῦν γκρεμοί.
Τὸ ραβδὶ ἀπ' τὸ χέρι σου
μὴν τ' ἀφήσης, μή!

Βαστᾶ ἡ μητέρα τὸ μωρὸ
στὴν ἀγκαλιά της.
Τὸ γάλα της πὶὸ γλυκερὸ
ἢ τὰ φιλιὰ της;

Στέκει ὁ πατέρας στὸ πλευρό,
λίγο πὶὸ πέρα,
καὶ μιὰ κοιτάζει τὸ μωρό,
μιὰ τὴ μητέρα.

ΤΙ ΘΕΛΩ

Γ. Δροσίνη

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα
σὲ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.

Ἄς εἶμαι ἓνα καλάμι, ἓνα χαμόδεντρο·
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲ θέλω τοῦ γυαλιοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα
ποὺ δείχνεται ἄστρο μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὴ χάρη.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου
κι ἄς εἶμαι κι ἓνα ταπεινὸ λυχνάρι.

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Γ. Στρατήγη

Ὁ Γεώργιος Στρατήγης ἐγεννήθη εἰς τὰς Σπέτσας τὸ 1860 καὶ ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς Ἀθήνας, Παρισίους καὶ Βερολῖνον. Εἰργάσθη ὡς συμβολαιογράφος εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐγραψε κυρίως ποιήματα καὶ μάλιστα πατριωτικά. Ποιητικὰς συλλογὰς ἐδημοσίευσε τὰς ἐξῆς: «Ἐρως καὶ Ψυχὴ» (1892), «Ροδοδάφνες» (1880), «Δύο ἐπέτειοι» (1889), «Νέα ποιήματα» (1892), «Τραγούδια τοῦ σπιτιοῦ» (1899), «Ἡρῶα καὶ μνημόσυνα» (1902), «Τρόπαια» (1914), «Τί λέν τὰ κύματα» (1918). Ἐγραψεν ἀκόμη διηγήματα, θεατρικὰ ἔργα καὶ μετέφρασε τὸν «Φάουστ» καὶ τὸ «Ὀνειροθερινῆς νυκτός».

Σύ, τῆς καρδιᾶς κρυφὸ μαργαριτάρι,
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ,
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρμη ἤθελε πλάση,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἑδέμ* ὅπου εἶχε χάσει,
τὴ θεϊκὴ νὰ μαλακώσει ὀργή.

Ἀπαρτο κάστρο, πὺλ ποτὲ δὲ μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καὶ προδοσιὰ κρυφὴ
πὺλ αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένην ἄγρυπνη τριάδα,
Πατέρας καὶ Μητέρα κι Ἀδελφοί.

*Ἑδέμ: ὁ κήπος τοῦ παραδείσου.

ὦ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
 χίλιες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένο,
 καὶ τοῦ θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιά
 τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
 καὶ νὰ μυρώνει ἀδιάκοπα μὲ υἱεία
 τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηραιά.

Σὺ μέ 'μαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
 καὶ τὴ γλυκεῖα Πατρίδα νὰ λατρεύω,
 ἐσὺ καὶ τὴ Φιλία νὰ λαχταρῶ·
 σὺ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτὸ σου χτίριο
 τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο,
 ποὺ μὲ κερνᾷ τῆς Αἰθήρας τὸ νερό*.

τῆς Αἰθήρας τὸ νερό: τὸ ὕδωρ, ποὺ κατὰ τὴν λαϊκὴν δοξασίαν πίνουν οἱ
 νεκροὶ καὶ λησμονοῦν.

Πόσες φορές μέσ' στῆς καρδιάς τὰ βάθη,
σὰν ἔνιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
 πὸν τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
σὰν ἔμπαινα μέσ' στὴν καλή σου θύρα
 μὲ γιάτρευες ἀμέσως μὲ τὰ μύρα
 μᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς!

Πόσες φορές μέσ' στὴ θερμή σου ἀγκάλη,
ὕστερα ἀπ' τὸν ἀγώνα καὶ τὴν πάλη,
 γαλήνη εὐρῆκα καὶ παρηγοριὰ
γιατὶ στὸ στῆθος μέσα μὲ φωτίζεις
 καὶ κάλλιο τὴν ψυχὴ μου ἐσὺ γνωρίζεις
 ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά!

Ἡ κάθε σου γωνιὰ κ' ἡ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
 χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό,
στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
 θωρῶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους
 τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν,
 τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
 τὴν ἀγκαλιὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
 ποὺ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε σπίτι τιμημένο,
 χίλιες φορές ἄς εἶναι εὐλογημένο,
 καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέρφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
 καὶ νὰ μυρώνει ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
 τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά!

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΟ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ

Παύλου Νιρβάνα

Ὁ Παῦλος Νιρβάνας (Ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδη), ἐγεννήθη εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ 1866. Ἐμεγάλωσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἐσπούδασεν ἱατρὸς καὶ ὑπηρετήσεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς στρατιωτικὸς ἱατρός. Ἐξελέγη ἀκαδημαϊκὸς τὸ 1928 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937.

Εἶναι πολυγραφώτατος καὶ ἡσχολήθη καὶ μετὰ τὴν ποίησιν καὶ μετὰ τὴν πεζογραφίαν.

Ἐγραψε διηγήματα («Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ», «Τὸ συναξάρι τοῦ Παπα-Παρθένη»), μυθιστορήματα, μελέτας κριτικὰς, χρονογραφήματα καθὼς καὶ θεατρικὰ ἔργα («Ἀρχιτέκτων Μάρθας», «Μαρία Πενταγιώτισσα» κ.ἄ.).

εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν τῆς Λαχαναγορᾶς τοῦ Πειραιῶς ἐνεφανίσθη, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἓνας ἀνέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δὲν ἦτο οὔτε Μικρασιάτης, οὔτε Θρᾷξ. Δὲν τὸν εἶχαν κυνηγήσει αἱ ὀρδαὶ τοῦ Κεμάλ*. Δὲν τοῦ εἶχαν σπάσει τὸ πόδι του οἱ Τοῦρκοι Τσέτηδες*.

Ἦτο ἀπλούστατα ἓνας ἀθῶος σπουργίτης.

Καθὼς ἐπετοῦσε στὸν οὐρανόν, τὸν ὅποιον δὲν διεκδικοῦν, ὡς γνωστόν, οὔτε οἱ Ἕλληνες οὔτε οἱ Τοῦρκοι, τὸ λάστιχο ἑνὸς μικροῦ ἐντοπίου Τσέτη τὸν ἐτόξευσεν εἰς τὰ ὕψη, καὶ δὲν εἶχε τὴν εὐσπλαχνίαν νὰ τοῦ δώσῃ τοῦλάχιστον τὸν θάνατον: τοῦ ἐτσάκισε τὸ ποδαράκι του.

Κεμάλ: τοῦρκος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1880-1928). **Τσέτης:** τοῦρκος ἀντάρτης.

Καὶ ὁ πληγωμένος σπυργίτης, λιγοθυμισμένος ἀπὸ τὸν τρομερὸν πόνον, ἔπεσεν, ὡς νεκρὸν σῶμα, εἰς τὸ χῶμα.

Ὁ μικρὸς Τσέτης ἔσπευσε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ καὶ νεκρὸν ἀκόμη. Ἀλλὰ, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ πτερωτὸς τραυματίας εὗρηκε τὴν δύναμιν τῶν πτερῶν του. Καὶ ἐσώθη πάλιν, εἰς τὰ ὕψη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔπεσε.

Τὰ πτερά του ὅμως ἀπέκαμαν εἰς τὴν οὐρανίαν περιπλάνησιν. Ἐδοκίμασε ν' ἀκουμπήσῃ σ' ἓνα κλαδὶ δένδρου νὰ ξεκουρασθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Μόλις ἐπροσπάθησε νὰ στηριχθῇ στὸ ποδαράκι του, τρομεροὶ πόνοι τὸν ἔκαμαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἰδέαν ἀναπαύσεως. Καὶ μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, ποὺ ἀπέμεναν στίς μουδιασμένες φτεροῦγες του, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ πετάξῃ. Ἐκαμε δύο τρεῖς γύρους εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ φτεροῦγες του δὲν τὸν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἐνιωθε τώρα ὅτι ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θὰ εὗρίσκετο κάτω στὸ χῶμα, ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους μικροὺς Τσέτηδες τῆς γειτονιάς.

Εἰς ὁμοίαν περίστασιν, ὁ ἀεροπόρος, τοῦ ὁποῖου ἐσταμάτησεν ἔξαφνα ὁ κινητήρ, κατοπτεύει* βιαστικὰ τὸ ἔδαφος καὶ ζητεῖ τὸ κατάλληλον μέρος, διὰ νὰ προσγειωθῇ, ὅσον ἀσφαλέστερα ἡμπορεῖ. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ μικρὸς πτερωτὸς ἀεροπόρος. Ὁ κινητήρ του δὲν ἐδούλευε πιά. Κατώπτευσεν τὸ ἔδαφος. Παντοῦ δρόμοι μὲ τρομερὰ παιδιὰ, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ τὰ λάστιχα τεντωμένα. Παντοῦ ἐχθρικοὶ αὐλόγυροι. Παντοῦ ἄξενά κεραμίδια, ὅπου ἓνας τραυματίας σπυργίτης, ἀνίκανος ν' ἀναζητήσῃ ἄλλοῦ τὴν τροφήν του, θὰ ἐκινδύνευεν ἀσφαλῶς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ ἀσιτίαν. Ἐξαφνα, πρὸς ἓνα σημεῖον τοῦ ἐδάφους διέκρινε μίαν αὐλήν, ὅπου γυναικοῦλες καὶ μικρὰ παιδάκια ἐκι-

κατοπτεύω: παρατηρῶ ἀπὸ ὕψηλά.

νοῦντο, μὲ ἓνα ὕφος μεγάλης δυστυχίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δυστυχία ἐννοεῖ τὴν δυστυχίαν, ὁ πληγωμένος σπουργίτης δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν ἀδελφοί του, καὶ ὅτι ἡ αὐλὴ αὐτὴ δὲν ἦτο ὅπως οἱ ἄλλες αὐλὲς τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

— Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους κι ἐγώ! ἐσκέφθη ὁ μικρὸς σπουργίτης.

Καί, μ' ἓνα τέλειον βόλ-πλανέ, τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰ πουλιά, εὐρέθη μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προσφυγικοῦ καταυλισμοῦ, κατὰ-κοίτος εἰς τὸ χῶμα, ἀνίκανος νὰ κινηθῇ, ἕτοιμος ν' ἀποθάνη.

Ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εὐρίσκεται μεταξὺ πονετικῶν ψυχῶν. Μία ἀτμόσφαιρα συμπαθείας καὶ ἀγάπης ἐσχηματίσθη γύρω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Οἱ ἄλλοι δυστυχισμένοι ἐννοοῦσαν τὸν πόνον του. Τὰ παιδάκια δὲν ἦσαν ἐκεῖ σκληρὰ καὶ ἄσπλαχνα, ὅπως τὰ ἄλλα παιδιά. Οἱ μεγάλοι δὲν ἦσαν κακοὶ καὶ ἀδιάφοροι. Ἀγαθὰ χέρια τὸν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὸ χῶμα. Πνοαὶ ἀγάπης τὸν ἐχουχούλισαν*. Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ εὐτυχία του, μία ἀκόμη πονετικὴ ψυχὴ ἔσκυψεν ἀποπάνω του, ὡς Θεῖα Πρόνοια.

χουχουλίζω: θερμαίνω μὲ τὴν ἐκπνοήν.

Ἦτον ἡ ἀγαθὴ Πρόνοια καὶ τῶν ἄλλων δυστυχισμένων, ἡ δεσποινίς, ἡ διακονοῦσα τὴν Φιλανθρωπίαν εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμόν.

— Τὸ καημένο τὸ πουλάκι! εἶπεν ἡ δεσποινίς. Ἔχει σπασμένο τὸ ποδαράκι του. Πρέπει νὰ τὸ κρατήσουμε κι' αὐτὸ ἐδῶ, νὰ τὸ γιατρέψουμε, ὥς πὺν νὰ μπορέσῃ νὰ ξαναπετάξῃ.

Ὁ μικρὸς σπουργίτης, μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκατάλαβε πολὺ καλὰ τί ἔλεγεν ἡ δεσποινίς, διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἀγάπης εἶναι μία δι' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ θεοῦ. Καὶ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δεσποινίδα μ' ἓνα γλυκύτατον τσίου-τσίου.

— Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ πολὺ. Ὅταν γίνω καλά, θάρθῶ νὰ σοῦ πῶ ἓνα ὠραῖο τραγουδάκι στὸ παράθυρό σου. Δὲν τραγουδῶ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ἀλλὰ τὰ γλυκύτερα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ τεχνικώτερα. Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ. Τσίου-Τσίου.

Δύο τρυφερὰ χεράκια ἐπῆραν τὸν μικρὸν πτερωτὸν πρόσφυγα, τοῦ ἔδεσαν τὸ ποδαράκι του, τὸν ἐτάϊσαν, τὸν ἐπότισαν, καὶ ὕστερα τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ μιὰ ζεστὴ καὶ μαλακὴ φωλίτσα. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἓνα προσφυγόπουλο τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων φθάνει κάποτε, ἀγρία καὶ τρομερά, ὥς νὰ μὴν τῆς ἔφθανε γιὰ νὰ χορτάσῃ ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλῃ καὶ ἀπέραντῃ γῇ.

Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

Γρ. Ξενοπούλου

Ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους νεοέλληνας λογοτέχνας καὶ διεκρίθη ὡς πεζογράφος, θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ κριτικὸς. Ἡ κατὰ γωγὴ του ἦτο ἐκ Ζακύνθου, ἀλλὰ ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας φυσικομαθηματικά. Ἦσυχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, ἔγραψε δὲ εἰς τὸ παιδικὸν περιοδικὸν «Διάπλασις τῶν παίδων» τὰς «Ἀθηναϊκὰς ἐπιστολάς» μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φαίδων», αἱ ὁποῖαι διεπαιδαγώγησαν γενεὰς νέων. Ἀπὸ τὰ μυθιστορημάτα του τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Κόκκινος βράχος», «Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδελφοῦ», «Πλούσιοι καὶ φτωχοί», «Τυχεροὶ καὶ ἄτυχοι», κ.ἄ., ἐνῶ ἀπὸ τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Ὁ πειρασμός», «Τὸ μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας», «Φωτεινὴ Σάντρη», «Στέλλα Βιολάντη», «Ποπολάρως», «Φοιτηταί», κ.ἄ. Ὁ Ξενόπουλος ἐτιμήθη μὲ τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1931 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὸν ρεαλισμὸν των καὶ τὰ κοινωνικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα θίγουν. Ἀπέθανε τὸ 1951 εἰς τὰς Ἀθήνας.

γίνεται.

ιαγιά, ἀλήθεια ἀπόψε ἀνοίγει ὁ οὐρανός;
— Ναί, παιδάκι μου, γιατί ξημερώνουν τὰ
ἅγια Θεοφάνεια. Καὶ ὅποιος ἀγρυπνήσῃ
καὶ προφτάσῃ σ' ἐκείνη τὴν ἀπόκρυφον
ῥα... .

— Τὸ ξέρω, γιαγιά μου, τὸ ξέρω! Μπορεῖ
νὰ ζητήσῃ ὅ,τι θέλει ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ τοῦ

— Ναί, μὰ φτάνει νὰ τοῦ ζητήσῃ ἓνα πράμα μονάχα.

Τὸ παιδάκι ἀποφάσισε ν' ἀγρυπνήσῃ. Κοντὰ στὴν κάμαρά του, ἐπάνω ψηλά, ἦταν ἡ πόρτα ποὺ ἔβγαине στὸ ἡλιακωτό*.

Χωρὶς νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς, κουκουλώθηκε μὲ τὸ παπλωματάκι του, πῆρε τὸ προσκεφάλι του καὶ πῆγε νὰ ξαπλωθῇ ἐκεῖ ἔξω. Δὲν εἶχε φόβο κανένα. Στὴ χειμωνιάτικη νύχτα τὸ ζέσταινε τὸ πάπλωμα κι ἡ ἐλπίδα.

Ἦταν ἀργά... Σκοτάδι καὶ σιωπὴ ἀπλωνότανε κάτω σ' ὅλη τὴν κοιμισμένη πόλη. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μονάχα τρεμόκαιγε κανένα φανάρι, σὰ μάτι νυσταγμένο, καὶ τ' ἀγρι-

ἡλιακωτό: ἐξώστης.

εμένα νερά τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα λαμπύριζαν στὴ μυστικὴ ἀστροφεγγιά. Ἀπέραντος θόλος σὰ μαῦρο βελουδο, καρφωμένο μὲ διαμαντένια καρφιά, τὸ σκέπαζε ὁ οὐρανός. Καὶ τὸν ἐκοίταζε μὲ ἀνήσυχα μάτια τὸ παιδάκι καὶ περιμενε ἤσυχα ν' ἀνοίξη. Ὅ,τι ζητοῦσε τότε, θὰ γινόταν — μὰ φτάνει νὰ ζητοῦσε ἓνα μονάχα — καὶ τὸ παιδί εἶχε τὸ σκοπὸ του...

Οἱ ὥρες περνοῦσαν ἔτσι κι οἱ πετεινοί, ζωντανὰ ρολόγια, τὶς ἔλεγαν μὲ τὴ βραχνή τους φωνὴ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο.

Ἦρθε τέλος πάντων κι ἡ ἀπόκρυφη ὥρα, ποὺ ἀνοιξεν ὁ οὐρανός. Μὲς στὴν ἀστροσπαρμένη μαυρίλα πρόβαλε ἔξαφνα μιὰ λάμψη ζωηρή, ποὺ ἔσβησε ὅλα τ' ἀστέρια. Ἐνα φῶς γλυκὸ χύθηκε τότε στὴ κτίση καὶ τ' ἁγιασμένα νερά τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα ἔλαμψαν σὰν ἀναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι τὰ σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλὰ μὲς στὸ φωτεινὸ ἀνοιγμα κι ἓνα ὁλόχρυσο ποταμὸ νὰ τρέχει, τὸν οὐράνιο, καθὼς λένε, τὸν Ἰορδάνη. Στὸν τρόμο του, στὴ θάμπωσή του, στὴ σαστισμάρα του, λησμόνησε τί εἶχε νὰ ζητήσῃ κι ἔβλεπε βουβό...

Μονάχα τὴν τελευταία στιγμὴ, ποὺ συνῆρθε λιγάκι, πρόφτασε νὰ πῇ ἓνα λόγο. Καὶ σβηνόταν πιά ἡ θεία λάμψη, σὰν ἀκούστηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

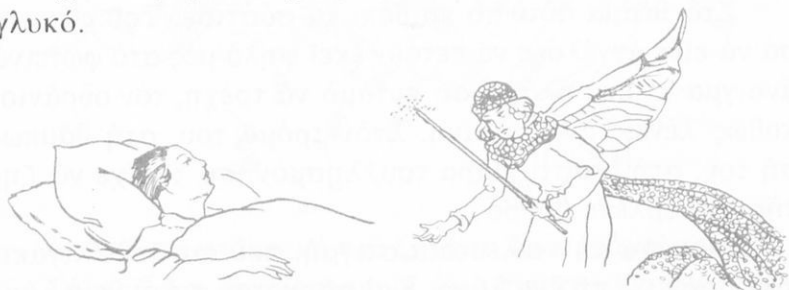
— Πλοῦτο!

Γύρισε τρέμοντας στὸ κρεββατάκι του. Σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθῇ. Μὰ τὸ ἄφησε γιὰ πολλὴ ὥρα ἄγρυπνο τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα ἀπ' τὸ ἔνα μέρος, ποὺ βασάνιζε ἀκόμα τὰ μάτια του, καὶ μιὰ ἀνήσυχη σκέψη ἀπὸ τ' ἄλλο, ποὺ βασάνιζε τὸ μυαλό του. Τί λαμπρὸ κι ἀπίστευτο θαῦμα! Νὰ τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός;

Πρόφτασε νὰ μιλήσῃ σὲ κατάλληλη στιγμή; "Αχ, καὶ θ' ἀποχτοῦσε τὸν πλοῦτο, τὸ ἓνα πράμα ποὺ ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Σὰν ἀποκοιμήθηκε κατὰ τὸ πρωί, εἶδ' ἓνα παράξενο ὄνειρο· ἓνα ὄνειρο τόσο ζωηρό, ποὺ ἀκόμα καὶ τώρα δὲν ξέρει, ἂν κοιμότανε πραγματικῶς ἢ ἂν ἀγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε πὼς μπῆκε ἔξαφνα στὴν κάμαρά του ἓνας ἄνθρωπος. Ἦταν νέος, παιδὶ μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπ' τὴν ὀμορφιά κι ἡ φορεσιά του ἀπ' τὴν πολυτέλεια. Ἀπὸ πάνω ὡς κάτω ἦταν πνιγμένος στὸ χρυσάφι, στὸ μετάξι, στὰ πετράδια. Ἕνα σύννεφο κάτασπρο ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἓνα χρυσὸ ραβδί. Εἶχε φτερούγια χιονάτα καὶ χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί θέλεις; εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

— Ἄγγελος... ψιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

— Δὲν εἶμαι ἄγγελος, ἀποκρίθηκε ὁ νέος. Εἶμαι ὁ Πλοῦτος ποὺ ζήτησες ἀπόψε. Ἐκεῖνος ποὺ ὀδηγεῖ τὰ βήματά μου εἶδε τὴ φωτιά τῆς καρδιάς σου καὶ μ' ἔστειλε. Μιὰ στιγμή πρωτύτερα ἂν πρόφτανες νὰ πῆς τ' ὄνομά μου, θαρχόμουν νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Μὰ τώρα ποὺ ἄργησες νὰ μιλήσῃς κι ἔγινε ζήτημα, ἂν ἔπρεπε νὰ σοῦ γίνη ἡ χάρη ἢ ὄχι, ἀποφασίστηκε νὰ ἔλθω μονάχα καὶ νὰ σὲ

ξαναρωτήσω... και ὅ,τι μοῦ πῆς, θὰ κάνω. Ἐπιμένεις ἀκόμα στοὺς λόγους σου; Ἐμένα ζητεῖς κι ἐπιθυμεῖς πραγματικῶς, ἀφοῦ ξέρεις, ὅτι μονάχα ἓνα πράγμα ἔχεις δικαίωμα νὰ ζητήσης; Ἄν εἶν' ἔτσι, πές μου το, νὰ μείνω μαζί σου γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπὸ τὸ σκέπασμά του καὶ εἶπε:

— Ἐσένα θέλω, Πλοῦτε μου. Σὲ θέλω νὰ μείνης πάντα μαζί μου. Εἶδα, ὅτι ὅλη ἡ εὐτυχία βρίσκεται πάντα σὲ σένα καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐσὺ εἶσαι τ' ὄνειρό μου.

— ...Βλέπω, ὅτι μ' ἀγαπᾷς ἀληθινὰ καὶ ἤθελα νὰ μείνω μαζί σου... Ἀλήθεια! Τί ὁμορφη ζωὴ πού θὰ περνοῦμε! Παντοῦ ὁ κόσμος θὰ σκύφτη στοὺς διαβά μας, σὰ θὰ βγαίνουμε συντροφιασμένοι. Θὰ κατοικοῦμε σὲ παλάτια ὀλομάρμαρα, θὰ κοιμώμαστε σὲ ὀλόχρυσο κρεβάτι. Θὰ σκεπαζώμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά... Θὰ φοροῦμε λαμπρὰ φορέματα καὶ στολίδια. Θὰ ἔχωμε δούλους καὶ δοῦλες καὶ γνῶριμους πολλοὺς. Βαλσαμωμένος* θὰ εἶναι ὁ ἀέρας πού θ' ἀναπνέουμε, ἀπὸ τ' ἄνθη καὶ τὰ μυρωδικά. Τὸ τραπέζι μας θὰ λάμπη στοὺς χρυσάφι καὶ στοὺς κρύσταλλο. Θὰ ταξιδεύουμε μὲ κάθε ἄνεση τὸ καλοκαίρι ἢ τὸ χειμῶνα. Καὶ θὰ ἔχωμε μέσα σὲ μιὰ κάμαρα, ζεστή σὰ φωλιά, ἓνα ντουλάπι λουστραρισμένο μὲ πολλὰ κλειδιά, γεμᾶτο χρυσὰ φλουριά τόσα, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ κάνουμε κάθε ἐπιθυμία, πού ἤθελε μᾶς γεννηθῆ... .

— Ἄ! Τί καλά! Φώναξε τὸ παιδάκι. Καὶ τὸ γέλιο δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χεῖλη μας καὶ ἡ χαρὰ ἀπ' τὴν καρδιά μας. Κάθισε, Πλοῦτε. Θέλω νὰ εἶμαι μαζί σου δοξασμένος καὶ εὐτυχής!

βαλσαμωμένος: γεμᾶτος βάλαμο, μυρωμένος.

Ὁ νέος ἔχασε μὲ μιᾶς τὸ γέλιο του, ἀκούμπησε ἀπάνω στὸ ραβδί του καὶ εἶπε μὲ περίλυπη φωνή:

— Αὐτὸ εἶναι ἴσα ἴσα πὺ θέλω νὰ σοῦ πῶ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ, ὅτι δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τὸ γέλιο κι ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρά. Ὁ, ὄχι, ὄχι...

— Μὰ γιατί;

— Γιατί; Δὲ σ' ἄφησε λοιπὸν ἡ ἀγάπη πὺ μοῦ ἔχεις νὰ σκεφτῆς ποτέ; Καὶ τί μπορῶ τάχα νὰ σοῦ κάμω ἐγὼ, ὅταν θὰ ἔρχεται ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη; Ποιὸς ξέρει, ἂν δὲν θὰ μὲ θέλης, γιὰ νὰ πληρώνης πάντα γιατροὺς καὶ γιατρικά; Ποιὸς σοῦ εἶπε, πῶς μαζί μου δὲ θὰ δοκιμάσης ποτὲ ἀγωνία βασάνου σὲ δικαστήριο; Ποιὸς σοῦ ὑποσχέθηκε, ὅτι μαζί μου θ' ἀπολαύσης τὶς χαρὲς τῆς καλῆς καρδιάς; Ποιὸς σ' ἐβεβαίωσε, ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ βασιλεύῃ ἡ τιμή, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ ἀρμονία; Ὁ, πόσο στάθηκες, παιδάκι μου, ἀπατημένος! Γύρεψες ἀπὸ μένα ἐκεῖνο πὺ ἔπρεπε νὰ γυρέψης ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.

— Ἀπὸ τὴν Εὐτυχία... ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελπισμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπὸ τὴν Εὐτυχία. Καὶ πῶς; Δὲν τὴν ξέρεις; Εἶναι ἓνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἡ Εὐτυχία, ὁμορφο, γελαστό, μὲ κάτασπρη κι ἀπλὴ φορεσιὰ σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζί της δὲν ἔχομε, γιατί μ' ἀφήνει τὶς περισσότερες φορὲς καὶ πηγαίνει μὲ τὴ Φτώχεια, ὅπως πηγαίνω κι ἐγὼ καμμιά φορὰ μὲ τὴ Δυστυχία. Τί τὰ θέλεις, παιδί μου. Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ κι ἀπόλαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἓνα πλῆθος παιδάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, πὺ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μονάχα εἶναι ἱκανή, ὅταν σὲ πάρῃ καὶ σένα στὴν ἀκολουθία της, νὰ σὲ κάμῃ νὰ μὴ λείπη ἀπ' τὰ χεῖλη σου τὸ γέλιο κι ἀπ' τὴν καρδιά σου ἡ χαρά, ἀδιάφορο ἂν θὰ κατοικῆτε στὴν καλύ-

βα ἢ στὸ παλάτι, ἂν θὰ φορῆτε χρυσὰ ἢ κουρέλια.

— Πλοῦτε μου, καλέ μου φίλε, συγχώρεσέ με, δὲν τὸ σκέφτηκα. Ἔκανα λάθος. Τὴν Εὐτυχία ἔπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν Εὐτυχία ζητοῦσα, τὴν Εὐτυχία ζητῶ. Ἐνα πράμα μονάχα, βλέπεις, μοῦ εἶναι συγχωρεμένο νὰ ἔχω καὶ ἄλλο καλύτερο ἀπὸ τὴν Εὐτυχία δὲν ὑπάρχει. . . Ἀχ, οὔτε σύ, καλέ μου Πλοῦτε! Τὸ βλέπω, τώρα τὸ ἐννοῶ.

— Θέλεις λοιπὸν τὴν Εὐτυχία. Καλά, φεύγω. Καὶ φεύγω, ἄκουσε, ὄχι γιατί δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατί δὲν πρόφτασες νὰ μὲ ζητήσης τὴν κατάλληλην ὥρα. Τί τυχερὸς πὺ στάθηκες! Ἀλλιώτικα δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ἦταν περιττὴ κάθε σου μετάνοια. Χαῖρε, εἶπε ὁ Πλοῦτος κι ἐξαφανίστηκε.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. Ἔτσι εἶχε καιρὸ πάλι τοῦ χρόνου, πιὸ φωτισμένο καὶ πιὸ ἥσυχο, ν' ἀγρυπνήσῃ τὴν ἴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὸν οὐρανὸ τὴν Εὐτυχία, μονάχα τὴν Εὐτυχία.

(Ἡ ἀδελφούλα μου)

ΜΑΝΟΥΛΑ

Μ. Πετρίδη

Ὁ Μιχάλης Πετρίδης ἐγεννήθη εἰς τὸ Καστελλόριζον τῆς Δωδεκανήσου τὸ 1886. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς εἰς διάφορα γυμνάσια. Ἐγραψε κυρίως ποιήματα, τὰ ὅποια περιλαμβάνονται εἰς τὰς συλλογὰς: «Ἐξάστιχα», «Τραγούδια τῆς γυναίκας», «Λογάκια». Ἐξέδωσεν ἐπίσης καὶ μίαν συλλογὴν μὲ διηγήματα.

*Δικὴ μου, ξέχωρη ἀπὸ σᾶς, ζωὴ
δὲν ἔχω·*

*ξοπίσω σας, μὲ τὴ δική σας πάντα συλλογὴ,
σὰν ἴσκιος σας, παιδιὰ μου, τρέχω.*

Στρ. Μυριβήλη

Ὁ Στράτης Μυριβήλης (ψευδώνυμον τοῦ Στρ. Σταματοπούλου) εἶναι ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους λογοτέχνας τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λέσβον τὸ 1892 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1969. Εἰργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ τὸ 1958 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐγινε πολὺ γνωστός καὶ καθιερώθη μὲ τὸ μυθιστόρημα «Ζωὴ ἐν τάφῳ». Ἄλλα μυθιστορήματά του: «Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια», «Ἡ Παναγιὰ ἡ γοργόνα». Ἐγραψεν ἐπίσης διηγήματα: «Τὸ πράσινο βιβλίον», «Τὸ κόκκινο βιβλίον», «Τὸ βυσινὶ βιβλίον» καὶ ἓνα παιδικὸ μυθιστόρημα «Ἀργοναύτης». Ὁ «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» καὶ τὰ «Παγανὰ» εἶναι νουβέλλαι.

[... Εἰς ἓνα σπίτι ὅπου ἔχουν ἀποθηκευθῇ ἐκρηκτικὰ μίγματα ἐργάζονται δύο ἐργάται. Ξαφνικὰ τὰ μίγματα ἀνεφλέγησαν καὶ οἱ ἐργάται ἐγκαταλείπουν τὸ φλεγόμενον σπίτι, ὁπότε ἀνακαλύπτεται ὅτι μέσα εἰς τὸ σπίτι εὐρίσκεται ἓνα μικρὸ κορίτσι...]

λιτῶστε το, χριστιανοί! Γλιτῶστε το, χριστιανοί!

Πολεμοῦσε νὰ τρέξει στὸ σπίτι, πὺ καὶ γότανε πιά ὅλο τ' ἀπάνω πάτωμα μὲ πιὸ μεγάλη ὁρμὴ ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὺ ἄνοιξε ἡ ξώπορτα. Δυὸ πυροσβέστες τὴν ἄρπαξαν ἀπὸ τὰ χέρια, τὴν κράτησαν μὲ τὸ ζόρι.

— Ποιό, καλὲ Σταυρή;

— Τὸ μωρόοο μ'! σκληρίζει* ἡ γυναῖκα καὶ τινάζεται ξεφρενιασμένη πρὸς τὶς φλόγες.

σκληρίζω: φωνάζω.

— Ἡ Φανούλα μ' εἶναι μέσα! Ἐγὼ ἢ γέρμη* τῶστειλα νὰ τὸν καλέσω! Ἐγὼ ἢ γέρμη!

Κεῖνη τῇ στιγμῇ προφταίνει ὁ Σισμάνογλου. Εἶναι λαχανιασμένος ἀπ' τὸ τρέξιμο. Ξεκαπέλωτος καὶ ξετραχηλισμένος. Κουνᾷ τὰ χέρια σὰν τρελός, φωνάζει μὲ παραμορφωμένο πρόσωπο. Φωνάζει δυνατὰ σὰν τελάχης:

— Τὸ νοῦ σας! Στὸ κάτω πάτωμα εἶναι δυὸ κάσες μίγματα καὶ δυναμίτες!

Μονομιᾶς γίνεται μιὰ καινούργια χλαλοή. Ὁ κόσμος τσιρίζει τσαλαπατιέται νὰ φύγει, ξετρελαμένος ἀπ' τὸν πανικό.

— Τορπίλια*! φωνάζουν ὅλοι. Εἶναι μέσα τὰ τορπίλια!

— Πᾶμε γρήγορα, λέει ὁ γιατρὸς καὶ τραβᾷ τὶς δημαρχοποῦλες ἀπὸ τὰ μπράτσα.

Τρέμει σύγκορμος.

Ὁ Δήμαρχος τρέχει καὶ κεῖνος, τοὺς σπρώχνει νὰ φύγουν. Ὁ Λεωνῆς τὸν ἀρπᾷ ἀπὸ τὸ χερί καὶ τοῦ λέει γρήγορα στ' αὐτί:

— Νουνὲ ἔχε τὸ νοῦ σου στὶς γυναῖκες.

Τοῦ δείχνει τὴν Ἀδριανὴ καὶ τὴ Σαπφώ. Σύγκαιρα* τινάζεται μὲς ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ μὲ τρεῖς, τέσσερις δρασκελιᾶς χώνεται μέσα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ τουρκόσπιτου.

Δὲ βλέπει τίποτα. Νιώθει μονάχα τὸν καπνὸ νὰ κατεβαίνει πηχτὸς ἀπὸ τ' ἀπάνω πάτωμα, νὰ κυλᾷ μαῦρος ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς σκάλας, πὺ φεγγοβολᾷ κόκκινο τὸ λοξὸ τῆς τετράγωνο.

— Φανούλα! φωνάζει πνιγμένος. Φανούλα.

Σωπαίνει ν' ἀκούσει. Δὲν ἀκούει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὰ

γέρμη: ἔρημη, καημένη. τορπίλια: τὰ ἐκρηκτικὰ μίγματα. σύγκαιρα: συγχρόνως.

δοκάρια πού τρίζουν καὶ πέφτουνε στὸ πάτωμα, πάν' ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Ὁ ξερὸς κρότος τῆς φωτιᾶς πού μασᾷ ξύλα καὶ σανίδια κεῖ πάνου. «Φανούλα!» Μπαίνει σ' ἓνα δωμάτιο, δίχως παράθυρο. «Φανούλα!» φωνάζει κι ἀφουγκράζεται. Τίποτα. Ψάχνει μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ πόδια του. Μπερδεύεται σὲ σκοινιά, σὲ σφυριά, σὲ κάσες. Βγαίνει καὶ τρυπώνει σ' ἄλλη κάμαρη. Τίποτα κ' ἐκεῖ. Δὲν ἔχει ἄλλη χώρα στὸ ἰσόγειο. «Πάει, θὰ κήκε», συλλογίζεται. Ἐνα ἀναμμένο ξύλο πετάγεται σφυρίζοντας ἀπὸ τὴ σκάλα πρὸς τὸ μέρος του. Τὰ σκαλοπάτια γιομίζουν κόκκινα κάρβουνα. Πέφτει τρομαγμένος πρὸς τὰ πίσω, πιάνεται ἀπ' ἓνα πιθάρι χτισμένο στὸ χῶμα. Ἔτσι τοῦρχεται καὶ χώνει μέσα τὸ μπράτσο. Τὸ χέρι του φουχτιάζει ἓνα κεφαλάκι καὶ δυὸ μαλακὰ χεράκια πού εἶναι κλειδωμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφαλάκι γιὰ νὰ τὸ προστατέψουν.

Τὸ τραβάει μὲ ἄγρια χαρά, ἡ καρδιά του κλωτσᾷ μέσα στὰ στήθια. Τὸ σέρνει, κι αὐτὸ ἀντιστέκεται καὶ κλαίει τρομαγμένα καὶ πιάνεται ἀπὸ τὰ χεῖλια τοῦ πιθαριοῦ νὰ μὴν ξεκολλήσει. Τ' ἄρπάει στὴ μασκάλη καὶ χύνεται ἔξω. Ὁ κόσμος ἔχει τραβηχτεῖ μακριά, ὥς κάτω στὴν ἀκρογιαλιά. Ὁ Λεωνὴς ἀκούει ἓνα χιλιόφωνο ἀλαλαγμὸ νὰ ξεσπάει στὸ φανέρωμά του. Εἶναι μιὰ πολυσύνθετη κραυ-

γή, πὸν κυλάει σὰν κύμα. Τρέχει πρὸς τὰ κεῖ. Μιὰ γυναῖκα τὸν σέρνει, κλαίει σὰν τρελή, μπερδουκλώνεται στὰ πόδια καὶ τοῦ φιλᾷ τὰ παπούτσια. Τῆς ἀφήνει τὸ παιδί, ξεμπερδεύει μὲ δυσκολία ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ γυρεύει τὶς γυναῖκες. Δὲν τὶς βλέπει πουθενά.

— Ἀδριανή! φωνάζει δυνατά. Ἀδριανή!

Τὴν ἴδιαν ὥρα βλέπει τὴ Σαπφὼ νὰ τρέχει πρὸς τὸ μέρος του ἀπὸ πέρα.

— Ἐδῶ! τοῦ φωνάζει καὶ τρέχει.

Κουνᾷ ψηλὰ τὸ χέρι της νὰ τὴ δεῖ.

— Εἶναι κεῖ, στὸν ἄμμο... Μιὰ λιγοθυμιά, μὰ δὲν εἶναι τίποτα. Τῆς πέρασε.

Τρέχει μαζί της, τὰ μηλίγγια του χτυποῦνε σφυριές. Ἡ ἀδερφή του εἶναι μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῶν κοριτσιῶν. Ὁ γιατρὸς τῆς χτυπᾷ λαφριά τὸ χέρι. Τῆς μιλᾷ σὰν σὲ παιδί.

— Μπράβοο! Δὲν ἔχετε τίποτα. Συχάσετε... Νά τος κι ὁ ἀδερφός σας πὸν ἔρχεται...

Εἶναι κεῖ ὁ Σισμάνογλου, πὸν τῆς βάζει στὸ μέτωπο ἓνα μαντίλι βρεγμένο στὴ θάλασσα, εἶναι κι ὁ Δήμαρχος, πὸν δὲν ξαίρει πιά μήτε τί λέει, μήτε τί κάνει.

Ὁ Λεωνὴς τὴν παίρνει στὴν ἀγκαλιά του, σφίγγει τὸ μάγουλό της στὸ πρόσωπό του. Φωνάζει τρομαγμένος:

— Ἀδριανή!

Αὐτὴ ἀνοίγει τὰ μάτια, τὸν ἀγκαλιάζει, κι ἀρχίζει νὰ κλαίει μ' ἀναφυλλητά, μὲ τὸ πρόσωπο μέσα στὴν τραχηλιά του.

— Δὲν εἶναι τίποτα, λέει ὁ γιατρός.

Σκύβει ἀπὸ πάνω της, χαμογελᾷ προστατευτικὰ καὶ παίρνει τὸ ὕφος του.

— Μιὰ λαφριά λιποθυμιά περαστική...

Ὁ Λεωνῆς σηκώνει τὸ κεφάλι καὶ τὸν κοιτάζει ἀπὸ πολὺ κοντὰ στὸ πρόσωπο.

— Μπορούσατε, θαρρῶ, νᾶστε τώρα κοντὰ στὸ μινιδόρο*, λέει. Κεῖνος δὲν ἔχει μιὰ λαφριὰ λιποθυμιά περαστική.

Ὁ Δήμαρχος εἶναι ἄνω-κάτω ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

— Λεωνή, γιέ μου, λέει, κ' ἡ φωνή του τρέμει. Ἔλανά σέ φιλήσω. Εἶσαι ἀληθινὸς ἄντρας ἐσύ. Καὶ καλὸς ἄνθρωπος. Νά, σὰν τὸν πατέρα σου!

μινιδόρος: ἐργάτης ὀρυχείων.

(Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια-ἀπόσπασμα)

Ο ΚΑΠΙΤΑΝΙΟΣ

Στρ. Μυριβήλη

ὄν καπιτάνιο μᾶς τότε φέρανε σπίτι σὰ μπατάρησε* μεσοπέλαγα ἢ τρεχαντήρα* μας ἢ «Βαγγελίστρα». Χριστοῦγεννα παραμονὴ ἔγινε τὸ κακὸ, μιὰ μαύρη νύχτα, ποὺ ξοριάστηκε καὶ βούλιαξε τὸ καράβι ἀνάμεσα Μόλυβο* καὶ Κάβο-Μπαμπά*. Χαθήκανε κ' οἱ δυὸ ναῦτες τοῦ πατέρα, κι οὔτε βρέθηκαν ποτές τὰ λείψανά τους. Κι ἃ γλύτωσε ἀτός* του, τὸ χρωστοῦσε στὸ карабόσκυλο, τὸν Καπιτάνιο μας. Σὰ μούδιασε πιά ὁ πατέρας χεροπόδαρα, καὶ δὲν εἶχε ἀνάκαρα* νὰ κολυμπήσει, τὸν ἄρπαξε ὁ Καπιτάνιος ἀπὸ τὸ γιὰ καὶ κολυμποῦσε ἀπόκοντα. Κρατοῦσε τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπὸ τὸ κῦμα, ὥσπου ξενερίσανε* στὴν ἀκρογιαλιά τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα, ποὺ μᾶς γύρισαν μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια, ποὺ μᾶς γύρισαν μὲ ξένο καράβι, ὁ πατέρας δὲ μεταπάτησε πιά σὲ πλεούμενο, κι ὁ Καπιτάνιος ἀπόμεινε καὶ κείνος στεριανὸς στὸ σπίτι μας.

Εἶταν ἓνας σκύλαρος ὡς ἐκεῖ πάνω, κανελλῆς, γεροδεμένος, μὲ μιὰν ἄσπρη βούλα στὴν πλάτη, σὰν πλατανόφυλλο. Ὅλοι τὸν ἀγαποῦσανε γιὰτ' εἶτανε καλός, κ' ἐμεῖς, τὰ παιδιά, τοῦ βγάζαμε τὴν πίστη μὲ τὰ τυραγνιστικὰ παιχνίδια. Εἴμασταν τέσσερα, ὅλα ἀγόρια, καὶ μόνο ἐγώ, ὁ μεγάλος, εἴμουνα σὲ θέση νὰ καταλαβαίνω τὸ πιλάτεμα*

μπατάρω: ἀνατρέπομαι, ἀναποδογυρίζω. **τρεχαντήρα:** μικρὸν ταχὺ ἱστιοφόρον. **Μόλυβος:** πόλις τῆς Λέσβου (Μήθυμνα). **Κάβο-Μπαμπά:** ἀκρωτήριο τῆς Μ. Ἀσίας. **ἀτός του:** ὁ ἴδιος. **ἀνάκαρα:** δύναμις. **ξενερίζω:** βγαίνω ἀπὸ τὰ νερά. **πιλάτεμα:** βανάνισμα.

πού του γινότανε. Ὁ Καπιτάνιος τὰ δεχόταν ὅλα μὲ ἄσ-
στη* καλωσύνη.

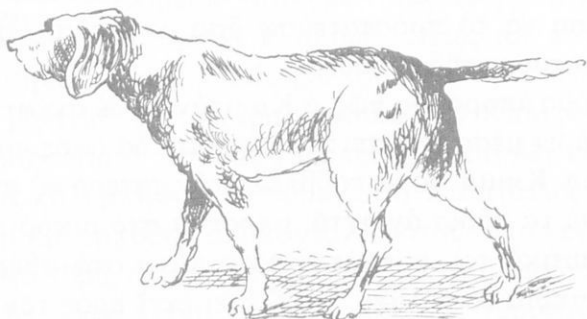
Τ' ἀγαποῦσε τὰ παιδιά, ἔπαιζε μαζί τους ὑπομονετικά
καὶ τοὺς φερνότανε μὲ προστατευτικὴ ἀψηφισιά*, χωρὶς
ποτὲ νὰ θυμώνει καὶ νὰ τὰ ξεσυνερίζεται. Τόνε καβαλί-
κευαν τὸ λοιπὸν καὶ κεῖνοι ἢ τόνε ζεύανε στὸ ποδηλατάκι
τοῦ Πετρῆ καὶ κάναν ἀρματοδρομίες στὶς πλάκες τῆς αὐ-
λῆς. Ὁ Καπιτάνιος, σὰν πονοῦσε πολύ, μισόκλεινε τὰ
μάτια καὶ ψευτόκλαιγε, ἢ ἔγλυφε τὸ χεράκι πού τόνε παρά-
σφιγγε. Ἐγώ, πού καταλάβαινα ὅσο κ' ἡ μητέρα τὸ καλὸ
πού μᾶς ἔκανε τὴ νύχτα τῆς καταστροφῆς ἐτοῦτο τὸ σκυλί,
πολεμοῦσα νὰ τὸ προστατεύσω ὅσο μποροῦσα ἀπὸ τοὺς
μικροὺς σταυρωτῆδες του.

Ἀκόμα ἀποροῦσα πῶς ὁ Καπιτάνιος δὲ σκέφτηκε πο-
τὲς νὰ πάρει μέσα στὸ σπίτι μήτε τόσο δὲ ὕφος «μεγάλου
εὐεργέτη». Καμιὰ φορὰ ποῦβλεπα τὸν πατέρα νὰ στέκεται
ψηλός, μὲ τὰ πόδια ἀνοιχτά, μπροστὰ στὸ μικρὸ πόρτο*,
μὲ τὸ ναυτικὸ του κασκέτο γερτὸ πίσω στὸ σβέρκο, νὰ
βλέπει μακριὰ τὸ πέλαγο, νὰ βλέπει ἐκεῖ πρὸς τὸν Κάβο-
Μπαμπά χωρὶς νὰ μιλά, μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες, μ' ἐπια-
νε μιὰ συγκίνηση. . . Ἀγκάλιαζα τότες τὸν Καπιτάνιο μας
καὶ τόνε φιλοῦσα κ' ἔχωνα τὸ πρόσωπο κάτω ἀπὸ τὴν κε-
φάλα του. Κι αὐτὸς μ' ἔγλυφε πίσω ἀπὸ τ' αὐτὶ καὶ φρού-
μαζε* μέσα στὰ μαλλιά μου. Τῷξερα πῶς χωρὶς αὐτόνε
θᾶμασταν τέσσερα ὀρφανὰ στὸ δρόμο, κ' ἤθελα νὰ μπο-
ροῦσα νὰ τοῦ τὸ πῶ πόσο τῷξερα.

Σὰν πηγαίναμε στὸ σκολεῖο μὲ τὸν Ἀντώνη, τὸ δεύ-
τερο ἀδέρφι, μᾶς ἔπαιρνε τὸ καταπόδι ὥς τὴ σιδερένια
ὀξώπορτα τῆς μεγάλης αὐλῆς του, χωρὶς νὰ μπαίνει ποτὲς
μέσα στὸ προαύλιο. Σταματοῦσε ἐκεῖ, μπροστὰ στὸ πε-

ἄσστη: ἀτελειώτη, ἀπέραντη. *ἀψηφισιά*: ἀδιαφορία. *πόρτο*: λιμάνι. *φρου-
μάζω*: φουσῶ μὲ τοὺς ρόθωνας.

τρένιο κατώφλι, κάθιζε στὰ πίσω πόδια καὶ μᾶς ἔβλεπε μὲ τὰ καστανὰ μάτια του, μᾶς ἔβλεπε τρυφερὰ νὰ προχωρᾶμε μέσα, σαρώνοντας μὲ τὴ φουντωτὴ οὐρὰ τὸ χῶμα. Ἐγερνε τὸ κεφάλι του πλάϊ νὰ μᾶς δεῖ, ὅπως κάνουν οἱ μαμάδες νὰ καμαρώσουν τὰ μωρά τους. Σὰ μᾶς ἔχανε ἀπὸ τὰ μάτια του, ἔδινε μιὰ καὶ γύριζε τρεχάτος σπίτι. Ἀπὸ κεῖ παραμόνευε τὴν ὥρα ποὺ σχολνούσαμε, καὶ μόλις ἄκουγε τὸ καμπανάκι ποὺ χτυποῦσε ὁ ἐπιστάτης — ἄκουγότανε ὥς τὸ σπίτι αὐτὸ τὸ καμπανάκι — ἄφηνε στὴ μέση τὰ

παιχνίδια του ἢ τὰ κόκκαλα ποὺ τραγάνιζε, καί, μιὰ καὶ δύο, ἐρχότανε στὴν ὁξώπορτα τοῦ σκολείου νὰ μᾶς προπάρει* καὶ νὰ μᾶς πάει συνοδιὰ στὸ σπίτι.

Ὁλος ὁ κόσμος τὸν ἀγαποῦσε τὸν Καπιτάνιο γιὰτ' εἶτανε καλός. Μόνο ἓνας χασάπης, ποὺ εἶχε τὸ μαγαζί του στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου μας, δὲν τότε χώνευε. Αὐτὸς εἶχε ἓνα χασαπόσκυλο, Μαχμοῦτ τότε λέγανε. Μαῦρο καὶ χοντρὸ σκυλί, κακὸ καὶ μπαμπέσικο. Ἀμα τὸν ἔπιανε ἡ κακία του, ἀκολουθοῦσε ἓνα διαβάτη ὕπουλα, πήγαινε πίσω του ἡσυχᾶ, καὶ ξάφνου, στὰ καλὰ καθούμενα, τὸν ἀρποῦσε ἀπὸ τὸ πόδι, ἢ τοῦσκιζε τὸ βρακί.

προπαίρνω: προῦπαντῶ.

Ὁ χασάπης τοῦριχνε ἓνα σωρὸ μεζελίκια μέσα σ' ἓνα σπιτότοπο ποὺ εἶτανε παραδίπλα. Μόλις τὰ μυριζόταν ὁ Καπιτάνιος μας, πρόφταινε μὲ μεγάλες τρεχάλες, τὸν ἀγρίευε, καί, χλάπ, χλούπ, κατάπινε σὲ μιὰ στιγμή τὰ τζιέρια* καὶ τὰ διαλεχτὰ κόκκαλα κι ὁ Μαχμούτ ἔβλεπε ἀπὸ μακριὰ κατατρομαγμένος. Ὁ πατέρας γελοῦσε, κ' ἔλεγε στὸ χασάπη ν'ἀρχεται νὰ τοῦ πλερώνει τὴ ζημιὰ. Αὐτὸς ὅμως τῷχε πάρει κατάκαρδα. Ἔβαλε ὅχτρα πάνω στὸν Καπιτάνιο μας.

Μιὰ μέρα, ποὺ τότε τσάκωσε στὰ πράσσα νὰ τρώει τοὺς κατημάδες* τοῦ Μαχμούτ, ἔγινε ἔξω φρενῶν καὶ τίναξε πάνω του τὸ μεγάλο τὸ χασαπομάχαιρο. Τὸ γιντέκι* βρῆκε τὸ σκυλὶ στὸ δεξιὸ μπροστινὸ πόδι καὶ τὸ πλήγωσε λαφριά. Τὸ σήκωσε ψηλά, τῷγλυφε κ' ἔκλαιγε. Τύχη του νὰ γυρίζει σπῖτι ὁ πατέρας κείνη τὴν ὥρα καὶ νὰ δεῖ τὸ κίνημα. Δίνει ἓνα σάλτο, ἀρπάει ἀπὸ χάμου τὸ χασαπομάχαιρο, κατόπι χυμᾷ καὶ πιάνει τὸ χασάπη. Τὸν γονατίζει μὲ τὸνα χέρι, κατόπι τὸν ἀρχίζει στὴ ράχη διπλαριές* μὲ τὸ πλατὺ τοῦ γιντεκιοῦ, νὰ ποῦ σὲ πονεῖ καὶ νὰ ποῦ σὲ σφάζει. Τοῦκανε μαύρη τὴν πλάτη. Πρῶτη φορὰ τὸν εἶδα ἔτσι θυμωμένο τὸν πατέρα.

Μιὰ μέρα, καλοκαίρι ἦταν, ἀπόγεμα. Τελεύανε οἱ πάψες* καὶ ἡ μητέρα τοίμαζε κεῖνες τὶς μέρες τὸ μπαούλο μου, νὰ μὲ ταξιδέψει στὴ Χώρα γιὰ τὸ Γυμνάσιο. Ξαφνικὰ σηκώθηκε μέσα στὸ χωριὸ μιὰ φασαρία... Ἐνα κακό... Ἡ γειτονιά ἔγινε ἀνάστατη. Ἐνα τσομπανόσκυλο εἶχε λυσσάζει πάνω στὶς μάντρες, καὶ δάγκασε κάμποσα πρόβατα. Οἱ τσομπαναρέοι τὸ κυνηγήσανε μὲ πέτρες καὶ μὲ ξύλα, νὰ τὸ σκοτώσουν· κι αὐτὸ βοβόλησε μέσα στὰ σπῖ-

τζιέρι: συκώτι. *κατημάς:* κρέας κακῆς ποιότητος. *γιντέκι:* μαχαίρι μεγάλο.
διπλαριά: κτύπημα. *πάψες:* διακοπαί.

τια. Εΐταν ένα κόκκινο σκυλί, άγριεμένο, με σηκωμένη την τρίχα, σά λύκος. Ήτρεχε με τὸ κεφάλι χαμηλωμένο. Τὰ μάτια του εΐτανε κόκκινα, ἔριχνε λοξές ματιές κ' εΐχε τὸ στόμα ανοιχτό. Ἀπὸ τὴν κρεμασμένη γλώσσα του τρέχανε τὰ σάλια. Ἀπὸ πίσω του φωνάζανε, χουγιάζαν*, τοῦ πετούσανε στυλιάρια καὶ φορτωτῆρες κ' οἱ γυναῖκες τσιρίζανε, μάζευαν τὰ μωρά τους καὶ σφαλούσανε με θόρυβο τὶς πόρτες.

Πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόρτα μας, ὅπου τὰ δυὸ μικρότερα ἀδερφάκια παίζαν ὀλομόναχα με τὸν Καπιτάνιο. Τοῦχανε βαλμένη μιὰ σκουφίτσα με νταντέλλες, τοῦ τὴ δέσανε κάτω ἀπ' τὸ σαγόνι στὸ μαῦρο λουρί, κι αὐτὸς πιά στεκότανε καὶ καμάρωνε ὅσο αὐτὰ ξεφώνιζαν, ἀπὸ τὰ γέλια. Σὰν ἄκουσε τὸ σαματὰ καὶ τὸ κακὸ ποὺ γινόταν, πετάχτηκε πάνω, γάβγιξε φοβεριστικὰ καὶ στάθηκε μπροστὰ στὰ παιδιὰ περιμένοντας νὰ τὰ διαφεντέψει*. Τὸ τσομπανόσκυλο ἦρθε καταπάνω του, ξεφρενιασμένο ἀπὸ τὴν τρομάρα κι ἀπὸ τὴν ἀρώστεια του. Νὰ τὸ δεῖ ὁ Καπιτάνιος νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ πόστο του, χύνεται καὶ τ' ἀρχίζει στὶς δαγκωματιές. Κυλιστήκανε μιὰ κουβάρα στὰ χώματα, ἐνῶ τὰ παιδιὰ τρέξανε μέσα κλαίγοντας.

Τὸ λυσσασμένο σκυλί ἔφυγε σὲ κακὸ χάλι, με τ' αὐτιά πετσοκομμένα, με τὴ μούρη χωμένη στὰ αἵματα. Ὁμως κι ὁ Καπιτάνιος εΐχε δυὸ μικρὲς δαγκωματιές στὰ πόδια καὶ ἓνα ξέγδαρμα στὸ στέρνο.

Ὁ πατέρας ἦρθε σὲ λίγο τρομαγμένος καὶ βιαστικός. Τοῦ εἶπανε τί ἔτρεξε. Ὁ Καπιτάνιος, σὰν τὸν εἶδε, σταμάτησε νὰ γλύφει τὶς λαβωματιές του καὶ τοῦκανε ὅπως πάντα χαρές. Σηκώθηκε ὀρθιος στὰ πίσω πόδια καὶ ἀκούμ-

χουγιάζω: φωνάζω δυνατά, ἐπιπλήττω. διαφεντεύω: προστατεύω.

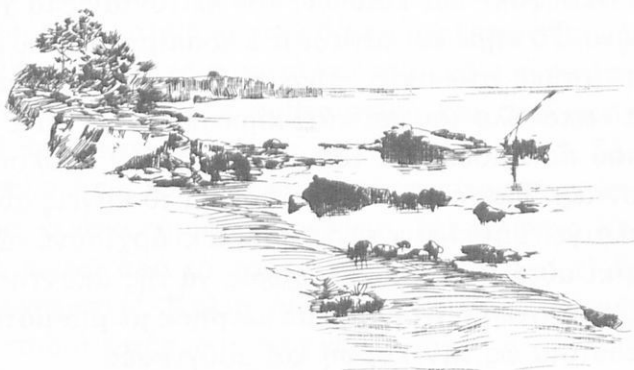
πησε, ὅπως τὸ συνηθοῦσε τὰ μπροστινά του στοὺς ὤμους τοῦ πατέρα. Αὐτὸ εἶταν ἓνα χᾶδι, πὺν μόνο ὁ πατέρας μποροῦσε νὰ τὸ σηκώσει. Κόντευε νὰ τόνε φτάσει στὸ μπῶϊ ὁ σκύλος. Κουνοῦσε τὴν οὐρά του θριαμβευτικά, φτερνιζότανε κ' ἔτριβε τὴν κεφάλαι χαδιάρικα στὸ στῆθος τοῦ πατέρα.

Ἐκεῖνος εἶτανε χλωμὸς-χλωμὸς σὰν πεθαμένος καὶ τὰ πυκνὰ φρύδια του χαμηλώνανε πάνω στὰ μάτια του. Κατέβασε ἀπὸ πάνω του τὸ σκυλί καὶ μοῦπε νὰ φέρω τὴν ἄλυσίδα. Τὴ στερέωσε στὸ λουρί του καὶ τὸν ἔδεσε στὸ χαλκὰ τῆς πόρτας. Κάνοντας νὰ μπεῖ μέσα πῆρε τὸ μάτι του τὸ σκουφάκι τῶν παιδιῶν, πὺν κείτονταν στὰ χῶματα ματωμένο. Τὸ πῆρε καὶ τᾶναψε μ' ἓνα σπῖρτο ὥσπου κᾶηκε. Κατόπι μπῆκε στὸ σπῖτι, πῆγε στὴ κρεββατοκάμαρη, ἄνοιξε τὸ μπαῶλο του καὶ κάτι πῆρε μαζί του. Εἶδα τὴ μητέρα πὺν πολεμοῦσε νὰ τὸν μποδίσει. Τὸν ἀκολουθοῦσε κλαίγοντας. Ἐλεγε «ὄχι αὐτό. . . δὲ θὰ τὸ κάνεις αὐτὸ» κι ὅλο ἔκλαιγε. Τὴν εἶδανε τὰ δυὸ μικρὰ κι ἀρχίσανε νὰ ξανακλαῖνε κι αὐτά. Ὁ πατέρας, χωρὶς νὰ τῆς ἀπαντήσσει, μὲ κοίταξε μιὰ στιγμὴ σοβαρά, μὲ μέτρησε μὲ μιὰ ματιὰ ἀπὸ τὰ παπούτσια ὥς τὴν κορφή καὶ μοῦγενεψε:

— Ἐλα μαζί μου. . .

Ξεκούμπωσε ἀπὸ τὸ χαλκὰ τὴν ἄλυσίδα κ' ἔσυρε μπρὸς μὲ τὸν Καπιτάνιο. Ἐγὼ βᾶδιζα καταπόδι. Κανένας μας δὲ μιλοῦσε. Μονάχα τὸ σκυλί ἔκανε παιχνίδια, πότε σὲ μένα, πότε στὸν πατέρα, χωρὶς νὰ βρίσκει πουθενὰ ἀπόκριση. Περάσαμε ἔτσι τὰ τελευταῖα σπῖτια, περάσαμε τὸ μουράγιο, ὅπου κουρνιαζαν ἀράδα τὰ καῖκια φορτωμένα κυδῶνια. Μοσκοβολοῦσανε τὰ κυδῶνια, μοσκοβολοῦσανε καὶ τὰ φρεσκοκομμένα δαφνόκλαδα, πὺν βάζαν ἀνάμεσα στὸ πράμα οἱ καπιτάνοι, φορτωμένα μαῦρα δαφνο-

κούκουτσα. Οί άλυσίδες κ' οί πρυμάτσες* τῶν δεμένων
 караβιῶν μιὰ τεζέρνανε* καὶ μιὰ λασκάρανε. Καὶ ὁλοένα
 ἡ μουγκαμάρα βάραινε ἀναμεσό μας. Ὁ πατέρας σκυφτός
 κι ἀμίλητος, ὁ Καπιτάνιος στὴ μέση καὶ γῶ ἀπὸ πίσω.
 Μπήκαμε στὸ χωραφόδρομο κι ἀνήφορίσαμε στὴ Δα-
 φνούσα μας. Ἡ Δαφνούσα ἦταν ἓνα λιοχώραφο* πάνω στὸ
 λόφο. Ἀπὸ κάτω, βαθιά, ἓνας γκρεμὸς καμιά δεκαριά
 ὀργιές, κ' ἡ θάλασσα, ποὺ ἀδιάκοπα ἀναδευότανε, γαλάζια
 καὶ πράσινη, μέσα στὴ θαλασσοβροχιά. Ἡ ρούφνα* τῆς
 ἀκουγόταν ἀπὸ μακριά, νανουριστικὴ κι ἀσώπαστη, χρό-
 νον-καιρό, μπουνάτσα* ἢ χειμωνιά.

Ὁ πατέρας σταμάτησε ἐκεῖ, ἄκρη-ἄκρη, πρὸς τὴ με-
 ριὰ τῆς θάλασσας. Σταμάτησε κι ὁ Καπιτάνιος, χαρούμε-
 νος καὶ παιχνιδιάρης. Κάπου-κάπου κοντανάσαινε ἀπὸ
 τὴν ἀνηφοριά, μὲ τὴ γλῶσσα ἔξω, κυματιστή. Τέντωνε τὴν
 ἄλυσίδα νὰ τρέξει, τσίτωνα τ' αὐτιά του καὶ γύριζε γου-
 στοζίκα πλάϊ τὴν κεφάλα του, νὰ δεῖ ἓνα τζιτζίκι ποὺ φώ-

πρυμάτσα: σχοινὶ μὲ τὸ ὁποῖον δένουν τὸ καράβι ἀπὸ τὴν πρύμνην εἰς
 τὴν ἄκτῃν. **τεζάρω (τεζέρνω):** τεντώνομαι. **λιοχώραφο:** χωράφι μὲ ἐλαίας.
ρούφνα: ὁ θόρυβος τῆς θαλάσσης. **μπουνάτσα:** γαλήνη.

ναζε πολὺ κοντά του, πάνω σ' ἓναν κορμό. "Απλωνε τὸ πόδι κατὰ τὸ ζουζούνι νὰ παίξει.

Ὁ πατέρας ἔδωσε τὴν ἄλυσίδα σ' ἓνα σκοῖνο κ' ἔκατσε σὲ μιὰν ἀρχαία τετράγωνη πέτρα, πού εἴταν ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐλιά. Ἐκαστα καὶ γὼ παράμερα, λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν ἀνήφορο, μὲ τὴν καρδιά σφιχτὰ κλειδωμένη.

Ὁ Καπιτάνιος μᾶς ἔβλεπε, μιὰ ἐμένα, μιὰ τὸν πατέρα. Μᾶς ἔβλεπε μὲ κεῖνα τὰ καστανά, τ' ἀνθρωπίσια μάτια του, πού μιλούσανε τόσο ἐκφραστικά, καὶ ἤξερα τόσο καλὰ τὰ νοήματά τους. Μᾶς ἔβλεπε ἀνυπόμονα, ψευτόκλαιγε παρακαλεστικά, νὰ τόνε λύσουμε, ἔκανε πὼς δαγκάνει τὴν ἄλυσίδα του, τάχα νὰ τὴν κόψει. Κανένας μας δὲν τοῦ ἀποκρενόταν. Τότες χυμοῦσε ὄρθιος πάνω στὴν ἄλυσίδα στὰ πίσω πόδια, κουνοῦσε τὸ σκοῖνο νὰ τόνε ξεριζώσει, γάβγιζε χαρωπά, γάβγιζε μαλωτικά*.

— "Αἴντε λοιπόν, κάνετε γρήγορα, ἔλεγε. Ὡς πότε θὰ βαστάξει τοῦτο τὸ χωρατό...

Τὸν καταλάβαινα πολὺ. Τὸν καταλάβαινε κι ὁ πατέρας. Ἀναστέναξε βαθιὰ καὶ σηκώθηκε. Μοῦπε:

— Σύρε παρέκει, γύρισε κατὰ δῶ τὴ ράχη σου καὶ περίμενε νὰ σὲ φωνάξω.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε, χτυποῦσε. Ἦθελα νὰ μιλήσω, ν' ἀπλώσω τὰ χέρια μου νὰ τὸν παρακαλέσω. Δὲν εἶχε τὸ κουράγιο. Τὸν ἤξερα καλὰ τὸν πατέρα. Ὅ,τι ἔκανε εἴτανε σωστό. Εἴτανε καλὸ γιὰ ὅλους μας. Γι' αὐτὸ δὲν ἄλλαξε ἀπόφαση ποτές του. Πῆγα παραπέρα δυὸ-τρία βήματα κι ἀκούμπησα σὲ μιὰ συκιά, χωρὶς νὰ σηκώσω τὰ μάτια μου ἀπὸ πάνω τους.

μαλωτικά: θυμωμένα, ἀπειλητικά.

Ὁ πατέρας ἔβγαλε μέσα ἀπὸ τὴν τσέπη του ἓνα πιστόλι. Τὸ ἤξερα τὸ πιστόλι του. Ἕνα πλατύ, μεγάλο μπράουνινγκ. Ξεκούμπωσε τὴν ἀσφάλεια κι ἄκουσα τὸν ξερό κρότο ποὺ ἔκανε σὰν τράβηξε πίσω τὴν κάννη νὰ τὸ γιομίσει. Κατόπι πλησίασε τὸ σκυλί. Αὐτὸ χύθηκε νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Τότες ὁ πατέρας τραβήχτηκε πίσω, ἀπόθεσε τὸ ὄπλο στὴν πέτρα, ξαναπῆγε στὸ σκυλί καὶ κόντηνε τὴν ἀλυσίδα ὥς τὸν κορμὸ τοῦ σκοίνου, νὰ μὴ μπορεῖ τὸ ζῶ νὰ κουνηθεῖ καὶ νὰ παίξει. Ὁ Καπιτάνιος γρίνιασε παραπονιάρικα, ὅμως ὑποτάχτηκε καὶ σὲ τοῦτο τὸ νέο παιχνίδι, καὶ περίμενε τὴ συνέχεια μὲ τὸ κεφάλι χάμου. Ὁ πατέρας ξαναπῆρε τὸ πιστόλι καὶ πῆγε κοντὰ του. Τῶβαλε μέσα στ' αὐτί του. Τότες τὸ σκυλί κάνει μονομιᾶς μιὰ μεταβολὴ καὶ γυρίζει πάλι κατάφατσα στὸν πατέρα. Βλέπει τὸ πιστόλι στὸ χέρι του, γέρνει πλάϊ τὸ κεφάλι, ὅπως ὅταν ἤθελε νὰ κάνει νοστιμάδες, τὸ γλύφει. Εἶναι κρύο τὸ σίδερο. Κοιτάζει τὸν πατέρα μὲ τὰ καστανά του μάτια ὅλο ἀγάπη. Τὸν κοιτάζει νὰ καταλάβει. Δοκιμάζει τὴν κάννη μὲ τὰ δόντια του. Πολὺ σκληρή. Ἀξαφνα καταλαβαίνει. Κουνᾷ τὴν οὐρά του. Συλλογιέται πῶς αὐτὸ τὸ πράμα σίγουρα εἶναι κάτι ποὺ πρόκειται νὰ τὸ τινάξει μακριὰ ὁ πατέρας, μέσα στὰ χόρτα ἢ μέσα στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ τὸν προστάξει κατόπι, ὅπως πάντα, νὰ χυθεῖ νὰ τοῦ τὸ φέρει. «ἌΑ-πόρτ!». Μέσα στὰ ἔξυπνα μάτια του εἶναι φανερωμένη ἡ νόηση γιὰ τὴ νέα κατεργαριὰ ποὺ τοῦ ἐτοιμάζουν. Τόνε δέσανε, νὰ δοῦνε πῶς θὰ τὰ καταφέρει νὰ κάνει τὸ «ἀπόρτ». Αὐτὸ εἶναι. Καταλαβαίνω πῶς ὁ πατέρας δὲν μπορεῖ νὰ τραβήξει τὴ σκαντάλη ὅσο τόνε κοιτάζουν ἔτσι ἁθῶα καὶ τρυφερά, αὐτὰ τὰ καστανά, τὰ ἀνθρωπίσια μάτια. Μιὰ μικρὴ ἀστραπὴ ἐλπίδας περνᾷ ἀπὸ τὴν καρδιά μου.

Ξαφνικά πιάνει με τὸ δυνατό χέρι του τὸ σκυλί ἀπὸ τὸ σβέρκο, γυρίζει τὴ μούρη του πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τοῦ τραβᾷ τὴν πιστολιά ἀπὸ πολὺ κοντά, μέσα στ' αὐτί. "Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν στὴ στιγμή. Ὁ Καπιτάνιος σωριάστηκε χωρὶς νὰ γαβγίξει καθόλου. Ἐκανε νὰ σηκώσει μονάχα δύο φορές τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω, ὅπως σὰν ἤθελε νὰ χασμουρηθεῖ, κλώτσησε τὰ πίσω πόδια καὶ πέθανε γεμάτος ἀπορία.

Ὁ πατέρας ξανασφάλισε τὸ πιστόλι, τὸ βάλε πίσω στὴν τσέπη καὶ διάλεξε ἀπὸ τὸ πεζούλι μιὰ στενόμακρη μαρμαρόπετρα. Ἐλυσε τὴν ἄλυσίδα ἀπὸ τὸ σκοῖνο κ' ἔδεσε τὴν πέτρα στὴν ἄκρη. Κατόπι, χωρὶς νὰ με ἀναγυρέψει μετὰ τὸ μάτι, φώναξε:

— Ἐλα!

Ἐπιασε κεῖνος τὰ μπροστινὰ πόδια μαζί μετὰ τὴ μαρμαρόπετρα, καὶ γὰρ τὰ πισινὰ. Ἐβάλα ὅλα μου τὰ δυνατό νὰ φανῶ ἄντρας στὰ χέρια καὶ στὴν ψυχὴ, καὶ μ' ὅλο πού εἶμουν ἓνα χεροδύναμο γιὰ τὴν ἡλικία μου ἀγόρι, δυσκολεύτηκα πολὺ. Ἀνοιξαμε τὰ γόνατα, στεριώσαμε τὰ πόδια καὶ κουνήσαμε τὸ κουφάρι πάνω ἀπὸ τὸ βάραθρο, μία-δύο... Στὴν τρίτη ὁ πατέρας ἔκανε «χεῖ!» ὅπως σὰν ἔδινε τὰ ὄρντινα* στὸ καράβι. Τὰ μολήσαμε τότε κι ἀπομείναμε στὸν τόπο, ὡς πού ἀκούσαμε ἀπὸ κάτου, βαθιά, τὴ χλαπαταγὴ* ποῦκανε τὸ κορμὶ χτυπώντας μέσα στὴ θάλασσα. Τότες, σὰ νᾶταν αὐτὸς ὁ κούφιος κρότος τὸ τέλος, κοιταχτήκαμε γρήγορα στὰ μάτια καὶ κινηθήκαμε ἀπὸ τὸν τόπο.

Ὁ πατέρας ἔκαμε τὸ σταυρό του ἀργά-ἀργά καὶ ξανακάθησε στὴν ἀρχαία πέτρα. Ἐκαμε «ῶχ», σὰ νᾶγινε ξα-

ὄρντινο: διαταγή, ἐντολή. *χλαπαταγὴ*: ὁ ἦχος πού κάνει ἓνα σῶμα, ὅταν πέφτει εἰς τὴν θάλασσαν.

φνικὰ πολὺ γέρος καὶ κουρασμένος. Ὑπνίσθη ἐνοχλητικὸν τὸ μάτι μου ἀπάνω του, ἔσπρωξε πίσω τὸ κασκέτο του καὶ ἔβγαλε τὴν ταμπακέρα. Κατόπι μοῦ ξανάριξε μιὰ βιαστικὴ ματιὰ καὶ μ' ἔστειλε πίσω. Κούνησε τὸ χέρι του νὰ φύγω κ' εἶπε:

— Ἀϊντε, τράβα σπίτι, κ' ἔρχομαι. . .

Ἡ φωνὴ του εἶτανε ἀδύνατη. Ὑπνίσθη νὰ μείνει μόνος.

Γύρισα στὸ σπίτι φαρμακωμένος κι ἀμίλητος. Ἡ μητέρα καθότανε στὸ χαγιάτι, στὸ μικρὸ καναπέ, καὶ μόλις μὲ εἶδε πάτησε τὰ κλάματα, ἀσυγκράτητα. Τότες πήρανε κ' ἐμένα τ' ἀναφυλλητὰ καὶ μαζί μου ἔκλαιγε κι ὁ δεύτερος ἀδερφός.

Τὰ δυὸ μικρά, πού δὲν μπορούσανε νὰ καταλάβουν ἀκόμα τὴν ὀρφάνια πού ἔπεσε ξαφνικὰ μέσα στὸ σπίτι, εἶτανε μέσα στὴν αὐλή, Γιόμιζαν παστρικὸ νερὸ μὲ τὸ πράσινο ποτιστηράκι τοῦ Πετρῆ τὴ γαβάθα τοῦ σκυλιοῦ. Νᾶρθει νὰ πιεῖ νερὸ ὁ Καπιτάνιος μας.

(Τὸ γαλάζιο βιβλίο)

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΗΣ

Κ. Ἀθ. Ρωμαίου

Ὁ Κωνσταντῖνος Ρωμαῖος ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς τὴν Κυ-
νουρίαν τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Παν-
επιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἠσχολήθη μὲ τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ
ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
Τὸ 1945 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανε τὸ 1966.

το πρωῒα χειμῶνος. Ἐφύσα βόρειος ὀρ-
μητικὸς ἄνεμος καὶ τὸ ψῦχος ἦτο ἀνυπό-
φορον. Ἄν καὶ ἐπλησίαζεν ἡ ἐνάτη, οἱ
δρόμοι ἦσαν ἔρημοι. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔβλε-
πες κανένα διαβάτην. Τόσον ἦτο τὸ ψῦ-
χος, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ καστανάδες δὲν ἦ-
σαν εἰς τὰς θέσεις των, εἰς τὰς γωνίας τῶν
κεντρικῶν δρόμων καὶ εἰς τὰς παρόδους.

Ἐνῶ ἐβάδιζον κατάμονος, παρετήρησα εἰς τὴν γω-
νίαν παρόδου τὸν φίλον μου Καλόκαρδον. Περιτυλιγμέ-
νος εἰς τὸ ἐπανωφόριόν του, μὲ τὰς χειράς εἰς τὰ θυλάκια*,
ἐβάδιζεν ἐπάνω καὶ κάτω εἰς τὸ πεζοδρόμιον καὶ ἐκτύπα
δυνατὰ τοὺς πόδας, διὰ νὰ θερμανθῇ. Ἐφαίνετο, ὅτι κά-
ποιον ἀνέμενε καὶ ἀνυπομόνει, διότι δὲν ἤρχετο.

Τὸν ἐπλησίασα, τὸν ἐχαιρέτησα καὶ τὸν ἠρώτησα τί
τοῦ συνέβη.

Πρὶν μοῦ ἀπαντήσῃ, ἠκούσθη ἀπὸ πλαγίαν πάροδον
διαυγής* καὶ κρυσταλλίνη φωνή:

— Ἐφημερίδες!

— Μιὰ στιγμή, μοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου καὶ ἐστράφη
πρὸς τὸ μέρος, ὁπόθεν ἠκούσθη ἡ φωνή.

θυλάκιον: τσέπη. διαυγής: καθαρός.

Εἷς μικρὸς ἐφημεριδοπώλης ἤρχετο τρέχων καὶ ἔτεινε πρὸς τὸν φίλον μου τρεῖς ἐφημερίδας. Ἦτο μικροῦ ἀναστήματος, μὲ τὴν κεφαλὴν χωμένην ὅλην εἰς τὸν σκουῖφον.

— Ἄργησες, τοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου.

— Ναί, ἀπήντησε. Μὲ συγχωρεῖτε, κ. Καλόκαρδε, ποὺ σᾶς ἔκαμα νὰ περιμένετε.

— Συμβαίνει τίποτε σοβαρόν;

— Ὅχι. Εἶχα νὰ κάμω βιαστικὸν θέλημα.

— Καλά, ἐξηκολούθησεν ὁ φίλος μου, εἶχα ἀνησυχήσει. Πάρε τὸ πεντακοσιόδραχμον καὶ αὔριον μοῦ δίδεις τὸ ὑπόλοιπον.

Καὶ τοῦ εἶπε τί ἔπρεπε νὰ ψωνίσῃ διὰ τὸ σπίτι του.

Ὁ μικρὸς ἀπήντησεν, ὅτι ἤμποροῦσε νὰ φέρῃ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸ γραφεῖον του μαζί μὲ τὰς ἀπογευματινὰς ἐφημερίδας καὶ ἔφυγε τρέχων καὶ φωνάζων:

— Ἐφημερίδες!

Ὅταν μετ' ὀλίγον ἐπαίρναμεν μαζί μὲ τὸν φίλον μου ἐν γάλα εἰς τὸ καφενεῖον, μοῦ ἔλυσε τὴν ἀπορίαν.

Ἐφημεριδοπώλην, μοῦ εἶπεν, ἠλλαξε πρὸ τριετίας. Ἡ ἀφορμὴ ἦτο αὕτη. Νὰ φαντασθῶ, λέγει, τὸν μικρόν, τὸν ὅποιον εἶδον — ἀφοῦ καὶ τώρα, ὅτε εἶναι δωδεκαετής, φαίνεται, ὡς ἐννέα ἐτῶν — πῶς ἦτο τότε. Μιᾶς σπιθαμῆς ἀνθρωπάκος. Ἀκόμῃ ἦτο ἀνυπόδητος, τὸ ἐν σκέλος τοῦ πανταλονίου ἔφθανεν ἕως τὸ γόνυ καὶ τὸ ἄλλο ἕως τοὺς ἀστραγάλους καὶ τὸ σακάκι του ἦτο χιλιοτρυπημένον, σακάκι κάποιου μεγαλυτέρου του μὲ ἀνασκουμπωμένα τὰ μανίκια. Ἦτο καὶ τότε χειμῶν καὶ τὸ ψῦχος ἴσως πλέον διαπεραστικὸν καὶ ἀνυπόφορον. Ὁ ἄνεμος ἔφερε καὶ μικρὰς νιφάδας χιόνος, αἱ ὁποῖαι, ὅταν ἔπιπτον εἰς ἀκάλυπτα μέρη, ἐτρύπων ὡς βελόνας.

Τὴν ὥραν λοιπόν, ὅταν ὁ φίλος μου Καλόκαρδος ἔπαιρνε τὰς ἐφημερίδας τοῦ ἀπὸ τὸν τότε ἐφημεριδοπώλην, ἐπλησίασεν ὁ σπιθαμιαῖος αὐτὸς μικρὸς μὲ ἀφάνταστον θάρρος καὶ εἶπεν εἰς τὸν ἐφημεριδοπώλην:

— Κώστα, δῶσε μου ἐφημερίδες νὰ πουλήσω. Μὴ φοβᾶσαι. Εἶμαι τίμιος! "Ἄς εἶμαι μικρὸς.

Ὁ Κώστας ἐδίστασε καὶ ὁ φίλος μου τοῦ ἔκανε νεῦμα νὰ δώσῃ εἰς τὸν μικρὸν ἐφημερίδας καὶ θὰ εἶναι αὐτὸς ὑπόλογος*.

Ὁ Κώστας τὸν ἠρώτησε τὸ ὄνομά του καὶ ὁ μικρὸς τοῦ ἀπήντησε:

— Σπῦρος Ψυχούλης.

Καὶ ὁ Κώστας τοῦ ἔδωσε ἕως εἴκοσι φύλλα ἀπὸ διαφόρους ἐφημερίδας.

Ὁ μικρὸς Σπῦρος τὰ ἤρπασε καὶ ἔτρεξε φωνάζων:

— Ἐφημερίδες!

Ὁ φίλος μου Καλόκαρδος εἶπεν εἰς τὸν Κώσταν, τὸν ἐφημεριδοπώλην του, νὰ παρακολουθήσῃ τὸν μικρὸν καὶ νὰ μάθῃ τί τὰ ἤθελε τὰ χρήματα. Βέβαια ἐφαίνετο, ὅτι εἶχε μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα. Ἀλλὰ τόσον μικρὸς καὶ νὰ δείξῃ τόσον θάρρος! Τοῦτο ἦτο κάτι πολὺ περίεργον! Μήπως κανεὶς μεγάλος τὸν ἐξεμεταλλεύετο; Νὰ προσπαθήσῃ λοιπόν νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ ὁ Κώστας τὴν ἄλλην ἡμέραν τοῦ εἶπεν:

— Ὁ μικρὸς Σπῦρος Ψυχούλης ἐφάνη ἄξιος καὶ τίμιος.

Ἐπώλησεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅσας καὶ ὁ Κώστας ἐφημερίδας. Μὲ τὰ κέρδη ἠγόρασεν ἓν καρβέλι καὶ ὀλίγον τυρί. Ἐφθασεν εἰς ἓν ὑπόγειον καὶ μόλις εἰσῆλθεν ἐφώναξεν:

ὑπόλογος: ὑπεύθυνος.

— Έφερα ψωμί! Πολὺ ψωμί! Καὶ τυρί!

Μία μικρὰ ἔτρεξε καὶ ὁ Σπῦρος τῆς ἔκοψε καὶ τῆς ἔδωσεν ἓν κομμάτι. Τὸ ἄλλο τὸ ἔδωσε εἰς τὴν μητέραν του. Μία ἀδυνατισμένη φωνὴ ἠκούσθη:

— Ποῦ τὸ ἡῦρες;

Ἦτο ἡ φωνὴ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἔμενεν ἐξηπλωμένος εἰς μίαν κλίνην καὶ ἔτρεμεν. Ἐκρύωνε καὶ ἦτο ἀσθενής.

— Ἀλήθεια, παιδί μου, ποῦ τὸ ἡῦρες; εἶπε καὶ ἡ μητέρα του. Ἐγὼ ἐφοβήθην, πὺ ἔφυγες.

— Δὲν ἤθελα νὰ πεινῶ! Μήτε θὰ πεινάσω! εἶπεν ὁ Σπῦρος.

Καὶ τοὺς διηγέθη πῶς ἐκέρδισε τὸ ψωμί μετὰ τὴν ἐργασίαν του.

Καὶ ὁ φίλος μου Καλόκαρδος, τελειώνων τὴν ἀφήγησίν του, προσέθεσε:

— Καὶ τώρα, νομίζω, θὰ παραδεχθῆς, ὅτι ἀξίζει ὁ μικρός μου ἦρως νὰ τὸν περιμένω καὶ νὰ τὸν περιβάλλω μετὰ τόσην ἐμπιστοσύνην. Ἔσωσε τὴν οἰκογένειάν του καὶ

ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν τρέφῃ. Εἶναι ἀφάνταστος ἡ ἀντοχή του καὶ ἡ ἐπιμονή του νὰ κερδίσῃ τὴν ζωὴν.

— Θὰ γίνῃ μεγάλος, εἶπα.

— Εἶναι, μοῦ εἶπεν ὁ φίλος μου Καλόκαρδος. Εἶναι μεγάλος ἀπὸ τὴν στιγμὴν, πὺν ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν πρώτην νίκην.

— Ὁμολογῶ, ὅτι δὲν ἔχω ἀντίρρησην, ἀπήντησα, χωρὶς νὰ κρύπτω τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸν μικρὸν ἥρωα.

Η ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ

Διαλεχτῆς Ζευγώλη-Γλέζου

Ἡ Διαλεχτὴ Ζευγώλη-Γλέζου ἐγεννήθη εἰς τὴν Νάξον τὸ 1907. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἶναι σύζυγος τοῦ διηγηματογράφου Πέτρου Γλέζου. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν ἐνωρὶς καὶ τὸ 1931 ἐξέδωκε τὴν πρώτην της συλλογὴν «Τραγούδια τῆς Μοναξιᾶς». Ἄλλαι συλλογαὶ της νεώτεραι εἶναι: «Ὁ κύκλος τῆς ἀγάπης» καὶ «Ὁ κύκλος τῶν πικρῶν ὥρῶν». Ἠσχολήθη ἀκόμη μὲ τὴν συλλογὴν λαογραφικῶν στοιχείων.

*Καλὲ ἀδερφέ μου, ὥς πότε πιά
θᾶσαι στὴν πλάνα ξενιτιά,
τόσο μακρὺά μας;
Ἔλα στὸ σπίτι, ὦ ἀδερφέ,
—καημὲ καὶ πόθε μας κρυφὲ—
στὴν ἀγκαλιά μας.*

*Ἔλα στὸ σπίτι . . . Ἡ δόλια μάνα
ξεσπιέται στὴ βουβὴ καμπάνα
τοῦ γυρισμοῦ σου.
Κι ὅλο προσμένει σε ἀπὸ πέρα,
κι ὅλο ἀγκαλιάζει τὸν ἀγέρα
τ' αὐλοῦ κορμιοῦ σου.*

Λυώνει ὁ πατέρας σὲ μιὰν ἄκρη
καὶ περιμένει ἓνα σου δάκρυ
—χαρᾶς δροσιά.
Ἀπ' ὅλους πιὸ ἀγαποῦσε ἐσένα,
Ἔλα, ἀδερφέ μου, ἀπὸ τὰ ξένα
στὸ σπίτι πιά.

Ἔλα . . . Ἡ γιαγιά—σβησμένο τζάκι—
πὺλ τῆς ταξίδεψες παιδάκι,
ὅλο ἀπαντέχει.
Δὲ θὰ σὲ δῇ, δὲ θὰ σ' ἀκούσῃ,
μὰ μὲ τὰ χάρδια νὰ σὲ λούσῃ
λαχτάρα πὺλ ἔχει!

Τὰ κρύα τῆς χέρια, πὺλ χλωμά,
σὰν πεθαμένα, κι ἀχαμνά,
—τί πιά θὰ νιώσουν;—
νὰ σ' ἀγκαλιάσουνε ποθοῦν
κ' ὕστερα μὲς στὸ χῶμα ἄς μποῦν
σιγὰ νὰ λυώσουν.

Κ' ἐγώ, πὺλ μ' ἄφησες παιδούλα,
ζέγνοιαστη, ἀγνὴ σκολιαροπούλα
μὲ τὸ βιβλίο
—θέ μου, πῶς πέρασαν τὰ χρόνια,
διαβήκανε τὰ χελιδόνια,
καὶ νὰ τὸ κρύο!

Σὰν παίζαμε στὴν ἀντηλιά,
πῶς μοῦ τραβοῦσες τὰ μαλλιά
—τάχα μου ἀστεῖο!
Καὶ καθισμένοι στὰ σκαμνάκια
μ' ἀρχίναες τὰ παραμυθάκια
στὸ βαρὺ τὸ κρῦο.

Κι ὅταν τὰ χιόνια στὴν αὐλὴ
ψηλὰ ἀνεβαίνανε πολὺ
ὥς τὰ παραθύρια,
σκαρφαλωμένοι στὰ πρεβάζα
χιόνια ἐγιομίζαμε τὰ βάζα
καὶ τὰ ποτήρια.

Τὸ καλαμάρι σου ἔχω ἀκόμα,
καὶ τὸ μολύβι, καὶ τὴ γόμα . . .
Τὸ πρόγραμμα σου
βρίσκεται ἀκόμα ἐκεῖ στὸν τοῖχο.
Νὰ μὴ σοῦ κόψω, ἀγάλια βήχω,
τὸ διάβασμά σου . . .

Κ' ἐγώ, πὺ μ' ἄφησες παιδούλα,
ξέγνοιαστη, ἀγνὴ σκολιαροπούλα,
μὰνα ἔχω γίνει . . .
Μὰ εἶναι τὰ μάτια τῆς καρδιάς μου
πρὸς σὲ ἀνοιχτά, κι ὁ ἔρωτάς μου
ἡ ἀδελφοσύνη.

“Ελα, ἀδερφέ, στὸ σπίτι πάλι
—πλατιά κι ὀλάνοιχτ’ εἶναι ἀγκάλη.
Τὸ μικρὸ πλοῖο,
τὸν караγκιόζη, τ’ ἀλογάκια
ἡ κόρη μου ἔχει, καὶ λογάκια
λέει γιὰ τὸ θεῖο.

Σὲ πλάνεψαν οἱ πολιτεῖες
ποῦ μοῦ ἔλεγεσ στὶς ἱστορίες
τὶς παιδικές σου; . . .
Γιατὶ ἔτσι ξεχασιάρης νᾶσαι;
Γιατὶ ἔπαψες νὰ μᾶς θυμᾶσαι;
Θαρθῆς ποτέ σου;

Σὲ πλάνεψαν καλοκυρὲς
στὶς πολιτεῖες τὶς μακρινές;
Νερὸ τῆς λήθης
μὴν ἤπιδες κι ἀποξέχασές μας; . . .
Μοναχικέ, ἀκριβὲ βλαστέ μας,
ποῦ ἐλησμονήθης;

ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΚΑΘΗΜΕΡΑ
ΣΤΑ ΔΕΛΤΑ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Δημοτικόν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μεταξὺ τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν (βλ. σελ. κ') παρὰ πολλὰ εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔχουν ὡς θέμα τὸν θάνατον τοῦ Διγενῆ, προέρχονται δὲ ἀπὸ διαφόρους περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (Κρήτην, Θράκην, Κύπρον, Πόντον κλπ.). Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὁ Διγενὴς εἶναι ἐθνικὸς ἥρωας καὶ ἔτσι ἦτο φυσικὸν καὶ τὰ κατορθώματά του νὰ ψάλλῃ καὶ τὸν θάνατόν του νὰ θρηνήσῃ. Εἰς ὅλα τὰ τραγούδια, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὸν θάνατόν του ὁ Διγενὴς παρουσιάζεται ἀκατάβλητος εἰς δύναμιν καὶ ὁ Χάρος μὲ δυσκολίαν καὶ πολλάκις μὲ ὕπουλον τρόπον κατορθώνει νὰ τοῦ ἐπιβάλῃ τὴν ἀνθρωπίνην μοῖραν, τὸν θάνατον.

Δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ λαὸς νὰ φαντασθῇ τὸν ἥρωά του, ὁ ὅποιος ἐνσάρκωνει ὅλα του τὰ ὄνειρα, ὅλας του τὰς ἐπιδιώξεις, νὰ πεθαίνῃ ἀδόξως γηρασμένος καὶ ἀποτραβηγμένος εἰς τὴν ἡσυχίαν του. Τὸν ἐφάντασθη πλήρη ζωῆς καὶ δυνάμεως ὑπερανθρώπου νὰ τὰ «βάξῃ» ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Χάρον, καὶ νὰ ἡττᾶται, διότι ὁ Χάρος ἐχρησιμοποίησεν ὕπουλον τρόπον (χωσιά), ὅπως εἰς τὸ κατωτέρω ποίημα, τὸ ὅποιον προέρχεται ἀπὸ τὴν Κρήτην.

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει.
 Βροντᾷ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
 κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
 κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ* πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
 πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀητὸ τῇ γῆς τὸν ἀντρεϊωμένο.
 Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
 τὰ ὄρη ἐδιασκελίζε*, βουνοῦ κορφὲς ἐπήδα,
 χαράκι'* ἀμαδολόγανε* καὶ ριζιμιὰ* ξεκούνειε.
 Στὸ βίτσιμά* ἔπιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
 στὸ γλάκιο* καὶ στὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.
 Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιὰ*, μακρὰ τότε βιγλίζει*,
 κι ἐλάβωσέ του τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ του πῆρε.

ἀνατριχιᾷ: ἀνατριχιάζει, φοβᾶται. διασκελίζω: περνῶ μὲ ἓνα βῆμα. χαρά-
 κια: μεγάλοι βράχοι. ἀμαδολόγανε: ἔπαιζε σὰν ἀμάδες (μικρὲς πέτρες).
 ριζιμιὰ: βράχοι ριζωμένοι βαθειὰ εἰς τὴν γῆν. βίτσιμα: κίνησις, τίναγμα.
 γλάκιο: τρέξιμο. χωσιὰ: ἐνέδρα. βιγλίζω: παραμονεύω.

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Δημοτικόν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μία ἐκ τῶν πλέον γνωστῶν παραλογῶν (βλ. σελ. κ') εἶναι τὸ τραγοῦδι «τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας». Διηγεῖται πῶς ἐθυσιάσθη ἡ ὁμορφὴ σύζυγος τοῦ πρωτομάστορα διὰ τὰ «στεριώση» τὸ γεφύρι, ποῦ ἔγινε ἔτσι «στοιχειωμένο». Εἶναι γνωστὴ ἡ δοξασία ὅτι διὰ τὰ «στεριώση» ἕνα κτίσμα πρέπει νὰ ταφῇ εἰς τὰ θεμέλιά του ἕνα ζῶον. Αὐτὴν τὴν δοξασίαν φαίνεται ὅτι θυμίζει τὸ ποίημα αὐτό. Σχετικῶς μὲ τὴν δοξασίαν αὐτὴν ὑπάρχουν πολλοὶ μῦθοι, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων κτισμάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος γίνεται τὸ «στοιχειὸν» τοῦ κτίσματος καὶ τὸ προφυλάσσει ἀπὸ κάθε κίνδυνον.

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ πρωτομάστορα εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ ἔχει παραλληλισθῇ μὲ τὴν Ἰφιγένειαν, ἡ ὁποία ἐθυσιάσθη καὶ αὐτὴ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς σκοποῦ (τοῦ ταξιδίου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τροίαν). Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἱστοριῶν ὑπάρχουν πράγματι πολλὰ ὅμοια στοιχεῖα. Ἴσως λοιπὸν τὸ ποίημα αὐτὸ νὰ ἔχῃ στοιχεῖα καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαίου μύθου.

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἐξῆντα μαθητάδες*
γιοφύριν ἐθεμέλιωναν στῆς Ἀρτας τὸ ποτάμι.
Ὅλημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες:
«Ἀλοῖμονο στοὺς κόπους μας, κρῖμα στὶς δούλεψές μας,
ὅλημερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται».
Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χιλιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα:
«Ἄ δὲ στοιχειώσετε* ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει

μαθητάδες: οἱ βοηθοί. στοιχειώνω: θυσιάζω κάποιον εἰς τὰ θεμέλια ἐνὸς κτίσματος.

καὶ μὴ στοιχειώσετε ὀρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὁμορφη γυναῖκα,
πῶρχειται ἀργὰ τ' ἀποταχύ*, καὶ πάρωρα* τὸ γιόμα*».

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει*.
Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τὰηδόνη:
Ἄργα ντυθῇ, ἀργὰ ἀλλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάη καὶ νὰ διαβῇ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι ἄλλιῶς ἐπῆγε κ' εἶπε:
«Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἄλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῇς τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι».

Νά τηγε κι ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του:
Ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει:
«Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος*;
—Τὸ δαχτυλίδι τῶπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα*,
καὶ ποιός νὰ μπῇ καὶ ποιός νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι νὰ βρῇ;
—Μάστορα, μὴν πικραίνεισαι κι ἐγὼ νὰ πᾶ' σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νὰ βρῶ».

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέσ' ἐπῆγε,
«Τράβα, καλέ μ', τὸν ἄλυσσο, τράβα τὴν ἄλυσίδα,
τί ὅλον τὸν κόσμον ἀνάγειρα* καὶ τίποτες δὲν ἡῦρα».
Ἕνας πιχάει* μὲ τὸ μυστρί, κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

ἀποταχύ: πρωτ. **πάρωρα:** ἀργά. **γιόμα:** μεσημέρι. **πέφτω τοῦ θανάτου:** στενοχωροῦμαι ὑπερβολικά. **βαργωμισμένος:** στενοχωρημένος. **καμάρα:** θόλος ἡμικυλινδρικός, τὸ τόξον τῆς γεφύρας. **ἀνάγειρα:** ξεσήκωσα, ἔψαξα. **πιχάω:** ρίχνω λάσπη.

« Ἀλλοίμονο ὅσῃ μοῖρα μας, κρίμα ὅσο το ριζικό μας!
 Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κ' οἱ τρεῖς κακογραμμένες*,
 ἢ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κ' ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη*
 κι ἐγὼ ἢ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.
 Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο*, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι.
 κι ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.

—Κόρη τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
 πῶχαις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση».
 Κι αὐτὴ τὸ λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρα δίνει:
 « Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
 κι ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
 τί ἔχω ἀδερφὸ ἔς τὴν ξενιτειά, μὴ λάχη καὶ περάση».

κακογραμμένος: ἄτυχος. **Ἀφράτης:** Εὐφράτης. **καρυόφυλλο:** τὸ φύλλον
 τῆς καρυδιᾶς.

Ο ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

(Παράδοσις)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἐκτὸς τοῦ ποιητικοῦ λόγου (δημοτικὰ τραγούδια) ὁ λαὸς ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸν πεζὸν λόγον διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν πίστιν του, τὰς ιδέας του καὶ τὴν φαντασίαν του.

Αἱ παραδόσεις, εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, τὰς ὁποίας πλάττει ὁ λαὸς καὶ τὰς ὁποίας πιστεύει ὡς ἀληθεῖς. Αἱ διηγήσεις αὗται ἀναφέρονται εἰς τόπους, εἰς παλαιὰς ἐποχάς, εἰς ὠρισμένα πρόσωπα ἢ ὄντα φανταστικά ἢ καὶ εἰς ὠρισμένα φαινόμενα.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας ὅτι αὐτό, τὸ ὅποιον εἰς ἡμᾶς φαίνεται ὡς μῦθος καὶ ὄχι ἀληθές, διὰ τὸν λαὸν δὲν εἶναι τόσον μυθικὸν καὶ ψευτικόν, ἀλλὰ ἀληθές. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ λαὸς δίδει εἰς τὸν κόσμον πού τὸν περιβάλλει μίαν ἰδικήν του ἐρμηνείαν, πολλάκις συναρπαστικὴν. Ἀρχὴ τῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ αὗται, ὅπως καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς λαούς, εἶναι ἡ μυθοπλαστικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία δύναται νὰ προσωποποιῇ τὴν φύσιν πού περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον. Ἔτσι ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη γίνονται ἀδελφοὶ ἢ σύζυγοι, τὰ δένδρα ἔχουν ψυχήν, αἱ πηγαὶ ἀποκτοῦν τὰ «στοιχεῖα» τους, τὰς νεράϊδας, κ.λπ.

Τὰ θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται αἱ παραδόσεις, εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα καὶ ἐκάστη παράδοσις δυνατόν νὰ περικλείῃ πολλὰ καὶ διάφορα στοιχεῖα.

Ἔτσι ἔχομεν παραδόσεις ἀναφερομένας εἰς ἀρχαίας ἱστορίας (ὅπως π.χ. εἶναι αὐτὴ τοῦ Μαραθωνοδρόμου), ἐνῶ ἐξ ἄλλου πολλαὶ νέαι παραδόσεις εἶναι φανερόν ὅτι προέρχονται ἐξ ἀρχαίων παραδόσεων ἢ ἀρχαίων μύθων.

Μεγάλος ἀριθμὸς παραδόσεων ἔχει ὡς θέμα «τὴν Πόλιν καὶ τὴν Ἁγία-Σοφίαν», αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν πάντοτε βαθὺν πόνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλαι ἀναφέρονται εἰς διαφόρους χώρας καὶ τόπους ἢ χαμένας πολιτείας, εἰς βασιλεῖς, βασιλόπουλα, βασιλοπούλας ἢ εἰς ἀνθρώπους μὲ ὑπερφυσικὴν δύναμιν (γίγαντες, σαραντάπηχοι, ἀκρίται).

Τὰ ἀρχαῖα κτήρια καὶ μνημεῖα, οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ καὶ ἥρωες ἀποτελοῦν ἐπίσης θέματα τῶν παραδόσεων.

Ἀκόμη καὶ ὁ Χριστὸς καὶ διάφοροι Ἅγιοι ἢ ἐκκλησῖαι δὲν λείπουν ἀπὸ τὰς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ φύσις καὶ τὰ φαινόμενά της ἐκίνησαν πάντοτε τὴν φαντασίαν τοῦ ἀνθρώπου (ἱστορίαι διὰ τὸν οὐρανόν, τὰ ἄστρα, τὴν γῆν, τοὺς καιροὺς)· ἐπίσης τὰ φυτά, τὰ ζῶα - θηρία, δράκοντες, εὐρίσκονται συχνὰ εἰς τὰς παραδόσεις.

Ἰδιαιτέραν ἀγάπην ἐξ ἄλλου δεικνύει ὁ λαὸς διὰ τὰς ἱστορίας ὄντων καὶ πλασμάτων ὑπερφυσικῶν, ὅπως εἶναι τὰ Στοιχειά, οἱ Καλικάντζαροι, οἱ Ἀνασκελάδες, αἱ Νεράϊδαι, αἱ Λάμμαι, αἱ Στρίγγλαι, οἱ μάγοι καὶ αἱ μάγισσες, τὰ φαντάσματα, αἱ Μοῖραι καὶ ἡ Τύχη.

Ἀκόμη ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς βρυκόλακας, τοὺς νεκροὺς καὶ τὰς ψυχὰς των, τὸν θάνατον, τὸν κάτω κόσμον καὶ τὸν Χάρον.

τὸν κάμπο τοῦ Μαραθῶνα ἔγινε μιὰ φορὰ μεγάλη μάχη. Τοῦρκοι* πολλοὶ μὲ ἄρμενα* πολλὰ ἦρθαν νὰ σκλαβώσουν τὴ χώρα καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσουν στὴν Ἀθήνα. Δὲν ἐπῆγαν γραμμὴ στὴν Ἀθήνα, γιατί οἱ Ἕλληνες ἐφύλαγαν μὲ πολλὰ πλεούμενα καὶ τρικάταρτα τὸν Πειραιᾶ. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν λίγοι ἐμπρὸς στὴν ἀμέτρητη δύναμη τοῦ ἐχτροῦ. Ἐσυνάχτηκαν ἀπ' ὅλα περίγυρα τὰ χωριά καὶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κ' ἐπιασαν πόλεμο φριχτό. Ἄν τοὺς νικήσουμε, σοῦ λέγει, ἐδῶ, πάει, τοὺς σπάσαμε· δὲ θὰ ἰδοῦν τὴ στράτα νὰ φύγουν.

Ἐπολέμησαν ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἕως τὸ βράδυ. Ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ ἐχτροί, ἀλλὰ πλεον ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ Ἕλληνες. Τὸ αἷμα ἐπῆγε ποτάμι· ἔφτασεν

Τοῦρκοι: πρόκειται βεβαίως διὰ τοὺς Πέρσας. **ἄρμενα:** τὰ καράβια.

ἕως τὰ ριζὰ* τοῦ Βρανᾶ* καὶ ἕως τὸ Μαραθῶνα ἀντίκρυ. Ἔσυρεν ὡς τὴ θάλασσα κ' ἔβαψε κατακόκκινα τὰ κύματα. Θρῆνος καὶ κακὸ ἐγίνε. Τέλος ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι ἔτρεξαν νὰ γλυτώσουν στὰ καράβια. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐκυνήγησαν κ' ἐκεῖ τοὺς κατάσφαξαν· κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἐχτροὺς δὲν ἐγύρισε πίσω.

Ἐτρεξαν τότε δύο νὰ φέρουν τὴν εἶδηση στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἓνας ἔτρεξε καβαλάρης, ὁ ἄλλος πεζὸς κι ἄρματωμένος. Ὁ καβαλάρης ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ Χαλάντρι· ὁ πεζὸς ἔπιασε τὴ Σταμάτα*. Φτεροπόδαρος ἀνέβηκε τὸν Ἀφορεσμό* καὶ κατέβηκε στὸ χωριό. Καθὼς τὸν εἶδαν οἱ γυναῖκες ἔτρεξαν κοντά του· «Σταμάτα, τοῦ φώναξαν, σταμάτα!» Ἡθελαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν τί ἀπόγινε ἡ μάχη. Ἐστάθηκε μιὰ στιγμή νὰ πάρῃ φύσημα, κ' ἔπειτα πάλι δρόμο. Τέλος φτάνει στὸ Ψυχικό*· ἐκεῖ ἐπῆγε νὰ ξεψυχήσῃ, πιάστηκε ἡ ἀναπνοή του, τὰ πόδια του ἔτρεμαν, τώρα ἔλεγε νὰ πέσῃ. Ἀντριεύεται τότε καὶ παίρνει βαθυὸ ἀνασασμό, καὶ μιὰ καὶ δύο, ἔφτασε τέλος στὴν Ἀθήνα. «Ἐνίκησαμε!» εἶπε, κ' ἔπεσε εὐτὺς κ' ἐξεψύχησε. Ὁ καβαλάρης ταχυδρόμος ἀκόμα δὲν ἐφάνηκε!

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ σταμάτησε ὁ πεζοδρόμος κ' ἐκεῖ ποὺ πῆρε ἀνάσα, ἄφησε τ' ὄνομα τοῦ καμώματός του. Τὸ πρῶτο χωριὸ τ' ὠνόμασαν Σταμάτα, τὸ δεῦτερο Ψυχικό.

ριζά: οἱ πρόποδες. **Βρανᾶς:** τοποθεσία πλησίον τοῦ Μαραθῶνος· ὠνομάσθη ἔτσι ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν οἰκογένεια τῶν Βρανάδων. **Σταμάτα:** χωριὸν τῆς Ἀττικῆς. **Ἀφορεσμός** καὶ **Ἀφορισμός:** μικρὸν βουνὸν πλησίον τοῦ Μαραθῶνος. **Ψυχικό:** προάστιον τῶν Ἀθηνῶν.

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

Ίουλίας Δραγούμη

Ἡ Ίουλία Δραγούμη εἶναι γνωστὴ ὡς συγγραφεὺς παιδικῶν βιβλίων. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1858, ἔζησεν ἐπ' ἄρκετόν εἰς Ἀγγλίαν, τὸ 1882 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπέθανεν τὸ 1937· ἔζησε κυρίως εἰς τὸν Πόρον. Ἐγραψε: «Ποριώτικες Ἱστορίες», «Τὰ τρία παιδιὰ», «Στὴν Κοζάνη», «Παραδόσεις καὶ παραμύθια», «Νὰ τὰ ποῦμε;». Μαζὶ μὲ τὴν Πηνελ. Δέλτα εἶναι αἱ δύο σπουδαιότεραι ἐκπρόσωποι τῆς σοβαρᾶς παιδικῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

οντὰ στὸ Μυστρᾶ σ' ἓνα ὁροπέδιο, ὅπου ἀπὸ κάτω φαίνεται ὅλη ἡ Σπάρτη βρίσκονταν πρὸ μερικῶν χρόνων ἓνα ὑψηλὸ κυπαρίσσι, τὸ ὑψηλότερο κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά.

Κάποιος ἄναψε φωτιά ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφθῇ τὸ καημένο τὸ γέρικο τὸ δένδρο, καὶ οἱ σπίθες ἔπεσαν ἀπάνω του, κι ἔπιασε φωτιά καὶ κήκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι ἐφυτεύθηκε πολὺ περίεργα.

Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμα στὸν τόπο μας, ἓνας μεγάλος πασὰς ἦλθε μιὰ μέρα, σ' αὐτὸ τὸ μέρος, νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα του. Ἐδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ ψήσουν ἓνα ἄρνι στὴ σούβλα καὶ κάθησε ἐκεῖ κι ἄρχισε νὰ τρώῃ.

Εἶχε μαζί του ἓνα νέο βοσκό, χριστιανό, ὁ ὁποῖος τὸν

ὑπηρετοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδί στέκονταν ἐκεῖ ἄπάνω καὶ κοίταζε αὐτὴ τὴν ἑκτακτὴ θεά, τὶς πεδιάδες μὲ τὰ δένδρα, τὰ τρεχοῦμενα νερά, καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστέναξε βαθειά.

Ὁ πασὰς τὸν ἄκουσε καὶ ρώτησε.

— «Τί ἔχεις, Ἑλληνόπαιδο; Γιατί ἀναστενάξεις ἔτσι;».

— «Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω, Ἀφέντη».

— «Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά;»

— «Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίῃ ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ὠραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά, καὶ τὰ βουνὰ ἦταν δικὰ μας μιὰ φορά, καὶ πῶς ἐσεῖς καὶ οἱ πατεράδες σας μᾶς τὰ πήρατε!»

— «Ἔτσι τὸ ἤθελε ὁ Ἀλλάχ».

— «Μὰ ὄχι γιὰ πάντα», εἶπε τὸ Ἑλληνόπαιδο· «γιατὶ οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός ἐγὼ πάντα θρέφω τὴν πεποίθησή, πὺ μὲ τὸν καιρό, πάλι, δικὰ μας θὰ εἶναι!»

Ὁ πασὰς ὠργίσθηκε.

— «Βρὲ ἀνόητε!» φώναξε· «τί κουταμάρες εἶν' αὐτὲς πὺ λές!» καὶ ἀρπάζοντας τὴ σούβλα πὺ εἶχε ψηθῇ τ' ἀρνί, καμένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τὴν ἔμπηξε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη στὴ γῆ.

— «Νά!» φώναξε· «Τὸ βλέπεις αὐτό; λοιπὸν ἂν αὐτὸ τὸ καμένο ξηρόκλαδο βγάλη κλαδιὰ καὶ φύλλα, τότε μπορεῖ νὰ θρέφῃς τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοὶ σου θὰ ξαναπάρουν μιὰ μέρα αὐτὸ τὸν τόπο!».

Καὶ νά! Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει κι ἐβλάστησε καὶ μεγάλωσε κι ἔγινε τὸ ψηλὸ κυπαρίσσι, πὺ ἦταν ἐκεῖ γιὰ τόσα χρόνια ἐπάνω ἀπ' τὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης. Κι αὐτὸ τὸ Ἑλληνόπουλο ἦταν ἕνας ἀπὸ κείνους πὺ ἐπολέμησε γιὰ νὰ ξαναπάρῃ τὸν τόπο μας. Καὶ ὅταν ἦταν πάλι ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ἔφερνε τὰ παιδιὰ του καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ κυπαρίσσι καὶ τοὺς ἔλεγε πῶς ἐφύτρωσε.

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

Ἄνδρ. Καρκαβίτσα

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα* ἐκείνη τὴ νύχτα. Σπάνια νύχτα! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωή μου. Τί εἶχαμε φορτωμένο; Τί ἄλλο ἀπὸ σιτάρι. Ποῦ πηγαίναμε; Ποῦ ἄλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Πράγματα καὶ τὰ δυὸ ποὺ τὰ ἔκανα τὸ λιγώτερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τὴ βραδυὰ ἔνοιωθα τέτοιο πλάκωμα στὴν ψυχή, ποὺ κιντύνευα νὰ λιγοθυμήσω. Δὲν ξέρω τί μοῦ ἔφταιγε· θεὸς ἢ γαληνεμένη θάλασσα, θεὸς ὁ ξάστερος οὐρανός, θεὸς τὸ τσουχτερὸ λιοπύρι· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρειά τὴν ψυχή, ἥβρεσκα τόσο σαχλοπλημμυρισμένη τὴ ζωή, ποὺ ἂν μὲ ἄρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξῃ στό νερό, «ὄχι!» δὲ θά 'λεγα.

Ὁ ἥλιος ἦταν ὥρα βασιλεμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συγνεφάκια, ποὺ συντρόφευαν τὸ βασίλειμά του, σκάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνιές. Ὁ Ἀποσπερίτης ἔλαμψε κρυσταλλόχιονο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλὰ οἱ ἀστερισμοὶ ἕνας κ' ἕνας. Τὰ νερὰ κάτω πῆραν ἐκεῖνο τὸ λευκοσκοτεινὸ χρῶμα, τὸ κρῦο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέβηκε νὰ κοιμηθῇ· ὁ Μπούλμπερης ἔκατσε στὸ τιμόνι. Ὁ Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουλουριάστηκε στὴ ρίζα τοῦ ἀργάτη* νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κεῖνος.

Ἐγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὕπνο οὔτε ξύπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουβέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ

μισοκάναλα: εἰς τὴν μέσῃν τοῦ πελάγους. ἀργάτης: βαροῦλκον.

εἶχε τόση ἀνοστιά, πὺ ἐσβησε σὰν φωτιά ἀναμμένη μὲ χλωρόξυλα. Πῆγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κείνος τρύπωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουσούδι του στὰ πόδια του καὶ βαριεστισμένος γρίνιασε, σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε:

— “Αφῆσέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὄρεξή σου! Τότε βαριεστισμένος καὶ γὼ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα μπρούμυτα καταμεσίς κ’ ἐκλίσσα στη χούφτα τὰ μάτια μου.” Ἦθελα νὰ μὴ βλέπω τίποτα, νὰ μὴν αἰσθάνωμαι πὼς ζῶ. Καὶ λίγο-λίγο σχεδὸν τὸ κατῶρθωσα. Κάτι ἐλάχιστο, σὰν θαμπὸ καντηλάκι, ἔνοιωθα νὰ ζῇ μέσα μου καὶ γύρω τὸ κορμί μου νὰ σμίγῃ καὶ νὰ χωνεύῃ μέσα στ’ ἀναίσθητα σανίδια τῆς κουβέρτας.

Πόσο ἔμεινα ἔτσι, δὲν ξέρω. Τί μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ κι ἂν μοῦ ἦρθε τίποτε, δὲ θυμοῦμαι. “Αἷφωνα ὅμως ἄρχισα ν’ ἀνατριχιάζω· σὰν κάποιος μαγνήτης νὰ ἐρέθιζε τὰ νεῦρα μου, ὅπως ἡ ὑγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιὰ στὸ φλυάρισμα. Κ’ εὐθὺς πορφυρὸ κῦμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πὼς κολυμποῦσα στὰ αἵματα. Καὶ ὅπως ὁ κοιμάμενος σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο αὐτόματα ξυπνᾷ στὸ λαμπρὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ γὼ ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τ’ ἄνοιξα ἢ τὰ ’κλίσσα δὲ θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνο πὼς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψη ἦταν πὼς ξύπνησα στὸ στομάχι κάποιου ψαριοῦ, πὺ ρούφηξε τὸ καράβι μας. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν στομάχι ψαριοῦ. Ἦταν ὁ οὐρανὸς ψηλὰ καὶ κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλὰ καὶ χαμηλὰ, στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, πὺ ἔβαφε μὲ ἄβρὸ φεγγαβοδὸλημα ὡς καὶ τὸ σωτρόπι* τῆς σκάφης* μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιὰ τίναζε τὴ λαμπάδα τῆς ψηλὰ κ’ ἔρριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμοὺς περαδῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμα* καὶ ποῦ ἡ ἀθάλη* τῆς; Καὶ τὰ δυὸ ἔλειπαν.

σωτρόπι: ἡ ἐσωτερικὴ καρένα πλοίου. *σκάφη*: καράβι μικρόν. *κάμα*: ἡ φλόγα. *ἀθάλη*: καπνιά.

Κάτω στὰ βάθη τοῦ βοριᾶ κάποιο μενεξεδένιο σύγνε-
φο ἄπλωσε καὶ τύλιξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε
κάτω ἀπὸ τὸ πυκνὸ μαγνάδι* του. Καὶ παραπάνω τόξο ἄ-
πλώθηκε λευκοκίτρινο κ' ἔχυσε μεσοῦρανα ποτάμια σκο-
τεινὰ καὶ ποτάμια πράσινα, χρυσορόδινα καὶ γλαυκά, λές
καὶ ἤθελε νὰ βάψη τὸ στερέωμα. Καὶ τὸ τόξο, κινητὸ σὰν
ἀνεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνοῦσε τὰ κρόσσια ἐμπρός,
ἄπλωνε τὶς ἀραχνοῦφαντες δαντέλλες του καὶ πρόβαινε,

ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει καὶ σκεπάζει μὲ ἀφροὺς καὶ
γλῶσσες τὴν ἀμμουδιά. Τ' ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ
καὶ φούσκωναν καὶ κυλοῦσαν πάντα σκοτεινὰ ἢ πράσινα,
χρυσορόδινα ἢ γλαυκά καὶ σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὀ-
λοῦθε σὰν ἡλεκτρικοῦ προβολές χοντρές καὶ ἀδαπάνητες.

μαγνάδι: πέπλον.

Ἡ θάλασσα ἀκίνητη ἀντανακλοῦσε τὰ τόσα χρώματα καὶ φαίνονταν ὅλα ξαφνισμένοι μέσα στὴν τόση λάμψη. Μὰ περισσότερο ξαφνισμένος ἦμουν ἐγώ. Δὲν ἤξερα τί νὰ κάμω καὶ τί νὰ συλλογιστῶ. Ἔφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συντέλεια μποροῦσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν καθένα. Ἡ Γῆ βούλεται νὰ πεθάνῃ μέσα στὰ ροδοκύματα!...

Ἀξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθιὰ μεσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύγνεφο, εἶδα νὰ προβαίνει ἵσκιος πελώριος. Ἡ χοντρή κορμοστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἀγιονόρος. Τὰ δυὸ του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους κ' ἔβλεπαν περήφανα τὸν Κόσμο πρὶν τὸν κλωτῆσουν στὴν καταστροφή. Νάτος, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας! Τὸν ἔβλεπα κ' εἶχα σύγκρυο στὴν ψυχή. Ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέσῃ τὸ φριχτὸ χτύπημα. Πάει τώρα ἡ Γῆ με τοὺς καρπούς, πάει κ' ἡ θάλασσα με τὰ ξύλα* της! Οὔτε τραγούδια πλιό, οὔτε ταξίδια, οὔτε φιλιά!

Ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ὁ ἵσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ με ἄλματα πύρινα. Κι ὅσο γρηγορώτερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε ἡ κορμοστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρεμος ὄγκος χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρυ μου. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φοροῦσε στὸ κεφάλι καὶ τὰ πλούσια μαλλιά γαλάζια χήτη* ἄπλωναν στὶς πλάκες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπο, τὰ ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χεῖλη της τὰ κοραλλένια ἔχυναν γύρα κάποια λάμψη ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνεια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κ' ἔσφιγγε τὸ κορμὶ ὁλόχρυσος θώρακας λεπιδωτὸς καὶ πρόβαλλε στὸ ἀρι-

ξύλα: τὰ καράβια. χήτη: χαίτη.

στερὸ τὴν ἀσπίδα κ' ἔπαιζε στὸ δεξιὶ τῇ Μακεδονικῇ σά-
ρισα*.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φωνὴ γλυκεῖα,
ἡρεμὴ καὶ μαλακὴ ἄκουσα νὰ μοῦ λέη:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

Ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! ψιθύρισα μὲ περισσότερην
ἀπορία. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;
Δὲν ἤξερα τί ρῶτημα ἦταν ἐκεῖνο καὶ τί νὰ τῆς ἀποκριθῶ,
ὅταν ἡ φωνὴ ξαναδευτέρωσε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Τώρα, Κυρά μου! ἀπάντησα χωρὶς νὰ σκεφτῶ. Τώ-
ρα βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! οὔτε τὸ χῶμα του δὲ βρίσκεται
στὴ γῇ.

Ὡϊμέ! κακὸ ποὺ τό ἴπαθα! Ἡ χιλιόμορφὴ κόρη ἔγινε
μεμιᾶς φοβερὸ σίχαμα. Κύκλωπας βγῆκε ἀπὸ τὸ κῦμα κ'
ἔδειξε λεπιοντυμένο τὸ μισὸ κορμί. Ζωντανὰ φίδια τὰ με-
ταξόμαλλα σηκώθηκαν περαδῶθε, ἔβγαλαν γλῶσσες καὶ
κεντριά φαρμακερὰ κ' ἔχυσαν φοβεριστικὸ ἀνεμοφύσημα.
Τὸ θωρακωτὸ στηθὸς καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν
ἀμέσως, σὰ νὰ ἦταν ἡ Μονοβύζω* τοῦ παραμυθιοῦ. Τώρα
καλογνώρισα μὲ ποιόν εἶχα νὰ κάμω! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος
τῆς γῆς, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας ἄγγελος. Ἦταν ἡ Γορ-
γόνα, τ' Ἀλέξαντρου ἡ ἀδερφή, ποὺ ἔκλεψε τὸ ἀθάνατο νε-
ρὸ καὶ γύριζε ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ Δόξα ἦταν
τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέραστη κ' αἰώνια σὲ στε-
ριά καὶ θάλασσα. Καὶ μόνο γιὰ Κείνης τὸν ἐρχομὸ ἔχυσε
ὁ Πόλος τὸ Σέλας* του, νὰ στρώσῃ τὸν ἀθέρα μὲ τῆς πορ-
φύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φθαρτὸ σῶμα,
ἀλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τώρα στὴν ἄκριτή

σάρισα: μακρὸ ἀκόντιον. *Μονοβύζω:* φανταστικὴ γυναῖκα μὲ ἓνα στηθός.
σέλας: φωτεινὸν μετέωρον εἰς τοὺς πόλους.

μου ἀπόκριση μανιασμένη ἔρριξε τὸ χέρι, ἓνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι στὴν κουπαστή, ἔπαιξε ζερβόδεξα τὴν οὐρά της κ' ἔδειξε Ὁκεανὸ τὸ μαλακὸ Πόντο.

— Ὅχι, Κυρά, ψέματα!... τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκεῖνη μὲ κοίταξε αὐστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη-καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Ζῇ καὶ βασιλεύει· ἀπάντησα εὐθύς. Ζῇ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμον κυριεύει.

Ἄκουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰ νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἢ φωνή μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας κ' ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε τὸ κρινάτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπώντας ἀπὸ τὰ χεῖλη της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὀλοπόρφυρον ἀέρα χύθηκε τραγούδι πολεμικὸ, λὲς καὶ γύριζε τώρα ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ' ἀέρινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσορόδινα καὶ τὰ γλαυκά, νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν Στέμμα* γιγάντιο. Ἦταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἢ μὴν ἦταν ἀπόκριση στὸ ρῶτημα τῆς ἀθάνατης; Ποιὸς ξέρει. Μὰ σιγά-σιγὰ οἱ ἀχτῖνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβήνουν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λὲς κ' ἔπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Γοργόνα στὴν ἄβυσσο.

Τώρα οὔτε Στέμμα οὔτε Τόξο* φαινόταν πουθενά. Κάπου-κάπου σκόρπια σύγνεφα ἔμεναν σταχτιά καὶ κάτω

Στέμμα: δακτύλιος ποὺ περιβάλλει τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην. **τόξο:** τὸ οὐράνιον τόξον.

χρα· καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μου θαμπὴ καὶ ξέθωρη ἢ πορφύ-
ρα τῆς πατρίδας μου.

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισο-
κάναλα ἐκείνη τὴ νύχτα.

(Λόγια τῆς πλώρης)

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΠΟΙΑΣ ΜΥΤΗΣ

Θ. Ποταμιάνου

Ὁ Θέμος Ποταμιάνος ἐγεννήθη τὸ 1895 εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1973 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ναυτικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεστρατεύθη τὸ 1935. Εἰς τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη τὸ 1923· ὅλα του τὰ βιβλία εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ζωὴν της, τὴν ὁποίαν περιγράφει μὲ τρόπον εὐχάριστον καὶ θελκτικόν. Ἐγραψεν: «Εὐθυμες ἱστορίες», «Θαλασσινὲς σελίδες», «Ἐδῶ βυθὸς» κ.ἄ. Ἐγραψεν ἀκόμη καὶ θεατρικὰ ἔργα.

λοι γνωρίζετε βέβαια τὴ ζαργάνα, τὸ ἀσημένιο ἀφρόψαρο μὲ τὴν πράσινη ράχη καὶ μὲ τὴ μεγάλη μύτη. Ἀκοῦστε κι ἓνα παραμῦθι ποὺ τὴν ἀφορᾷ: Μιὰ μέρα, ποὺ ὁ θεὸς τῆς θάλασσας ἦτανε στὰ κέφια του, μάζεψε γύρω του, ὅλα τὰ ψάρια καὶ τὰ ῥώτησε ἂν εἶχανε κανένα παράπονο.

— Ἄν κανένας ἀπὸ σᾶς, τοὺς εἶπε, νομίζει πὼς εἶναι ἀδικημένος σὲ τίποτα, νὰ βγῇ μπροστὰ καὶ νὰ τὸ πῇ. Ἐγὼ θὰ διορθώσω ἀμέσως τὸ ἄδικο.

Τί ἦτανε νὰ τὸ πῇ αὐτό; Ὅλα τὰ ψάρια βγήκανε στήν... ἀναφορά, ὅλα βρεθήκανε ἀδικημένα κι ἄρχισαν νὰ φωνάζουν — τότε τὰ ψάρια εἶχανε φωνή — καὶ νὰ ζητοῦν τὸ δίκιο τους. Ἄλλο ἔλεγε πὼς εἶναι ἀδικημένο στὸ σῶμα, πὼς ἔχει σῶμα μικρὸ καὶ ἀδύνατο, ἄλλο ἔλεγε πὼς δὲν εἶχε ὁμορφο σουλούπι, ἄλλο ἔλεγε πὼς δὲν ἔβρισκε

εὐκόλα τροφή, καὶ τὰ ρέστα. "Ολοὶ ἤθελαν κάτι ν' ἀλλά-
ξη ἀπὸ τὴν κατάστασιν.

— Σύμφωνοι, εἶπε ὁ θεός. Μπῆτε στὴ γραμμὴ κι ἄς
λέη ὁ καθένας τί ἀκριβῶς θέλει. Ἐγὼ θὰ σᾶς ἱκανοποιήσω
ὅλους.

Μπήκανε τὰ ψάρια στὴ γραμμὴ καὶ τὸ καθένα ὑπέ-
βαλε τὸ αἶτημά του. Κι ὁ θεὸς τὰ ἱκανοποιοῦσε ὅλα μοι-
ράζοντας καινούργια χαρίσματα δεξιὰ-ἀριστερά. Ἀλλου-
νοῦ ἔδωκε μεγάλο ἀνάστημα, ἀλλουνοῦ γρηγοράδα, ἄλ-
λουνοῦ ὁμορφιά, ἀλλουνοῦ μάτι δυνατό, ἀλλουνοῦ στόμα
μεγάλο, ἀλλουνοῦ μεγάλη οὐρά, σύμφωνα μὲ ὅ,τι γύρευε
ὁ καθένας. Σὲ λίγο ἐτελείωσε ἡ διανομὴ κι ὅλα τὰ ψάρια,
μὲ καινούργια πιά ἐμφάνισιν, σκόρπισαν εὐχαριστημένα.
Εὐχαριστημένος κι ὁ θεός, σηκώθηκε ἀπὸ τὸν κοραλλέ-
νιο θρόνον του κι ἐτοιμάστηκε νὰ ἀποσυρθῇ στὸ ἰδιαίτε-
ρο διαμέρισμά του. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ἐπρόβαλε
λαχανιασμένη μπροστά του ἡ ζαργάνα καὶ τὸν σταμάτησε.

— Θεούλη μου, φώναξε, ἐμένα δὲν μοῦδωκες τίποτα.

— Καὶ ποῦ ἦσουν τόσην ὥρα; ρώτησε ὁ θεός.

— Ἦμουν ἀ πίσω-πίσω. Δὲν μ' ἄφιναν οἱ ἄλλοι νὰ
προχωρήσω.

— Ἀργὰ ἔρχεσαι, εἶπε ὁ θεός. Τώρα τὰ μοίρασα ὅλα.

Ἡ ζαργάνα ἄρχισε νὰ κλαίῃ γοερὰ καὶ νὰ θολώνῃ μὲ
τὰ δάκρυά της τὸ νερό.

— Στάσου! στάσου! φώναξε ὁ θεός. Ἐσὺ πᾶς νὰ θο-
λώσης ὅλη τὴ θάλασσα! Σταμάτα! Κάτι θὰ γίνῃ καὶ γιὰ
σένα.

Σκέφθηκε λίγο ὁ θεός κι ἔπειτα πρόσθεσε:

— "Ολα τὰ δῶρα τὰ μοίρασα καὶ δὲν ἔχω τί νὰ σοῦ
δώσω. Μπορῶ ὅμως νὰ σοῦ ἐπιτρέψω νὰ χρησιμοποιοῦσης
ἓνα ἀπὸ τὰ δῶρα ποὺ μοίρασα στοὺς ἄλλους. Κάνε μιὰ

βόλτα, κοιτάζε τα ἄλλα ψάρια καὶ διάλεξε τί σοῦ ἀρέσει ἀπ' ὅ,τι ἔχουν ἐπάνω τους. Θὰ σοῦ δώσω ἀντίγραφο.

Παίρνει δρόμο ἡ ζαργάνα καὶ σὲ λίγο ξαναγυρίζει.

— Βρῆκα! εἶπε στὸ θεό. Θέλω νὰ μοῦ δώσης μιὰ μύτη, πὺ νὰ μοιάζῃ σὰν τὴ μύτη τοῦ ξιφία. Αὐτὸ τὸ μοντέλο μοῦ ἀρέσει!

— Καλέ, τί πῆγες καὶ διάλεξες!... εἶπε ὁ θεός, μ' ἓνα μορφασμό.

— Αὐτὸ μοῦ ἀρέσει! ἐπέμενε ἡ ζαργάνα.

— Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου! εἶπε ὁ θεός.

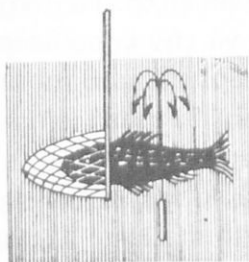
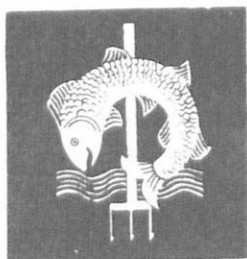
Καὶ ἀμέσως τῆς ἐκόλλησε μιὰ πελώρια μύτη, λίγο πιὸ μικρὴ ἀπὸ τὸ μπόϊ της. Ἀπὸ τότε ἡ ζαργάνα γυρίζει περήφανη στὴ θάλασσα καὶ παριστάνει τὸν ξιφία. Κανένα ψάρι δὲν ἔχει τὴ μύτη της.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ παραμῦθι καὶ ἀρχίζει μιὰ ἄλλη ἱστορία, πὺ συνεχίζεται ἀκόμα. Ἡ μεγάλη μύτη τῆς ζαργάνας δὲν τῆς βγῆκε σὲ καλὸ. Τὰ μικρὰ ψάρια ἀντὶ νὰ τὴν φοβοῦνται, ἄρχισαν νὰ τὴν κοροϊδεύουν. Ὅταν τὴν ἔβλεπαν νὰ ζυγώνῃ, ἄρχιζαν τὶς φωνές:

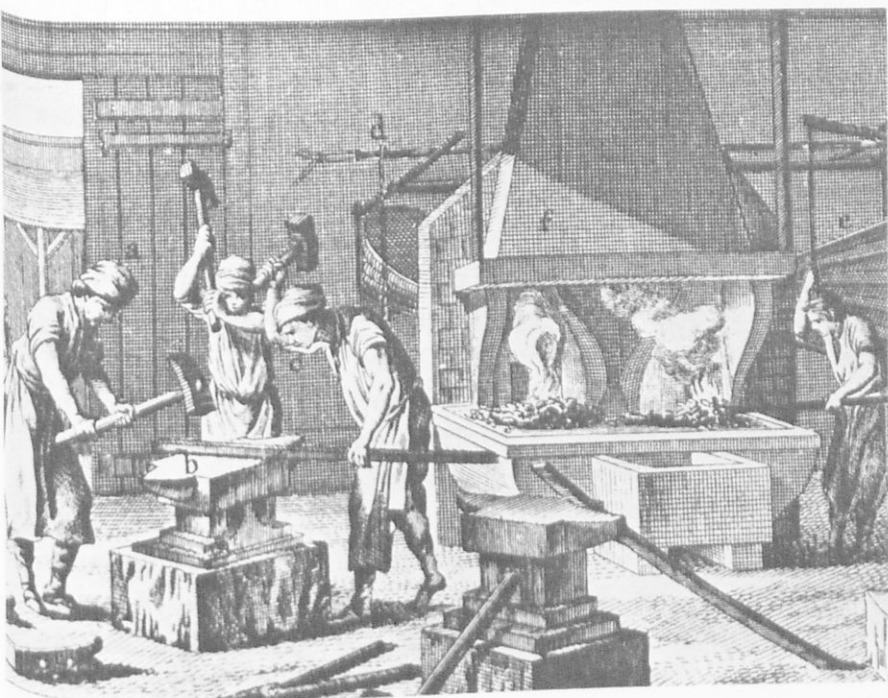
— ὦ! Ἡ μυταροῦ! ἡ μυταροῦ!

Ὅσο γιὰ τὰ ψάρια τὰ μεγάλα, αὐτὰ διακρίνουνε τὴ ζαργάνα ἀπὸ μακριά, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μύτης της, καὶ τὴ στρώνουνε στὸ κυνήγι. Ἐντροπὴ τότε ἡ ζαργάνα ζητᾷ νὰ τρυπώσῃ πουθενά, μὰ ἡ μύτη της τὴν ἐμποδίζει. Κι' ἔτσι ἀναγκάζεται νὰ πλέῃ πάντα στὸν ἀφρό.

Γενικά μπορεί νά πῃ κανεῖς ὅτι ἡ μύτη στή ζαργάνα εἶναι ἓνα αἰώνιο βάσανο κι ἓνα αἰώνιο ἐμπόδιο. Τί τὴν ἤθελε; Κακὸ τῆς κάνει, καλὸ δὲν τῆς κάνει. Κι ὅμως δὲν εἶναι μετανοιωμένη. "Ἄς πηγάζουν ἀπὸ τὴ μύτη αὐτὴ ὅλες οἱ δυσκολίες, ὅλες οἱ κακοτυχίες, ὅλες οἱ ἀναποδιές. Ἡ ζαργάνα δὲν τὴν ἀλλάζει μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου.

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΔΑΙΔΑΛΟΣ ΚΑΙ ΙΚΑΡΟΣ

Ἄνδρ. Καρκαβίτσα

ταν στήν Ἀθήνα, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἕνας ξακουσμένος τεχνίτης πού τὸν ἔλεγαν Δαίδαλο. Ὅτι καὶ ἂν βάλῃ ὁ νοῦς σας, μπορούσε νὰ τὸ φτιάσῃ. Μὲ τόση τέχνη σκάλιζε τὰ ἀγάλματα, πού οἱ ἄνθρωποι, ἅμα τὸν ἔβλεπαν, θαρροῦσαν πὼς εἶναι ἔτοιμα νὰ κουνηθοῦν καὶ νὰ μιλήσουν.

Κάποτε ὁ Δαίδαλος πῆγε στήν Κρήτη, πού βασίλευε ὁ Μίνως. Μὲ μεγάλη χαρὰ δέχτηκε ὁ βασιλιάς τὸν περίφημο τεχνίτη καὶ τοῦ ἔδωσε παραγγελία νὰ φτιάσῃ τὸ φοβερό Λαβύρινθο.

Ὅταν τελείωσε τὸ Λαβύρινθο κι ἄλλα πολλὰ μεγάλα ἔργα, θέλησε ὁ Δαίδαλος νὰ γυρίσῃ στήν πατρίδα του.

Ὁ Μίνως ὅμως τὸν κάλεσε στὸ παλάτι καὶ τοῦ εἶπε:

«Ἐμαθα, Δαίδαλε, πὼς θέλεις νὰ φύγῃς. Νὰ τὸ βγάλῃς ἀπὸ τὸ νοῦ σου· ποτὲ δὲ θὰ σοῦ δώσω τὴν ἄδεια. Πρόσταξα σὲ ὅλους τοὺς караβοκύρηδες νὰ μὴ σὲ πάρῃ κανένας στὸ καράβι του! Τ' ἀκοῦς;».

Ὁ Δαίδαλος δὲν ἔδωσε ἀπόκριση στὰ λόγια αὐτά, μόνο χαιρέτησε κι ἔφυγε ἀπὸ τὸ παλάτι.

Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμὴ τίποτ' ἄλλο δὲν εἶχε στὸ νοῦ του παρὰ πὼς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ πού συλλογιζόταν, χτύπησε χαρούμενος τὰ χέρια του καὶ φώναξε:

«Ἄς κρατήσῃ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους του τὶς προσταγές του ὁ βασιλιάς! Ἐμένα δὲν μπορεῖ νὰ μ' ἐμποδίσῃ, θὰ πετάξω ψηλὰ σὰν τὸ πουλί!»

Κάθισε τότε κι ἔφτιασε ἀπὸ ἀετοῦ φτερά δυὸ μεγάλες φτεροῦγες καὶ τὶς κόλλησε μὲ κερί. Ὑστερα ἔφτιασε ἄλλες δυὸ πιὸ μικρότερες, γιὰ τὸ παιδί του τὸν Ἴκαρο.

Τὶς ἔδεσε ὕστερα στὶς πλάτες του, καί, ἅμα τὶς κουνοῦσε μὲ τὰ χέρια του, στεκόταν στὸν ἀέρα. Ἀφοῦ γυμνάστηκε κάμποσο καιρὸ καὶ γύμνασε καὶ τὸν Ἴκαρο, ἀποφάσισε νὰ φύγουν.

Ἀλλὰ πρὶν ξεκινήσουν εἶπε στὸ παιδί του:

«Πρόσεχε, Ἴκαρέ μου, νὰ πετᾷς πάντα κοντὰ μου.

Μὴν ἀνεβαίνεις πολὺ ψηλά, γιατί ὁ ἥλιος θὰ λυώσῃ τὸ κερί, καὶ τὰ φτερά θὰ σοῦ πέσουν· δὲ θὰ μπορῇς πιά νὰ σταθῇς στὸν ἀέρα. Θὰ πέσης καὶ θὰ σκοτωθῇς. Μὰ οὔτε καὶ πολὺ χαμηλὰ νὰ κατεβαίνης, γιατί μπορεῖ νὰ βραχοῦν στὴ θάλασσα καὶ νὰ βαρύνουν· καὶ τότε πάλι δὲ θὰ μπορῇς νὰ τὶς κυβερνᾷς».

Ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν πατέρας καὶ γιός. Ἐπειτα τίναξαν τὶς φτεροῦγες τοὺς καὶ πέταξαν ψηλά. Μπροστὰ πήγαινε ὁ Δαίδαλος, ἀπὸ πίσω ὁ Ἴκαρος.

Σὲ λίγο ἄφησαν πίσω τοὺς τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης καὶ ταξίδευαν ἀπάνω ἀπὸ τὴ μεγάλη θάλασσα.

Οἱ ναῦτες τῶν караβιῶν ποὺ ἀρμένιζαν, ἄφησαν τὴ δουλειά τοὺς· οἱ ψαράδες παράτησαν τὰ δίχτυα τοὺς, κι οἱ ζευγολάτες ἔρριξαν χάμω τὴ βουκέντρα καὶ σταμάτησαν τὸ ἀλέτρι. Ὡς καὶ οἱ τσοπάνηδες ἄφησαν τὴ φλογέρα τοὺς. Ὅλοι μὲ τὰ κεφάλια σηκωμένα κατὰ τὸν οὐρανὸ καὶ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, κοίταζαν τὰ δυὸ παράξενα πουλιὰ ποὺ ἔσκιζαν τὸν ἀέρα.

Ὁ Ἴκαρος στὴν ἀρχὴ πετοῦσε καθὼς τοῦ εἶχε πεῖ ὁ πατέρας του. Μὰ ὕστερα συλλογίστηκε πὼς δὲν θὰ ἦταν ἄσχημα ν' ἀνεβῇ πιο ψηλά, γιὰ ν' ἀγναντέψῃ πιο καλύτερα κάτω. Ἐδωσε μιὰ καὶ ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει πιο ψηλά.

Μὰ γρήγορα ἐγίνε ἐκεῖνο ποὺ φοβόταν ὁ πατέρας του. Ὁ ἥλιος ἔλυωσε τὸ κερί καὶ τὰ φτερά ξεκόλλησαν καὶ σκορπίστηκαν στὸν ἀέρα. Ὁ Ἴκαρος ἄρχισε νὰ πέφτῃ γρήγορα σὰν πέτρα.

«Πατέρα μου!... πατέρα μου!...», φώναξε σπαραχτικά.

Μὰ ὅσο νὰ γυρίσῃ ὁ Δαίδαλος νὰ ἰδῇ, ὁ Ἴκαρος εἶχε πέσει στὴ θάλασσα καὶ τὸ κύμα τὸν κατάπιε.

«Παίδι μου!... Ἴκαρε, παίδι μου!...», φώναξε θρη-

νώντας ὁ δυστυχισμένος πατέρας.

Ἐκεῖ ποὺ ἔψαχνε πετώντας ἀπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἶδε σκορπισμένα τὰ φτερὰ καὶ κατάλαβε πὼς πνίγηκε ὁ γιός του.

Κατέβηκε τότε στὸ πιὸ κοντινὸ νησί, καὶ περίμενε κλαίοντας καὶ παρακαλώντας τοὺς θεοὺς. Τέλος ἓνα μεγάλο δελφίνι ἦρθε κι ἔβγαλε στὴν ἀμμουδιὰ νεκρὸ τὸ παιδί του.

Ἐκεῖ ἔθαψε μὲ κλάματα καὶ μοιρολόγια ὁ Δαίδαλος τὸν Ἴκαρο, κι ἀπὸ τότε τὸ νησί τὸ λένε Ἴκαρία. Ἡ γύρω θάλασσα εἶναι τὸ Ἰκάριο πέλαγος.

ὁ χωριό μου εἶναι χτισμένο σὲ μιὰ πλαγιά. Ἀπὸ κεῖ περνᾷ ὁ δημόσιος δρόμος, πὺν πηγαίνει ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα στὴ Γραβιά.

Μιὰ μέρα στὸ χωριουδάκι μας ἀκούστηκε μιὰ μεγάλη εἶδηση. Στὸν κάμπο τὸ μεγάλο ἦρθαν χιλιάδες ἐργάτες νὰ κάμουν τὴ γραμμὴ γιὰ τὸ σιδηρόδρομο. Θὰ προχωρήσει, ἔλεγαν, στὴ Λάρισα, κι ἀπὸ κεῖ, ἂν δεχόταν ἡ Τουρκία — ἡ Μακεδονία ἦταν ἀκόμη σκλάβα — θὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ σιδηρόδρομο τῆς Εὐρώπης.

«Καὶ πῶς θὰ περάσει τὶς Καταβόθρες*, γιὰ νὰ κατεβῇ στὸν κάμπο τῆς Λαμίας;» ρώτησε κάποιος.

— «Θὰ τὸ τρυπήσουν τὸ βουνό, ἐξήγησε ἄλλος, καὶ ὁ σιδηρόδρομος θὰ περνᾷ ἀπὸ μέσα».

— «Πάει, χάλασε ἡ πλάση!» εἶπε ὁ νουνός μου. «Ἄν μποροῦσα δὲ θὰ τοὺς ἄφηνα· ποτὲ δὲ θὰ τοὺς ἄφηνα».

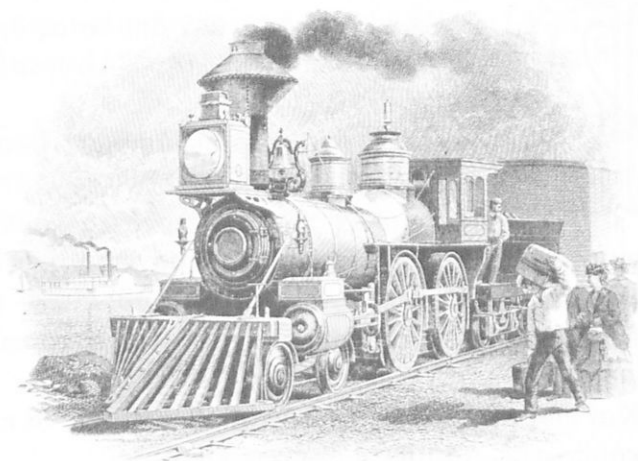
— «Γιατί, γεροπατέρα», τὸν ἐρώτησε ἓνα παλληκάρι χαμογελώντας.

— «Γιατί, λέει; Γιατί... αὐτὰ εἶναι τοῦ σατανᾶ δουλειές. Θὰ τρυπήσουν τὸ βουνό, λέει! Ἄμ ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τὸ βάλλῃ ἐκεῖ τὸ βουνὸ κάτι ἤξερε... Ἀλίμονο! Ἦρθαν οἱ ἄνθρωποι ν' ἀλλάξουνε τὸν κόσμον...».

Ὁ μακαρίτης ὁ νουνός μου, ὁ Νάσος ὁ Πουρνάρας, πίστευε ὅλα τὰ παράξενα. Πῶς τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας τοῦ φέρνει καλὴ τύχη· πῶς μπορεῖ νὰ πετύχῃ μὲ τὸ σιδερόχορτο* ν' ἀνοίξῃ σιδερόπορτες καὶ νὰ βρῇ κρυμ-

Καταβόθρες: ὀνομασία τοῦ ὄρους Οἶτη. *σιδερόχορτο*: φυτὸν ποὺ κατὰ τὸν λαὸν ἔχει μαγικὰς ιδιότητες.

μένους θησαυρούς· πίστευε τὶς νεραίδες καὶ τὸ μάτιασμα·
μὰ τὸν τηλέγραφο καὶ τὸ σιδηρόδρομο, τὰ νόμιζε ἔργα
τοῦ σατανᾶ, πὺ ἤθελαν νὰ χαλάσουν τὸν ὁμορφο κόσμο
τοῦ Θεοῦ...

Σὲ λίγα χρόνια μάθαμε πὺς στρώθηκε ὁ σιδηρόδρο-
μος, τρυπήθηκε τὸ βουνὸ καὶ οἱ ἄνθρωποι ταξιδεύουν ἀπὸ
τὴν πρωτεύουσα στὴ Λάρισα. Ὁ νουνός μου δὲν ἤθελε
οὔτε νὰ βγῇ κατὰ τὸν κάμπο τὸ μεγάλο. Κάθε χρόνο πῆ-
γαινε νὰ ἐξομολογηθῇ σ' ἓνα μοναστηράκι πὺ εἶναι στὴν
πλαγιά τῆς Οἴτης, ἀντίκρυ στὸν κάμπο τῆς Λαμίας. Ἀπὸ
τότε πὺ ἔμαθε πὺς ὁ σατανὰς τελείωσε τὸ ἔργο του, ἄλ-
λαξε δρόμο. Δὲν ἤθελε νὰ δῇ τὸ σιδηρόδρομο.

Μιά χρονιά θέλησε νὰ μὲ πάρῃ καὶ μένα στὸ μονα-
στήρι.

«Ἀπὸ κεῖ πὺ πᾶς, τοῦ εἶπε ὁ πατέρας μου, εἶναι πολὺ
μακριά. Νὰ βγῆτε στὸ σταθμὸ καὶ νὰ μπῆτε στὸ σιδηρό-
δρομο. Βγαίνετε στὸ Λιανοκλάδι, κι ἀπὸ κεῖ εἶναι κοντὰ

τὸ μοναστήρι».

— «Ὅλα κι ὅλα, κουμπάρε· αὐτὸ μόνο δὲ γίνεται.».

— «Τότε πηγαίνετε ἀπὸ τὸ συντομώτερο δρόμο. Ἄν τύχη νὰ περνᾷ ἡ ἀμαξοστοιχία θὰ τὴ δῆτε ἀπὸ ψηλά· δὲν πιστεύω νὰ πᾶς στὴν κόλαση ποὺ θὰ τὴ δῆς».

— «Ἄς εἶναι» παραδέχτηκε ὁ νουνός. «Ξέρω τί θὰ κάμω».

Ἔτσι ξεκινήσαμε. Πηγαίναμε πάντα στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ κι ὁ νουνός δὲν ἤθελε νὰ κατεβούμε στὸν κάμπο, πού, ὅπως ἔλεγε ὁ κόσμος, πηγαινοερχόταν ὁ σιδηρόδρομος. Ἐξαφνα βλέπομε νὰ προβάλλῃ μέσ' ἀπὸ τὴ γῆ καπνός, καὶ σὲ λίγο ἓνα παράξενο πρᾶμα νὰ σέρνῃ κάτι κουτιά πίσω του. Φαινόταν σὰν ἓνα μεγάλο φίδι, ποὺ κατέβαινε μὲ ὀρμὴ στὸν κάμπο, νὰ καταπιῇ ὅ,τι κι ἂν ἔβρισκε μπροστά του.

«Χριστὸς καὶ Παναγιά!» φώναξε ὁ νουνός μου. «Νὰ ὁ διάβολος! ... Τρέξε παιδί μου!». Κι ὥσπου ν' ἀνοιγοκλείσω τὰ μάτια μου, βρέθηκε στὴν πίσω ράχη.

Ἐγὼ κάθισα νὰ δῶ τί θὰ γίνῃ. Σὲ λίγο ἄκουσα σφυριγματιᾶς καὶ εἶδα τὸ παράξενο φίδι νὰ σταματήσῃ κοντὰ σ' ἓνα σπιτάκι.

Εἶδα νὰ βγαίνουν ἄνθρωποι, νὰ μπαίνουν ἄλλοι, κι ὕστερα, ἀφοῦ ἔβγαλε κάμποσες τουλοῦπες καπνὸ καὶ σφύριξε, πῆρε πάλι τὸν κάμπο, ὥσπου χάθηκε.

Ἔτρεξα γιὰ τὸ νουνό μου. Τὸν ἤβρα νὰ κάθετα κοντὰ σὲ μιὰ βρυσούλα συλλογισμένος.

— «Τί ἔγινες, παιδί μου;» μὲ ρώτησε. Τοῦ εἶπα ὅ,τι εἶδα.

— «Ἐμένα, παιδί μου, εἶπε, μοῦ κόπηκαν τὰ πόδια· δὲν μπορῶ νὰ προχωρήσω. Δὲν εἶναι πράματα αὐτά· πάει, χάλασε ὁ κόσμος! Ἔλα νὰ κατεβούμε στὴ Γραβιά. Θὰ μείνωμε σὲ κάποιον κουμπάρο μου. Αὔριο βλέπομε».

Τὸ βράδυ κάτι εἶπε μυστικά με τὸν κουμπάρο του.
«Λές, κουμπάρε, νὰ τ' ἀποφασίσω; Τὸ κρίμα στὸ λαιμό σου».

— «Τὸ παίρνω, κουμπάρε», τοῦ εἶπε.

Ὑστερα ἀπὸ τὸ φαγὶ μᾶς ἔβαλαν σὲ μιὰ κάμαρα νὰ κοιμηθοῦμε. Εἶχε περάσει πολλὴ ὥρα κι ὥστόσο δὲ μ' ἔπαιρνε ὕπνος, θέλεις ἀπὸ τὴν ταραχὴ μου, θέλεις πὺ κοιμόμουν πρώτη φορὰ σὲ ξένο σπίτι.

Νόμιζα πὼς ὁ νουνὸς μου κοιμόταν βαθιά. Ἐξαφνα ἄκουσα:

— «Κοιμήθηκες, παιδί μου;».

— «Ὅχι, νουνέ».

— «Ἐμένα δὲ με ἀφήνει ἡσυχον ὁ σατανάς».

— «Τί ἔχεις, νουνέ;».

— «Μὰ δὲ θὰ τοῦ περάση· ὄχι, δὲ θὰ τοῦ περάση! Ξέρω ἐγὼ τί θὰ κάμω».

— «Σὲ πονεῖ τίποτα, νουνέ;».

— «Σὲ καλὸ σου! με πονεῖ!... Τί νὰ με πονῇ; Τί λές κι ἐσύ, δοκιμάζομε τώρα πὺ εἵμαστε κοντά;».

Δὲν κατάλαβα τί ἤθελε νὰ πῇ. «Παραμιλεῖ, ὁ καημένος ὁ νουνὸς» συλλογίστηκα.

— «Καὶ τί θὰ πάθωμε στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς;» ἐξακολούθησε. «Ἀφοῦ τὸ κάνουν τόσοι ἄλλοι, γιατί ὄχι κι ἐμεῖς;... Ἔ, καὶ τί θὰ λένε στὸ χωριό μου, ἅμα μάθουν πὼς ταξίδεψα με τὸ σιδηρόδρομο!...».

Ξυπνήσαμε πρωὶ καὶ πήγαμε στὴν ἐκκλησία. Ἀνάψαμε κεριὰ καὶ προσευχηθήκαμε.

«Συχώρα με, Θεέ μου!» εἶπε ὁ νουνὸς καὶ βγήκαμε καὶ πήραμε τὸ δρόμο κατὰ τὸν Μπράλο, πὺ ἦταν ὁ σταθμός. Ὅταν φτάσαμε, ὁ νουνὸς ἔπιασε κουβέντα με τὸ σταθμάρχη.

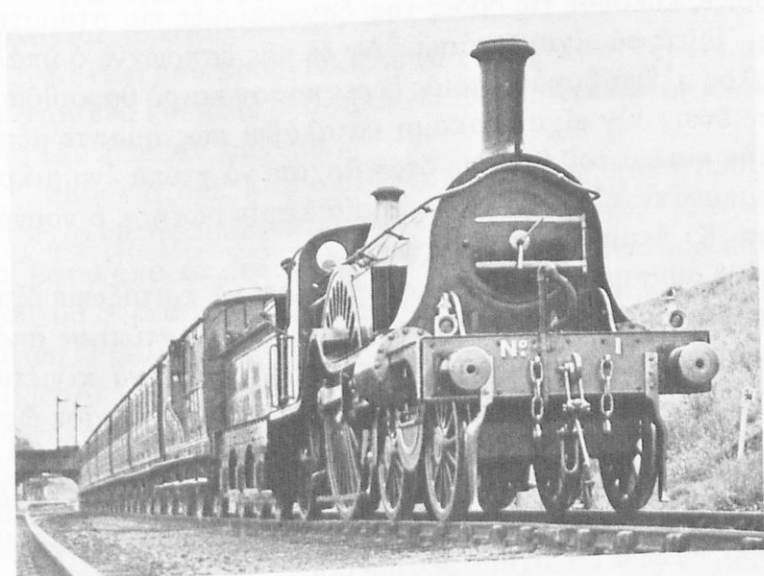
— «Γιὰ νὰ πάω στὸ μοναστήρι, ποῦ θὰ σταματήσωμε;».

— «Στὸ Λιανοκλάδι».

— «Κοντὰ εἶναι» εἶπε ὁ νουνός. «Καὶ δὲ θὰ κοστίσῃ πολὺ, ἔ;. . Μιὰ δυὸ δεκάρες;».

Ὁ σταθμάρχης γέλασε. «Βάλε ἀκόμη» εἶπε.

— «Πενήντα λεπτὰ;».

— «Ἀκόμη».

— «Ἀκόμη;. . . Πᾶμε» μοῦ λέει. «Νὰ πέση κανεὶς σὲ ἁμαρτία καὶ νὰ πληρώσῃ ἀπάνω ἀπὸ πενήντα εἶναι πολὺ!». Σὲ λίγο πρόσθεσε:

«Μὴ θὰ κουραστῇ ὁ σιδηρόδρομός σας, ποῦ θὰ πάρῃ δυὸ ἀνθρώπους παραπάνω; Ἴσα οἱ μεγάλοι, ἴσα κι ἐμεῖς, φτωχοὶ ἄνθρωποι, νὰ πληρώσωμε!».

Ὡστόσο πληρώσε καὶ μᾶς ἔδωσαν δυὸ χαρτονάκια. Διάβασα: «Μπράλος-Λιανοκλάδιον».

Ἐξαφνα ἀκούστηκε βουητό, καὶ σὲ λίγο, ἀπὸ τὶς δυὸ σιδερένιες σφαῖρες ποὺ ἦταν ἀπάνω σ' ἓνα κοντάρι, σηκώθηκε ἡ μιὰ ψηλότερα ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὰ νὰ τὴ σήκωνε κάποιο ἀόρατο χέρι. Σὲ λίγο ξεπρόβαλε καὶ τὸ τραῖνο.

Πέταξε τὸν καπνὸ δυὸ τρεῖς φορὲς ἡ μηχανὴ κι ἄρχισε νὰ σφυρίζη δαιμονισμένα. Ὁ νουνὸς ἔκαμε νὰ τρέξη, μὰ σταμάτησε σαστισμένος· κι ἐγὼ τὸ ἴδιο. Ἡ μηχανὴ βούιζε, κυλοῦσε τὶς ρόδες της, ξανασφύριζε καὶ σταμάτησε. Ἐμεῖς τὰ εἶχαμε χάσει. Ἄν δὲ μᾶς ἔσπρωχνε ὁ ὑπάλληλος σ' ἓνα βαγόνι, ποιὸς ξέρει πόσον καιρὸ θὰ καθόμαστε ἔτσι. Δὲν εἶχαμε ἀκόμη καταλάβει πὼς ἡμαστε μέσα στὴν κοιλιὰ τοῦ θηρίου, ὅταν ἄρχισε νὰ χτυπᾷ ἓνα μικρὸ καμπανάκι. «Ἐχομε κι ἐκκλησία λέω!» ρώτησε ὁ νουνὸς μου. Κι ἔκαμε τὸ σταυρό του.

Καθίσαμε στὸ βαγόνι καὶ κάναμε νὰ κοιτάζωμε ἔξω. Πάλι σφύριξε ἡ μηχανή, ἔτριξε τὸ βαγόνι, χτύπησε ἀπὸτομα καί... Χριστέ μου! ὁ κάμπος ἄρχισε νὰ κινιέται ὀλόγυρα καὶ νὰ φεύγῃ πρὸς τὰ πίσω... Δὲν πέρασε ὥρα καὶ βρεθήκαμε στὸ σκοτάδι. Μιὰ λαμπίτσα ἄναψε ψηλὰ καὶ φώτισε μὲ θλιμμένο φῶς τὸ βαγόνι. Ἐξω ὅμως σκοτάδι πυκνόν. «Νύχτωσε κιόλας!» εἶπε ὁ νουνὸς μου μὲ κάποιο φόβο. «Τώρα δὲ εἶχαμε μεσημέρι».

— «Μπήκαμε στὴ σήραγγα τοῦ Μπράλου» εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτες.

— «Περνοῦμε μέσ' ἀπὸ τὸ βουνό, τὴν Καταβόθρα» εἶπα ἐγώ.

— «Ὦχ ὁ μαῦρος!» ἀναστέναξε ὁ γέρος. «Στὴν κοιλιὰ τῆς Καταβόθρας βρέθηκα! Ἄμ δὲν ἔμπαινα καλύτερα στὴν κόλαση!...».

Σηκώθηκε καὶ πρόβαλε στὸ παράθυρο, μὰ γύρισε πίσω τρομαγμένος. Κοίταξε δῶθε κεῖθε, σὰν τὸ ἀγρίμι ποὺ

τὸ ζώνουν τὰ σκυλιὰ καὶ ζητᾷ μέρος νὰ ξεφύγῃ. Ἡ ἀμαξοστοιχία ἔτρεχε, λὲς καὶ βιαζόταν νὰ γλυτώσῃ κι ἐκεῖνη ἀπὸ τὸ φοβερὸ σκοτάδι. Τὸ βαγόνι ἔγερνε, πότε δεξιά, πότε ἀριστερά· τὰ γυαλιὰ ἔτριζαν, τὰ σίδερα βροντοῦσαν κι οἱ ἐπιβάτες ἔγερναν ἕνας ἀπάνω στὸν ἄλλο μὲ γέλια. Μὰ ὁ γερονουνός μου ἦταν ἀξιολύπητος.

«Παναγία βόηθα! Παναγία βόηθα!» ἔλεγε κάθε τόσο κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κι ἐκεῖ πού προσπαθοῦσε νὰ καλοκαθίσῃ ἔπεφτε, πότε στὸν ἕνα καὶ πότε στὸν ἄλλο ἐπιβάτῃ. Κι ἐκεῖνοι γελώντας τὸν ἔπαιζαν σὰν τόπι.

«Βουλιάζομε, λέω!» φώναξε μιὰ στιγμή, πού ἡ ἀμαξοστοιχία κατηφόριζε καὶ τὸ βαγόνι φαινόταν πὼς γλιστροῦσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Θέλησε νὰ πιαστῇ ἀπὸ πάνω μου· μὰ σ' ἕνα τράνταγμα τοῦ βαγονιοῦ κυλίσσαμε κι οἱ δύο κάτω. Ἐβαλαν οἱ ἐπιβάτες τὰ γέλια· ὁ νουνὸς ντράπηκε. Πιάστηκε ἀπὸ τὸ κάθισμα, σηκώθηκε ὅπως ὅπως καὶ μαζεύτηκε σὰν κουβάρι στὴ γωνιά. Μὲ τὸ ἕνα χέρι κρατήθηκε σφιχτὰ ἀπὸ τὰ σανίδια, καὶ μὲ τὸ ἄλλο σκέπασε τὰ μάτια του καὶ δὲν ἔβγαλε μιλιὰ, ὅσο πού βγήκαμε ἀπὸ τὴ σήραγγα.

«Ξύπνα, γέρο! Ξύπνα καὶ ξημέρωσε!» τοῦ φώναζαν οἱ ἐπιβάτες.

Καθὼς ἔνιωσε τὸ φῶς, ἔβγαλε τὸ χέρι του καὶ δειλὰ πλησίασε στὸ παράθυρο καὶ κοίταξε ἔξω. Περνούσαμε μιὰ μεγάλη σιδερένια γέφυρα, πού κρεμόταν στὴν ἄβυσσο. Ἡ Οἶτη κατέβαινε κοφτὴ στὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

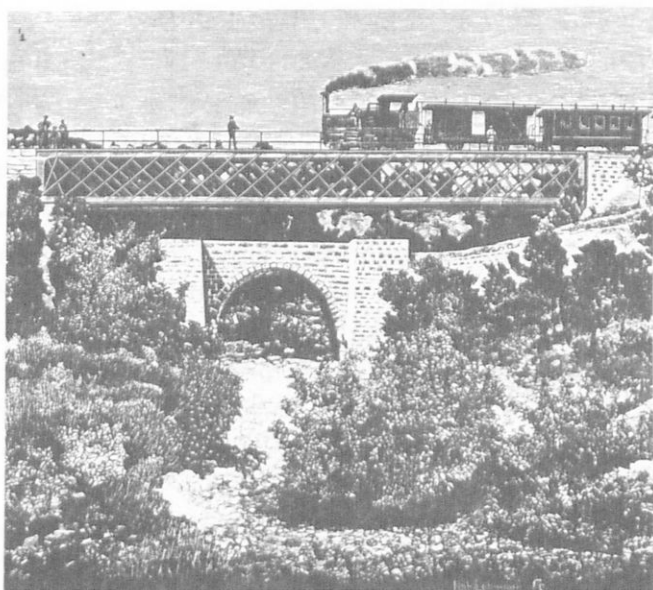
«Μέγας εἶσαι, Κύριε!» εἶπε ὁ νουνός μου κάνοντας τὸ σταυρό του. «Γεράκια γίναμε καὶ πετοῦμε στὸν ἀέρα!».

Ἐγὼ δὲν ἤξερα τί νὰ πρωτοκοιτάξω. Τὸν κάμπο μὲ τὰ χωριὰ καὶ τὴν πρασινάδα του, ἢ τὸ Σπερχεῖο πού τὸν

ἔσκιζε στὴ μέση, σὰν πλατὺς ἀσημόστρωτος δρόμος, ὡς τὴ θάλασσα.

Καὶ ὅλα χόρευαν γύρω μας· δένδρα, τοῖχοι, στῦλοι τοῦ τηλεγράφου, βράχοι στριφογύριζαν κι ἔφευγαν πίσω, σὰ νὰ τρόμαζαν κι ἐκεῖνα τὸ θηρίο ποὺ περνοῦσε ἀνάμεσά τους.

Τέλος ἡ ἀμαξοστοιχία κατέβηκε στὸν κάμπο, πέρασε ἀπάνω ἀπὸ μιὰ πολύτοξη γέφυρα τοῦ ποταμοῦ, καὶ σταμάτησε στὸ Λιανοκλάδι.

«Μπά! σὲ σαμάρωσαν καὶ σένα οἱ φράγκοι!» ἄκουσα τὸ νουνοῦ μου νὰ ψιθυρίζει μὲ θλίψη, κοιτάζοντας τὴ γέφυρα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ὅταν φτάσαμε στὸ Λιανοκλάδι, ὁ νουνοῦς δὲν ἤθελε νὰ βγῇ.

«Τί πειράζει» μοῦ εἶπε· «ἐμεῖς πληρώσαμε πού πληρώσαμε· ἄς πᾶμε λίγο πάρα πέρα».

Μὰ ὁ ὑπάλληλος μᾶς κατέβασε· «ὥς ἐδῶ, εἶπε, εἶναι τὰ εἰσιτήριά σας».

Ὁ νουνὸς κατέβηκε δυσαρεστημένος.

«Καταντροπιάστηκα σήμερα» μοῦ εἶπε. «Κοίτα καλὰ νὰ μὴν πῆς τίποτα στὸ χωριὸ καὶ μὲ γελάσουν».

Ἄφοῦ ἔφυγε τὸ τραῖνο γιὰ τὴ Λάρισα, ἐτοιμάστηκε ἄλλο γιὰ τὴ Λαμία. Ὁ νουνὸς μοῦ εἶπε:

«Ἐδῶσα τόσα λεπτά· ἔλα νὰ μποῦμε, νὰ πᾶμε στὴ Λαμία».

Μπήκαμε. Ὅταν ἦρθε ὁ ὑπάλληλος καὶ μᾶς ζήτησε τὰ εἰσιτήρια, ὁ νουνὸς εἶπε πὼς τὰ πῆρε ὁ ἄλλος. Ὁ ὑπάλληλος δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ. Μὲ ρώτησε ποῦ μπήκαμε.

Ἐγὼ τὰ εἶπα ὅλα.

«Ἐδῶ θὰ πληρώσετε ἄλλα εἰσιτήρια» εἶπε ὁ ὑπάλληλος.

— «Δὲν ἔχω νὰ πληρώσω» λέει ὁ νουνός.

— «Τώρα πού θὰ φτάσωμε θὰ δῆς πὼς θὰ πληρώσης».

Φτάσαμε στὴ Λαμία καὶ ὁ ὑπάλληλος μᾶς ὠδήγησε στὸ σταθμάρχη. Ὁ νουνός, καθὼς εἶδε τὰ χρυσὰ γαλόνια του, τρόμαξε.

«Δὲν ἔχω, κύριε ἀξιωματικὲ» εἶπε· «τί νὰ σοῦ κάμω; Ἄφησε καὶ σου τὰ στέλνω».

— «Γιὰ νὰ ἰδῶ» εἶπε ὁ σταθμάρχης, καὶ ἄρχισε νὰ τὸν ψάχνῃ.

Στὸ σελάχι του δὲν ἦβρε ἄλλο ἀπὸ τὸ σουγιά κι ἓνα καθρεφτάκι. Στὰ ταγάρια μας, τὸ ψωμί μας, καὶ λίγες ἐλιές. Μᾶς ἄφησε.

Ὅταν βγήκαμε ἔξω, ὁ νουνὸς κοίταξε στὸ καθρεφτά-

κι, ἔστριψε τὸ μουστάκι του κι εἶπε:

«Ξέρετε καὶ σεῖς, μὰ κι ἐγὼ δὲν ξέρω λιγώτερα»· καὶ μοῦ ἔδειξε τὸ κομπόδεμα, ποῦ εἶχε κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὴ φουστανέλα του. «Γιὰ μιὰ δρασκελιά τόπο δὲ σᾶς πλήρωσα καὶ λίγα» πρόσθεσε ἱκανοποιημένος.

«Δὲν ἦταν σωστὸ» εἶπα ἐγὼ ντροπιασμένος. «Αὐτὸ εἶναι κλοπή».

«Όταν γυρίσαμε πεζοί, κάθε ἄλλο παρὰ μιὰ δρασκελιά τόπος ἦταν. Φτάσαμε νύχτα κατακουρασμένοι στὸ μοναστήρι. Τὴν ἄλλη μέρα πήγαμε στὴν ἐκκλησία. Ὁ νουνὸς ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ στρωτὲς μετάνοιες. Στὸ τέλος πλησίασε τὸν ἡγούμενο.

«Ἄγιε ἡγούμενε, τοῦ εἶπε, ἦρθα νὰ ξεμολογηθῶ».

«Όταν βγῆκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, φαινόταν πολὺ εὐχαριστημένος.

«Κι ἐγὼ τόσα χρόνια ἔλεγα ἀνοησίες» ψιθύρισε. «Τοῦ Ἀϊ-Γιωργιοῦ θὰ πουλήσω τ' ἄρνια καὶ θὰ ἔχω χρήματα. Σοῦ τὸ τάζω ἀπὸ τώρα, βαφτιστικέ. Μὲ τὸ σιδηρόδρομο θὰ ἔρθωμε στὸ πανηγύρι καὶ μὲ τὸ σιδηρόδρομο θὰ φύγωμε».

Η ΑΡΑΠΙΤΣΑ

Γ. Ἀθάνα

Ὁ Γεώργιος Ἀθάνας (Ἀθανασιάδης - Νόβας). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893 καὶ ἐσπούδασε Νομικά· ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν νεώτατος. Ἀργότερα ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐχρημάτισε καὶ πρωθυπουργὸς (1965). Τὸ 1955 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιητικὰς συλλογὰς: «Πρωῖνὸ ξεκίνημα», «Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτο», «Δροσεροὶ καημοί», «Εὐδοκία».

Ἐπίσης καὶ συλλογὰς διηγημάτων: «Τὸ πράσινο καπέλλο», «Ἀπλοϊκὲς ψυχές», «Βαθιὲς ρίζες». Ὁ Γ. Ἀθάνας διεκρίθη διὰ τὴν λεπτότητα καὶ εὐγένειαν τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς του.

Πέτρος εἶναι γιὸς δημοσίου ὑπαλλήλου. Πολλὰς φορές ἔχει ρωτήσῃ τὸν πατέρα του, πὺ εἶναι εἰρηνοδίκης, ποιά πρέπει νὰ λήῃ πατρίδα του, τὴ Λαμία, ἀπὸ ὅπου κατάρχεται ἡ οἰκογένειά τους, κι ἔχει γεννηθῇ ὁ πατέρας του, ἢ τὴν Πύλο, ὅπου γεννήθηκε ὁ ἴδιος.

— Ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα σου καὶ γενέτειρά σου! ἀπαντᾷ ὁ πατέρας.

Κι ἀλήθεια ὁ Πέτρος ἀγαπᾷ σὰν πατρίδα του, σὰν τὸ χωριό του, κάθε μέρος, κάθε πόλη, ὅπου μετατίθεται ὁ πατέρας του καὶ ζοῦν ἐκεῖ πιά ἓνα κομμάτι τῆς ζωῆς τους. Μὲ πόση λύπη φεύγει ἀπὸ κάθε τόπο, ὅταν ἔρχεται ἡ μετὰ-θεση τοῦ πατέρα! Τοῦ φαίνεται κάθε φορὰ ὅτι πουθενὰ ἀλλοῦ δὲ θὰ τοῦ ἀρέσῃ περισσότερο, δὲ θὰ περάσῃ καλύτερα.

Καὶ κάθε φορὰ τοῦ ἀρέσει ἄλλο τόσο τὸ νέο μέρος, ποὺ πηγαίνουν, κάθε φορὰ περνᾷ ἄλλο τόσο καλὰ κι ἀκόμα καλύτερα πολλὰς φορές.

Τώρα τελευταῖα ὁ πατέρας πῆρε καινούργια μετάθεση γιὰ τὴ Νάουσα. Λίγο μακριὰ ἔπεφτε. Ὁ Πέτρος εἶναι δυνατὸς στὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας καὶ θυμόταν καλὰ ποῦ ἀκριβῶς βρίσκεται. Μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Μακεδονίας! Ἀλλὰ ἡ περιέργειά του ἦταν μεγαλύτερη. Ἄνοιξε τὸ χάρτη καὶ πολλὴ ὥρα κοίταξε καλὰ-καλὰ τὴ θέση τῆς Νάουσας. Ἔδειξε μὲ τὸ χέρι του τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ποὺ περνάει κοντὰ της, ἔδειξε τὸ ὄρος Βέρμιο, ποὺ εἶναι ἀπὸ πάνω της, μέτρησε πόσο ἀπέχει ἀπὸ τὴ Βέροια δεξιά, ἀπὸ τὴν Ἑδεσσα ἀριστερά της. Καὶ κάπως γιὰ πρώτη φορὰ ἐπιθύμησε νὰ πᾶνε γρήγορα, μιὰ ὥρα γρηγορώτερα.

— Εἶναι σπουδαῖο βιομηχανικὸ κέντρο! εἶπε ὁ πατέρας.

— Καὶ τί ἐργασία ἔχει; ρώτησε ἡ μητέρα.

— Περίφημα κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια. Κι ὅλα αὐτά, γιατί ἔχει πολλὰ νερά!...

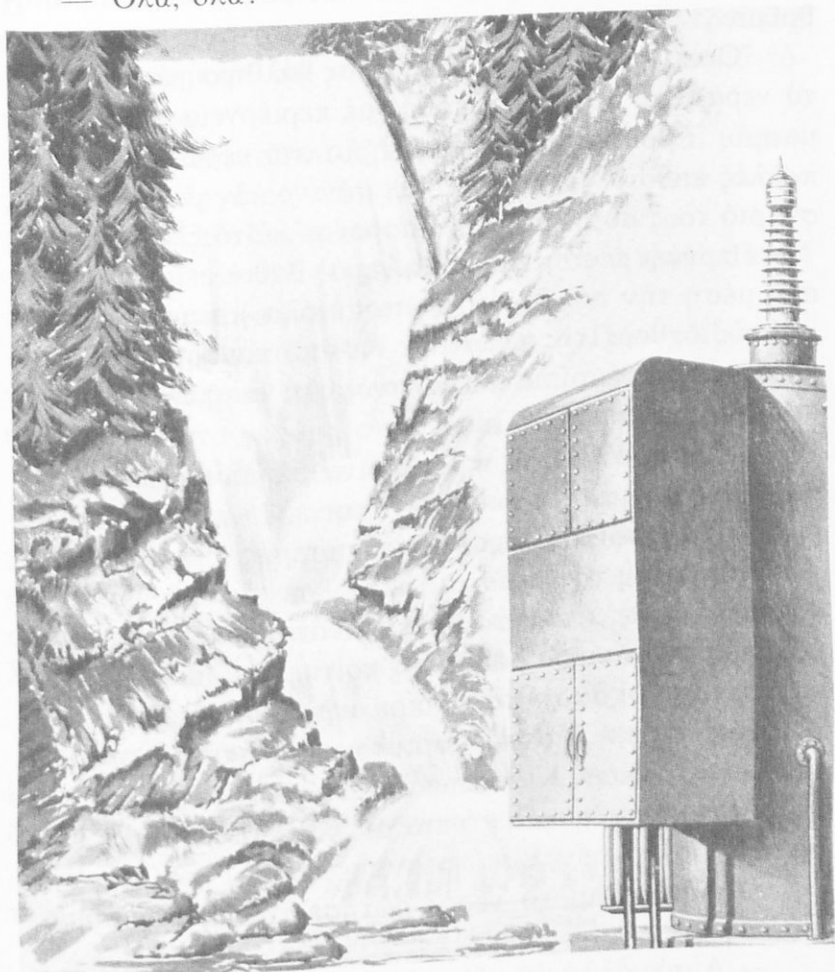
— Πολλὰ νερά; ρώτησε ὁ Πέτρος. Μὲ τὸ νερὸ κλώθουν καὶ ὑφαίνουν;

— Μὲ τὸ νερὸ κινοῦν τὶς μηχανές κι ἔχουν φτηνὴ κίνηση. Ἄν δὲν εἶχαν νερό, θὰ ἤθελαν κάρβουνα ἢ πετρέλαιο καὶ θὰ ἦταν τόσο ἀκριβά, ποὺ δὲν θὰ συνέφερε νὰ γίνουν ἐργοστάσια ἐκεῖ πάνω. Κατάλαβες;

Ὁ Πέτρος ἔβλεπε μὲ τὴ φαντασία του νερά, πολλὰ νερά νὰ πέφτουν μὲ βουητὸ καὶ μὲ ἄφρισμα, καταρράχτες, καὶ νὰ βάζουν σὲ κίνηση πελώριες μηχανές, ποὺ ἔκαναν τάχα δαιμονικὸ θόρυβο.

— Θὰ πᾶμε νὰ τὰ δοῦμε τὰ ἐργοστάσια; ρώτησε μὲ μεγάλη περιέργεια.

- Καὶ βέβαια θὰ πᾶμε!
— Καὶ τὰ νερά ὅλα;
— Ὅλα, ὅλα!

Καὶ πῆγαν. Μόλις ἔφτασαν στὴ Νάουσα, ὁ Πέτρος δὲν πρόσεξε παρὰ τὰ νερά, κι ἄλλο δὲ ζήτησε παρὰ νὰ πᾶνε νὰ δοῦν τὰ ἐργοστάσια.

— Ἔχομε καιρό! Θὰ πᾶμε καὶ θὰ ξαναπᾶμε, εἶπε ἡ μητέρα.

— Θέλω τώρα, βιάζομαι! εἶπε ὁ Πέτρος· καὶ ἡ μητέρα γέλασε γιὰ τὴ βιασύνη του.

— Νὰ παραλάβῃ πρῶτα ὁ πατέρας. Νὰ τακτοποιηθοῦμε.

Ὅσο νὰ γίνουν αὐτά, ὁ Πέτρος βάλθηκε νὰ παρατηρῇ τὰ νερά. Καὶ τὰ παρατηροῦσε μὲ περιέργεια καὶ μὲ θαυμασμό. Ἐβρισκε κάποιον μυστήριο στὰ νερὰ αὐτά. Ὡρες πολλὰς καθόταν καὶ κοιτοῦσε, σὰν νὰ τὸν μάγευε τὸ μυστήριό τους αὐτό, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ξεδιαλύνῃ.

Περνάει μέσα στὴν πόλῃ νερό! Βαθιὰ ρεματιὰ σχίζει στὴ μέση τὴν πόλῃ. Νερόβατα μεγάλα κρέμονται στοὺς ψηλοὺς ὄχθους τῆς ρεματιᾶς. Κι ἀπὸ πάνω τους κι ἀνάμεσά τους κρέμονται κάτι πανύψηλα παμπάλαια σπίτια κι ἐργαστήρια.

Στάθηκε ὁ Πέτρος στὸ πέτρινο γεφύρι καὶ κοίταζε τὸ παράξενον θέαμα καὶ δὲν τὸ χόρταινε.

— Τί γραφικὸ θέαμα! εἶπε ὁ πατέρας.

Στὸ βάθος τῆς ρεματιᾶς περνοῦσε τὸ νερό. Ἐρχόταν κατρακυλώντας ἀπὸ πάνω καὶ φαινόταν μαῦρο, κατάμαυρο, μέσα στὸ σκιερὸ βάθος τῆς κοίτης. Κι ὅσο αὐτὸ ἦταν μαῦρο, τόσο οἱ ἄφροί του ἄσπριζαν περισσότερο. Σὲ πολλὰ μέρη γκρεμιζόταν ὀλάφριστο μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν ἐργαστηρίων. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι σχημάτιζε τὸ νερὸ καταρράχτη καὶ χτυπιόταν καὶ κλωθογύριζε κι ἄσπριζε.

— Αὐτὸ εἶναι τὸ νερό; ρώτησε τὴν πρώτη φορὰ ὁ Πέτρος.

— Αὐτό, ἀλλὰ ὄχι ὅλο. Ἄλλα ἐργοστάσια τὸ παίρνουν ἀπὸ ψηλότερα καὶ χύνεται ἀπ' ἄλλοῦ.

Πολλὰς φορὰς ἐρχεται ὁ Πέτρος στὸ γεφύρι καὶ κρεμιέται, θαρρεῖς, κι αὐτὸς μαζί μὲ τὰ βάτα καὶ τὰ νερόχορτα

πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ κοιτάζει μὲ λαχτάρᾳ καὶ μὲ θαυμασμό, πὺ εἶναι τόσο ὁμορφο καὶ τόσο δυνατὸ καὶ τόσο χρήσιμο! Τοῦ φαίνεται πὺ κλώθει ἐκεῖ στὰ βάθη τῆς ρεματιᾶς μοναχὸ του, χωρὶς μηχανὲς καὶ χωρὶς ἐργάτες, ἀτέλειωτα νήματα καὶ πὺς ὑφαίνει τὸ ἴδιο ἀτέλειωτα τόπια ὑφάσματα.

Μὰ δὲν ἄργησε νὰ δῇ ἀπὸ κοντὰ πὺς γίνεται μὲ μηχανὲς καὶ μὲ ἐργάτες, ἀλλὰ πάντα καὶ μὲ τὸ νερό, τὸ ἀληθινὸ κλώσιμο καὶ τὸ ἀληθινὸ ὕφασμα.

— Ἀφοῦ δὲν ἔχεις σχολεῖο, θὰ πᾶμε στὰ ἐργοστάσια! τοῦ εἶπε ἓνα ἀπόγευμα ὁ πατέρας.

Ὁ Πέτρος πέταξε ἀπὸ τὴ χαρὰ του. Πῆγε καὶ ἡ μητέρα μαζί. Μπῆκαν πρῶτα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια, πὺ ἦταν κοντὰ στὸ γεφύρι, στὴν ὄχθη τῆς βαθιᾶς ρεματιᾶς.

— Νεροτριβὲς! εἶπε ἡ μητέρα.

Γκάπ! γκούπ! γκάπ! γκούπ! ἀνεβοκατέβαιναν καὶ χτυποῦσαν κάτι χοντρά πελώρια σανίδια, πὺ ἔμοιαζαν μὲ στοιχειωμένα χέρια δράκων τοῦ παραμυθιοῦ. Χτυποῦσαν πάνω σὲ μάλλινα ὑφαντά, κουβέρτες, βελέντζες, κίλινια, καὶ τὰ ἔκαναν κρουστότερα καὶ μαλακώτερα.

— Πᾶμε, πᾶμε, φώναξε ὁ πατέρας. Ἔχει ὑγρασία!

Ὅταν ἀνέβαιναν στὴν πλατεῖα, στὸ «Κιόσκι», βρῆκαν ἓναν κύριο κοκκινοπρόσωπο, κι ὁ πατέρας τοῦ εἶπε ὅτι σκόπευαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ ἐργοστάσια.

— Θέλετε νὰ πᾶμε πάνω στ' ἄλλα ἐργοστάσια; ρώτησε ὁ κύριος.

— Ναί! ναί! ξεφώνισε ὁ Πέτρος. Κι ὁ πατέρας τὸν μάλωσε πὺ μπῆκε στὴ συζήτηση τῶν μεγάλων.

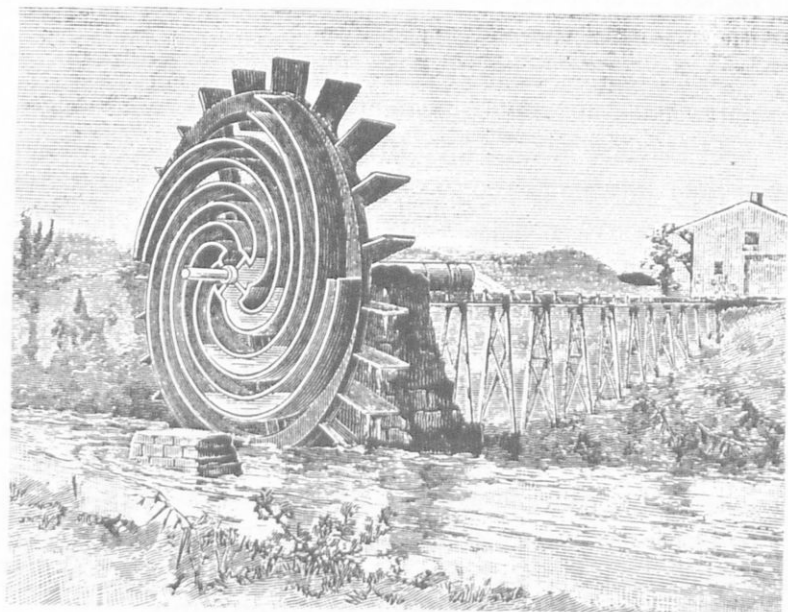
Ὁ κύριος χάιδεψε πατρικὰ τὸν Πέτρο καὶ εἶπε γελαστά:

— Δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ χαλάσωμε τὴν ἐπιθυμία. Θὰ πᾶμε!

Ἔστειλε καὶ φώναξαν ἓνα αὐτοκίνητο. Μπῆκαν ὅλοι μέσα.

— Ποῦ θὰ σᾶς πάω, κύριε δήμαρχε; ρώτησε ὁ σωφέρ.

Ὡστε ὁ δήμαρχος ἦταν; Ὁ Πέτρος ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ τ' αὐτιά του. Τὸ αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἀπὸ σοκάκια στενὰ κι ἀπὸ ἀνηφορικὰ λιθόστρωτα. Σὰ κάποια μέρη ἔλεγε κανεὶς πὼς δὲ θὰ μπορέσει νὰ περάσει!

Ὁ κ. δήμαρχος ἔδινε στὸν πατέρα διάφορες πληροφορίες. Κι ὁ Πέτρος τ' ἄκουγε ὅλα μὲ βαθιὰ προσοχή. Εἶπε γιὰ τὰ ἐργοστάσια, γιὰ τοὺς ἐργοστασιάρχες, γιὰ τοὺς ἐργάτες, γιὰ τὴν παραγωγή. Ποῦ νὰ τὰ καταλάβει καὶ νὰ τὰ θυμηθῇ ὅλα ὁ Πέτρος!

— Ἔχομε δυόμισυ χιλιάδες οἰκογένειες στὴ Νάουσα. Οἱ χίλιες εἶναι ἐργατικὲς καὶ ζοῦν ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια.

Τὸ ἐργοστάσιο, πὺν πηγαίνομε, θέλει ἕνα ἑκατομμύριο ὀκάδες μαλλιά τὸ χρόνο. Καὶ τὰ φέρνει σχεδὸν ὅλα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό.

— Καὶ δὲν ὑπάρχει καλὸ ἐλληνικὸ μαλλί; ρώτησε ὁ πατέρας.

— Δὲν εἶναι κατάλληλο. Τὸ χρησιμοποιοῦν μόνο γιὰ κατώτερα εἶδη. Πρέπει νὰ ἐξευγενισθοῦν τὰ πρόβατα.

— Τί κρῖμα νὰ βγαίνουν τόσα χρήματα ἔξω!

— Κι ἂν δὲν εἶχαμε τὸ νερό, φαντασθῆτε πόσα χρήματα θὰ θέλαμε γιὰ καύσιμη ὕλη! εἶπε ὁ δήμαρχος.

— Γιατί; ρώτησε ὁ Πέτρος, πὺν ἄρχισε νὰ ζαλίζεται ἀπ' ὅλα αὐτά, πὺν δὲν τὰ καταλάβαινε.

— Τὰ μηχανήματα τῶν ἐργοστασίων κινοῦνται μὲ τὴν πτώση τοῦ νεροῦ. Ἄν δὲν ὑπῆρχε νερό, ἔπρεπε νὰ φέρωμε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ γαιάνθρακες.

— Καταλαβαίνω! εἶπε ὁ Πέτρος.

— Δὲ θὰ εἶχαμε βιομηχανία χωρὶς τὸ νερό! εἶπε ὁ πατέρας. Ὁ λευκὸς ἄνθρακας εἶναι σωτήριος.

Τὴν ὥρα πὺν ὁ πατέρας ἐξηγοῦσε στὸν Πέτρο, γιατί ὀνομάζουν τὸ νερό «λευκὸ ἄνθρακα», ἔφτασαν στὸ ἐργοστάσιο.

Τί ἀπέραντο πὺν ἦταν! Ὀλόκληρη πολιτεία! Κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριὲς τοῦ δρόμου ἀπλώνονται τὰ μεγάλοπρεπά του κτήρια. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς ἐργοστασιάρχες τοὺς ὀδηγεῖ. Πρῶτη φορὰ βλέπει ὁ Πέτρος ἕνα τόσο μεγάλο ἐργοστάσιο. Καὶ παραξενεύεται. Καὶ τὰ χάνει. Γυρίζουν, ἐργοστάσιο. Καὶ παραξενεύεται. Καὶ τὰ χάνει. Γυρίζουν, ἀπὸ τμήμα σὲ τμήμα καὶ τελειωμὸ δὲν ἔχει! Πελάριες αἰθουσες καθαρὲς, φωτεινὲς. Χιλιάδες μηχανὲς, χιλιάδες ἐργάτες, ἔτσι τοῦ φαίνεται.

— Πόσες μηχανὲς ἔχετε; ρωτᾷ ἀπλοῖκὰ τὸν ἐργοστασιάρχη.

— Ἀργαλειοὺς 350. Ἀδράχτια 17.000.

Δὲν κατάλαβε καὶ πολὺ.

— Ἐργάτες;

— Χίλιους ἑξακόσιους.

Οἱ ἔργατες καὶ οἱ ἔργάτριες εἶναι ὅλοι γεροί, καθαροί, γελαστοί! Ἐργάζονται μὲ ὄρεξη καὶ μὲ χαρά! Εἶναι τόσο ἄνετα, τόσο εὐχάριστα ἐκεῖ μέσα! Εἰδικὰ μηχανήματα ἐξασφαλίζουν σ' ὅλες τὶς αἵθουσες ἓνα θαυμάσιο συνδυασμὸ ἀπὸ ὑγρασία, ἀερισμὸ καὶ θέρμανση. Ζέστη τὸ χεῖμῶνα, δροσιὰ τὸ καλοκαίρι. Καὶ πάντοτε καθαρὸς ἀέρας.

Τοὺς ἔδειξε ὅλα τὰ τμήματα, ὅλα τὰ μηχανήματα. Τὰ πλυντήρια, τὰ βαφεῖα, τὰ στεγνωτήρια, τὰ στραγγιστήρια.

Ἄλλὰ τί θαῦμα! Σωστὸ θαῦμα! Στὴ μιὰ ἄκρη μπαίνει ἓνα μαλλὶ ἀκάθαρτο, βρώμικο, καὶ στὴν ἄλλη βγαίνουν χίλιων λογιῶν ὑφάσματα, κασμήρια ἐκλεκτά, ποὺ δὲν ξέρει κανεὶς ποιοὶ εἶναι ὠραιότερο ἀπὸ τὸ ἄλλο σὲ χρῶμα, σὲ σχέδιο καὶ σὲ ποιότητα.

Τοὺς πῆγε καὶ στὸ σχεδιαστήριο, ὅπου εἰδικὸς τεχνίτης, σπουδασμένος στὴν Ἀγγλία ἐτοίμαζε τὰ σχέδια τῶν ὑφασμάτων, ὀχτακόσια ὥς χίλια σχέδια γιὰ κάθε ἐποχὴ. Τοὺς πῆγε καὶ στὶς ἀπέραντες ἀποθήκες, ὅπου εἶναι στοιβαγμένα χιλιάδες τόπια ἔτοιμα πλέον ὑφάσματα.

— Τί παραγωγὴ φτάνετε; ρώτησε ὁ πατέρας.

— Ὡς δυὸ ἑκατομμύρια μέτρα τὸ χρόνο. Ἄλλὰ ἔχομε ζήτησι πολλὴ μεγαλύτερη. Δὲν προφταίνομε καὶ ἐργαζόμεστε μέρα καὶ νύχτα! Ἐμαθαν οἱ Ἕλληνες νὰ προτιμοῦν τὰ ἐγχώρια ὑφάσματα. Προβλέπω ὅτι τὰ ξένα θὰ ἐκτοπισθοῦν ὁλῶσδιόλου.

— Εὖγε! εὖγε! ἔλεγε μ' ἐνθουσιασμὸ ὁ πατέρας. Ἀληθινὰ σᾶς λέω ὅτι αἰσθάνομαι ἀληθινὴ περηφάνεια!

— Πατέρα! Πατέρα! φώναξε ὁ Πέτρος, ἄλλο τόσο

ἐνθουσιασμένος κι αὐτός· θέλω νὰ γίνω ἐργοστασιάρχης.

“Ὅλοι γέλασαν μὲ τὴν καρδιά τους, γιατί φυσικώτερο καὶ καλύτερο φανέρωμα τοῦ θαυμασμοῦ του δὲν μπορούσε νὰ γίνη.

Προτοῦ φύγουν, πέρασαν νὰ δοῦν καὶ τὴν κινητήρια μηχανή. Ἀπ’ ἐκεῖ μέσα ἔφευγε ὅλη ἡ δύναμη, πού κινούσε ἀκούραστα ὅλα τ’ ἄλλα μηχανήματα. Ὁ Πέτρος ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ καθετί. Μὰ δὲν μπορούσε νὰ τὰ νιώσῃ ὅλα. Ἐκεῖνο πού κατάλαβε καλά, εἶναι ὅτι τὸ νερὸ πέφτει ἀπὸ ψηλά μέσα σὲ μιὰ κλειστή μηχανή, πού τὴ λένε «τουρμπίνα», τὴν κινεῖ μὲ χιλιάδες στροφές στὸ λεπτό· ἀπὸ τὴν κίνηση αὐτὴ παράγεται ἡλεκτρισμὸς καὶ ὁ ἡλεκτρισμὸς αὐτὸς κινεῖ καὶ φωτίζει ὅλο τὸ ἄλλο ἐργοστάσιο.

Ἦταν ζαλισμένο τὸ μυαλὸ τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὶς χίλιες

μύριες έντυπώσεις. Πόσα είδε! Πόσα άκουσε! Πόσα έμα-
θε!

Στò δρόμο, πòυ γύριζαν, ó πατέρας έλεγε:

— Καί νά σκέφτεται κανείς óτι óλος αὐτòς ó πλούτος
γεννήθηκε άπό τò νερό!

— Άκριβώς, μόνο άπό τò νερό! είπε ó δήμαρχος. Πα-
λαιότερα ύφαιναν έδω μόνο χοντρά έγχώρια ύφάσματα.
Ήταν μία καλή χειροτεχνία. Στά 1880 ó γερο-Κύρτσης
είδε στòν Πειραιά ένα κλωστήριο καί τò μετέφερε έδω.
Άπό εκείνο τò μικρό κλωστήριο νά τί έγινε σέ λίγα χρό-
νια! Κι όλα αὐτά, κύριε είρηνοδίκη μου, τὰ χρωστούμε
στὴν άγαπητή μας Άραπίτσα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Νά-
ουσας!

— Άραπίτσα!

— Ναί, έτσι λέμε τò ποταμάκι, πòυ μᾶς φέρνει άπ' τὰ
βουνά τò πολύτιμο νερό. Εἶναι αὐτό, πòυ περνᾷ μέσα στὴν
πόλη. Φαίνεται πὼς τò είπαν Άραπίτσα, γιατί εἶναι τò νε-
ρό του σάν ύπόμαυρο. Έτσι φαντάζει. Νά τò προσέξετε.
Καί όποτε θέλετε, νά πᾶμε στòν Άι-Νικόλα νά δῆτε τίς
πηγές του. Εἶναι μιᾷ ώραία κοιλάδα μὲ ποικίλη βλάστηση,
άπέραντα δάση, χλοερὰ λιβάδια. Άπό κεῖ μέσα πηγάζει
ἡ Άραπίτσα. Άπό κεῖ ἔχω ύδρεύσει τὴν πόλη. Άπό κεῖ
κατεβαίνει óλος αὐτòς ó πλούτος, όλη ἡ εὐτυχία!...

Ό Πέτρος ψιθύριζε «Άραπίτσα! Άραπίτσα!». Καί
ἡ βαθύσκιωτη ρεματιά μὲ τὰ μαῦρα νερά καί τοὺς όλά-
σπρους άφρούς ἔπαιρνε στὴ φαντασία του κάποια μαγι-
κὴ μορφή.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ Η ΚΩΠΑΪΔΑ

Θεοδώρου Γιαννοπούλου

ὄν περασμένο Αὐγουστο ὁ πατέρας μου, πραγματοποιώντας παλαιότερη ὑπόσχεσή του, μὲ πήρε μαζί του σ' ἓνα ταξίδι, τὸ ὁποῖο θὰ ἔκανε ὡς τὴ Θεσσαλονίκη. Εἶχα ἀκούσει τόσα πολλὰ γιὰ τὴ δεύτερη πρωτεύουσα τῆς πατρίδας μας, τὴν ὁμορφὴ νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ, καὶ εἶχα μεγάλη

ἐπιθυμία νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ.

Ξεκινήσαμε λοιπὸν ἓνα πρωινὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, περάσαμε τὴ Θήβα καὶ βρισκόμαστε κατὰ τὶς 12 τὸ μεσημέρι στὸ χωριὸ Μούλκι.

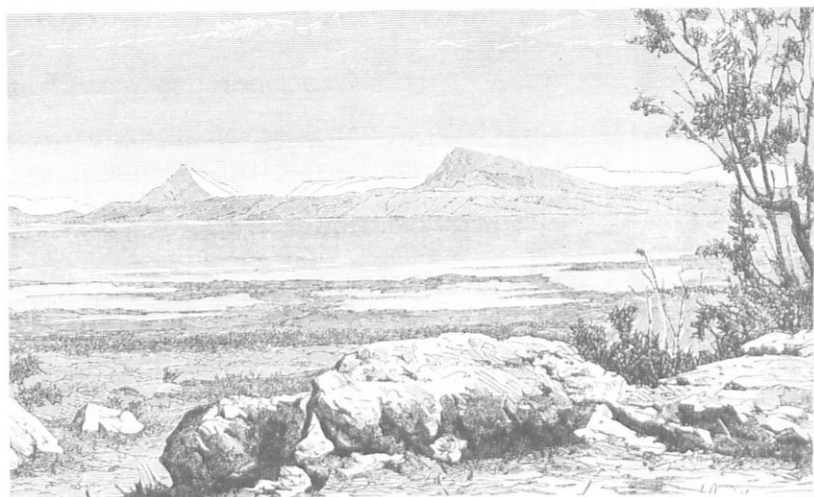
Δεξιὰ μας, ἀπλωνόταν μιὰ ἀπέραντη πρασινάδα, δεῖγμα τῆς ζοηρῆς βλάστησης, πὺ σκέπαζε σὲ μεγάλη ἀπόσταση τὴ γύρω ἔκταση.

— Κοίταξε, πατέρα, κοίταξε! Τί μεγάλες ἀραποσιτιές! Καὶ πόσα ἀραποσίτια ἔχει κάθε φυτὸ! Δὲν μπορῶ νὰ τὰ μετρήσω, καθὼς τρέχομε, ἀλλὰ θὰ ἔχη καθένα πέντε κι ἕξι.

Τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦσε μὲ ταχύτητα σαράντα περίπου χιλιομέτρων τὴν ὥρα, κι ἐμεῖς μπορούσαμε νὰ διακρίνωμε δεξιὰ μας, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἀραποσίτια, τὶς θερρισμένες ἐκτάσεις τῶν σιταριῶν, τὶς πλούσιες βαμβακοφυτεῖς καὶ τὰ περιβόλια, στὰ ὁποῖα οἱ καλλιεργητὲς μὲ τὰ φανταχτερά τους φορέματα φαίνονταν ἀπὸ μακριὰ σὰν κινούμενα ἄνθη μέσα στὸν καταπράσινο κάμπο.

— Naί, παιδί μου, ἀπάντησε ὁ πατέρας.

Ἡ ἔκταση αὐτὴ εἶναι πραγματικὰ καὶ μεγάλη, 250.000

στρέμματα, ἀλλὰ καὶ πολὺ γόνιμη. Ἀξίζει νὰ τὴ θαυμάζωμε! Ἄν ἤξερες ὅμως καὶ τὴν ἱστορία της, δὲ θὰ θαύμαζες τόσο τὴν πρασινάδα καὶ τὴν πλούσια παραγωγή, ὅσο τὴ σκληρὴ κι ἀδιάκοπη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸ πὺν βλέπεις. Ἄν ἤξερες τὴν πάλῃ, πὺν ἔκανε ἐναντίον τῆς φύσης ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μεταβάλῃ πολλὰ μέρη τῆς πατρίδας μας ἀπὸ ἐστίες δυστυχίας σὲ πηγές εὐτυχίας!...

— Βέβαια, πατέρα, πολλές φορές ἄκουσα στὸ σχολεῖο μας γιὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα, ὅπως εἶναι τῆς Μακεδονίας μας πρὸ πάντων ἡ τῆς Θεσσαλίας. Κι ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔλεγε ὁ δάσκαλός μας, φαντάστηκα πόσο θὰ ἐργάστηκε καὶ τί χρήματα θὰ ξόδεψε τὸ Κράτος μας γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους, ὅταν εἶχε ν' ἀγωνιστῇ στὴ Μακεδονία ἐναντίον τῶν τρομερῶν πλημμυρῶν, τῶν καταστροφῶν καὶ τῆς ἐλαιοσιᾶς!

— "Α! αὐτὴ ἡ ἐλονοσία παιδί μου, τί μεγάλο κακὸ γιὰ τὴν πατρίδα μας! Θυμοῦμαι παλιότερα ὅτι ὑπέφερε ἀπ' αὐτὴ ὁ περισσότερος πληθυσμὸς μας. "Ολοὶ οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων τῆς Μακεδονίας κι ἄλλων μερῶν ὁλόκληρο τὸ χρόνο ζοῦσαν μὲ τὸ κινίνο στὴν τσέπη, κίτρινοι, ἀρρωστιάρηδες, ἀνίκανοι γιὰ ἐργασία. Εὐτυχῶς ὅμως τώρα γλύτωσαν.

Τὰ μεγαλύτερα τεχνικὰ ἔργα τῆς πεδιάδας τῶν Σερρῶν, τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀποδώσει στὴν καλλιέργεια περισσότερα ἀπὸ 1.600.000 στρέμματα, γλύτωσαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους μας ἀπὸ τὴν ἐλονοσία καὶ τὶς καταστροφές.

Ἄλλ' ἄς συνεχίσωμε τὴ συζήτησή μας γιὰ τὴν περιφέρεια αὐτὴ, τὴν ὁποία ἔχομε μπροστά μας, γιὰ νὰ δῆς ἀπὸ πόσο μακριὰ ἀρχίζει ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑποτάξῃ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης στὴ δύναμή του! Ἀπὸ τόσο μακριὰ, ὥστε κινδυνεύει νὰ χαθῇ μέσα στὰ βάθη τῶν αἰώνων.

Καὶ στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια καὶ στὰ νεώτερα ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση, τὴν ὁποία τώρα βλέπεις μιὰ καταπράσινη πεδιάδα, ἦταν μία λίμνη, ἡ Κωπαῖδα, ἡ μεγαλύτερη ἴσως ἀπ' ὅλες τὶς λίμνες τῆς πατρίδας μας.

Μερικὰ μέρη της, τὰ ψηλότερα, ξεραίνονταν τὸ καλοκαίρι καὶ τὰ καλλιεργοῦσαν, ἐνῶ τὰ λίγο βαθύτερα ἔμεναν λιβάδια καὶ βάλτοι, οἱ ὁποῖοι παντοῦ ἄφηναν στάσιμα νερά, ποὺ ἦταν διαρκῆς καὶ μόνιμη ἐστία τῆς ἐλονοσίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας ὑπόφεραν πολὺ ἀπὸ τὶς ἀσθένειες. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἀκόμη χρόνια ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἀποξήρανσή της.

Εἶναι βέβαιο ὅτι κατὰ τὴν προϊστορικὴ περίοδο, πρὶν

ἀπὸ τὸ 2.000 π.Χ., ἡ λίμνη εἶχε ἀποξηρανθῇ ἀπὸ τοὺς τότε κατοίκους της, τοὺς Ὀρχομενίους. Αὐτοὶ μάλιστα εἶχαν τότε ἀπὸ τὸ εὐφωρότατο ἔδαφός της τόσα πολλὰ προϊόντα, πὺν τοὺς χάρισαν ἀμύθητα πλούτη.

Ἄλλὰ οἱ Θηβαῖοι, κατὰ τὸ 1500 π.Χ., ἔκαμαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ὀρχομενίων, γιὰ νὰ τοὺς πάρουν τὰ πλούσια κτήματα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς νικήσουν, ἔφραξαν τὶς καταβόθρες, τὶς ὁποῖες εἶχαν φτιάξει ἐκεῖνοι, γιὰ νὰ φεύγουν τὰ νερά, κι ἔτσι πλημμύρισαν πάλι τὴν περιοχὴ καὶ μαζί ἔπνιξαν πολλὰς πόλεις, πὺν ἦταν ἐκεῖ χτισμένες.

Ἀργότερα, στὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (325 π.Χ.) ἐπιχειρήθηκε νέα ἀποξήρανση τῆς λίμνης. Κατασκευάστηκαν διώρυγες, πηγὰδια καὶ ἄλλα παρόμοια, ἀλλὰ τὸ ἔργο ἐμποδίστηκε ἀπὸ Βοιωτοὺς καὶ σταμάτησε.

Ἔτσι ἔμεινε ἡ λίμνη ὡς τὰ 1876. Τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, ἐλεύθερο πιά ἀπὸ τὴ μακροχρόνια σκλαβιά, ἄρχισε τὴν ἐκτέλεση τεχνικῶν ἔργων, γιὰ νὰ καλυτερέψῃ τὴ θέση τῶν πολιτῶν του. Ἀνάθεσε τότε καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς Κωπαίδας σὲ μιὰ ἀγγλικὴ ἐταιρεία, ἡ ὁποία ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐργάζεται ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια.

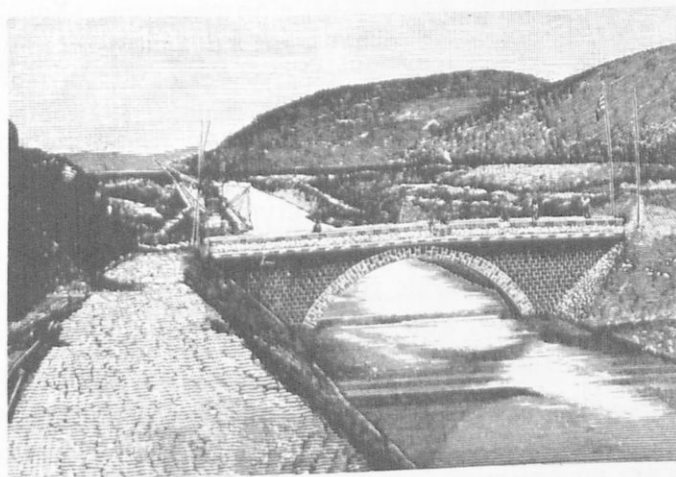
Ἡ ἐταιρεία ἔφερε μηχανήματα, ἄλλα γιὰ νὰ σκάβουν τὸ ἔδαφος καὶ νὰ πετοῦν τὰ χῶματα, ἄλλα γιὰ νὰ φτιάχνουν τ' ἀναχώματα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὶς διώρυγες, τὶς ὁποῖες κατασκεύαζε, ἄλλα γιὰ νὰ τρυποῦν τοὺς βράχους· καὶ τί δὲν ἔφερε!

Καὶ χρησιμοποίησε χιλιάδες ἐργάτες. Αὐτὴ ἐρεῦνησε καὶ βρῆκε τὰ παλιὰ ἔργα, κατασκεύασε ἀκόμη νέες διώρυγες, ὀχετοὺς, πηγὰδια καὶ καταβόθρες καὶ διοχέτευσε τὰ νερά τῆς λίμνης ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ βουνὸ Σκορπονερί στὴ θάλασσα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ κράτησε πάρα πολλὰ χρόνια. Συνεχιζόταν κανονικὰ στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης, σταματοῦσε στὰ χρόνια τῶν πολέμων καὶ πάλι ἐπαναλαμβανόταν, ὥσπου ἀποξηράνθηκε σχεδὸν ὁλόκληρη ἡ λίμνη.

Χιλιάδες στρέμματα ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ νερά, καὶ ἡ περιοχὴ ὁλόκληρη γλύτωσε ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς καὶ τὶς ἀσθένειες.

Γεμᾶτοι ὑγεία καὶ ὄρεξη οἱ κάτοικοι σήμερα ἐργάζονται στὰ κτήματά τους ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ καὶ δὲν παύουν νὰ εὐγνωμονοῦν τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖο δὲ λυπήθηκε μόχθους καὶ ἐξοδα, γιὰ νὰ χαρίσῃ σ' αὐτοὺς τὴν εὐτυχία.

ΤΑ ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου

Ὁ Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος εἶναι ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας συγχρόνους μορφάς τῆς λογοτεχνίας μας. Διεκρίθη εἰς πολλοὺς τομεῖς καὶ ἔχει γράψει ποιήματα, διηγήματα ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, κριτικὰς καὶ δοκίμια. Ἐσχολήθη δηλαδὴ μὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ἐντέχνου λόγου πλὴν τοῦ θεάτρου. Ἐγεννήθη τὸ 1901 εἰς τὸ Αἰτωλικόν, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1910 καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν

Μέσσην Ἐκπαίδευσιν. Ἔργα του: Ποιητικά συλλογαί: «Τὸ βιβλίο τῆς Μιράντας», «Λυρικά Σχέδια», «Ἀλκυόνη», «Ὁ κύκλος τῶν ζωδίων», «Τὸ παράθυρο τοῦ κόσμου». Πεζογραφαί: «Χὰνς καὶ ἄλλα πεζά», «Ἀστροφεγγιά», «Χαμοζωή», «Αἰχμάλωτοι», «Ἀνθρώπινη δίψα» κ.ἄ. Σημαντικά εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ ταξιδιωτικαὶ του ἐντυπώσεις: «Ἑλληνικοὶ ὀρίζοντες», «Θέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου», «Ὁ κόσμος τῆς Κίνας» κ.ἄ.

καλὴ προκοπή, εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῶν Καστοριανῶν. Ὅταν βλέπει κανεὶς τὸν κομπὸ καὶ πολιτισμένον κόσμον, ποὺ γεμίζει τὸ καλοκαίρι τοὺς δρόμους τῆς Καστοριάς, καὶ τὴν εὐγένεια καὶ προθυμία τῶν μονίμων κατοίκων της, συμπεραίνει πολὺ εὐκόλα, πὼς κάποιο μυστικὸ πρέπει νὰ ὑπάρχει, ἱκανὸ νὰ δικαιολογήσῃ μιὰ τέτοια ἐξέλιξη, σὲ μιὰν ἀκραίαν πολιτεία, μὲ δέκα χιλιάδες ψυχές (μερικά βιβλία σημειώνουν πολὺ λιγώτερες). Καὶ τὸ μυστικὸ αὐτὸ συνοψίζεται σὲ μιὰ μονάχα λέξη: γουναρι-

κά! Οί Καστοριανοί εἶναι γουναράδες ἐδῶ καὶ πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στὰ πέρατα τῆς γῆς, κατεργάζονται τὸ τομάρι τῶν ζώων καὶ ντύνουν τὶς χαδιάρες κυρίες ὅλων τῶν ἡπείρων μὲ ἀφροὺς μαλακῶν τριχωμάτων. Ἀνοίγουν μεγάλα καταστήματα στὴν Ἀθήνα, τὸ Παρίσι, τὸ Λονδίνο, τὴ Λειψία, τὴ Βενετία (παλιότερα), τὴ Νέα Ὑόρκη καὶ σχηματίζουν τεράστιες περιουσίες· πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς θυμοῦνται καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς μικρῆς τῶν πατρίδας καὶ στέλνουν γιὰ σχολεῖα, γιὰ δρόμους, γιὰ ὑδραγωγεῖα, γιὰ ἓνα σωρὸ ἔθνικους καὶ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς. Ὅσοι πάλι μένουν ἐδῶ, μαθαίνουν ἀπὸ μικροὶ νὰ δουλεύουν τὰ ὠραῖα τριχωτὰ δέρματα καὶ εἴτε στὰ σπίτια τους, εἴτε σὲ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, πὺ διατηροῦν ἀνέγγιχτο τὸ χρῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς προαιώνιας σπιτικῆς οἰκονομίας καὶ βιοτεχνίας, ἐξασφαλίζουν ὅχι μονάχα τὸ ψωμί, μὰ καὶ τὴν καλοπέρασίν τους μὲ τὴ μοναδική τούτη ἀπασχόληση τοῦ τόπου. Καὶ λέω «μοναδική», γιατί οἱ περισσότεροι Καστοριανοί εἶναι γουναράδες. Πῆγα καὶ σὲ σπίτια καὶ σ' ἐργαστήρια. Εἶδα στὰ κατώγια στοιβαγμένα τὰ δέματα, πὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ — γιατί οἱ Καστοριανοί δὲ δουλεύουν παρὰ σὲ περιορισμένη ἔκταση ὁλόκληρα τομάρια ζώων· ἡ ἀπαράμιλλη* ἱκανότης τῶν ἔγκειται στὴ χρησιμοποίησιν τῶν μικρῶν κομματιῶν πὺ μένουν στοὺς μεγάλους οἴκους τοῦ ἐξωτερικοῦ ὕστερ' ἀπὸ τὸ κόψιμο τῶν γουναρικῶν ἀπὸ τὰ τομάρια τῶν ζώων καὶ πὺ ἐκεῖνοι θὰ τὰ πετοῦσαν ἀχρησιμοποίητα, ἂν δὲν τᾶπαιρναν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γουναράδων τῆς Καστοριᾶς καὶ δὲν τὰ ξαναδούλευαν μὲ τὴν καταπληκτικὴ λεπτότητα τοῦ χεριοῦ τῶν οἱ Καστοριανοί. Εἶδα καὶ τὸ περὶεχόμενον τῶν δεμάτων αὐτῶν. Χιλιάδες μικρὰ μαλλιαρὰ κομματάκια, πὺ πολὺ πρόθυμα ὁ ἀμύητος* θὰ τὰ πετοῦσε

ἀπαράμιλλος: ἀσύγκριτος. *ἀμύητος*: ὁ ἀνίδεος.

στά σκουπίδια. Μὰ ὁ γουναράς τῆς Καστοριᾶς τὰ παίρνει, τὰ ξεχωρίζει ἓνα-ἓνα μὲ ἀφάνταστην ὑπομονή, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου, μὲ τὴν ποιότητα τῆς τρίχας, μὲ τὸ χρῶμα, μὲ τὸ μάκρος, μὲ χίλια δυὸ ἄλλα στοιχεῖα, κόβει καὶ πετάει τὰ ὁλότελα ἄχρηστα, προσέχοντας μὴν καταστρέψει καὶ μιὰ μονάχα χρήσιμη τρίχα, τὰ ράβει ἔπειτα, μὲ τὴν εἰδικὴ ραπτομηχανή, τὰ χρωματίζει, ἂν χρειάζεται, καὶ τὰ ξαναστέλνει στὴν Εὐρώπη ἢ στὴν Ἀμερική, σὲ μεγάλα ὁμοιόμορφα κομμάτια, ποὺ θὰ γίνουν πολὺ εὐκόλα ζακετάκια, πανωφόρια κτλ. καὶ θὰ πουληθοῦν εὐκολώτερα, σὲ τιμὲς κατώτερες, πολὺ κατώτερες ἀπὸ τὰ μονοκόμματα. Ἔτσι οἱ Καστοριανοὶ γουναράδες ρυθμίζουν τὸ παγκόσμιον ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν, μπάζουν στὸν τόπο συνάλλαγμα καὶ κερδίζουν κ' οἱ ἴδιοι πολλὰ. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀπίστευτὴ εὐκολία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς ἀποδημίες των. Πᾶνε στοὺς ξένους τόπους σὰ νὰ πηγαίνουν σ' ἓνα κοντινὸ χωριό, μαθαίνουν ξένες γλῶσσες, ὠφελοῦνται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἄλλων λαῶν.

(Ἑλληνικοὶ ὀρίζοντες)

ΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑΣ

Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου

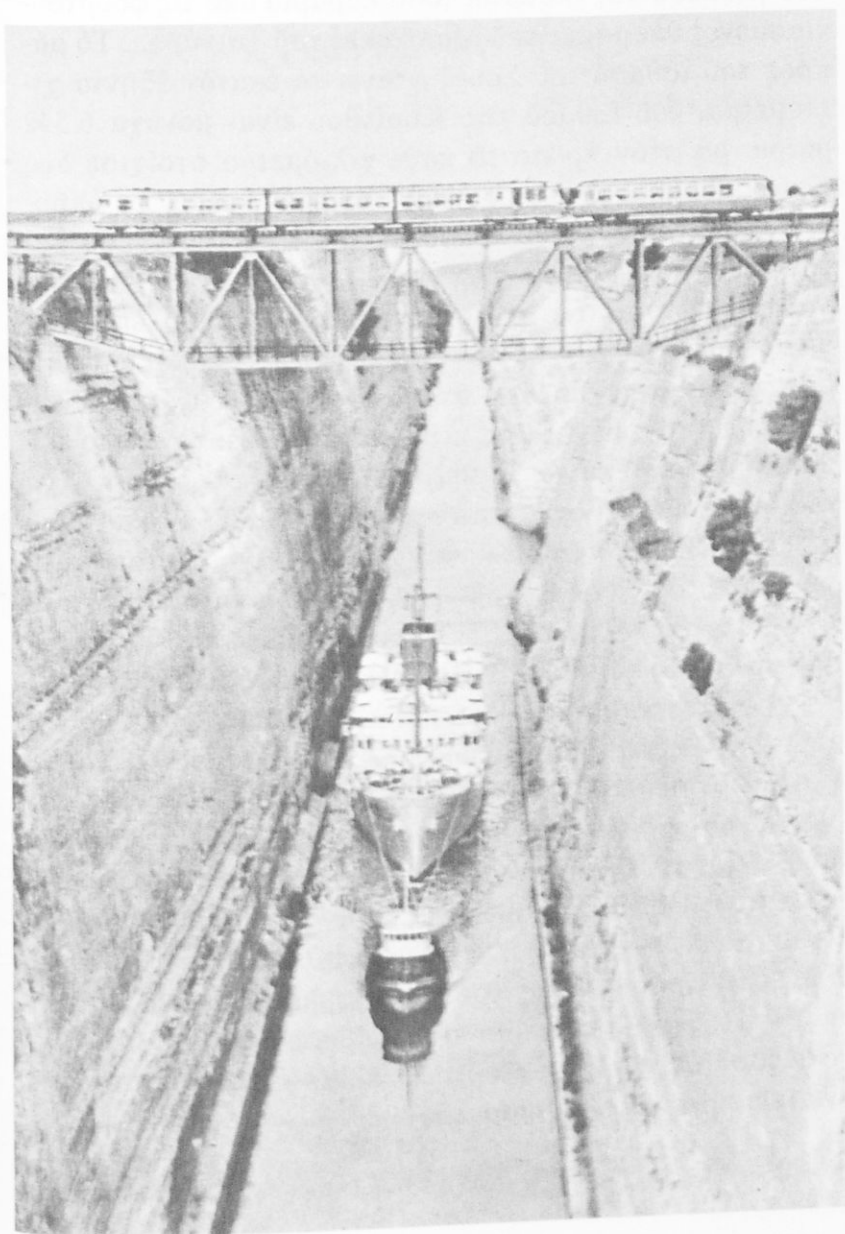
αθῶς περνοῦμε τὴ μεγάλη σιδερένια γέφυρα τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀφήνοντας τὴ γῆ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρίδος, μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ πράσινο τοῦ πεύκου καὶ τὸ γαλάζιο μιᾶς θάλασσας πλασμένης γιὰ ὅλες τὶς χίμαιρες*, καὶ μπαίνουμε στ' ἀσπροκίτρινα χῶματα αὐτῆς τῆς γυμνῆς Κορινθίας,

κοιτάζουμε πάλι τὸ μακρόσυρτο ὑδάτινο αὐλάκι ποὺ μεταβάλλει τὴ χερσόνησο τοῦ Μοριᾶ σὲ νησί. Τὸ θέαμα δὲν εἶναι ἀπὸ τ' ἀσυνήθιστα. Καὶ τὸ κατόρθωμα δὲν εἶναι ἀπὸ κεῖνα ποὺ μπορεῖ νὰ θαυμάσει μὲ γεμάτη καρδιά ὁ περαστικός. Ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια ὁ Πausanias* περνώντας τὴ στενὴ πορὶα τῆς χαμηλῆς στεριᾶς καὶ ξανοίγοντας τὴ ματιὰ στὴ θάλασσα τῶν Κεγχρεῶν* ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶχε τὴν ἐπιθυμία ν' ἀπαριθμήσει κάμποσες ἀπὸ τὶς προσπάθειες ποὺ ἔγιναν στοὺς ἀρχαίους καιροὺς, γιὰ νὰ κοπεῖ αὐτὸς ὁ λαιμὸς ὁ ἀπλωμένος ἀνάμεσα στὰ πρόβουνα τῆς Γεράνειας καὶ τῶν Ὀνείων, ὁ προωρισμένος νὰ λείψει ἀπὸ τὸν τόπο καὶ ἀφημένος, λές, ἐπίτηδες κεῖ δὲ χάμου, γιὰ νὰ κεντρίζει τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων. Μὰ ἴσαμε τὴν ἐποχὴ τοῦ κατόρθου στὰθηκε ἀπραγματοποίητο. Κ' ὑπάρχει κάποιο δέος καὶ κάποια κατάνυξη στὸ συμπέρασμα τοῦ εἶναι χαρακτηρι-

χίμαιρα: φαντασία. *Πausanias*: περιηγητὴς τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ β' μ.Χ. αἰ. *Κεγχρεαί*: λιμὴν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.

στική ή φράση τοῦ Πausανία: «μονάχα τὸ κόψιμο τοῦ Ἴσθμου δὲν κατάφερε ὁ Ἀλέξανδρος». Μονάχα τοῦτο, μάχη μὲ τὴν πέτρα, στεριωμένη στὸν τόπο τῆς ἀπὸ ἐπίνοια καὶ θέληση φυσική, ξεπέρασε ὄχι, βέβαια, τὴ φιλοδοξία του, μὰ τὴ δύναμή του. Ἡ Πυθία ἐμπόδισε τοὺς Κνιδίους νὰ προχωρήσουν στὴν προσπάθεια: οἱ θεοὶ ἤξεραν, τί ἔκαναν, ὅταν χώριζαν αὐτὲς τὶς δυὸ θαυμάσιες κοῦπες τοῦ γαλάζιου νεροῦ, πὺ εἶναι ὁ μυχὸς τοῦ Λεχαίου* καὶ τὸ λιμάνι τῶν Κεγχρεῶν, κ' εἶναι δολερὸς καὶ ἀταίριαστος ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου νὰ προσθέσει καὶ τὴ δική του προσωπικότητα στὸ προαιώνιο καὶ βαθυστόχαστο σχέδιο τῆς δημιουργίας. Μὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδισε τὸν Νέρωνα ν' ἀφήσει ἴσαμε σήμερα ὁρατὰ τὰ σημάδια μιᾶς παρόμοιας προσπάθειας. Οὔτε τὸν Ἡρώδη τὸν Ἀττικό, τὸ φιλαθὴναιο καὶ φιλέλληνα, νὰ ἐπιχειρήσει τὸ ἔργο. Οὔτε τοὺς Βενετσιάνους πολὺ ἀργότερα, στὰ 1585, νὰ θελήσουν νὰ ἐνώσουν τὶς δυὸ θάλασσες καὶ ν' ἀσφαλίσουν τὰ κάστρα τοῦ Μοριᾶ, μὲ καταπληκτικὴ ὑπομονὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη ὀχυρωματικὴ σοφία χτισμένα, μ' ἓνα χαντάκι, πὺ δύσκολα θὰ τὸ περνοῦσε ὁ ἀντίμαχος. Μερικοὺς αἰῶνες προτῆτερα στὸ δεσποτᾶτο τοῦ Μυστρᾶ εἶχε γεννηθεῖ κάποιο ἀνάλογο σχέδιο: τὸ χτίσιμο τείχους ὑπερύψηλου ἱκανοῦ ν' ἀπομονώσει τὸν Ἑλληνισμό τοῦ Μοριᾶ ἀπὸ τὴ δουλωμένη Ἑλλάδα τῆς ἀντικρινῆς ἡπείρου. Οὔτε τὸν Καποδίστρια ἐμπόδισε, πὺ λογάριάζε κι ὅλας τὴ δαπάνη τοῦ ἔργου σὲ σαράντα ἑκατομμύρια φράγκα χρυσά. Μὰ χρειάστηκε νὰ περάσει πολὺς καιρὸς, νὰ γεμίσει ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν ἀπήχηση τοῦ κατορθώματος τοῦ Σουεζ, νὰ γίνει πυκνότερη ἡ ναυτικὴ κίνηση στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες καὶ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ πρωτοβουλία τοῦ στρατηγοῦ Τύρρ,

Λέχαιον: ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς ἀρχαίας Κορίνθου.

για νὰ κοπεῖ, ἐπὶ τέλους, αὐτὸς ὁ ἐνοχλητικὸς λαιμὸς, ποὺ γλύτωσε καὶ γλυτώνει τόσα καράβια ἀπὸ τὶς φουρτου-
νιασμένες θάλασσες τοῦ Μαλέα καὶ τοῦ Ταινάρου. Τὸ μά-
κρος τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουεῶς φτάνει τὰ ἑκατὸν ἑξήντα χι-
λιόμετρα, τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἶναι μονάχα 6.342
μέτρα· μὰ στὸν πρῶτο τὸ κάθε χιλιόμετρο στοίχισε δύο
ἑκατομμύρια, στὸ δεύτερο ἕξι· καὶ στὸν καιρὸ τοῦ ὑπῆρ-
ξεν ἓνα μεγάλο βῆμα προόδου, μιὰ νίκη τοῦ τόπου καὶ
τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἔχει χάσει ἴσαμε σήμερα, παρ' ὅλα
καὶ τὰ καταπληκτικὰ καὶ τ' ἀπροσδόκητα ποὺ βλέπουν τὰ
μάτια μας, τὴν ἐξαιρετικὴ σημασίᾳ της. Ὁ ταξιδιώτης,
εἴτε περνᾷ μὲ τὸ καράβι, ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἀνέρες πλα-
γιᾶς τῆς πληγωμένης γῆς, εἴτε διασταυρῶνει τὸ δρόμο τοῦ
καραβιοῦ ἀπὸ πάνω, αἰσθάνεται πάντα τὴν ἀνάγκη νὰ
συλλογιστεῖ τὸ μόχθο καὶ τὸν κάματο καὶ τὴν καρτερία
τὴν ἀνθρώπινη, ποὺ δούλεψε χρόνια, γιὰ νὰ πλάσει αὐτὴ
τὴν ἀκύμαντη καὶ φεγγόβολη ζώνη, ποὺ παίρνει τὸ λαμ-
πρὸ ἀστραποβόλημα τοῦ ὕδραργύρου κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο
τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ εἰρηνοφόρο σεληνόφως.
Ὁ χρονικογράφος τοῦ 1893 δὲν εὔρισκε λόγια, γιὰ νὰ ἐκ-
φράσει τὸ ξέσπασμα τοῦ κοινοῦ ἐνθουσιασμοῦ: «Τὸ μέγα
ἔργον συνετελέσθη, ἔγραφε. Ἡ διῶρυξ παρεδόθη ἤδη πα-
νηγυρικῶς εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, τὰ δὲ ὕδατα
αὐτῆς ἄρχονται προσεχῶς δεχόμενα τὰ πρῶτα σκάφη ἐξ
Ἀνατολῶν καὶ ἐκ Δυσμῶν. Τύχη ἀγαθῇ! Εἴθε τὸ μέλλον
νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐκτελεσάντων τὴν μεγά-
λην ἐπιχείρησιν, ἥτις τόσα ὠφελήματα προώρισται νὰ
πορίσῃ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον». Ἄς μὴ εἴμα-
στε τόσο ἀπρόσεχτοι σὲ ὅ,τι ὠφέλιμο καὶ μεγάλο μπορεῖ
νὰ μᾶς προσφέρει τὸ παρελθόν!

Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΟΥ

Σπ. Κοκκίνη

Ὁ Σπύρος Κοκκίνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Χαλκίδα τὸ 1928 καὶ ἐσπούδασε νομικὰ καὶ βιβλιοθηκονομίαν. Ἐγραψεν ἀρκετὰ μελετήματα διὰ τὴν Εὐβοίαν καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν βιβλιοθηκῶν. Τὸ 1956 ἐνεφανίσθη ὡς λογοτέχνης μὲ τὴν συλλογὴν «Ὁ δρόμος τῆς πατρίδος μου» καὶ συνεχίζει τὴν λογοτεχνικὴν του παραγωγὴν. Ἐδημοσίευσεν ἀκόμη 2 ἀνθολογίας.

πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου ἀποτελεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, γεωλογικὸ δεδομένο ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχουν γίνει ἐκεῖ, σὲ πολὺ παλιοὺς καιροὺς, προσπάθειες ἀφαιρέσεως βράχων γιὰ νὰ διευκολυνθῇ ὁ διάπλους. Μιὰ εἰδησις, πού προέρχεται ἀπὸ παλιὰ χαλκιδαϊκὴ πηγὴ, ἀναφέρει ὅτι ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου διανοιχθῆκε ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα γιὰ τὸν πλοῦν τῶν Ἀχαιῶν ἀπὸ τὴν Αὐλίδα στὴν Τροία. Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἦταν ὅπωςδὴποτε εὐκολώτερο νὰ γίνη ἡ τομὴ τοῦ ἴσου καὶ χαμηλοῦ ἰσθμοῦ, ὥστε νὰ ἐπικοινωνήσουν οἱ δυὸ κόλποι, παρὰ ἡ διεύρυνσις τοῦ πορθμοῦ. Ὅμως, ὅπως καὶ νὰ ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἦταν δυνατὴ καὶ σχετικὰ εὐκολὴ ἡ ἔλκυσις τῶν πλοίων πού ἤθελαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ νότιο λιμάνι στὸ βόρειο. Κάτι τέτοιο (ὕπερνεώλκησις*) ἔκαμε ὁ Μωάμεθ τὸ 1470, κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Χαλκίδος.

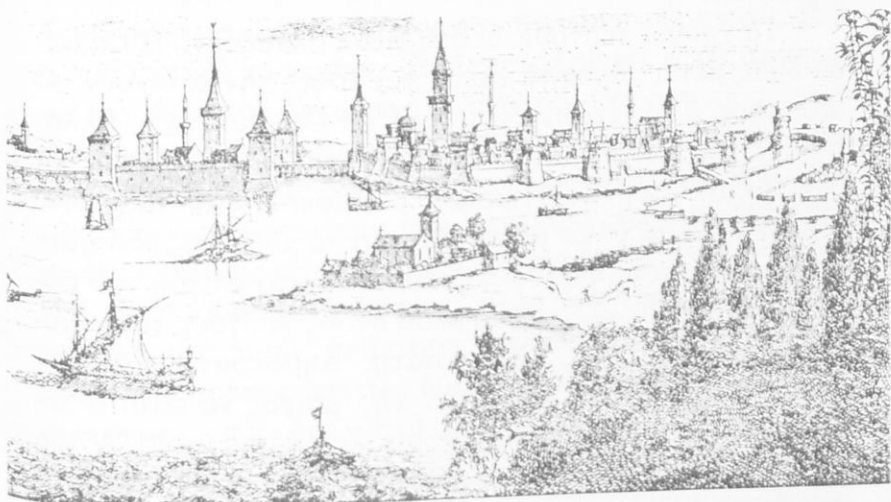
ὕπερνεώλκησις: ἡ μεταφορὰ πλοίων ἀπὸ μίαν θάλασσαν εἰς ἄλλην ὑπὲρ ῥάνω ξηρᾶς (ἰσθμοῦ).

Τὰ πρῶτα τεχνικά ἔργα στὸν πορθμὸ τοῦ Εὐρίπου χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 411 π.Χ., 21ο ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οἱ Χαλκιδεῖς ἔκλεισαν συμμαχία μὲ τοὺς Θηβαίους. Σκέφθηκαν, λοιπόν, νὰ κάμουν τὸν τόπο τοῦτο νησὶ γιὰ τοὺς ἐχθροὺς τους, στεριά γιὰ τοὺς ἴδιους. Ρίχθηκαν στὴν δουλειά. Γέμισαν τὸν πορθμὸ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς μὲ πέτρες καὶ χώματα, ἄφησαν ἓνα διάστημα, ὅσο χωροῦσε ἓνα πλοῖο, ἔστησαν μιὰ ξύλινη γέφυρα καὶ στίς δυὸ ἅκρες ἔφτιαξαν πύργους. Ὁ Διόδωρος* μᾶς διηγεῖται τὶς λεπτομέρειες: «Οἱ Χαλκιδεῖς καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Εὐβοίας εἶχαν ἀποστατήσει ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ γι' αὐτὸ τρομοκρατήθηκαν, μήπως, ἐπειδὴ κατοικοῦσαν σὲ νησὶ, νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ποὺ κυριαρχοῦσαν στὴν θάλασσα. Εἶχαν λοιπόν τὴν ἀξίωσι νὰ προσχώσουν οἱ Βοιωτοὶ μαζί μ' αὐτοὺς τὸν Εὐριπο, ὥστε νὰ ἐνωθῇ ἡ Εὐβοία μὲ τὴν Βοιωτία. Οἱ Βοιωτοὶ δέχθηκαν, γιὰτὶ καὶ σὲ ἐκείνους συνέφερε νὰ εἶναι ἡ Εὐβοία γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους νησὶ καὶ γι' αὐτοὺς στεριά. Γι' αὐτὸ ὅλες οἱ πόλεις προσφέρθηκαν νὰ βοηθήσουν στὴν ἐπιχωμάτως καὶ συναγωνίζονταν μεταξύ τους. Διέταξαν νὰ πιάσουν δουλειά ὅχι μόνο οἱ ντόπιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ξένοι, ὥστε νὰ ἐργάζωνται πολλοί. Ἔτσι, τέλειωσε γρήγορα ἡ ἐπιχωμάτωσις. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Εὐβοίας ἡ ἐπιχωμάτωσις ἐγίνε μὲ προστὰ στὴν Χαλκίδα, πρὸς τὸ μέρος τῆς Βοιωτίας κοντὰ στὴν Αὐλίδα, γιὰτὶ ἐκεῖ τὸ πέρασμα ἦταν πολὺ στενόν. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑπῆρχε καὶ προηγουμένως ρεῦμα καὶ ἡ θάλασσα ἄλλαζε συχνὰ κατεύθυνσι. Ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τὸ ρεῦμα ἐγίνε πιὸ ἰσχυρὸ γιὰτὶ ἡ θάλασσα περιωρίσθηκε σὲ πολὺ στενὸ χῶρο, ἐπειδὴ ἄφησαν ἄνοιγμα γιὰ νὰ περνᾷ ἓνα μόνο πλοῖο. Ἔχτισαν καὶ πύργους ψηλοὺς στὰ δυὸ

Διόδωρος: ἀρχαῖος ἱστορικός τοῦ α' αἰ. π.Χ..

ἄκρα καὶ ἔστησαν ξύλινες γέφυρες στὰ ρηχὰ νερά, ποὺ ἦσαν γεμάτα ὑφάλους. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Θηραμένης, ποὺ ἦλθε μὲ τριάντα πλοῖα, προσπάθησε στὴν ἀρχὴ νὰ ἐμποδίσῃ ὅσους ἐργάζονταν. Ἐπειδὴ ὁμως στρατὸς πολὺς παράστεκε τοὺς ἐργαζομένους στὴν ἐπιχωμάτωσι, ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ.

Νέες ἐργασίες στὸν πορθμὸ τοῦ Εὐρίπου γίνονται τὸ

334 π.Χ. Ὁ Στράβων* μᾶς δίνει τὶς ἐξῆς πληροφορίες, ποὺ τὶς ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Μελέτιος* στὴν «Γεωγραφία» του:

«Υπάρχει ἐπάνω στὸν Εὐριπο μιὰ γέφυρα δυὸ πλέθρων*, ὅπως ἔχω ἀναφέρει. Καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ δὲ μεριεὺς ἔχει στηθῇ πύργος, ὁ ἓνας ἀπὸ τὴν μεριά τῆς Χαλκίδος, ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν μεριά τῆς Βοιωτίας. ἔχει δὲ κτισθῇ, ἀπὸ τὴν μιὰ ἕως τὴν ἄλλη ἄκρη του, ὑπόγεια δίοδος». Καὶ πάρα

Στράβων: ἀρχαῖος γεωγράφος (67 π.Χ. - 23 μ.Χ.). *Μελέτιος:* λόγιος κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1661-1714). *πλέθρον:* μονὰς μήκους ἴση μὲ 30 περίπου μέτρα.

κάτω: «Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀσία, αὐξήσαν καὶ τὸν περίβολο τῆς πόλεως, μὲ τὸ νὰ συμπεριλάβουν μέσα στὸ τεῖχος καὶ τὸν Κάνηθο* καὶ τὸν Εὐρίπου, ὁχυρώνοντας τὴ γέφυρα μὲ πύργους καὶ πύλες καὶ τεῖχος».

Τὸ φρούριον τῆς γέφυρας ἔγινε πλέον τμῆμα τῆς πόλεως, μὲ ὁχυρώσεις ποὺ τοῦ ἔδιναν ἰδιαίτερη στρατηγικὴ σημασία.

Τὰ χρόνια περνοῦν, οἱ ἄνθρωποι ἀλλάζουν. Ἡ Χαλκίδα ὅμως μένει πάντα τὸ κλειδί γιὰ ὅσους τὴν κατέχουν. Ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἔλεγε: «Ἔχω Εὐβοίαν, ἔχω Ἑλλάδα». Ἦλθαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Φράγκοι, οἱ Καταλᾶνοι, οἱ Ἑνετοί, οἱ Τοῦρκοι. Ἡ μοῖρα τοῦ γεφυριοῦ πάντα ἡ ἴδια. Πρῶτο μέλημα ὅλων ὅσων πάτησαν τὸ πόδι τους ἐδῶ ἦταν ἡ ὁχύρωση τοῦ βράχου ποὺ ἀρμένιζε στὸ κανάλι τοῦ Εὐρίπου. Τὸ 1470 κλείσθηκε μέσα στοὺς πύργους τοῦ γεφυριοῦ ὁ βαῖλος* τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, ὁ κυρ-Παῦλος Ἐρίτζος — ποὺ ἦταν τῆς μοίρας νὰ εἶναι ὁ τελευταῖος — μὲ τὰ πολύχρωμα λεοντάρια τοῦ Ἀγίου Μάρκου* καὶ τοὺς σιδερόφραχτους ἄρχοντές του, καὶ ἀντιστάθηκαν παλληκαρίσια στὰ φουστᾶτα τοῦ ὑπερήφανου Μωάμεθ. Τὸ χρονικὸ ποὺ ἔγραψε ἓνας αὐτόπτης τῆς μεγάλης καταστροφῆς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Κλαυθμοὺς γιὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Νεγρεπόντε,* ποὺ ἐγράφησαν τότε στὴν Δύσει, καὶ μᾶς ἱστορεῖ:

«Στὴ μέση τοῦ γεφυριοῦ εἶχαν καταφύγει πολλὰς γυναῖκες ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ πάρα πολλὰ μικρὰ παιδιά. Εἶχαν σηκώσει τὴν γέφυρα καὶ βαστοῦσαν παλληκα-

Κάνηθος: εὐρίσκεται εἰς τὴν Στ. Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς τὴν Εὐβοίαν.
βαῖλος: ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑνετίας. ὁ λέων τοῦ Ἀγίου Μάρκου: ἦτο τὸ σύμβολον τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. *Νεγρεπόντε*: ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου.

ρίσια. Τότε ανέβηκε στὰ τείχη, μαζί μὲ τὸν Μωχάμετ πα-
σᾶ, ἐκεῖνος ὁ προδότης Δομένικος Δεμενούσης, πὺ τὸν
εἶχε στείλει ὁ σουλτάνος ἐκεῖ. Αὐτὸς εἶπε στὸν φρούραρ-
χο τῆς γέφυρας: «Δὲν βλέπετε πὺς χάθηκε τὸ κάστρο καὶ
σεῖς θέλετε νὰ βαστᾶτε; Θὰ σᾶς κομματιάσουν, ὅπως ὅ-
λους τοῦ κάστρου». Τότε ὁ φρούραρχος τῆς γέφυρας εἶπε:
«Δῶστε ἐλεύθερη ἔξοδο στοὺς ἀνθρώπους». Ὁ πασᾶς καὶ
ὁ Δομένικος τοὺς ἔταξαν νὰ τοὺς χαρίσουν τὴν ζωὴ, ἀλλὰ
ὅτι θὰ εἶναι σκλάβοι. Ἀπάντησε ὅτι εἶναι σύμφωνοι. Καὶ
ὁ πασᾶς πῆρε τὸ γεφύρι. Ἡ εἶδησις ἔφθασε στὸν σουλτά-
νο τὴν ὥρα πὺ ἔμπαινε στὸ κάστρο. Ρώτησε τί κάνει ὁ
φρούραρχος τοῦ γεφυριοῦ. Τοῦ εἶπαν πὺς ὁ πασᾶς εἶχε
μπῆ μέσα. Ἀμέσως ὁ σουλτάνος κάλεσε τὸν Μωχάμετ πα-
σᾶ, πὺ εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχεσί του στὸν φρούραρχο,
ἀφοῦ κι ἐκεῖνος εἶχε κρατήσῃ τὴν δική του. Ὁ σουλτάνος
τοῦ εἶπε: «Δώσατε ὑπόσχεσι, ἀλλὰ δὲν ξέρετε τὸν ὄρκο
μου;» Καὶ ὁ πασᾶς ἀπάντησε: «Εἶσαι ὁ Κύριός μου, διά-
ταξε». Κι ἀμέσως ἔστειλε διαταγὴ γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς
ἀνθρώπους, πὺ ἦσαν στὸ γεφύρι, καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅ-
λους, ἀκόμη καὶ τὰ μωρὰ στὰ στήθη. Κανεὶς δὲν γλύτωσε
τὴν μεγάλη σφαγὴ. Τὸ μακελλεῖο πὺ ἔγινε στὸ Νεγρε-
πόντε ἦταν τόσο μεγάλο...».

Τὸν Παῦλο Ἐρίτζο πριόνισε ἡ, ὅπως λέει ἓνα ἄλλο
χρονικό, «μὲ τὰ ἴδια του νὰ χέρια ὁ σουλτάνος τὸν ἔσφα-
ξε κι ἔπλυνε τὰ χέρια καὶ τὸ πρόσωπο του μὲ τὸ αἷμα του».

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ γέφυρα εἶχε
ἀντικατασταθῇ μὲ κινητὲς σανίδες, γεγονὸς πὺ μαρτυρεῖ
ὅτι ὁ Εὐριπος εἶχε τὸ ἴδιο πλάτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θου-
κυδίδη, γιὰτὶ ἂν ἦταν μεγαλύτερη ἢ ἔκτασις του δὲν θὰ
μποροῦσαν εὐκόλα νὰ σύρουν τίς σανίδες. Καὶ ἀπὸ τὴν
μαρτυρία τοῦ Διόδωρου προκύπτει ὅτι ἀπὸ τίς δυὸ γέφυ-

ρες, πού ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὴν τελευταία διεύρυνσι τοῦ πορθμοῦ στὰ χρόνια μας, ἡ μικρότερη πού ἦταν ξύλινη διεδέχθη τὴν ἀρχαία, ἐνῶ ἡ μεγαλύτερη λίθινη, πού τὰ ἴχνη της βρέθηκαν καὶ στὶς τελευταῖες ἐργασίες τοῦ 1962, ἦταν ἀπὸ τὴν μεριά τῆς βοιωτικῆς ἀκτῆς, ἐκεῖ ὅπου εἶχαν γίνει οἱ ἐπιχωματώσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Τὸ 1685, ὁ περίφημος κοσμογράφος τῆς Βενετίας, ὁ Κορονέλι, πού ἦλθε στὴν Χαλκίδα, μᾶς ἄφησε ἓνα πολὺ ὠραῖο σχεδιάσμα τοῦ πορθμοῦ καὶ τῆς πόλεως. Οἱ Τοῦρκοι μεγάλωσαν τὴν γέφυρα τοῦ Εὐρίπου καὶ ἔτσι σωζόταν ὡς τὸ 1833, ὅχι ὅπως ἐπὶ Βενετῶν, ἀλλὰ τροποποιημένη. Ἀπὸ τὴν μεριά τῆς Βοιωτίας εἶχε πέντε πέτρινα τόξα μὲ ἄνοιγμα ἐννέα μέτρων τὸ καθένα. Ἀπὸ τὴν μεριά τῆς Χαλκίδος ἦταν ξύλινη, κινητὴ ἀρχικὰ καὶ ἀργότερα ἀκίνητη.

Ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς Χουΐλερ, πού ἐπισκέφθηκε τὴν Χαλκίδα τὸ 1676, δίνει τὴν ἐξῆς περιγραφὴ τῆς γεφύρας:

«Ἡ Εὐβοία χωρίζεται ἀπὸ τὴν Βοιωτία μ' ἓνα στενὸ πέρασμα ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὅποῖον ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ λιθόκτιστη γέφυρα μὲ τέσσερις ἢ πέντε καμάρες καὶ στὴν μέση τοῦ καναλιοῦ ἦταν ἓνας μικρὸς πύργος κτισμένος ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, τὴν πόλιν συνδέει μιὰ συρόμενη γέφυρα ὅχι μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται γιὰ ν' ἀφήσῃ νὰ περάσῃ ἓνα πλοῖο...».

Ὁ Γάλλος φιλέλληνας Μπυσόν, πού ἦλθε στὴν Χαλκίδα τὸ 1841, λέει στὴν ἀρχὴ τοῦ ὁδοιπορικοῦ του: «Διήλθομεν τὴν ἀπαισίαν γέφυραν...». Τὸ μικρὸ, ξύλινο γεφύρι, μὲ τὴν χιλιόχρονη καὶ ματωμένη ἱστορία, δὲν μποροῦσε πιά νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν νέαν, ἐλεύθερον Χαλκίδα. Ἀπὸ δῶ καὶ ἐμπρὸς — μέσα περίπου σὲ ἑκατὸ χρόνια —

ἄρχισε ἡ κατασκευή, ἀνακατασκευή, ἐκχωμάτωσις καὶ διεύρυνσις τοῦ πορθμοῦ, γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν σημερινή του μορφή.

Τὸ 1843, δέκα χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ νησιοῦ, ἐγίνε ἡ πρώτη ἀπόπειρα γιὰ τὸν καθαρισμὸ τοῦ πορθμοῦ ἀπὸ τὶς κατὰ καιροὺς ἐπιχωματώσεις καὶ τὴν κατασκευή ξύλινης κινητῆς γεφύρας. Ὁ Δῆμος Χαλκιδέων πῆρε τὴν πρωτοβουλία συστάσεως μιᾶς μετοχικῆς ἐταιρίας γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό.

Τὸ 1852 ἄρχισαν οἱ πρῶτες ἐργασίες καὶ τέλειωσαν τὸ 1858. Ἡ νέα γέφυρα, πὺ ἀνοίγε μὲ ἄλυσίδες ἔλξεως, ἐγίνε χωρὶς νὰ πειραχθῇ ὁ πύργος, τὸ ὥραϊο αὐτὸ βενετσιάνικο μνημεῖο ἐπάνω στὴν νησίδα καὶ πλάτυνε ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς τότε ἐποχῆς. Πλάτος 20 μέτρα, βάθος 6 μ., δαπάνη ἓνα ἑκατομμύριο δραχμῶν! Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἐγκαινίασε τὸ ἔργο, πὺ ἦταν σημαντικώτατο γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτή. Ὁ ἱστορικὸς Παπαρρηγόπουλος περιέγραψε στὴν ἐφημερίδα τοῦ «Ὁ Ἕλλην» τὸ γεγονός:

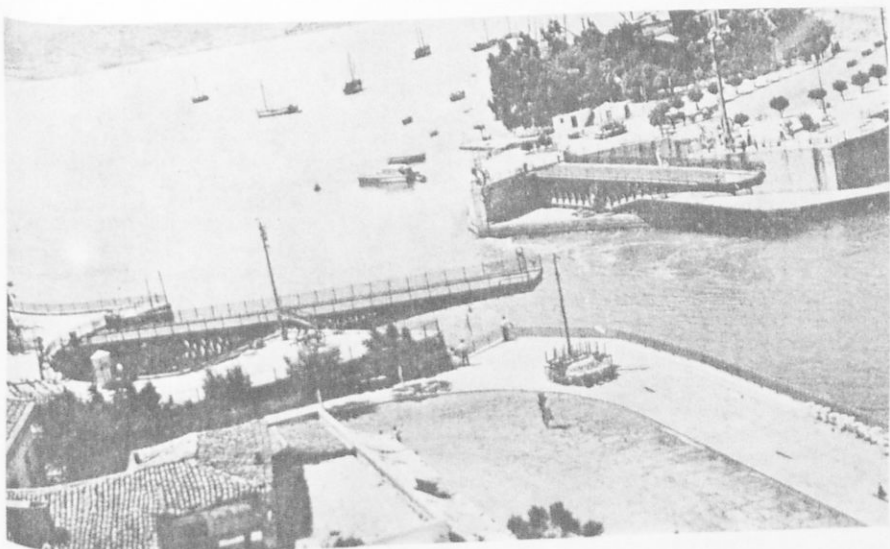
«Ὁ Μεγαλειότατος Βασιλεὺς καὶ ἡ Μεγαλειοτάτη Βασίλισσα, ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν (5 τ.μ.) καὶ τὴν 8ην ὥραν τῆς πρωΐας, ἵνα μεταβῶσιν εἰς Χαλκίδα καὶ ἐγκαινιάσωσι τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, τὴν διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Εὐβοίας δίοδον. Μετέβησαν δὲ ἐντεῦθεν διὰ ξηρᾶς εἰς Πάνορμον (Πόρτο Ράφτη), ὅπου ἐπεβιβάσθησαν τὴν μεσημβρίαν διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἀτμοκινήτου. Ὁ Ὅθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἐφθασαν εἰς Χαλκίδα, περὶ ἕκτην καὶ ἡμίσειαν μ.μ. ὥραν, καὶ ἔτυχον αὐτόθι λαμπροτάτης ὑποδοχῆς. Τὸ ἀτμοκίνητον «Ὁθων» παρηκολούθει ἡ ἐλικοκίνητος ἡμιολία (γολέττα) «Ἀφρόεσσα», συνώδευε δὲ τοὺς μεγαλειοτάτους ὁ πρωθυπουργὸς Ἀθανάσιος Μιαούλης, ὁ ἐπὶ τῶν ἐσω-

τερικῶν ὑπουργὸς Κ. Προβελέγγιος, οἱ ὑπασπισταὶ Σαχίνης, Πίσσας, Χάν, Δ. Βότσαρης καὶ Ν. Μιαούλης, δύο κυρίαὶ τῆς τιμῆς, ὁ ἱατρὸς Κλ. Λινδερμάγερ, ὁ διαγγελεὺς Δράκος κλπ. Καθ' ὅλην τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ καιρὸς ἦτο εὖδιος, ἀλλ' ἐκ τῆς νυκτὸς τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν ἐνέσκυψε καὶ εἰς τὴν Χαλκίδα ὁ βαρύτατος χειμὼν, τὸν ὁποῖον εἶχομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα. Ἡ πόλις ἐκαλύφθη ὑπὸ χιόνος, ἥτις ἐξηκολούθησε καταπίπτουσα ἀδιακόπως καὶ συνωδεύετο ὑπὸ ἀνέμου θυελλώδους. Οὐδὲν ἦττον ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα παρευρέθησαν εἰς τὸν ἀγίασμον τῶν ὑδάτων καὶ μετὰ ταῦτα περὶ τὴν 1 καὶ 1/2 διήλθον διὰ τῆς «Ἀφροέσσης» πρῶτοι αὐτοὶ τὸν Πορθμὸν ἐπευφημοῦμενοι καὶ εὐλογοῦμενοι ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πλήθους. Βεβαιοῦσι δὲ αὐτόπαι ὅτι ἡ θεὰ τοῦ πλοίου ἐκείνου κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν διήρχοντο τὸν πορθμὸν προοιμιάζον οὕτω εἰς τὴν ἔναρξιν μιᾶς νέας ἐμπορικῆς ὁδοῦ πλεῖστα ἐπαγγελλομένης τὰ πλεονεκτήματα, προυξένησεν ἀπερίγραπτον συγκίνησιν εἰς ἅπαντας τοὺς παρευρεθέντας».

Τὸ 1870 ἄρχισαν νέες ἐργασίες. Τὰ εἴκοσι μέτρα πλάτους καὶ 6 βάθος τοῦ 1859 δὲν ἄρκοῦσαν πιά γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησι τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἄλλωστε καὶ ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶχε γίνει ἐρείπιο. Τὰ πλοῖα ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ περάσουν τὸν πορθμὸ χτυποῦσαν στοὺς πλαῖνους τοίχους τῆς γεφύρας. Σὲ τέτοια δὲ χάλια εἶχε φθάσει, ὥστε μιὰ τοπικὴ ἐφημερίδα, ἡ «Παλίρροια», στὸ φύλλο τῆς 11ης Μαρτίου 1889, ἔγραφε: «Προχθὲς μὲ τὸν ἄνεμον ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν ὁ ἐπιστάτης τῆς Γεφύρας, φοβηθεὶς μήπως τὴν παρασύρῃ, εἶχε δέσει τὴν Γέφυραν μὲ σχοινί!» Τὸ 1890, πάλι καινούργιες ἐκβαθύνσεις καὶ διαπλατύνσεις τοῦ πορθμοῦ. Τότε γκρεμίσθησαν καὶ οἱ δύο πύργοι, τὰ

μνημεῖα αὐτὰ τῆς ἱστορίας τοῦ γεφυριοῦ. Δυστυχῶς... Τὸ πλάτος τώρα ἔφτασε τὰ 40 μέτρα καὶ τὸ βάθος τὰ 8,5. Δαπανήθηκαν δὲ συνολικὰ ἓνα ἑκατομμύριο ἑπτακόσιες χιλιάδες δρχ. τῆς ἐποχῆς. Ἡ νέα γέφυρα — ἓνα τανυσμένο τόξο ἐπάνω στὰ νερά τοῦ Εὐρίπου — κομψή, στέρεη, τοποθετήθηκε τὸ 1896 κι ἔζησε ὡς τὸ 1962. Τεχνικὸ κατόρθωμα ἰταλικοῦ ἐργοστασίου, ἐκινεῖτο μὲ τὰ λεγόμενα κινητὰ δωμάτια συμπυκνωμένου ἀέρα. Τὸ γεγονὸς πανηγυρίσθηκε μὲ ἐνθουσιασμό. Σχεδιαστὴς τῆς ἦταν ὁ διευθυντὴς τοῦ Πολυτεχνείου Σκαλιστήρης.

Ἀλλὰ τὰ βάσανα τοῦ γεφυριοῦ δὲν τέλειωσαν. Τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ρήμαξαν τὰ σανίδια, γέρασαν τὶς σιδεροδεσιές. Τὸ 1962 ἡ γέφυρα ἦταν ἤδη ἐτοιμόρροπη, Ἄρχισε νέα διαμόρφωσις τοῦ χώρου καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο τοποθετήθηκε ἡ νέα συρταρωτὴ γέφυρα — ἔργο ἐλληνικοῦ ἐργοστασίου.

COPYRIGHT ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ "ΑΣΠΙΩΤΗ-ΕΛΚΑ" Α. Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

0020560391

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

